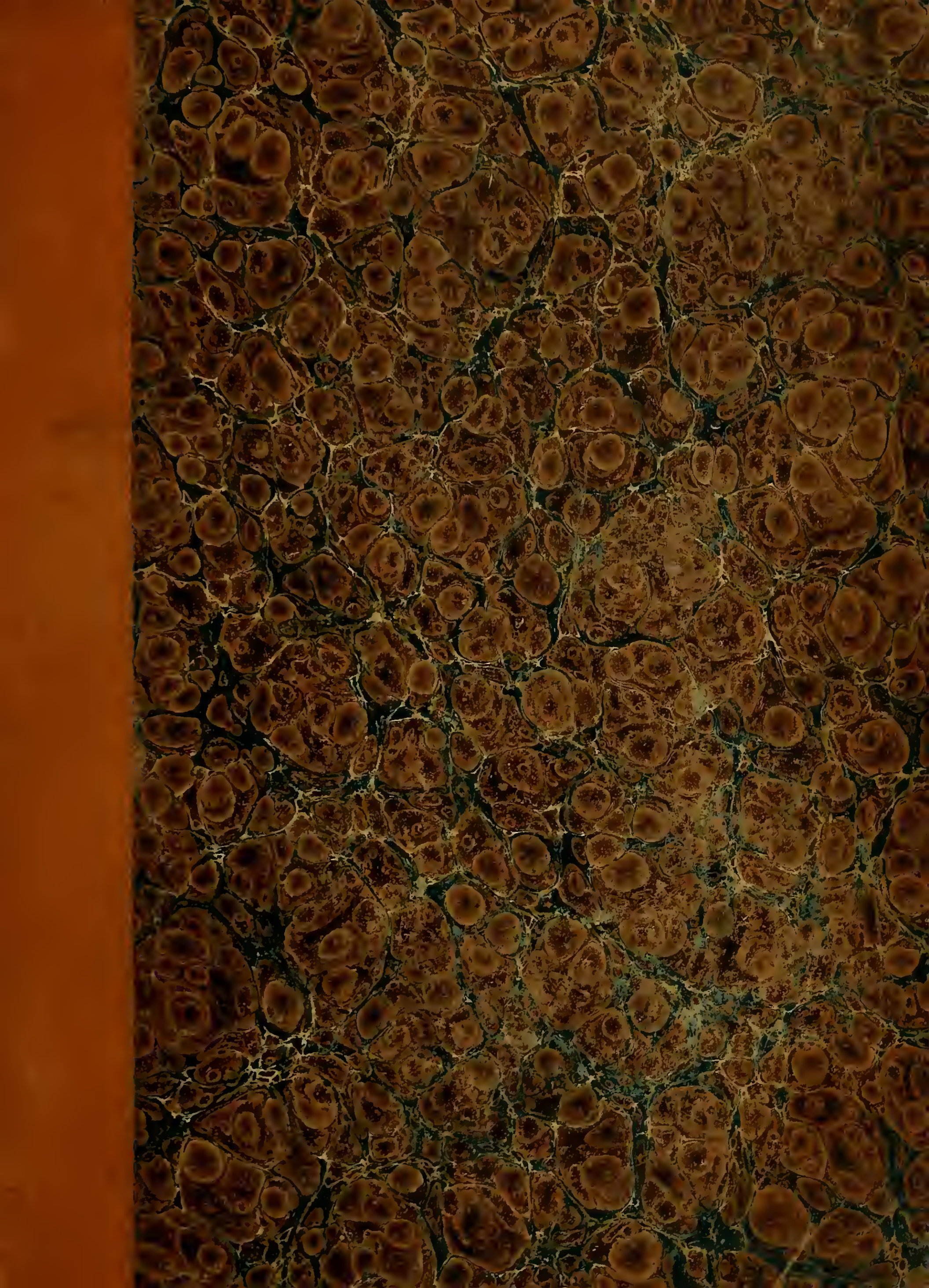

Ad Germanos.

Carmina, Germani, Musis & Apolline nullo
Scribitis, Utensoni sit tibi salvus honos.
Quae ratio est? Natura facit non cura Poëtas.
Carmen erat coeli, non erat artis opus.

J. C. G. D. M.

GUILHELMI FABRICI HILDANI
Inclytæ Reipublicæ BERNENSIS *Helvet.*
Medico-Chirurgi Ordinarii

DE GANGRÆNA ET SPHACELO,

Tractatus Methodicus;

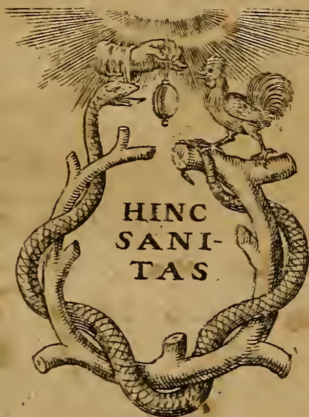
In quo

Horum morborum Differentiæ, Causæ, Signa, Prognostica, ac denique Methodica curatio continentur.

Editio decima & ultima,

Omnium locupletissima; Observationibus etiam raris, nec non instrumentis necessariis ab AUTHORE inventis, ita aucta; ut planè nova recenseri possit.

Cum triplici INDICE; *Authorum, Capitum & Rerum.*

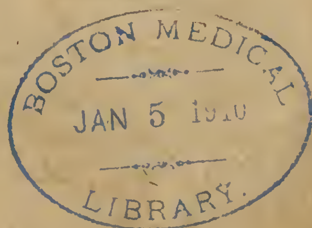
IN NOBILI OPPENHEIMIO
Ex Officina Chalcographica HIERONYMI GALLERI,
Sumptibus & ære JOHANNIS-THEODORI de BRY

M DC XVII.

1680

Hic est picta boni Fabricii veneranda senectus
Artem a quo potuit discere Apollo suam.
J. C. G. M.

Amplissimis, Generosis, Nobilissimis Prudentissimisque VIRIS

Dn. JACOBO REMBOLDO, Dn. HIERONYMO im Hoff/

AUGUSTÆ VINDELICORUM REIPUBLICÆ DUUMVIRIS & Præfectis perpetuis:

Nec non

Amplissimo Septemvirali COLLEGIO, Dominis CONSULIBUS, totique inclyto SENATUI Augustæ Vindelicorum consultissimis,

hunc

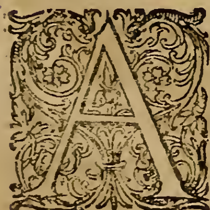
DE GANGRÆNA ET SPHACELO

Tractatum

Grati animi & perpetuæ observantiæ monumentum

GUILHELMUS FABRICIUS HILDANUS,

O. D. C.

ANNI jam elapsi sunt quadraginta, quibus multis vigiliis (absit omnis jactantia) ac studiis, multísque laboribus circa ægros occupatus fui, VIRI AMPLISSIMI, GENERO-

 SI,

si, Nobilissimi, Prudentissimi. Ab eo tempore experientiâ ipsâ edoctus fui, corporum nostrorum morbos plerosque, & symptomata, analoga quodammodò esse ad ingravescens mundi senium, suâ tum malignitate, tum difficultate & contumaciâ. Id, quod non solùm in gravioribus, verùm etiam in levioribus affectibus mihi observare licuit: Cujusmodi sunt Variolæ & Morbilli, quæ superioribus annis in plurimis ac variis Germaniæ ac Galliæ locis grassatæ, ita curationi repugnaverunt: ut præterquam, quod sublati sunt innumeri tum pueri, tum etiam adulti, in illis quoque, qui evasêre, gravis tamen quispiam, malignus atque contumax affectus relictus fuerit. Quot enim à modò dictis Variolis cœci & claudi facti? quot auditum amiserunt? plurimi profectò. Multi enim illorum præter pustulas, magnos insuper contraxerunt tumores, & præcipuè circa articulos: in quibus crassum adeò, spissum ac malignum pus continebatur, ut illicò ossa obsederit, eáque variè contaminaverit, quæ postmodum etiam in maligna, fistulosa, ac incurabilia ulcera degeneravêre. Possem hujus rei exempla & observationes singulares & raras, si necesse esset, in medium afferre. In summa, tot incommoda ex hoc tam levi affectu puerili non rarò sequuntur; ut sæpius dice-

dicere ſubierit: meliùs ac feliciùs fortaſſis agi cum iis, qui Variolâ magnâ conflictantur; quàm cum iis, qui Variolis illis infeſtantur.

Quàm horrenda quoque, dira, ac contagioſa Peſtis in tota fermè Germania prædictum affectum ſubſecuta ſit, quotq; homines intra paucas horas abſorbſerit, apud plurimos in confeſſo eſt. Id ego quoque in graviſſima peſte Lauſannenſi Anno 1613. prò dolor! cum maxima jactura familiæ meæ expertus ſum. In Dyſenteria eandem malignitatem atque contagium, non ſolùm in aliis, verùm etiam in propriis meis domeſticis & memetipſo obſervavi.

Ne autem cauſa, cur homo tot, támque variis affectibus obnoxius; cur item omnes, ac ſinguli morbi (uti dictum) ſua tum malignitate, tum difficultate, & contumacia ingraveſcant, nos lateat: ſcire convenit, hominem non duntaxat in Deum Creatorem ſuum graviter deliquiſſe, ſed inſuper quoque malitiam, atque inobedientiam veteris Adami indies in ipſo multiplicari, atque augeſcere. Unde ſequitur, pœnam quoque jure graviorem decernendam fuiſſe, quàm verò Majorum noſtrorum tempore, quo homines non ſolùm in ſimplicitate vitam agebant, ſed & in tenebris divini Euangelii oberrabant. Quare cum divina vo-

luntas eis non æquè perſpecta, atque cognita erat, atque nobis (quibus Euangelium Dei paſſim annunciatur) idcircò etiam (ſicut ſacra Scriptura atteſtatur: *Ille ſervus, qui novit voluntatem Domini ſui, nec ſe comparavit, nec fecit ex voluntate ejus, cædetur multis plagis*) pœna clementiori caſtigati fuerunt.

Luc. 12. 47.

Et hæc eſt prior cauſa, malitia nimirùm ac corrupta hominis natura, quæ ut indies creſcit, ſic quotidiè etiam morbi non ſolùm invaleſcunt, verùm etiam novi inauditíque affectus ingruunt. Quum enim homo ſubinde quid mali, ut ſunt avaritia, ſuperbia, & ſimilia, quibus occaſionem peccandi captat, comminiſcatur: cur Deus inſtar æqui Judicis, ac Vindicis peccatorum, non item novos ac inauditos affectus, tanquam mercedem peccatorum cœlitùs immitteret?

Poſterior cauſa eſt, quia corpus humanum hodie multò mollius eſt, & infirmius quàm olim, propter ſummam in rebus omnibus intemperantiam; hinc infirmato calido innato, ut jam nequeat morbis obſiſtere, maligniores, & curatu difficiliores ipſi morbi evadunt. Vix autem eſt alius iſto, de quo agere inſtituimus, lamentabilior atrociórve. Nam præter dolores & cruciatus longè maximos, quos ſecum invehit, quid tandem miſero tabeſcenti funeſtius, quàm ſi vivo ſibi videat

videat membrum unum aut plura ſenſim putreſcere ac emori? In hoc denique omnis execratio vel maledictio divina, ſicuti ex ſacra Scriptura conſtat, comprehenditur: Sic enim ſcriptum: *Percutiet te Jehovah Phthiſi & febre & ardore, & æſtu & gladio & ariditate, & rubigine, & perſequentur te, donec pereas.* Deut. 28. 22. Diverſas quidem hujuſmodi plagas omnes ſimul in Gangræna & ſphacelo obſervare licet.

Primò enim tumor magnus, ac febris in conſpectum ſe præbent; quæ deinde inflammatio maxima, tandémque ariditas ſequitur, ita ut membra illa Gangrænâ corrupta diſſolvantur, tabeſcant, & areſcant, ſicuti in ſphacelo potiſſimum videre licet.

Cùm itaque Gangræna ac ſphacelus (ut experientiâ ipsâ conſtat) morborũ, qui corpus humanum infeſtant, omnium atrociſſimi ſint, maximè videntur in Deum proximumq; peccare plurimi Epicuri, quod proximo ſuo, imò propriis liberis, maritis, ac uxoribus, affectum hunc aliáſque plagas, ſub nomine Ignis S. Antonii, qui ipſis cor & viſcera corrodendo, & comburendo abſumat, imprecentur. Unde etiam homines hujuſmodi profani meritò ac jure, aliis exemplo à Magiſtratu pœnis coërcendi eſſent.

Quò autem iram maledictionémque Dei evitemus, & ejusmodi aliásque graviores plagas, præcipuè verò æternam mortem præcaveamus, causas maledictionis rimari convenit, ex quibus vitam nostram emendando, à peccatis desistere discamus. Sic enim capite citato, versu 45. & sequentibus ampliùs scriptum est: *Venient autem super te omnes maledictiones, teque persequentur, & apprehendent te, donec disperdaris: eo quod non obedieris voci Jehovæ Dei tui, custodiendo præcepta ejus, & statuta ejus, quæ præcepit tibi: Propterea, quod non coluisti Jehovam Deum tuum in lætitia, & in hilaritate propter abundantiam omnium rerum.* Corrigamus itaque vitam nostram, & voci Jehovæ obediamus, ipsumq; in lætitia & hilaritate cordis colamus, quò & ipse hasce atque ejusmodi plagas clementer mitiget, ac à nobis avertat, tandémque ex gratia nobis vitam æternam quoque largiatur, ac concedat.

Etsi autem Gangræna & Sphacelus perpetuò sat maligni & contumaces extiterint, fiunt tamen cum aliis quamplurimis morbis indies contumaciores ac deteriores, & ita quidem, ut ægros quosdam spacio 24. horarum è medio tollant, alios verò in in multos dies miris doloribus, ac tormentis excrucient: quemadmodum in observationibus meis Chirurgicis exemplis monstravi. Cæterùm

cùm

cùm tota vita Christiana meritò ad scopum illum dirigatur, ut gloria Dei, & utilitas Ecclesiæ suæ, ac proximi promoveatur, statim ab initio, quo praxi me consecravi, meditari cœpi, quâ tandem viâ tam diræ lui Chirurgus sese opponere posset. Quoniam verò in asperrimis calamitosissimísque bellis Patriæ meæ, à teneris ferè annis, infinitos Gangrænâ & Sphacelo affectos, à præstātissimis Medicis & Chirurgis vidi curari, & curavi ipse, cuncta quę circa ægros notatu digna occurrebant, quoad licuit diligenter annotavi, nec non in ordinem ac methodum redegi. Primas autem annotatiunculas illas, Germanicè excusas, cùm præstantissimus ac longè celeberrimus vir Dn. Janus Antonius Saracenus piæ memoriæ, Medicus Regius, Mecænas & Compater meus plurimùm honorandus, apud me vidisset, author fuit, ut id genus argumenti Gallicè, & quidem paulò prolixiùs tractarem. Cùm autem Reverendus, Doctissimus, atque præstantissimus Vir Dn. Joh. Rheterius Tractatum istum meum, plurimis Doctis probari animadverteret, eum paulò post Latinitate donavit, & unà cum aliis aliquot meis observationibus excudendum curavit. Ab eo tempore aliquoties, & quidem in diversis locis Latinè, uti & Germanicè

excuſus fuit. Quum verò in Latina editione multa deſiderentur, quæ partim in Germanica continentur, iterùm ad incudem illum revocavi, extremámque manum ita illi admovi; obſervationibus raris, inſtrumentis quin etiam novis ac neceſſariis auxi, ut nunc novum opus planè cenſeri poſſit. Faxit DEUS ter Opt. Maximus, ut ad ſui gloriam, & emolumentum utilitatémque proximi eſſe poſſit. Hic enim eſt ſcopus ac finis, ad quem in omnibus ſemper reſpexi, atque etiamnum reſpicio, nimirum ut arte mea multis prodeſſe poſſim.

Porrò VIRI AMPLISSIMI, GENEROSI, NOBILISSIMI, PRUDENTISSIMI, cùm nihil tam inhumanum, tam immane, támque ferum ſit in homine, quàm permittere, ut acceptum beneficium apud ſe (ut DIOGENES cuidam quærenti reſpondebat) ſeneſcat: atque in ingratitudine nihil mali non inſit, ut CICERO loquitur, Vobis haſce qualeſcunque lucubrationes, ac vigilias meas inſcribere, conſecrare, eáſque qua potui reverentia, offerre conſtitui. Cùm enim Anno 1610. 28. Menſis Maji, Haunshemio (quo ad Generoſum, ſtrenuum, nec non Virtute & Prudentia ornatiſſimum Virum DN. ZACHARIAM GEITZCOFLERUM à Geilenbach, Dom. in Haunsheim Stauffen, Môls, & Weſſenburen; Cæſar. Majeſt

&c

&c. Consiliarium, propter gravissimum affectum suum vobis satis notum, vocatus fueram) Augustam, nonnullos ex literatis vestris invisendi gratiâ, profectus essem, ea fuit erga me insignis vestra clementia, ut vix urbem ingressum, non solùm humanissimè exceperitis; verùm etiam totum illud tempus, quod apud vos moram traxi, publicis simul & privatis honoribus me affeceritis. Publicis quidem, quia jussu vestro, ea quæ apud vos rara (sunt autem profectò plurima) visenda mihi monstrata fuerunt. Privatis verò, quia multi cùm ex literatis, tum etiam ex Nobilibus vestris, amicissimè, humanissiméque me amplexi sunt. Sed fuítne id meis erga AMPL. Vestram meritis factum? nequaquam profectò. Immò humanitas vestra, quæ inter reliquas vestras virtutes non minùs fulget, ac Hesperus inter Sydera, hæc effecit. Accipite itaque quæso, VIRI AMPLISSIMI, GENEROSI, NOBILISSIMI, PRUDENTISSIMI, benevolis animis munusculum hocce Chartaceum, quod grati animi mei erga AMPLITUDINEM VESTRAM perpetuum erit monumentum, Siniteque, ut sub splendore AMPLITUDINIS VESTRÆ in lucem prodeat.

Valete VIRI AMPLISSIMI, & in bonum Veſtræ, & totius Chriſtianæ Reipublicæ æternùm vivite. Bernæ Helvetiorum Anno poſt Chriſtum natum, 1616. 21. Decembris.

Can-

Candido Lectori.

QUAMVIS, Candide Lector, hæc undecima ad minimum hujus tractatus sit editio, ita tamen observationibus raris, instrumentis utilibus, ne dicam necessariis, medicamentis quin etiam approbatis, illam auximus, ut planè nova censenda sit, præcipuè si præcedentes editiones Latinas, Gallicam item, & primam editionem Germanicam Coloniæ Agrippinæ excusam, spectes. Interim tamen ordinem & methodum præcedentem, uti ex Indice capitum videre poteris, non mutavimus. In reliquis quoque omnibus, omnem prolixitatem, ne tibi tædium adferret, evitavimus; saltemque ea in medium adferre contenti fuimus, quæ ad Gangrænæ & Sphaceli accuratam cognitionem, & methodicam curationem maximè necessaria videbantur.

In descriptione remediorum brevitati quoque, quoad licuit, studens, ea tantùm proposui, quæ ratione & autoritate, ac simul etiam experientiâ comperi præstantissima, & quibus tutò Chirurgus fidere possit.

Porrò quamvis passim ea tractemus, quæ verius Medicos spectant, putà victus rationem, & præparationes, purgationesque ægrotantibus necessarias; non eò tamen facimus, quòd existimemus, licere cuivis Chirurgo, nedum Tonsoribus, ac cæteris imperitis, Medici partes præsumere: Verùm ut Chirurgus ruri, militiæ, vel alibi, Medici ope destitutus, valeat tamen ea ex tempore præstare, quæ ægrum juvent. Gangræna enim ceu morbus acutissimus præsentissima poscit remedia; quorum alioqui dilatio ac retardatio ægris nimiùm pernitiosa. Sin Chirurgus Medici consilio uti potest, erit utique illius præsentia ægro magno tum solatio, tum etiam levamento: adde, quòd non tam facilè Chirurgi periclitabitur existimatio, si curatio non è voto successerit. Doctus enim ac industrius Medicus, qui naturalem ægri constitutionem, causas item & signa morbi probè noverit, maturè satis omnibus accidentiis, quæ morbum consequi solent, occurrere poterit, præcavereque, ne gravia ac lethalia symptomata ingruant. Hac ratione quoque Medicus Chirurgum, si fortè circa ægrum quid deliquerit, officii sui admonere poterit. Atque hoc modo nihil, quoad morbi curationem legitimam prætermittitur: quin potius omnia remedia, prout à Deo destinata, cum recta ratione administrabuntur. Quòd si verò æger à morbo non liberetur (sicuti non omnes liberantur) Medicus tamen coram Deo excusatur: quia remedia secundùm usus à Deo destinatos legitimè ac decenter adhibuit. Quòd autem curatio

non

non successerit, non ideò Medicus culpandus, vel ars contemnenda, quin potius confitendum, morbū sibi maximè cordi ac curæ fuisse, omnemque operam suam in illum impendisse: Cujus etiam rei urgente necessitate Medicus rationem reddere poterit. Sin verò Chirurgus in gravioribus morbis & operationibus hæc spreverit (uti faciunt imperiti barbitonsores, Agyrtæ, & hujus farinæ homines) cunctaque, quamvis morbi nullam habeat cognitionem, nutu suo administrare conatus fuerit: tunc quoque morbus finē exitiosum acquirit. Id autem alia de causa non fit, nisi quod opinentur barbitonsores, &c. suæ existimationi plurimùm derogari, si Medicum, qui decentem victus rationem præscriberet, corpusque ab humoris dominatu repurgaret, ad ægros suos vocarent. Hinc fit, ut indies tot ægri tam nefandè ab iis enerventur ac trucidentur. Sciant tamen, se impunitos non evasuros: sed ab ipsis tanquam homicidis in extremo judicio, coram tribunali ejus rei rationem exactum iri. Hæc instinctu amoris erga proximum in medium adferre volui, quæ in bonam vel malam interpretetur partem, quicunque volet.

Cæterùm quia omne munus bonum, & omne donum est perfectum, supernè descendens à Patre luminum, ut Divus Apostolus Jacobus monet; omnem etiam Medicinam ab altissimo creatam, divino solummodò munere habemus: Jac. 1. 17. *imò quia medicamentum quodvis, nisi divina benedictione vivificetur, mortuum est, & nullius usus: ideò Medicus*

cus Deum inprimis veneretur, & opem ejus atque benedictionem votis continuis imploret. Quam ut exorare melius, & impetrare possit; ab enormibus sibi peccatis diligentissime caveat: non scurra sit, vino Venerique dies noctesque deditus, aut alias malæ famæ: verum sobrium se gerat & modestum, ægrorumque suorum salutem curæ sibi cordique habeat: & in eo totus sit, quo morbos eorundemque symptomata, causas, medicamentorum facultates, ægrique naturam recte cognoscere, & ex obscurioribus quibusvis artis atque ingenii beneficio feliciter se expedire possit: ne forte temere quid, sed omnia circumspecte, in ægri salutem atque emolumentũ administret. Aliter qui facit, & hæc & alia, quæ ratione officii incumbere sibi novit, ex levitate negligit: sciat sane, sibi tandem accuratissimas DEO *ter Optimo Maximo de minimis etiam reddendas esse rationes. Non enim aurum Medico, non argentum, non gemmæ preciosæ concreduntur, in quarum præparatione, si quem forsan errorem commiserit, facile eundem corrigere, aut ad summum ære sese exsolvere poterit: sed corpus humanum thesaurus sane preciosissimus, & nobilissima* DEI *creatura, ipsi committitur: in hujus cura, si quid neglexerit: aut venenum pro alexipharmaco incautus exhibuerit: non aurum & argentum ipsum liberabunt: sed anima propterea æternis ignibus excruciabitur.*

Quamobrem Medicus, qui, qualis audire vult, talis etiam est, probus scilicet & fidelis, à DEO *Opt. Max. felicem*

licem in omnibus suis actionibus successum expetat, & exspectet: Sic DEUS *aderit ipsi invocatus; ut in casibus etiam difficilimis atque dubiis miro se modo, & ex voto expedire possit: quemadmodum Christus ipse nobis promisit; quando,* Quæcunque petieritis, *inquit,* à Patre meo, in nomine meo, dabit vobis. *Item:* Petite, & dabitur vobis, quærite, & invenietis, pulsate, & aperietur vobis: *Id quod & alia sacrosanctæ Scripturæ testimonia passim nobis confirmant.* *Joh. 16. 23.* *Matth. 7. 7.*

Quoties autem difficilis atque periculosa Chirurgo operatio suscipienda est, præsentibus ægri consanguineis, familiaribus, vicinis & aliis, verbi divini Ministrum vocabit, qui omnes exhortetur, ut ardentissimis votis DEUM *precentur, quò felicem operi periculosissimo successum largiatur. Quia verò Chirurgus in castris, ut & alibi sæpè verbi divini Ministrum habere non potest; precationes aliquot, quibus in casu necessitatis utatur, addere placuit.*

Precibus peractis, iterùm magnitudinem periculi cognatis & amicis exponet; suamque ipsis curam & diligentiam religiosè promittat, & sanctè etiam præstet: petatque simul, ne sibi deinceps culpa imputetur, si fortè minùs secundùm spem & exspectationem operatio processerit, & DEO *ter Optimo Maximo ita visum fuerit, ut æger vel in ipsa operatione, vel paulò post extinguatur. Quod si ergo Amicos consentire videat, ad operationem ipsam sese accingat.*

Atque hæc, Benevole Lector, hac vice monere volui, tu hæc & alia æqui bonique facies.

PRECATIO MEDICO MANE VESPE-*rique devotè dicenda, ad impetrandam Divinam in arte sua benedictionem.*

O Æterne Deus, benignissime Pater: quia post tristissimum primorum parentum lapsum, omnibus hominibus imposuisti, ut in sudore vultus panem suum comedant, & verò omnes nostræ curæ, conatus atque labores, sine tua benedictione irriti sint atque frustranei. Itaq; oro te, ô Deus, ex intimis cordis mei penetralibus, ut in hac, quâ tibi & proximo inservire me voluisti vocatione mea, tuâ mihi gratiâ & virtute Spiritus sancti semper adsis: ut quicquid etiam fuerit laborum meorum, imò quicquid hodie & per omnem vitam meam hac in parte tentavero; id omne in nominis tui sanctissimi gloriam, Ecclesiæ incrementum, proximi emolumentum, & denique in animæ meæ salutem succedat. Quia verò, ô Deus, eo me voluisti fungi officio, quod non aurum, non argentum, sed nobilissimum hominis

nis corpus concernit: concede mihi quæſo eam etiam ſapientiam & intellectum, ut huic meo officio, eâ quâ debeo dexteritate & fide præeſſe poſſim; nihil etiam temerè, nec contra charitatem proximi quicquam ſuſcipiam. Et quia omnis medicina per ſe mortua quaſi eſt, & abſque benedictione tua uſus nobis expectatos non præſtat; Oro te, ut omnibus medicamentis ægris meis exhibendis vires & facultates infundas, quò laudabile quid efficere, dolores lenire, & ægris priſtinam reſtituere ſanitatem valeant. Tandem æterne Deus, infunde lumen cordibus, & meo, & ægrorum meorum; ne externis ita mediis adhæreamus, aut ſive meis laboribus & induſtriæ, ſive propriis medicamentorum viribus, ſanitatem recuperatam ſuperbè adſcribamus: ſed divinæ potiùs potentiæ atque miſericordiæ, quicquid fuerit, acceptum feramus, & ita in cœlum ſemper ad te mentes & manus attollamus, tibi laudem, tibi honorem, nomini tuo gloriam attribuamus, & miracula tua, quamdiu in hac vita ſuperſtites vixerimus, celebremus. Hoc, quæſo, largiaris, benigniſſime Deus, in nomine Filii tui Jeſu Chriſti Domini & Salvatoris noſtri unici, qui nos & docuit, & ita orare voluit, *Pater noſter, &c.*

PRECATIO DICENDA CVM CHIrurgus difficilem, & periculosam subire cogitur operationem.

O Æterne Deus, misericors & clementissime Pater, supplices hîc ante faciem tuam sanctissimam fatemur, quod quamvis ab initio hominem secundùm imaginem tuam omnibus numeris absolutum formaveris, eundémque insuper regni tui hæredem perpetuum confirmaveris: ipse tamen pessimis Diaboli per serpentem factis blanditiis ita irretitus, tuis mandatis inobediens fuerit, quo ipso cœlestibus se bonis turpiter nonsolùm privarit; sed in exitium temporale simul & æternum miserrimè præcipitaverit. Unde suo merito tot miseriis in hac vita, & ærumnis conflictatur, tot morbis & afflictionibus quotidiè exercetur. Quia verò, ô Deus, misericordiæ tuæ fōs inexhaustus: hominis etiam (quamvis gratiâ hac indignissimi) interitum noluisti, sed & in hac vita corpus ad tempus, ut in illa æterna animã servare voluisti. Quare filio etiã tuo unigenito Domino nostro Jesu Christo nõ pepercisti: sed in mortem eum tradidisti, quò anima hominis æternæ erepta morti vitam tandem vivat perpetuam. Ut autem homini in hac quoque vita, quâ tot corpus expositum

ſitum morbis atque periculis, dolorum aliquod eſſet levamen, Medicum ipſi & Medicinam cœleſte donum conceſſiſti. Tua ergò hac gratia freti, & jam convenimus, ut ſcilicet fratri noſtro (vel ſorori) in Chriſto, corpore jam periculoſiſſimè afflicto ſuccurramus, & remedia in hoc caſu convenientia adhibeamus. Quia verò omnis Medicina ſine benedictione tua mortua quaſi eſt, & inutilis, oramus te, benigniſſime Pater, ut hiſce noſtris conatibus ita benedicas, & vires medicamentis infundas, quò feliciter operari, & uſus nobis exoptatos præſtare poſſint. Gratia item tua, ô Deus, ægro noſtro ne deſis: ſed firma ipſum tuo ſancto Spiritu, ut in acerbiſſimis doloribus tuæ gratiæ memor, non deſperet: verùm præſenti potiùs animo & patienti quicquid etiam moleſtiarum fuerit, fortiter ſuperet. Chirurgi etiam, quo velut inſtrumēto uſus, plurima miſeris nobis quotidie exhibes miracula, manū guberna & mētē: adſis ipſi Spiritu ſapientiæ, ut prudenter & expeditè, quæ peragenda reſtāt, exequatur, omniaq; in ægri noſtri emolumentū ex voto ſuccedant. Tū ô Deus nominis tui gloriam per omnē vitā noſtram celebrabimus, & miracula tua in univerſa terra decātabimus. Hoc facias, quæſumus per & propter filiū tuū dilectū Dominū noſtrum Jeſum Chriſtū, quo docēte & jubēte oramus, *Pater noſter, &c.* PRE-

PRECATIO DEVOTA, DICENDA, *quoties ægro membrum aliquod corpore abſcindendum eſt.*

OMnipotens & æterne Deus, quanquam nemo hominum propter peccatorum magnitudinem & multitudinem dignus eſt, qui oculos ſuos ad te in cœlum attollat: quia tamen Dominus & Salvator noſter Jeſus Chriſtus nonſolùm nos orare juſſit, quando, Petite, inquit, & accipietis: ſed certiſſimam inſuper addidit promiſſionem, cùm omnia, quæcunque petierimus à te in nomine ejus, daturum te nobis affirmavit. Quamobrem & nos hic projecti in genua ante faciem tuam ſanctiſſimam, vitam noſtram peccatis innumeris fœdiſſimè conſpurcatam fatemur: quibus nonſolùm pœnas peccatorum temporales, varios nimirùm corporis morbos, miſerias & afflictiones promeriti: ſed digni etiã ſumus, qui veluti putrida Eccleſiæ tuæ mẽbra abſcindamur, & æternis ignibus comburendi projiciamur. Quia verò peccatores, ſi vera in Chriſtum fiducia gratiæ tuæ fores pulſaverint, tantum abeſt, ut rejicias; ut etiam pœnitentibus omnibus in verbo tuo benigniſſimè acclames: *Vivo ego, nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur*

tur, & vivat: ideóque nos etiam paterna hac voce allecti, calidis precamur ſuſpiriis, ut ne memor ſis inpoſterum peccatorum noſtrorum; ſed illa omnia, primam ſanè & præcipuam morborum & afflictionum cauſam, propter ſanctiſſimum filii tui Jeſu Chriſti meritum nobis condones. Et quia Medicinam externum conſtituiſti medium, quo cœleſtia hominibus dona & miracula exhibeas: Oramus te, ut miſericordia tua nobis pateat, gratiámque tuam experiamur. Adſis nobis Spiritu tuo ſancto, ut omnia, quæ propter ægri noſtri ſalutem ſuſceperimus, in nominis tui gloriam, proximi emolumentum, & animarum noſtrarum ſalutem feliciter ſuccedant. Ægro etiam eam quæſumus largire fortitudinem, & patientiam, quâ dolores omnes ſuperet, mediíſque in cruciatibus divinum auxilium & opem Spiritus ſancti abundè ſentiat: imò licèt mortuum corpori membrum abſcindatur, ſe nihilominus vivum capitis ſui Chriſti membrum, & hæredem vitæ æternæ futurum, tandémq; in univerſali illa carnis reſurrectione corpore abſolutè perfecto & clarificato reſurrecturum, certo ſibi certius perſuadeat. Manum etiam & mentem Chirurgi, ô Deus, ita guberna, ut in omnibus, quæ perficienda ipſi erunt, ſingulari dexteritate & cautione utatur, omniáque fi-

deliter

deliter & diligenter administret, quò doloribus sublatis æger noster sanitati, quam quidem per tuam solummodò gratiam habere potest, restituatur: & ita nobiscum pro hoc & innumeris aliis beneficiis in hac & altera illa cœlesti vita te laudare & celebrare valeat. Hæc & quæcunque præterea ad caducam hanc, & præcipuè ad æternam vitam necessaria nobis erunt, ut à tua dextera impetremus, rogamus te in nomine filii tui dilectissimi Domini nostri Jesu Christi, ex cujus mandato oramus: *Pater noster, &c.*

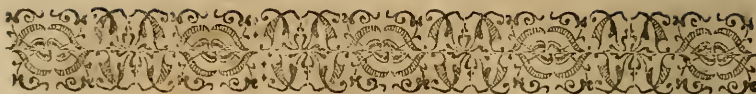
Cùm verò impossibile sine fide vera tibi placere, imò abominatio ante faciē tuam sit, quicquid fide hac destituitur: rogamus æterne Deus, ut in ægro nostro, nobisq; omnibus veram illam & salvificam fidem excites, & adaugeas, in qua ad finē usque constanter perseveremus, & tandem per eādem filii & hæredes cœlestium bonorum confirmemur, quâ quidem corde & ore confitemur dicentes: *Credo in Deum Patrem, &c.*

GRATIARUM ACTIO AD DEUM TER Optimum Maximum, post sectionem, ustionem, aut membri alicujus abscisionem absolutam.

O Æterne Deus, misericors & benignissime Pater Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi, reipsa jam promissionum in tuo nobis verbo

fa-

factarum certitudinem satis superque experti sumus, promisisti ereptionem in tribulatione omnibus, qui vera te fide invocaverint, egregiè eandem etiam præstitisti. Etenim fuimus & nos periculo maximo oppressi quasi, sed eripuisti nos, fluctibus afflictionum & miseriarum agitati; ad portum exoptatum deduxisti nos: vulnerati ad mortem usq;, sed oleo gratiæ & misericordiæ tuæ inunctos, sanasti nos: doloribus vehementissimis excruciati, sublevasti nos. Gratias ergò quantas mente concipere possumus tibi agimus maximas: quòd servorum tuorum preces & suspiria clementer exaudire, & ægri hujus afflictissimi miseriis attendere dignatus sis: Gratias tibi dicimus, quod tuâ ægro gratiâ adstiteris, quâ tantos dolores patienti animo superare potuerit. Oramus autẽ te, ô æterne Deus, per illam tuam misericordiam, ut & inposterum tuam nobis benedictionem largiaris; quo quicquid reliquum est curationis, feliciter etiam succedat, ita & æger, & nos omnes nomen tuum sanctissimum laudabimus, & miracula tua toti mundo celebrabimus. Hæc omnia quò certius à te impetremus, rogamus te in nomine Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi filii tui dilecti, per eam ipsam, quam tradidit, & orare nos voluit, precationem dicentes, *Pater noster, &c.*

IN GULIELMI FABRICII Hildani Chirurgi experientissimi tractatum de Gangræna.

CAROLI UTENHOVII.

St πάθος in morbis σαρκῶν διαβρωτικὸν, hoc est,
Carnem quod erodendi vim habet emortuam,
Gangrænam Celsus vocat hanc, Herpestida vates
Lucilius, AEgineta Sphakelon nuncupat,
Non malè quæ dici fors mortificatio possit,
Si fœnerare eam à Theologis fas siet:
Sed licet & fas est: nam mortificatio ceu nos
Cælo beare carnis unica est potis,
Sic quoque Gangrænæ adversus contagia quod tu
GULIELME *alexipharmakon nobis paras,*
Eruere à diri pote nos est faucibus Orci,
Qui pignerarat ante tot letho SENES.
ΣΑΡΞ ΟΛΟΣ ὢν ΟΥΘΕΝ ςαυρȣ̃ ἄνευ ὁ ΒΙΟΣ.

In Clarissimi Viri

D. GUILHELMI FABRICII Hildani, Medici & Chirurgi felicissimi de Gangræna librum.

JOHANNES-JACOBUS GRASSERUS BASIL. Eccles. Patr. Minister.

QUi *Chironeas longè feliciter artes,*
Et medicam exerces mi GULIELME *manum,*
AEternare piæ pergis monumenta senectæ,
Et quæris capiti rarum anadema tuo.

Pro

Pro vita & studiis ægrorum supplicat ordo,
Propitius Medico sit Jovaritè suo.
Bernaq́, cui victrix saxosos Arola muros
Alluit, Alpinas dum bibit alta nives,
Usque sui AsclepI venerabitur enthea dona,
Testatura piæ relligionis opus.
Rara Dei bonitas Medicos largita fideles,
Seriò grati animi postulat arbitrium.

JOHANNIS KHUENII BRIDbachii Coloniensis Medici.

QUid Gangrena mali sit qua contagine serpat,
Quæ causæ generent illam, quæ signa revelent.
Hîc tibi FABRICIUS *noster miro ordine tradit:*
Sitq́; malum quamvis penè immedicabile, membra
Omnia depascat latè, voret, hauriat, urat,
Vicinasq́; trahat partes, & labe pererret
Devastetq́; sua & membro dominetur in ægro,
Ille tamen curam docet, & medicamine tolli
Quo possit. Quod si verò medicamine tolli
Non possit, ferro ut penitus tollatur & igni
Demonstrat, curæq́; tibi compendia ponit.
Quisquis aves igitur decus immortale domando
Tam furiale malum, famamq́; parare perennem,
Hunc lege: Namq; malum lecto furiale domabis,
Atque tibi famam & decus immortale parabis.

JOHANNIS SLOTANI P. & U. M. Doctoris Coloniensis.

FABRICII *ex incude venit quod opus repolitum,*
Intinctum docto est fonte Machaonio.

Hoc calet ingenii, sed adhæc quoque dotibus artis
Chironis nostri FABRICIIq; *decus,*
Quis focus Antoni quæ causæ, quomodo possit
Defendi, sævi quæq; medela docet.
Hic focus irrepens cœlestis fulminis instar
Evolat, arte sua FABRICIUSq; *domat.*
Lumina magna minus velut obfuscare videntur,
Ingenitum solet hic sicq; operire focum.
Suscitat hunc ignem, velut & fræno tenet illum,
Et revocat propè, quos Cymba Charontis habet.
Roma viros habuit magni quoque nominis olim
FABRICIOS, *manet & gloria perpetua,*
Insignes habuit, quæ & habet Germania multos
FABRICIOS, *sua qui jura sciuntq; sacra.*
Hic tamen ut (patet hinc) clarus sit in arte medendi,
Chiron, & liber hic testis apertus erit.
Hunc igitur totis ulnis heus excipe librum,
Lector, & hunc mentis collige, quæso, sinu.

MATTHIÆ QUADI.

ACcipito placidè quem dat gratante libellum
Pectore FABRICIUS, *lector amice, tibi.*
Quid Gangræna ferox, Sphacelosq; trucissima quid sit,
Effectu & quàm sint exitiosa suo:
Quis sit progressus tantorum & causa malorum,
Præterea quâ sint arte levanda docet.
Fonteq; ut è parvo violentus nascitur amnis;
Et minimos ortus grandia quæque tenent:
Sic te principiis monet horum obstare, paranda
Postea ne frustrà sit medicina tibi:
Tunc etenim in medico non est, relevetur ut æger,
Cùm mala per longas invaluere moras.

BAL-

BALTHASARI CLAUS. christiani Bernensis.

Romanæ si gentis honos FABRICIUS *olim*
Dictus, si patriæ gloria magna suæ:
Te meritò, GUILIELME, *facit Germania pluris,*
FABRI *qui clarum de patre nomen habes.*
Ille etenim multos occîdit, sanguine multos
Exhausit, multis causa doloris erat.
Tu reparas multos: multis medicina dolores,
Quam præbes, tollit: pluribus illa levat.

ANAGRAMMA

ἐγκωμιαστικὸν

Pro felici adventu

Amplißimi, multarum rerum usu atque experientiâ præstantißimi VIRI

DN. GUILIELMI FABRICII HILDANI, Medici & Chirurgi, uti celeberrimi, ita & dexterrimi, Domini & Amici sui integerrimi

In Castro FRIDBERGÆ *Imperiali 12. Octob. Anno 1612. facto.*

GUILIEMUS FABRICIUS
E LIBRIS FAC USUM VIGIL.

Omnibus in rebus laudatur ab omnibus USUS,
Sæpius hic artem vincit & ingenium:
Ast opus, ingenuæ simul ut jungatur & Arti
USUS, *in effectu tunc mage fortis erit.*
Sic quoque tu gemino consistens crure, FABRICI,
USU *multa notas, plura sed arte probas.*

Macte Vir, E LIBRIS USUM FAC *ritè medendi*
Expertum sanâ cum ratione VIGIL:
Sic bis laude viges, Medicâ si cætera nobis
Observata diu, publica in Arte facis.

Deproperatum amoris & benivolentiæ ergo
à
GEORGIO FABRO D. & dicti Castri
Medico Ordinario.

EIVSDEM

GUILIELMUS FABRICIUS (H) ILDANUS
per Anagrammatismum, elisâ aspiratione (H)
quæ non est litera.

LIBRIS VIGIL LAUDE MUNUS FACIS.

N*Il* DEUS *absque labore dedit: per opus quis ut instet*
Luce labore VIGIL, *nocte labore* VIGIL.
Hinc quoque Tu LIBRIS *noctúque diéque medendo*
LAUDE VIGIL MUNUS *cum pietate* FACIS:
Ad te confugiunt multi, Vir docte, miselli
Atque tuum exoptant dulce salutis opus.
Pol bene sic insta quosvis medicarier arte,
Crede mihi famâ perpetuante clues.

17. *Octob.* 1612. FRIDBERGÆ *in Castro.*

A N A G R A M M A

GUILIELMUS FABRITIUS HILDANUS.

F*Ert* GULA *(crede)* NIHIL, LIBRI SED MUSA FIT USU,
Arsq; exercitio gignitur assiduo.

JOHANNES DURENHEIMIUS P. & Not. Cæs.
Quæstori inclytæ Reip. Bernens. à Secretis F.

Sur

Sur les œuvres Chirurgiques de Monsieur
GUILLAUME FABRI de HILDEN
Docteur en Medecine & Chirurgie.

CE Microcosme estant d'une lourde matiere,
Des mains de l'Eternel artistement tracé;
Luy a tant de beaux dons l'un sur l'autre entassé,
Ostant de son object l'horreur de la misere.
Pauvre mal advisé, d'une course legere,
Aux effrois de la nuict, du tout s'est enlassé;
Estant par son forfaict, tellement terrassé,
Qu'il a perdu l'espoir, de revoir la lumiere.
D'où vient que nous sentons, dix milles maulx fâcheux
De penibles travaux, de tormens douloureux.
Accablez soubs le faix de ce fleau qui nous sappe.
Mais las tout puissant (comme pere tres-doulx)
Par les mains d'un FABRI, *vray surgeon d'Esculape,*
De ces cruels tyrans, nous delivrera tous.

Claude Chapuis de S.Amour.

Le mesme, au mesme.

L'Honneur est deu à c'il qui d'un cœur genereux,
Au plus fort des perils, sa valeur sacrifie,
Mais le los de FABRI, *retentira bien mieux,*
Pour le Divin sçavoir, qu'est en sa Chirurgie.

Autre.

L'On ne sçauroit par trop, aux genereux guerriers
Environner le chef, de verdoyans Lauriers,
Ny louanger FABRI, *qui par sa Chirurgie,*
Peut courageusement, les mortels de ça bas,
Extremement blecez retirer du trepas,
En les faisant jouïr encor de ceste vie.

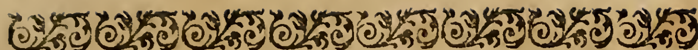
A MON-

A MONSIEUR
GUILLAUME FABRI de HILDEN
Docteur en Chirurgie.

COmme l'Astre brillant, apporte la lumiere,
Et r'echauffe icy bas aux hommes la vigeur,
Faisant par l'univers, que son alme splendeur
A produire les fruicts, est une Pipiniere
Ainsy du grand FABRI, la main tant familiere
Liberale est tousjours, à chasser la langeur;
Et qui plus est encor elle instruict par faveur,
Celui qui chirurgien en l'art prent sa carriere.
Tellement qu'on le voit en ces terrestres lieux
Comme un soleil levant que nous donnent les cieux,
Cultivant au public, de nouveau la science,
De l'eches Martial les piteux accidents
Il monstre le salut, par les vrays incidents,
Gravant pour son trophée au Ciel sa confiance.

DAVID le CLERC L.

INDEX

INDEX
Authorum, qui in libro hoc de Gangræna & Sphacelo citantur.

Guilhelmi Fabricii Hildani
Inclytæ Reipublicæ BERNENSIS *Helvet.*
Medico-Chirurgi Ordinarii

DE GANGRÆNA ET SPHACELO,

Tractatus Methodicus;

In quo
Horum morborum Differentiæ, Causæ, Signa, Prognostica, ac denique Methodica curatio continentur.

CAPUT I.

Quid Gangræna & Sphacelus?

BENE *Cicero, Omnis*, inquit, *quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci: ut intelligatur, quid sit id, de quo disputatur.* Omissa autem definitione fluctuat tractatio. Est autem definitionum genus duplex: unum quo rei nomen declaratur, & nonnihil illustratur: velut cum Etymi ratio affertur: alterum quo plenius rei natura & essentia absolvitur. Illam Nominis, hanc rei definitionem vocant Dialectici. De Gangræna agenti nominis erit definitio illa latior Etymologica,

Cic Offic. lib. 1.

Definitio duplex.

Definitio nominis.

mologica, Gangræna eſt morbus carnem exedens: ſiquidem Græca vox γάγγραινα deducta eſt à verbo γραίειν, ſive ut *Heſychius* γραίνειν, hoc eſt, exedere ſive rodere. At eſſentiales Gangrænæ definitiones plures ſunt apud idoneos ſcriptores Medicos utriusq; ævi: quarum tamen nonnullæ deſcriptiones potius, quàm definitiones. Medicarum definitionum Auctor ait; Gangrænam eſſe mutationem coloris naturalis, in colorem præter naturam, & mortificationem, ſive adſit exulceratio, ſive abſit. *Galenus* ſic videtur definire, initium mortificationis in parte ægra, quæ paulatim ſic invadit, & occupat partes vicinas, & adjacentes, ut niſi adferatur remedium, perfecta ſubſequatur mortificatio. Idem *Galenus* dicit Gangrænam eſſe diſpoſitionem mediam inter ſummas inflammationes, & Sphacelum, eamq; inflammationibus tanto deteriorem, quò mitior eſt Gangræna Sphacelo. Idem *Galenus* de Gangrænis, quæ inflammationibus accidunt, ait: tum credi membrum Gangrænâ affectum, cùm propter ſummam inflammationem tendit ad mortificationem, nec tamen planè mortuum eſt, & ſenſu expers. Alibi dicit locum cenſeri Gangrænâ affectum, cùm propter ſummam inflammationem incipit mutari color, & perire ſenſus, tenditque ad mortificationem. Omnes omnium definitiones, aut deſcriptiones adferre, infinitum fuerit: ſuperiores ſatis ſint, ceu ex quibus etiam reliquæ omnes derivatæ, ac penè tranſcriptæ videntur. Nos quidem, ut eam Gangrænæ definitionem colligamus, quæ & brevis & accommodata ſit omni Gangrænæ, ex quacunque cauſa ortæ, ſtatuimus *Gangrænam eſſe principium mortificationis, eamq; ut plurimum magnas inflammationes ſequi, atque corrumpere partes molles corporis humani; veluti cutem, muſculos, venas, arterias, nervos.* Vel Gangrænam eſſe incipientem & imperfectam ſuprà dictarum partium mortificationem.

Similiter & Sphaceli nobis tradenda eſt definitio, quandoquidem

Definitio rei.

Lib. de tumorib præter nat.

Gal. in lib. Hipp de artic. com. 4.

Lib. 2. ad Glauc.

Gal. in Hippoc. aphor. com. 50. ſect. 7.

Gangrænæ definitio eſſentialis.

Gal lib. 2. ad Glauc. cap. 9

Paul. Ægin. lib 4. c. 19.

Johan Tagaul. lib 1 c. de Gangr & ſphacelo

Leon. Fuchſius de med. morb. lib. 5. cap. 5.

doquidem de eo ſimul acturi ſumus; cùm haud diſſimilis ſit affectio, imò in eam ſuperior ſæpius degeneret. Sphacelus igitur ſive Sphaceliſmus, & Syderatio Latinis, eſt plena, perfecta & abſoluta mortificatio, non ſolùm ſuprà dictarum partium, ſimul & oſſium (uti ſæpiùs uſurpatur apud *Hippocratem*) verùm & cæterarum omnium plus minúsve ſolidarum. Itaque in Sphacelo cutis, caro, venæ, arteriæ, nervi, tendines, & ipſa oſſa putrefacta ſunt, ac magis magíſque putreſcunt: quemadmodum *Galenus* & experientia ipſa teſtatur. Et in ſumma membrum Sphacelo affectum planè mortuum & frigidiſſimum eſt. Ideoq́ue Gangræna & Sphacelus à Clariſſimo Viro Dn. JACOBO AUBERTO VINDONE, olim amico meo familiariſſimo, quem honoris & amicitiæ cauſa hîc nomino, non immeritò inter tumores frigidos numerantur.

Sphaceli definitio.

Lib. de tumorib præter natur.

Lib. de ſign. morb. c. 14.

CAPUT II.

Differentia inter Gangrænam & Sphacelum.

POrrò quamvis ex ſuperiori definitione Gangrænæ & Sphaceli, differentia ſatis manifeſta ſit: attamen quia nonnulli, & præcipuè hi, qui nondum ſatis ſunt verſati in cognitione morbi, & praxi, vocabula hæc adeò confundant, ut ne ipſi quidem ſeſe extricare poſſint: atque nunc Sphacelum Gangrænam, nunc Gangrænam Sphacelum; nonnulli quoq; indifferenter, & ſine diſtinctione tum Gangrænam, tum etiã Sphacelum, aut Gangrænam, aut Sphacelum vocitent, atque hoc modo nòn ſolùm nomina, verùm etiam (in pernitiem damnumq́ue maximum ægrorum, & ſui ipſorum ignominiam) curationem ipſam confundant, viſum eſt, diſtinctionem horum affectuum paulò prolixiùs declarare, atque ob oculos ponere.

Licèt autem tum Gangræna, tum Sphacelus non ex diversis, sed ex iisdem causis originem trahant, nihilominus tamen non exiguam inter se differentiam habent, & requirit uterque propria sua remedia, atque curandi methodum.

1. Distinctio Gangrænæ à Sphacelo. Primò dum membrum aliquod emoritur, nec tamen planè est mortuum, sed sensu aliquo adhuc præditum; affectus ille à Galeno aliisque medicis Gangræna appellatur. At quia pars affecta in Gangræna, ut plurimum, maximo ardore, inflammatione, dolore, tumore, reliquisque signis calorem, ac æstum maximum significantibus afficitur, & inflammatio atque inflatio hæc instar ignis adjacentes partes invadit, rectè Gangrænam Germanico idiomate **Heissen Brand** appellare possumus. Quamprimùm verò inflammatio atque incendium hoc innatum ac insitum calorē, humidumque radicale absumpserit, ita quidem ut membrum planè sit emortuum, tum ab Hippocrate, Galeno, aliisque medicis Sphaceli nomen sortitur. Nos verò, quia in Sphacelo membrum nigrescit, ac frigidissimum est, nihilominus tamen (propter putredinem) proximas adjacentes partes invadit, erodit, atque devastat, Sphacelum cum quibusdam Medicis celebribus, Germanicè **Kalten Brand** nuncupamus.

Joh. Wierus Medic. obs. cap de Gangr. pudendi. Bruno Seidelius de morbis incurab. mihi p. 20.

2. Distinctio. Gangræna ut plurimum est in superficie, atque (ut superiori cap. declaravimus) cutem, musculos, aliasque partes molles afficit. In Sphacelo verò non tantùm hæ partes molles, verùm etiam ossa ipsa afficiuntur. *3. Distinctio.* In Gangræna cutis rubet propter inflammationem maximam, in Sphacelo verò fit primò pallida, deinde livida, & mox nigra. *4. Distinctio.* In Gangræna nullus adest fœtor, in Sphacelo verò putrescit membrum & pestiferum emittit fœtorem.

5. Distinctio. Interim dum Scalpello adhibito æger sensum exquisitum habet, Gangræna, dum verò nullus ampliùs adest sensus, Sphacelus appellari debet. Membrum enim planè emor-

emortuum eſt: cautus tamen hac in re ut ſit Chirurgus, neceſſe eſt: frequenter enim ægri exiſtimant ſenſu nondum expers eſſe membrum, digitos quoque & pedem ut plurimum movent, uſque dum tibia ad genu ferè planè ſit emortua. Senſus autem ille non verus eſt, ſed fit per imaginationem præcedentis doloris, & Sympathiam partis vivæ cum illa, quæ jam emortua eſt. Digiti quoque & pes moventur, quamvis membrum omnino ſit mortuum: propterea quod, dum nervi, & muſculi fœmoris, & circa genu moventur, nervos digitorum & pedis quoque movent, & ad ſe trahunt. *Admonitio ad Cheirurgos.*

Sextò & ultimò differunt Gangræna & Sphacelus curatione. In Gangræna enim totum negotium in hoc conſiſtit, ut præcaveamus, ne putredo aliqua membrum invadat, occupetque, aut ſi jam adfuerit, ulteriùs non progrediatur. In Sphacelo verò ſuperfluum eſt in hoc impendere laborem, quandoquidem pars illa, quæ emortua eſt, reviviſcere non poteſt, ideóque ut protinus auferatur, ſive id novaculâ & ſerrâ, ſive cauterio actuali, aut potentiali fiat, neceſſe eſt. *6. Diſtinctio.*

CAPUT III.

Gangrænæ & Sphaceli cauſæ Univerſales.

GAngrænam & Sphacelum definivimus mortificatione, hunc quidem perfectâ, illum autem imperfectâ. Cùm autem mortificatio ſit vitæ extinctio, ac proinde calidi innati deſtructio, utpote in quo vita veriſſimè conſiſtat, videndum, quot modis, & quibus ex cauſis contingat innati calidi extinctio & deperditio. Nam eædem cauſæ, ſi corripiant membrum, aut partem corporis, pro ut plus minusque

nusque sunt efficaces, parti illi vel Sphacelum vel Gangrænam inducunt, ac plerumque ut augentur, Gangrænam quidem prius, deinde verò Sphacelum.

Innatum calidum sine humido radicali existere non potest. Non potest autem calidum innatū existere sine humido suo radicali, & Spiritibus fixis in omnibus corporis partibus; adeò ut graviter læso humido radicali, innati calidi fomite & alumno, læsis item Spiritibus, in quibus tanquam in subjecto insidet, ipsum quoque læd atur innatum calidum. *Quibus de causis humidum radicale corrumpatur.* Humidum autem radicale resolvitur, dissipatur & absumitur cibo quotidiano non satis reparatum, & restauratum: vel si occurrat illi alienus calor vehemēs & diuturnus; aut etiam si concrescat, & veluti fixetur, cogaturque acutissimo frigore. *Spiritus quomodo afficiantur.* Sic etiam Spiritus, qui partibus affixi, ipsum tum humorem radicalem, tum innatum calidum comitantur, possunt vel dissipari, vel suffocari, vel infici. Dissipantur negatâ refrigeratione & recreatione, per influentes Spiritus, qui à partibus primariis continenter communicantur, ac distribuuntur reliquo corpori per nervos, venas & arterias. Suffocantur abundante humore, siquidem innatum calidum assiduè ventilationis egens, non potest integrè conservari. Inficiuntur denique à materia prorsus maligna, venenata & corrupta. Hinc quæcunque causæ possunt exsiccare, aut cogere humorem radicalem, quæcunque item dissipant, suffocant, aut inficiunt ipsos Spiritus, humoris radicalis comites individuos, eædem sunt intercipiendi ac destruendi innati calidi causæ, ac proinde mortis. Et verò interitus omnis, sive naturalis, sive violentus, ad aliquam ex his causis revocatur. *Exemplum.* Nam verbi gratiâ, qui lenta, aut violenta febri, aut igni, aut fame, aut senio intereunt, illi, herclè, moriuntur ex dissipatione, & absumtione humoris radicalis, quæ in his subitò, & repentè, in illis fit lentiùs. Sic & qui rigidissimo algore pereunt, dici possunt interire propter congelatum, coagulatúmve humorem

radicalem

radicalem. Qui ex ingenti aliquo vulnere, cum insigni hæmorrhagia vel secus pereunt, illi procul dubio extinguuntur propter magnam spirituum dissipationem simul & semel factam. Qui strangulantur, aut submerguntur, vel qui ex hydrope, aut ingenti insigniq; contusione pereunt, eos verè dicimus mori propter suffocatos eosdem spiritus. Postremò, qui ictu morsúve venenato, aut toxico sumpto pereunt, in his maligna spirituum infectio mortem creat. Quod si totum corpus hoc modo interit, innato calido sic affecto, uti suprà diximus, sive penuriâ humoris radicalis, sive etiam inopiâ spirituum eum comitantium, haud dubiè quædam illius partes possunt pariter mortificari, ubi similes defectus innato calido accidunt. Tum enim necesse est illarum crasin, & harmoniam dissolvi, sive subitò, sive sensim. His ita constitutis, dicimus membra sive partes corporis mortificari, seu potius extingui posse aliquâ ex his tribus causis. Primò quidem ex vehementi alteratione qualitatis manifestæ, qualis est intemperies calida, frigida, humida & sicca. Deinde ex qualitate occulta, hoc est, materiâ malignâ, & virulentâ, sive corpori ingenitâ, sive extrinsecus cõtractâ. Omninò enim hujusmodi materia totâ suâ substantiâ corrumpit innatum calidum, & spiritus interficit. Tertiò denique cùm partes corporis pariter afficiuntur, ex spirituum maximeque vitalium suffocatione, aut interceptione. Atque hæ causæ dum exstinguunt innatum partibus illis calidum, prout sunt magis minúsve violentæ, efficiunt in eis primò Gangrænam: deinde si eis non satis rectè occurratur, aut occurri non possit, Sphacelum. Hæ in universum sunt causæ Gangrænæ, & Sphaceli; clarioris tamen doctrinæ gratiâ tres hasce causas tribus subsequentibus capitibus ordine, & paulò prolixiùs declarabimus.

Causarum omnium Gangrænæ brevis enumeratio.

1. Causa.

2. Causa.

3 Causa.

CAPUT IV.

Prima particularis causa Gangrænæ, alteratio videlicet vehemens ex qualitate manifesta, puta intemperie calida, frigida, humida, & sicca.

Gal. de simp. med. fac. lib. 4. cap. 13.

SIquidem res omnes, auctore *Galeno*, conservantur proprio calido temperato & naturali, contrà externo & præter naturam corrumpuntur, utique pars aliqua diuturnâ inflammatione affecta, per affluxum aut congestionem humoris sanguinei, aut biliosi, desinit tandem in Gangrænam, aut etiam Sphacelum. Nimirum quia humor radicalis à calido extraneo, & præter naturam exsiccatur, & absumitur, unde & ipsius tandē innati calidi exstinctio. Usuvenit id quoties phlegmonis temerè adhibentur frigida, & adstringentia, aut etiam emplastica, à quibus spiritus influentes, ipsumq; nutrimentum primò arcentur, & repelluntur, ut *Fernelius* & *alii* docent, à parte affecta: ipsisque adeò poris eorundem medicamentorum usu constrictis, humores excrementitii parti impinguntur magis, ac veluti inculcantur; atque ita obruitur præfocaturque quantulumcunque inest innati calidi. Ideoque non immeritò hac de re nos monet divinus *Hippocrates*, inquiens: *Erysipelas, & aliud quodcunque corporis malum, ab exterioribus & ignobilioribus partibus, verti ad interiora ut ad partes principes, & nobiliores, non est bonum quin vitæ periculum adfert.* Nam quicquid est illorum humorum à quibus *Erysipelas* nascitur, ad partes principes, ut cor, jecur, cerebrū propellitur, & protruditur. Ab interioribus autem ad exteriora converti *Erysipelas*, & aliud quodvis malum interius effusum, bonum

Gangræna ex inflammatione. Galen lib. citato cap. 1. Frigida cur inflammationibus obsunt Causa prima. Fern. Meth. med. lib. 4. cap. 2.

Hipp. Aph. lib. 6. aph. 25. Joh. Lygæus in com. aph. 25. lib. 6.

est

eſt: evocatur enim ad ſuperficiem cutis ſuperperfluus, & malignus humor. Adſtipulatur & *Avicenna*, cùm ait: malignos interdum oriri dolores ex repercutiẽtium uſu, ipſúmque humorem ſæpiùs intrò pelli: unde pars affecta livida & nigricans evadat, denique computreſcat. Quicquid enim tranſpiratione minimè ventilatur, putreſcit facilè, teſte *Galeno*. Cùm enim phlegmones antecedens & continens cauſa ſit ſanguis calidus, & humidus, quantitate, aut qualitate peccans, hic alio quovis humore citiùs putreſcit, & corrumpitur; ſi repercutientibus, aut Emplaſtricis intrò pellitur, aut alioqui retinetur in ima parte affecta: hac ex cauſa inflammationi plerumque Gangræna ſuccedit. Hîc nonnullorum Chirurgorum ignorantia, qui in magnis inflammationibus frigida ſua, & emplaſtrica cataplaſmata, ex farina hordei, bolo Armeno, albumine ovorum, aceto, & ſimilibus frigidis, frigidè applicant, meritò eſt notanda. His enim calidum innatum non ſolùm debilitant, & imminuunt, verùm etiam ut plurimum extinguunt ſuffocántque: ita ut Gangræna & Sphacelus neceſſariò ſequantur.

Avic. lib. 4. Fen. 3. tract. 1. c. 3.

Lib. de inæqual. intemp.

Chirurgorum imperitorum error notatur.

Altera cauſa, cur ex uſu frigidorum medicamentorum in magnis inflammationibus Gangræna ſæpiſſimè conſequi ſoleat, eſt, quod humidũ radicale gelatum, & ineptum ad caloris pabulum factum ſit: quemadmodum oleum & pinguedinem frigoris vehementiâ condenſari videmus, ut poſteà fuſiùs declarabimus. Ut autẽ in inflammationibus adſtringentia & emplaſtrica periculoſa, ſic & præter modum calida, pinguia item & oleoſa. Olei enim & ſimilium pinguium uſus nuſquam inflammationi, teſte *Galeno*, convenit.

Cauſa 2.

Jul. Cæſar Scal. de ſubtil ad Cardan. Exer 184. diſtinct. 6.

De ſimpl. med. fac. lib 2 c. 21.

Arteriâ vulneratâ, cutis ſuperjecta coaleſcit; & arteria propter continuum motum, & duplicem ac duriuſculam, quâ prædita eſt, tunicam ſeriùs agglutinatur, & coaleſcit, ita extravenatur ſanguis, & fit tumor Medicis Aneuryſma dictus.

Amb. Paræus lib. 12. cap. 22.

Gangræna ex Aneuryſmate.

dictus. Tum ſanguis ille extravenatus corrumpitur, auctoque calore putreſcit, unde ſæpiùs Gangræna & Sphacelus. Id accidit, quoties improvidè Chirurgus tundens brachii Baſilicam, non eam modò, ſed & arteriam illi ſubjectam pertundit. In ſectione itaque hujus venæ, uti quoque medianæ, adhibenda eſt diligentia: Baſilicæ enim arteria, uti diximus, medianæ verò tendo muſculi Bicipitis ſubjacet. Quare periculoſa autem harum partium ſit punctio phlebotomiâ factâ, ex ſequentibus apparet exemplis. Anno 1587. Genevenſi cuidam à barbitonſore incisâ baſilicâ, arteria ſimul pertuſa fuit. Non diu poſt inflatum, dolore item & inflammatione correptum eſt brachium. Advocato JOHANNE ANTONIO SARACENO Medico celeberrimo, ac JOH. GRIFFONIO Chirurgo longè ingenioſiſſimo, inventum eſt Aneuryſma, quod in Gangrænam degeneravit. Renitente verò ægro amputationem brachii, intra paucos dies naturæ ſatisfecit.

Vid. Veſal. tab 6 muſcul lit. n. m p. & l. Ambroſ. Paræum lib 6. c. 26.

Hiſtoria Gangrænæ ex punctura arteriæ in brachio.

Obſervatio.

Ante annos aliquot Coloniæ in ædibus *Remundi Ringolt* pharmacopolæ vigilantiſſimi, puellæ cujuſdam ex domeſticis à juvene barbitonſore incisâ medianâ ſubjecta cauda muſculi bicipitis ſimul puncta fuit. Hinc ſtatim exortus eſt dolor vehemens, totius brachii inflammatio, & convulſionis periculum. Ego cum Clariſſimo & Doctiſſimo Viro DN. *Heinrico Bottero* Illuſtriſs. Cliviacenſis, Juliacenſis, & Montenſ. Ducis, nec non Illuſtr. Haſſiæ Landgravii Doctore Medico ordinario, atque Celeberrimo, vocatus, illam purgavimus, brachium Anodynis inunximus, & cataplaſmata ejuſdem intentionis applicavimus, venam in malleolo incidimus, ita, ut tandem Dei beneficio convaluerit. Hæc ea de cauſa recenſere volui, ut Chirurgus in ſectione venarum cautus ſit & prudens, ut rectè monuit *Celſus*.

Lib. 2.

In Articulorum & nervoſarum partium vulneribus, ſi

Chirurgus

Chirurgus propter imperitiam, aut negligentiam, vulneris simul & corporis rationem non satis diligentem habuerit, oriuntur dolores maximi, sequiturque inflammatio, inprimis si plenitudo ad vasa, aut ad vires adfuerit. Tandem quoque humor acris, subtilis, & indigestus, quem *Celsus* hydropem & melliteram, nostrates verò Chirurgi ineptissimo vocabulo **Gliedwasser**/hoc est, aquam articulorum appellant, & esse arbitrantur, sed falsò, quemadmodum in tractatu nostro peculiari, de hoc affectu scripto fusiùs declaravimus. Effluit autem humor iste aliquando tam copiosè, uti *Langius* testatur, ut pars ita affecta emoriatur, & Sphacelo corripiatur.

Gangræna ex vulneratis articulis.

Cornel. Celsus lib. 5. cap. 26.

Joh. Langius Epist. med. lib. 1. Ep. 3.

Insignes contusiones quales ex sclopetorũ vulneribus, & aliæ undecunque factæ partium carnosarum, inprimis, si ossa simul fracta fuerint, non raro desinunt in Gangrænam & Sphacelum; præsertim verò si longo tempore adstringentibus curentur, uti fit ab imperitis. Cùm enim impeditur digestio, quæ fieri debet medicamentis calidis & humidis, caro contusa, & sanguis coagulatus facilè corrumpuntur; tandemque putrescentes ipsum innatum calidum extinguunt.

Gangræna ex magnis contusionibus & vulneribus.

Accidit etiam Gangræna infantium pudendis, sive obstetrices, dum ex utero prodeunt, eorum lumbos duriùs attrectaverint, sive in ipso partu nimiùm compressi fuerint. Pudenda enim, ceu mollia, & spongiosa, facilè suscipiunt sanguinem contusum, ac livescentem, qui inibi corrumpitur, unde dolor, & inflammatio, quæ demùm suffocat innatum calidum, id quod non ita pridem mihi apud diversos infantulos videre contigit.

Gangræna pudendorum.

Enormes ustiones interdum excipit Gangræna, vel etiam Sphacelus, quemadmodum accidisse comperi honestissimæ matronæ apud nostrates Hildanos. Illa enim tempore hyemali, quodam die propter domestica negocia de-

Gangræna ex enormi ustione.

Exempl.

 fessa,

fessa, ad focum sedens, & Syncope correpta, in terram, & unâ quidem tibiâ in ipsas prunas cecidit, illamque antequam domestici accurrerent, graviter sibi inussit. Atquia hæc matrona obesa valdè & pravis humoribus non parùm onerata fuit, secutus est adfluxus humorum, dolor, inflammatio, & non diu post Gangræna. Illa nihilominus Dei beneficio, & medicamentis à me adhibitis feliciter curata, & in integrum restituta fuit. Quod autem magnæ ustiones interdum in Gangrænam terminantur, hisce fit de causis, primò quia vasa corrugantur ustione, & constringuntur, sicque via obstruitur spiritibus vitalibus; ut nequeant liberè permeare: secundò, quia humor radicalis partis absumitur, & exsiccatur ignis vehementiâ. Cùm enim destituatur innatum calidum humore suo radicali, necesse est partem affectam interire. Est & tertia causa, nempe quod tum empyreuma, tum etiam corrugatio cutis summum accendat dolorem, ac proinde humorum affluxum excitet, quibus in parte affectâ incalescentibus, & inflammationem concipientibus, exiccatur humor radicalis, ipsúmque innatum calidum suffocatur.

Qua ratione ustiones causa sint Gangrænæ. 1. 2. 3.

Gingivarum inflammatio maximè in infantibus, in gangrænam interdum degenerat: partim propter abundantem oris illorum humiditatem; partim, quòd non possint ad justam morbi necessitatem medicamenta apponi. Morbus enim magnus, vehemens, & peracutus, magna quoque requirit remedia: sed quis illa in ore adhibere ausus? Accedit & alia difficultas, nimirùm, quòd magnâ illâ abundantiâ salivæ medicamenta protinus abluantur. Hujusmodi Gangrænas non solùm in Scorbuto, verùm etiam aliis oris affectibus, & præsertim inflammationibus gingivarum, laborantibus me vidisse memini. Inflammationes quoq; internæ non raro desinunt in Gangrænam & Sphacelum: cujusmodi vidimus in ipsis etiam cerebri membranis,

Gangræna gingivarum.

Hipp lib 1. aphor. 6.

Gangræna internarum partium.

nis,ut patet ex sequenti historia. Fusis apud Delphinates Helvetiis Anno 1587. quendam ex eo numero curavi robustum juvenem bono habitu, at capite sauciatum hunc in modum. Ensis Helvetici ictu secta illi fuerat pars ossis parietalis, circiter palmam lata: hæc autem cuti musculosæ adhæserat, suoque loco erat reddita: quin & sanguinis, & pilorum interventu concreverat veluti crusta, quæ totam illam partem contegens, impedierat, quo minùs ulla materia sex diebus totis ab accepto vulnere promanaret. Porrò abrasis crinibus apertoque vulnere, inventa est inter partem ossis separati, & duram matrem plurima materies graveolens, simul & ossium tenuia aliquot fragmenta; prætereaque, quòd majus est, vermes grandiusculi quatuor aut quinque. Insuper & dura mater denigrata, & infecta erat putredine, tam diu insidente. Æger nihilominus convaluit Clarissimi Jani Antonii Sarazeni M. D. Consilio, & Joh. Griffonii Chirurgi longè peritissimi operâ atque industriâ: quibus & ego interfui. Uxor Judicis Oberradensis ad Coloniam 24. annis scirrho hepatis laborans, tam multa subinde adhibuit emollientia, ut tandem inflammatione, deinde etiam abscessu maximo in hepate facto, abdominis musculi & cutis labem, ac demùm etiam exulcerationem senserint. Adhibitus in consilium cum Domino Arnoldo Manlio Medicæ facultatis in Coloniensi Academia Professore primario, deprehendi maximum tumorem in hepatis regione, paulò ante ruptum, quàm advenissemus, cum tanto fœtore, ut nihil suprà. Inibi excitatum est ulcus ingens, ex quo plurima materies sanguinolenta, subtilis & graveolentissima, simulque plures omenti particulæ, ut & hepatis loborum, planè Sideratæ: unde paucis post diebus obiit. Ex quibus perspicuum fit, scirrhosis tumoribus emollientia non esse adhibenda, quemadmodum *Galenus* de simpl. Medic. facultat. lib. 5.

Memorabilis historia de vulnere capitis.

Gangræna in hepate.

cap.

cap.1. rectè monuit. Nec solùm scirrhosi tumores internarum, verùm etiam externarum partium ex usu emollientium exasperantur, & in cancros convertuntur, ut in meis Observationibus variis exemplis demonstratur.

Gangræna ex urinæ suppressione.

Filio meo septenni accidit magna ex cerebro defluxio in ureteres: unde urinæ obstructio tanta, ut ne guttula quidem permeare posset, &, quantumvis ritè variis adhibitis remediis, sextâ die obierit. Inciso apertoque abdomine coram Clarissimo JOH. SLOTANO M. D. inventi sunt renes cum vicinis partibus inflammati, & Gangrænâ correpti. Cæterùm cum hîc de inflammatione renum sermo sit, sequentem casum exoticum, qui mihi à Clarissimo Domino D. BARTHOLOMÆO MERCKLINO Medico Palatino & Laugingano lõgè celeberrimo, & amico meo singulari studio observando per epistolam communicatus fuit, in gratiam Studiosorum rerum rararum hîc inserere visum est.

Renum frusta cum urina excreta.

Renum, inquit, frusta, pollicis magnitudine, per virgam maximo tormento & dolore excreta vidi in Archimagiro Dillingano, Seitz dicto, Anno 1593. tandem tamen 14. Julii mortuo. Testes oculati sunt hæredes, inprimis Cheirurgus peritissimus Dn. *Michaël Berchtoldus* Dillinganus, qui perpetuò ipsi adstitit. Hactenus Mercklinus.

Gangræna intestinorum

Nobilis quidam sexagenarius Dysentericus, cùm quinta die morbi vitam cum morte commutasset, & venter ipsius à DN. CLAUDIO CHAPUSIO Cheirurgo celeberrimo apertus fuisset; intestina undique Gangrænosa reperta fuêre, procul dubio propter ingentem inflammationem. Historiam hanc ipsemet Dn. *Chapusius* ad me scripsit Anno 1615. die 25. Februarii.

Gangræna ex Iliaca passione orta.

Aperui olim corpora ex Iliaca passione defunctorum, in quibus omẽtum & intestina tota Sphacelo tenebantur: ex his fœtor gravissimus vetuit penitiùs morbi causam. Breviter; nulli non corporis parti Gangræna potest accidere.

Biliosis

Biliosis quoque inflammationibus, utpote Erysipelati aliquando succedit Gangræna: sed inprimis quando frigidis adstringentibus, & emplastricis medicamentis calor ille adventitius intrò repellitur. Hinc extincto calore nativo, & absumpto humido radicali, emoritur pars ita affecta. Pinguia quoque & oleosa, ut Galenus testatur, hîc minimè ex usu esse debent, ut antea quoque monuimus. *Gangræna ex intemperie calida & sicca.*

Hactenus de Gangræna ex intemperie calidâ: nunc de iis, quæ ex altera activa intemperie, nempe frigidâ oriuntur agēdū. Talis ea est, qualis quâ sæpè extremæ partes corripiuntur, dū summâ vi frigoris humor radicalis & spiritus adeò frigescunt, ut cogantur, atque concrescant, quomodo pinguedo, oleum, & ipsa aqua frigore densantur & congelantur. Humore radicali sic indurato, calido innato suum deficit alimentum: adde quod externum frigus spiritus devios ad interiora pellit. Tum verò natura novos spiritus, parti affectæ subsidiarios mittit, qui quidem malè compositam partis harmoniam nacti, illicò ad suam originem recurrunt: atque ita pars affecta calido proprio destituta interit. Idem usu venit hyeme iter facientibus per nivem, glaciem, & aquam frigidam; maximè in regionibus algidis, Alpibus inquam, Islandia, Norvegia, Livonia, & cæteris Septentrionalibus, quippe iis in locis frequens, ut *Olaus Magnus* & alii testantur, hyeme mortuorum ex frigore occursus. Plurimis extrema concidunt aurium, narium & digitorum. *Gangræna ex frigore. Jul. C. Scaliger loco antea citato.*

Hîc memini me anno 1588. mense Decembri cum clarissimo, & longè celeberrimo Viro DN. JANO ANTONIO SARACENO Medico Regio curare Comitem Mansfeldium, cui Gangræna ex frigore utrumque pedem invaserat; unde & digiti aliquot perierunt: attamen brevi persanatus est. Curabam quoque tum temporis supra quinquaginta Equites & milites Germanos, hoc ipso morbo ex ea- *Observatio.*

dem causa contracto laborantes: ex quibus complures restituti, nec tamen sine tibiarum aut pedum, manuúmve detrimento. Eo tempore (proh dolor!) dissipatas magnas illas Germanorum nostrorum in Gallia copias, hostis in Sabaudiam usque ita persequebatur, ut plerique miseri natatis amnibus, aliisque locis nivosis superatis, vitam fugâ redimere cogerentur. Eadem ex causa paulò post obierunt plurimi Lipothymia, Syncope ac sudoribus frigidissimis; alii verò Gangræna & Sphacelo correpti. Hos interim boni Genevenses (quod commemorare juvat) benignè & Christianè amplexi sunt, nonnullos Xenodochio suo, alios privatis ædibus excipientes, iisque liberaliter Medicos & Chirurgos suos adhibentes, ac inter cæteros præstantissimos viros JANUM ANTONIUM SARACENUM M. D. ET JOHANNEM GRIFFONIUM Chirurgum longè præstantissimum: Sed & plerisque sanitati restitutis, & in patriam remigrantibus suppeditavêre tum pecuniam, tum etiam vestimēta, quoniam spoliati nudatiq; venerant.

Medicamenta Narcotica, velut Opium, Cicuta, Hyosciamus, Mandragora, temerè inflammationibus adhibita, videntur cogere humorem radicalem, ipsumque adeò innatum calidum extinguere, quod & ipsius aquæ frigore usuvenire observavi. Siquidem Anno 1591. sub Canicula Hildenæ in patria puella, Sophia nomine, laborans febri continuâ, eâque ardentissimâ, dum die Critico sudore & calore summo æstuat, deducitur ab imperita quadam fœmina è lecto ad puteum: hinc haustâ situlâ frigidissimæ (qualis est ferè puteorum id temporis) immersisque manibus ad frigus captandum, statim exortus est dolor, quâcunque aqua attigerat, cum tumore, cui paulatim successit livor. Propinqui neglectis remediis initio salutaribus, post octavum demùm diem, me consuluêre: tum deprehendi dextram puellæ ad carpum usq; vesicis lividis extu-

Observatio.

berantem

berantem, extrema digitorum arida, & ferè ſyderata: adhibitis tamen ſcarificationibus aliisque idoneis remediis tantum effeci, DEO ſic favente, ut tota propemodum manus conſervata fuerit, exceptâ primâ digitorum articulatione. Altera verò manus initio quidem tumore doloreq; affecta fuerat, ſed poſtmodum omnẽ malignitatẽ in dextram quaſi depoſuerat. Vixit puella uſq; ad annum 1607. menſem Auguſtũ: obiit peſte Hildenę apud Rever. Virum Dn. *Joh. Klée Sleidanum*, ejus loci verbi divini Miniſtrũ fideliſſimum, cujus per annum integrum fuerat ancilla. Is mihi affirmavit, illam omnia opificia ruſticana quàm optimè & abſque impedimento peragere, imò & nere potuiſſe.

Etſi qualitas humida patiens potiùs eſt, quàm agens: tamen (ut ſuprà *cap.* 3. attigi) ſpiritus inſiti humorque radicalis, & cum his innatum calidum, poſſunt ab ea ſuffocari. Itaque quoties pars aliqua corporis, ac potiſſimum tibiæ, & pudenda inſigni aliqua intemperie frigidâ & humidâ eaq; que diuturnâ, conflictantur, facilè poſſunt Gangrænâ & Sphacelo prehendi. Verùm hæc Gangrænæ ſpecies vix aliis accidit, quàm qui diutiùs morbo aliquo laboraverint, velut hydrope aut alio quopiam graviſſimo partium internarum affectu. Neque verò exiſtimandum, ſolam per ſe id genus intemperiem partem extimam occupantem inibi Gangrænam efficere: at præcipua cauſa innati calidi, ſpirituum item & alimenti penuriæ adſcribenda. Iſta enim morbi diuturnitate, & acerbitate plurimùm imminuuntur, maximè in partibus intimis, & organicis; adeò ut partes remotas iis tandem deſtitutas neceſſe ſit interire, ut ſæpiùs hydropicis accidiſſe memini; præcipuè ſi adfuerit ſcirrhoſus tumor in hepate. *Is enim*, ut rectè docet VALLERIOLA, *Vaſa delationis ſanguinis occludit, ita ut ſanguis bonus ad partes inferiores deferri minimè poſſit. Unde fit tandem, ut inſigniter refrigerata parte Gangræna enaſcatur.*

Gangræna ex intemperie humida.

Gangræna quomodo ex ſcirrho hepatis accidat.

Franciſcus Valleriola lib. 3. obſerv. 10.

Gangræna pudendorum. Sic & pudenda cùm ſint vicina hepatis emunctoriis, prætereáque ſuapte natura, rara & mollia, facilè imbuuntur humoribus ſeroſis, quibus redundantibus ſuffocatur innatum calidum, haud ſecùs, ut exigua flamma aquâ copiosâ injectâ facilè reſtinguitur. Quod ſi quis imperitus admoverit Emplaſtrica, uti fit interdum, tantò citiùs accidit ipſa ſuffocatio.

Gangræna gingivarum. Ex eadem cauſa Gangræna in ore infantium oritur, quotieſcunque humor ſeroſus ex capite copiosè extillat, & gingivas palatumque occupat, uti accidit iis, qui cerebrum præter modum humidum habent, aut hydrocephalo tenentur.

Gangræna ex intemperie ſicca. Etſi ſicca difficilè corrumpuntur, eſt tamen Gangrænæ ſpecies, quæ non niſi ad intemperiem ſiccam revocari poteſt: & nihil eſt aliud, quàm abſumptio humoris radicalis atque exſiccatio & quaſi marcor venarum & arteriarum, ex eo contingens, quod nullum accipiant à partibus organicis ſanguinem: hinc enim fit, ut cùm innatum calidum, & ſpiritus inſiti non alantur & foveantur ampliùs ſanguine naturali & vitali, neceſſe ſit partem ſenſim emori, quomodo lucerna oleo, aut ignis ligno deficiente reſtinguitur. Hæc Gangræna ſolis corporis extremis partibus videtur accidere, præſertim digitis, tibiis, & pedibus eorum, qui morborum vi extenuantur, & contabeſcunt; verbi gratiâ, febrium tam acutarum, quàm diuturnarum, atrophiæ, phthiſeos, & ſimilium internorum affectuum. Idem ſenio, aut longâ diuturnaque fame confectis evenit. Nam & his partes intimæ, & organicæ cùm extremis ſufficientem ſanguinem & ſpiritus ſuppeditare nequeant, non vaſa modò, ſed & ipſas integras partes exiccari neceſſum eſt. Sed & partibus deſtitutis humore radicali innatoque calido, ſenſim accenditur calor præter naturam, qui quidem eas corrumpit & putrefacit.

Ma-

Majorum item articulationum, puta ſcapularum aut coxendicum luxationibus (ſive à cauſa externa & violenta, ſive ratione affluxus humidorum & viſcoſorum humorum fuerint) malè reſtitutis, ſequitur atrophia, & macies brachii, aut tibiæ: cùm quia mucoris copia frigiditate ſua obſtructionem parit, atque adeò impedit, ne nutrimentum illuc deferatur, tum etiam, quòd caput oſſis ſuo loco motum comprimat ipſa vaſa, prohibeatque, quò minùs ſanguis & ſpiritus ad partes ſubjectas deferantur, unde atrophia. Quod ſi hujuſmodi ægri ad ſenilem ætatem pervenerint, aut longiori morbo conflictentur, tandem ferè in Gangrænæ diſcrimen incurrunt. Idem accidit obſtructâ venâ cavâ, ut ante aliquot annos obſervavi. Quidam alioqui bono temperamento præditus, & ætate integra, incidit in Gangrænam utriuſque tibiæ, latente cauſa, niſi quod antea tibiæ & pedes aſſiduè frigebant, ingraveſcebant, & quaſi ſtupore tenebantur. Utut ſit, illi ſupervenit Gangræna, nulla præcedente febri, aut causâ externâ: ita paulò poſt obiit, oborto ad uſque genua Sphacelo. Aperto cadavere, invenimus tumorem ſcirrhoſum circa venam cavam deſcendentem, nempe intra renes, ubi hæc vena ad utramque tibiam bifurcatur. Scirrhus in magnitudinem auctus, ita conſtrinxerat venam cavam, & arteriam, deſcendentes, ut nullus ſanguis ad crura nutrienda & vivificanda permeare poſſet. Hæ igitur duæ poſteriores Gangrænæ ſpecies poſſunt quoque ad ſpirituum interceptionem, ceu cauſam referri. Brevitati ſtudens taceo cætera ſimilis Gangrænæ exempla, quæ habeo. Ex ſuperioribus autem omnibus colligo omnem intemperiem poſſe eſſe cauſam Gangrænæ: nec ita tamen, ut omnis intemperies neceſſariò in Gangrænam degeneret, ſed ea tantùm, quæ & vehemens eſt, & diuturna, aut contra artis præcepta tractatur.

Gangræna Luxationum.

Hipp. lib 6. Aph. 60.

Obſervat.

CAPUT V.

Secunda particularis causa Gangrænæ, nempe alteratio vehemens ex qualitate occulta.

SUprà de Gangrænis, quæ oriuntur ex qualitate manifesta, hoc est, ex intemperie aut calida, aut frigida, aut humida, aut sicca: sub quibus etiam compositas complectimur; quando rarò sola & simplex intemperies occurrit, ut annotat *Galenus*. Nunc tradenda est altera causa, qualitas videlicet occulta, ideò sic dicta, quod non agat in corpore calefactione, refrigeratione, humectatione, aut exsiccatione manifesta, quemadmodũ superiores intemperies, sed modo quodam occulto, & mentibus nostris impervestigabili, subitò corrumpat corporum substantiam, ut fit in Gangrænis compluribus. Unde intelligimus, quàm sapienter *Hippocrates* divinum quiddam inesse morbis pluribus dixerit. Quamvis autem in Gangræna à medicamentis septicis, aut à morsu ictúve venenato, potest plerumque notari causa aliqua manifesta, nempe intemperies: est tamen præterea quiddam aliud peculiare, & supra naturam, ac mentes humanas, quod vel mediocriter in Chirurgia excercitatis licet animadvertere: Quibus optimè cognitũ est, quàm sævissima symptomata ex minima portione Arsenici, aut Mercurii sublimati, vix granum hordei adæquãte, ulceri alicui in crure, pedibus, manibus, aut digitis imposita, non rarò suboriri, omnesque partes corporis, inprimis principes, commovere atque alterare soleant. Ita enim partes nobiles petit, ut in cerebro delirium, in corde lipothymiam excitet: calefactâ deinde à venenosa ipsius qualitate

Gal. de inæquali intemperie.

Prædiction. lib. 1. Gal. com. 1. prædiction. Hipp.

ſitate maſsâ ſanguinis, intemperies calida in toto corpore & febris, quin etiam nauſea & cibi faſtidium, eructationes, aliaque ſymptomata ſuboriuntur, ut *capite* 13. fuſiùs declarabimus.

Porrò materia hujuſmodi malignitate comitata, aut corpori innaſcitur, aut extrinſecus advenit, ex morſu ictúve virulenti animalis, aut ex adhibitis ſepticis. Ingenita cauſa dici poteſt, verbi gratiâ, cùm grumus aliquis ſanguinis extravenatus, aut alia quęvis materia corruptione tantã venenoſitatem, & malignitatẽ adſciſcit; ut poſtea, ſi naturę vires tulerint, in extremitates excuſſa, & tranſlata, inibi ſuffocet innatum calidum, adeóque brevi partes eas perdat, atque corrumpat. Tale quid obſervavi in ruſtica puella, ad Düſſeldorpiam. Huic enim peſte antea conflictatæ, cùm perſanata videretur ab omnibus luis ſymptomatibus, puta bubonibus, carbunculis, febri, &c. ſubitò tantus exortus eſt dolor in utriuſque pedis digitis, ut ſyderati fuerint ilicò; adeóque ad ultimam uſq; articulationem amputandi fuerint. Quo facto, & adhibitis remediis, tandem convaluit. Veriſimile, reliquam illi fuiſſe à peſtilentia materiam quampiam malignam, quam velut per criſin natura in extremitates excuſſerit.

Materia venenata aut in corpore innaſcitur, aut extrinſecus illi accedit.

Joh. Fernel. de abdit. rer. cauſ. lib. 2. c. 15.

Obſervat. de Gangr. ex qualitate occulta.

Idem vidimus in morbis minùs malignis, ut in Variolis, naturâ criticè exonerante materiam penitùs malignam in extremitates & articulos: unde & ipſa oſſa carioſa evaſerant. Hujus rei exemplum ſingulare videre licet Obſerv. mearum Chirurgicarum 80. Centuriæ primæ. Vidi in ſæviſſima peſtilentia, quæ Noviſiam Germaniæ, & quidem Archiepiſcopatus Colonienſis Oppidum infeſtavit, aliquot Anthraces, qui, ſi quam partem carnoſam invaſerant, uti clunes, femora, ſcapulas, mammas muliebres, ejus bonam partem intra horas 24. ita ſtupefacerent primùm, ac deinde etiam planè corrumperent, ut tandem pars tota

Obſervat. de peſte graviſſima Noviſienſi.

excide-

excideret. Age, quis valeat tantæ malignitatis causam reddere? Et verò omnes pestilentes carbunculi, quoniam momento partis, quam occupant, nativum calorem extinguunt, malignitatem abditam & occultam, quæ totâ substantiâ agit, in sese continent.

Nonnunquam in fine morbi alicujus acuti materia quędam venenosa & maligna ad pedem descendit, ibique calorem innatum extinguit, harmoniam partis destruit, & Gangrænam inducit, cujus rei exemplum mihi communicavit Clarissimus & doctissimus Vir Dn. JANUS de BURGO Medicus celeberrimus, uti lector videre poterit *Observat.3.cent.3.*

Observat. Anno 1587. Nobili cuidam Orbati Helvetiorum Dn. JOHANNI TOMACETO, Viro Genere & Virtute, inprimis verò pietate verè Nobili, & mihi familiari, idem accidisse memini. Is enim, cùm ex febre continua & acuta curatus esset, & paulatim vires suas recolligeret, post duos menses dolore acutissimo in ipsa planta pedis sinistri correptus fuit, cui mox inflammatio, Gangræna, & Sphacelus sequebantur. Dn. JACOBO AUBERTO, & Dn. ABRAH. MARELLO apud Lausannenses Medicinæ Doctoribus longè celeberrimis in consilium adhibitis, & ad poplitem amputato crure brevi convaluit, & ad hunc usque annum 1616. optima valetudine fruitur. Ex ligno autem grallam in formam cruris tam elegantem effingi atque fabricari curavit, ut ab altero crure vix discerni possit, tibialibus enim & calicis grallam illam quoque induit, imò & ocreis quando equum conscendere animus est.

Gangræna post dysenteriam.

Post Dysenteriam puero cuidam idem accidisse lector in 4. Centuria Observationum nostrarum videre poterit.

Gangræna ex morsu animalium venenatorum.

Ambr. Par. lib. 21. c. 22.

Ad hanc quoque causam revocanda Gangræna ex morsu & ictu bestiarum venenatarum. Quanquam enim quarundam venenum est calidum, puta viperæ & pastinacæ

nacæ Marinæ, quippe quod calidam intemperiem istæ parti imprimat: aliarum verò frigidum, proindeque sanguinem in venis congelans, uti Scorpii & Aspidis venenum, habent tamen particularem quandam & occultam vim putrefaciendorum humorum, & inficiendorum spirituum. Idem constat ex rabidi canis morsu. *Gal. de loc. affect. lib. 5. cap. 5. Paul. Ægin. lib. 5. cap. 15.*

Equi & leonis morsus nonnullis venenatus creditur, ob gravissima, quæ ciet, symptomata: sed dixerim potiùs has belluas ceu longè robustissimas, vi sua contundere, & conterere musculos, venas ac nervos, imò & ipsa ossa interdū; unde acutissimus dolor & inflammatio, ac tandem Gangræna & Sphacelus, ex vehemētissima (uti credo) contusione, non quod venenum ullum latere comperiatur. Si enim morsus horum animalium per se venenosi essent, tum parva vulnera non minùs ac magna essent periculosa, quemadmodum in morsu canis rabidi fieri videmus; ubi minimum quidem vulnus, si neglectum fuerit, mortem infert. Contra verò in prædictorum animalium morsibus, vulnera ingentia, præcipuè ubi ossa simul sunt fracta, tantummodò periculosa, exitiosaque esse, & aliquando in Gangrænam degenerare, experientia testatur: idque præcipuè si fracturæ nimis arctè ligatæ fuerint, ut sequens historia fidem facit. Cuidam in Belgio brachium ab Equo morsum fuit, cum maxima contusione, & ossium fractione. Fracturâ à barbitonsore repositâ & arctè nimis ligatâ, post paucos dies brachium inflammatione & Gangrænâ correptum fuit, ut in nostris observationibus fusiùs declaravimus. *Observat.* *Vide Observat. 86. Cent. 2.*

Luporū morsus venenatos tradit *Carolus Stephanus* in venatione luporum, quia quæ momorderint animantia ægrè sanentur, ac sæpenumero demorsæ partes computrescant. Hanc opinionem etsi aliàs in dubium vocaverim, rationi tamen consentaneam esse, & morsus hujus feræ aliquid ve-

nenosi vulneri inprimere,ac post se relinquere,ante annos aliquot experientia me edocuit,quemadmodum in quarta Centuria observationum mearum exemplo quodam memorabili demonstrabo.

Andr Vesalius Instit. Chirurg lib 5. cap.12. Gabriel Fallop. de tumorib. cap 26. Joan de Vigo lib.2. cap 16. Nota, de malignitate Arsenici.

Deinde septica inprimis, Arsenicum, Sandaracha, Asiæ petreæ flos, aqua fortis,ol. vitrioli, & hujusmodi temerè admota locis calidis & humidis,verbi gratiâ,ori,emunctoriis, pudendis, & infantium carni molliculæ, fœminarum itidem, & eorum, qui in otio degunt, aut sedentariam vitam agunt, creant interdum Gangrænam & Sphacelum. His enim occulta vis ex tota sui substantia liquandæ & putrefaciendæ carnis, cujus vapor dum ad partes principes fertur, spiritus inficit. Memini, ut antea quoque monui, cùm vix granum Arsenici quantumvis aliorum mistione correctum,applicatum esset ulceri tibiæ,subinde accidisse deliquia,Syncopen,febrim,delirium,& inquietem,ex quibus symptomatis facilè erat conjicere tres partes corporis primarias,cerebrum,cor & jecur labem aliquam sensisse, transmissâ nimirùm Pharmaci malignitate per arterias, venas & nervos. Sic mihi retulit Clarissimus Dn. JANUS ANTONIUS SARAZENUS Medicus Regius Genevæ intra paucos dies sublatum robustissimum Helvetium,cui,cùm tumore cancroso ad carpum laboraret,Chirurgus quidam alioqui doctus, & in arte sua versatus, pulverem ad cancrum,qui recipiebat Arsenici tantillum,quóque aliàs erat feliciter usus,adhibuerat. Liquefactâ enim,& putrefactâ carne vi arsenici,venenum simul & vapores putridi & maligni à carne liquata & putrida per arteriam,quæ in carpo est,ad cor adscendere facilè potuerunt. Monitos etenim velim Chirurgos, ne hujusmodi medicamentis septicis & venenosis,nisi summa cum prudentia, & moderatione utantur.

Observat. singularis de malignitate Arsenici.

CAP.

Caput VI.

Tertia & ultima causa particularis Gangrænæ, nimirum interceptio spirituum.

TErtia & ultima causa particularis Gangrænæ est interceptio spirituum, sanguinis, & alimenti, quoties videlicet arteriæ ac venæ quacunque ex causa obstruuntur, ita quidem, ut spiritus illi & sanguis nequeant permeare, fovendo partium humori radicali, & innato calido; unde necesse sit eas interire. Tale quid nimium frequenter accidit, dum Empirici, & cæteri improvidi homines, arctiùs luxatos artus ossáve fracta constringunt. Sic enim dupliciter peccant: Primò, quia majore copia, quàm par sit, sanguis & reliqui humores ad locum affectum attrahuntur, quemadmodum videre licet in venarum sectione: nisi enim arcta atque stricta ligatura injecta fuerit, sanguis vix adfluet effluétque. Secundò constringuntur vasa, puto venæ & arteriæ inprimis, per istam ligaturã, hinc fit, quòd nihil humoris aut sanguinis in partem affectã influere aut effluere possit. Necesse itaq; est, ut sanguis, sive extravenatus, sive quovis alio modo corruptus, aut alteratus fuerit, in parte affecta inclusus atq; incarceratus, remanere cogatur. Ideò *Hippocrates* aliiq; veteres non solùm vetant in his curationibus tã arctis vinculis, fasciisve constringere partem affectam, sed & ferulas ante septimum aut undecimum diem apponere. Hoc tempore enim dislocationes & fracturæ ossium, affluxu humorum, dolore, inflammatione, aliisque symptomatis inprimis sunt obnoxiæ.

Error Empiricorum notatur.

Ferulæ quando in fracturis sint applicandæ.

Hipp. lib. de fractur. Gal meth. med lib. 6. Paulus Æginlib. 6. cap. 100.

Prohibetur quoq; spirituũ & alimenti ad partem quampiam læsam transitus, quoties luxata pars superior perpe-

ram restituta est. Tum enim os, quod ex sua sede naturali excidit, vasa veluti venas & arterias comprimit, impeditque, quò minus spiritus vitalis, sanguis item pro nutritione permeare possint, sequiturque atrophia, extenuatio, ac sæpissimè Gangræna, atque mortificatio. Idem accidit quotiescunque scirrhosi tumores circa vasa magna indurescunt, eaque vasa constringunt. Multò verò faciliùs pars aliqua Gangrænâ atque Sphacelo corripitur, si vas aliquod insigne, veluti arteria, aut vena, per transversum abscissum fuerit.

Hipp. lib. 6. aphor. 60. Gab. Fallop. de tumorib. cap 26.

Gangræna ex immoderato usu defensivorũ.

Immoderato quoque usu adstringentium, quæ practicis Defensiva dicuntur, interdum adeò constringuntur vasa, ut inhibeantur, arceanturque spiritus & alimentum; refrigeranturque simul & semel insiti parti affectæ spiritus, ut elanguida tandem fiat, & sæpè occupetur Gangrænâ & Sphacelo.

Gangræna ex interceptione spirituum animalium.

lib. 4. fen. 3. tract 1. c 25.

Ex interceptione spirituum animalium, *Avicenna* Gangrænam oriri statuit. Hunc sequuti neotericorum nonnulli Gangrænam paralyticorum ex interceptione spiritus animalis provenire arbitrantur. Verùm Gangrænam hanc ex interceptione spiritus animalis simpliciter non fieri in ipsis paralyticis apparet, quos indies videmus paralysi corripi, ac per multos annos laborare, Gangrænam tamen inde non subsequi. Gangrænam enim & Sphacelum ex alimenti, & spirituum vitalium penuria, interceptione, corruptione, suffocatione, &c. fieri, luce meridianâ clarius est: At alimentum hoc, & spiritus vitalis, à corde & hepate per arterias & venas, non autem à cerebro per nervos partibus influit. Potest itaque pars aliqua corporis vivere, & calore suo naturali prædita esse, interim tamen sensu, & motu, aut utroq; carere; quemadmodum in paralysi fieri cernimus. Quomodo autem in paralyticis fiant Gangręna & Sphacelus, ex sequenti observatione facilè colligere licet: quæ etsi

in

in Obſervationibus noſtris commemorata fuit; non erit tamen contra ſcopum, ſi eam hîc ſummatim recenſuero. Jurgen von Bonſuel vir robuſtus, altitudine ſedecim pedum in terram cadens, paralyſi ab umbilico ad pedes ipſo momento correptus fuit. Ego tertio die morbi vocatus, invenio ipſum maximis doloribus ventris affectum, quòd à principio morbi neque urinam neque alvum exoneraſſet. Exhibitis ſuppoſitoriis & cliſteribus urinam reddidit, & alvum exoneravit, dolor ceſſavit, ſed urina guttatim exſtillavit, nec excrementa retinere potuit. Ego ex cònſilio D. Cosmi Slotani Illuſtriſſimi Clivenſium, Juliacenſiũ, Montenſium, &c. Principis Archichirurgi illam, quam potui, diligentiam adhibui: nihilominus tandem Gangræna nates invaſit, quas neceſſe fuit diſſecari, ita ut 25. die à morbo contracto è vita diſceſſerit. Cauſam autem hujus Gangrenæ non paralyſin, ſed decubitum, & exſtillationem urinæ fuiſſe, rationi conſentaneum eſt. Urina enim, quæ guttatim effluebat, & quæ propter decubitum in dorſum excalefacta & acris reddita fuit, cutem exulceravit, hinc ſecuta eſt inflammatio, atque affluxus humorum. At quia corpus à lumbis uſque ad pedes, ſuo ſpiritu animali, ac proinde facultate ſentiendi deſtitutum erat, redditum fuit grave & immobile, hinc propter decubitum in dorſum, & molem corporis, nates continuò compreſſæ, excalefactæ & ab urina & excrementis humectatæ fuerunt, inde Gangræna & Sphacelus; quod mirum nemini videri debet. Vidimus enim ſæpiſſimè in diuturnis morbis, coccygem non ſolùm ulcerari, verùm etiam Gangrænâ corripi, ut *Obſervatione* 3. *centur*. 1. fuſiùs, atque exemplo declaravimus.

Obſerv. 3. cent. 1.

In Enterocele ſive hernia inteſtinorum fit quoque Gangræna, interceptis ſpiritibus & nutrimento, cùm inteſtini pars aliquantiſper intra ſcrotum continetur, quæ flatuum

Gangræna ex hernia inteſtinorum.

& excrementorum copia plurimùm diſtenditur, in ipſis autem rupti peritonæi relaxati anguſtiis ita arctè comprimitur, ut ſpiritus & alimentum intercludantur; ſic enim neceſſe locum Gangrænâ & Sphacelo prehendi, quemadmodum ſæpiſſimè mihi videre contigit, præcipuè in Nobili matrona MARGARITA de GLERESSE, quæ ſeptendecim annorum ſpatio inſigni hernia laboraverat, Anno 1597. verò torminibus maximis correpta, inteſtinum in abdominis relaxationem cum doloribus maximis, inflammatione, febre aliiſque graviſſimis ſymptomatibus impulſum eſt. Ego tandem vocatus, inveni dextrum inguen Gangræna affectum: adhibitis tamen remediis convenientibus, caro putrida, & calloſitas rupturæ exciderunt. Excrementa quoque inteſtinorum per ulcus excernebantur circiter menſes duos; ægra tamen divino favore, mirantibus adſtantibus, tum ab ulcere, tum etiam à ruptura optimè ſanata fuit, nullâ relictâ fiſtulâ, ut *Obſervat.55.cent.1.* declaravimus. Recenſuimus & alia exempla *Obſervat.72. ejuſdem centur.* quæ lector ibi videre poterit.

Obſervat

Corripit & talum Gangræna, qualem nuper obſervavimus in Ornatiſſimo viro Dn. *Heinrico Balbani.* Quoties enim propter fracturam, vulnus, ulcuſque tibiæ pes diutiùs erectus inſiſtit talo, inde talus contunditur & comprimitur, atque ex iſta contuſione & compreſſione, tandem oritur primò inflammatio, dolor, & affluxus humorum; ſecundò comprimuntur ex iſta ſituatione tibiæ, venæ atque arteriæ, quæ ipſum crus & tibiæ pulpam decurrunt, ita ut ſpiritus & ſanguis nequeant liberè ad talum penetrare. Huc quoque facit aſſidua tibiæ extenſio, per quam diſtenſis etiam vaſis innatum calidum, & ſanguis nequeunt deſcendere in partem affectam, unde tandem ea frigeſcit & interit. Eâ porrò diſtenſione vaſorum poſſe frigeſcere partem affectam, ex eo intelligitur, quod equitando per frigidam

Nota de extenſione tibiarum fractarum.

dam tempeſtatem, ſi pedes diutiùs intra fulcra pedum equeſtria contineantur, frigent impenſiſſimè: ſin extra fulcra propendeant, per ſe ocyus incaleſcunt. Sanguis enim & calor nativus patentibus ipſis vaſis, illicò ad pedes recurrunt. Videat itaque Chirurgus ne tibias confractas aut vulneratas diutiùs talo inſiſtere permittat; ſed nunc in hâc nunc in illam partem diſponat.

CAPUT VII.

Signa Gangrænæ ex intemperie.

VEriſſima eſt ſententia ab *Hippocrate* prolata: Medicus ſiquidem ſuffecerit ad cognoſcendum, ſufficiet etiam ad ſanandum. Tanta enim cognitionis morbi eſt neceſſitas, ut ſine ea methodica curatio inſtitui non poſſit. Si enim prima curandi indicatio à morbi natura ſumenda, Medicus ut morbi notitiam habeat, neceſſariò ſequitur: id quod paſſim *Galenus* in libris meth. med. aliiſque in locis fuſiùs demonſtrat. Quicunque verò Medici aut Chirurgi in hâc parte Medicinæ non ſatis ſunt edocti, atque exercitati, multos graviſſimoſque circa ægros committunt errores, ut in obſervationibus noſtris de quibuſdam Chirurgis, qui tumorem cancroſum à Phlegmate, & cicatricem ad pupillam cum ungula non diſtinguebant, aut potiùs inter ſe non cognoſcebant, annotavimus. Sic accidit D. *Eliæ Banqueto*, Paterniacenſi ſenatori, is inflammatione hepatis cum maximis doloribus & torminibus ventris correptus incidit in manus pharmacopolæ, qui eum colicâ laborare arbitrabatur, quapropter furfures avenamque in ſartagine calefactam, & in ſacculum projectam loco dolenti applicuit: hinc dolores, febris, vigiliæ, aliaque ſymptomata adeò au-

Hipp. lib. de arte.

Meth. med. lib. 2 & 3. de locis affect. lib. 2.

Obſervat.

Obſervatio de inflammatione hepatis.

cta

cta sunt, ut de vita periclitaretur. Quibus verò remediis Dei singulari beneficio sanatus sit, lector *ex 2.centur. obser-vat.*48.*Chirurgic.* videre poterit. Recensere hasce historias breviter visum est, ut iis tyrones ad studium Simeioticum invitarem. Ut itaque hujus tam magni tamque gravissimi morbi Chirurgus pleniorem notitiam habeat, signa ordine recensebimus & quidem à Gangræna ex intemperie calida, ut quæ omnium est frequentissima, incipiemus.

Signa Gangrænæ ex inflammatione. *Hipp. lib. de fracturis. Gal lib. de tumorib. præter nat.*

Signa autem Gangrænæ ex inflammatione sive intemperie calida sunt hæc: dolor pulsans qui præcessit cum inflammatione, multo remissior est; mutaturque rubicundus inflammationis color in pallidum, fuscum, & livescentem. Exoriuntur & pustulæ grandiores plenæ ichore, loturæ carnium simili. Hæc autem omnia contingunt, quod locus affectus tendat ad mortificationem, sanguisque & calor partim recurrant ad centrum & originem suam, cor & jecur, partim corrumpantur. Inde enim pallor in parte affecta, remittitque dolor pulsatilis, qui ante extitit, ex elevatis propter conflictum innati calidi cum calido præter naturam vaporibus humorum putrescere incipientium. Nisi verò superetur presenti remedio morbus, revocato innato calido ad partẽ affectam, & expulso eo calore, qui est præter naturã, evacuatisq; simul & semel humoribus jam corruptis, tum quoq; desinit arteriarũ pulsus, quia spiritus nõ transmittitur, aut si trãsmittitur, invenit partẽ tam malè affectã, ut ab ea recipi nequeat. Sic deficiente spiritu vitali, pars oppletur excremẽtis & humoribus, unde ea mollescit, & relaxatur, atq; adeò si comprimas, remanet impressum vestigium, ceu à compresso œdemate; Quod tamen vestigium difficulter, & non nisi tractu temporis propter spirituũ & caloris, nativi penuriam in altum elevatur. Denique sensus nervorum minuitur, ut tandem secari, vellicari & uri possit locus absque ægroti sensu, aut perceptio-

ne

ne distincta. Hujusmodi res accidit Nobili fœminæ Colo- *Observat.* loniensi, cujus tibiæ Gangrænâ affectæ tria aut quatuor cauteria actualia applicui coram Clarissimis Medicinæ Doctoribus D. D. Heinrico Bottero Illustrissimi Principis Juliacensis, Clevensis, Montensis, &c. & Illustr. Landgravii Medico, & D. D. Joh. Kuenio Bridbachio. Tantum verò abest, ut conquereretur de cauteriorum ustione, ut contra subinde exprobraret, à nobis applicatam nivem, glaciem aut frigidissimum quippiam; erat enim tempore hyemali. Hæc privatio sensus non Gangrænæ tantùm, sed & Sphaceli, adeóque imminentis mortis signum est longè certissimum; eo quòd putredo tanta venis, arteriis & nervis concepta est, ut inde non minima portio ad partes principes deferatur. Hanc quoque ob causam febris acutissima cum syncope, dolor capitis, delirium, vomitus eructationesque, aliaque & pessima & graviora symptomata, & oriuntur & augentur.

Signa Gangrænæ ex flava bile ortæ à superioribus non *Signa Gangrænæ ex flava bile.* multùm discrepant, nisi quod in his inflatio aut tumor non æquè ac in phlegmone sit magnus. Pustulæ quoque minores sunt, sed plures in numero, ex quibus aqua, quæ effluit, multò subtilior, magisque flavescens, quàm in pustulis ex phlegmone ortis, cernitur.

Gangrænæ ex frigore facile est indicium. Ex frigore e- *Gangræna ex frigore signa.* nim subitò magnus dolor oritur pungens & mordax, ac initio rubor scintillans, eo quod cutis meatibus, frigore constrictis, calor abundè concurrit, atque in ipsa parte retinetur: at paulò post, locus ex rubeo fit lividus, & frigidissimus, frigore depellente sanguinem, & innatum calidum, adeóque refrigeratis, & dissipatis insitis spiritibus. Itaque *Lev Lemn. de occultis nat. mirac. lib. 4. c. 2.* pars privatur motu & sensu accedente horrore, sive tremore, qualis solet quartanam præcedere. Præterea ex ipso æ- *Ambr. Par. lib. 12. c. 24.* gro scire poteris, utrúmne nives, aut aquas frigidiores tra-

jecerit, ex quibus frigus contraxerit. At si tam diuturnum sit frigus, ut loci innatum calidum nequeat ampliùs resistere, superveniet Sphacelus, & omnimoda mortificatio. Frigidum enim ossibus, dentibus, nervis, cerebro spinali medullæ (utpote quæ sint aut ex semine, aut exiguo calore preditæ) adeóque vitæ nostræ, quæ quidem in calido humidóque temperatis consistit, adversissimum & inimicum esse nos docet *Hippocrates*.

Hipp. lib. 5. aph. 17 18 & 20.

Signa Gangrænæ ex qualitate humida.

Signa Gangrænæ ex intemperie humida sunt hac: Locus jampridem affectus fuit ingenti tumore, aquis & humoribus serosis, ac œdematosis referto, ita ut compresso digito, relictum sit vestigium atque fovea, quæ tamen paulatim denuo in pristinam altitudinem elevata fuit. Æger præterea est debilis, macilentus, cachecticus, imò etiam plerumque hydropicus. Talis ferè Gangræna pudendis & tibiis accidit, nullum tamen antea dolorem magnum passus est æger. Neque enim humida intemperies dolorem gignit, nisi extensione ob ingentem humorum copiam. Attamen membro extinctioni proximo dolores acerbissimi, non secùs, ac in aliis Gangrænæ speciebus, ut plurimum, supervenire solent: tum quia humores illicò ex corpore ad partem affectam confluunt, atque sensus organa, membranas scilicet, nervos & tendines distendunt; tum quia propter putredinem maximam, calor præter naturam exoritur, ex quo dolor augetur. Postremò arteriarum pulsus desinit, livescitq; locus, ac sensus paulatim imminuitur, deperditurque. Malum hoc, si faucibus, & gingivis acciderit, quemadmodum aliquoties in pueris evenisse observavi, tunc genæ antea simili tumore œdematoso affectæ fuerunt. Puer ut plurimum cachecticus est, aut hydrocephalo laborat.

Signa Gangrænæ ex intemperie sicca. 1.

Gangræna ex intemperie sicca, deficiente videlicet alimento, eò primùm cognoscitur, quod nullus adsit dolor, inflam-

inflammatio tumórve ab initio, deficiente nimirùm affluxu sive copia sanguinis, aliorúmve humorum, inflammationi conficiendæ paratorum. Deinde hæc Gangrenæ spe- 2.
cies accidit corporibus macilentis, infirmis, & extenuatis, sive senio, sive diuturno & gravi morbo, quorum vires elanguidæ, alimentúmque absumptum est. Tertiò, pars sta- 3.
tim à principio refrigeratur, ac stupefit, eò quòd spiritus animales, vitales, & nativi in ea minimè vigeant. Quartò, 4.
hæc Gangræna extremis accidit, puta tibiis & pedum digitis plurimùm, aliàs etiam manuum digitis, extremo naso & auriculis. Interim æger morbum vix sentit: at ubi tandem exoriuntur pustulæ, aut bullæ aquâ rufâ plenæ, quarum ima pars, si exciderit, conspicitur livida nullo aut exili sensu, tum acutissimi dolores, febris aliaque symptomata ut plurimum superveniunt, arteriarumque motus & pulsatio sistitur: ut plurimum, inquam; aliquando enim totum ferè crus, in hac specie Gangrænæ, quæ ex intemperie frigida & sicca, sive penuriâ alimenti, & spirituum, ortum habet, absque dolore emortuum fuisse observavi; præcipuè autem in Dn. JACOBO MARCUARDO, Archigrammateo Moratensi, huic cùm in decrepita ætate frigus molestum, & stupor in crure sinistro exortus esset; Gangræna secuta est. Ego cùm tandem Anno 1611. 5. die Septembris advocatus essem, tum crus in ipsam suram usque Sphacelatum, & instar carbonis nigrum, frigidum item & rigidum inveni: dolor tamen nullus, neque aderat, neque ab initio morbi ad illud usque tempus adfuerat: & vix alteratio in pulsu percipi potuit, uti fusiùs *in 4. cent. Observationum mearum Chirurgicarum* declarabitur.

Observatio singularis de Gangræna ex intemperie sicca.

HENRICUS SMETIUS Comitis Palatini ad Rhenum, & Electoris Medicus ordinarius, ac longè celeberrimus, mihique familiaris, hac de re observationem singularem in suis miscellaneis habet, quam hîc in gratiam lectoris ad-

Hen. Smet miscel. lib. 10. sub tit. an. 1567.

scribere placuit. Wesaliæ in principatu Clevensi, inquit, coriarii cujusdam Galli uxor, alterum pedem aridum, nigrum, absque tumore emortuum, nempe syderatum, aut sphacelatum, sine ullo motu, aut sensu aliquandiu gestaverat, absque separatione à parte sana, quam tamen multò post factam intellexi, & speciem linguæ bovillæ fumo induratæ præ se tulisse.

CAPUT VIII.

Signa secundæ speciei Gangrænæ, nempe ex qualitate occulta.

QUantum ad Gangrænas ex qualitate occulta, videat Chirurgus, ut eas diligenter, & accuratè distinguat à Gangræna ex frigore aut intemperie sicca: quia, ut dictum est, si intemperies in causa est, symptomata interna, puta febris, syncope, deliria &c. obscura erũt, nec priùs sese patefacient, quàm pars extima corruptionem capessat; At si qualitas occulta, materia videlicet maligna corpori ingenita, quam ab intimo corpore ad extimas partes depellat natura, tum erit ingens naturæ cum morbi causa conflictus: unde etiam subitò febris, alteratio, syncope, nausea, eructationes. Postea verò pars extima, in quam humor malignus atque pestiferus decubuit, primò livida, postea nigra fiet, tandemque emorietur.

Signa Gangrænæ ex ictu aut morsu bestiæ venenatæ.

Sin Gangræna fuerit ex morsu, aut ictu bestiæ venenatæ, aut carbunculo pestilenti, aut septici alicujus applicatione; id per se facilè & ægri, & adstantium sermone intelligi potest. Et ut paucis multa comprehendam: Si Gangrænæ materies innata sit corpori, symptomata interna apparebunt primò, antequam Gangræna sese patefaciat: sin

extrin-

extrinſecùs aliunde advenerit venenata materies, contra eveniet.

CAPUT IX.

Signa tertiæ & ultimæ ſpeciei Gangrænæ, ex interceptione ſpirituum.

SIgna Gangrænæ ex ſpirituum interceptione, maximè ex arctiore ligatura in fracturis & luxationib. hæc ſunt: Pars prætumida eſt, dura & diſtenta, nempe quia conſtrictione illa plurimus ſanguis, aliiq́ue humores evocantur, qui vehementes dolores faciunt, & inflammationem. Exoriuntur etiam bullæ majuſculæ, ichoris plenæ, loturam carnium repræſentantes. Præterea pars affecta ingraveſcit, & fit immobilis, quia deficiunt ſpiritus: ex eadem etiam cauſa impreſſi digiti veſtigium in ipſa parte remanet, ipſaq́ue cutis à carne diduci videtur. Diſtenditur & nonnunquam pars flatibus, ita ut ſi contrectes, non aliter crepitet, quàm vitulina caro, quam lanius ſuo flatu impleverit. Si pungas ſcalpello, exit flatus, cum humore pauco ſtridens, haud ſecùs atque cùm ex ferventis ollæ anguſto foramine quidpiam effunditur. Hæc omnia ſigillatim Coloniæ Agrippinæ obſervata Anno 1595. cùm à me ipſo, tum à clariſſimo & celeberrimo viro Dn. JOHANNE KUENIO BREIDBACHIO Med. Doct. in famulo ornatiſſimi Dn. GUALTERII A PRATO, piæ memoriæ, compatris mei longè chariſſimi. Denique ex ægro ipſo etiam poterit reſciri, num quod ingens vulnus acceperit, ex quo vaſa, arteriæ nimirum & venæ, per tranſverſum ſecta fuerint: aut num quæ luxatio malè fuerit reſtituta, utrúmve adſtringentia emplaſtra diu geſtaverit.

CAP. X.

Signa Sphaceli.

TRibus præcedentibus capitibus ſigna Gangrænæ diverſa notavimus, prout ex cauſis quoque diverſis orta erat: at Sphaceli quantumvis è diverſis orti cauſis, illa planè eadem. Nam ſive ex calida, ſive ex frigida, ſive ex humimida, ſive ex ſicca denique intemperie, aut ex ipſa ſpirituum interceptione oriantur Sphaceli, omnes ſunt inter ſe ſimilimi, hoc unò excepto, quod in Sphacelo ex qualitate occulta, graviora cernuntur ſymptomata, febris, inquam, ſyncope, delirium, &c. quàm ex causâ manifeſtâ, ſive fuerit intemperies, ſive interceptio ſpirituum.

Sphaceli ſigna. Sphaceli autem ſigna ſunt 1. Pars affecta multò quam ante gravior eſt, ita ut æger etiam vix, aut omninò nihil
1. poſſit movere; idque propterea, quod ſpiritus, ſanguis, & cum eo calor nativus & vita, non ampliùs in partem affe-
2. ctam influant. 2. Rubor & genuinus color depereunt, fitq́;
3. pars livida, atra, graveolens, inſtar cadaveris. 3. Pars antea, dum viguerat Gangræna, mollis, per Sphacelum exiccatur. 4. Cutis apprehenſa & digitis in altum ſublata videtur
4. à carne deduci. 5. Senſus exquiſitus & perfectus nullus am-
5. pliùs adeſt: ita ut facilè ſit ſecare, ligare, urere, & quamlibet operationem moliri, citra ſenſum ægri. Quòd ſi quid æger ſentire videatur, id profectò non aliundè accidit, quàm ex prioris doloris phantaſia, aut ex operationum, quæ fieri debent, apprehenſione. Præcedentis enim doloris tanta apud ægros eſt efficacia, ut non ſolùm ante abſciſſionem membri, quantumvis jam planè emortui, & revera omni ſenſu deſtituti, verùm etiam per multos menſes, imò annos

poſt

poſt abſciſſionem, ingentes pati dolores ſibi imaginentur: cujus rei exempla lector in ſecunda Centuria obſervationum mearum videre poterit.

Quod ad motum extremorum, qui diutiſſimè perſtat, prudens Chirurgus propter eum non differet amputationem. Cùm enim muſculi caput movetur, ejus cauda nempe tendo motum eum ſequitur: Sic cùm moventur tibiæ muſculi, pedis in motu ſequuntur digiti, quamvis fortè ante quatriduum mortui ſint digiti. Prudenter igitur hac in parte ut agat Chirurgus, atque tum ſaluti ægri, tum exiſtimationi ſuæ conſulat, neceſſe eſt. Quapropter quamprimum cognoverit digitos pedum, & manuum emortuos eſſe, præſentibus adſtantibus & familiaribus, ægro tamen inſcio, emortuas particulas, novaculâ undique pungere & ſecare debet, ut nullam ampliùs adeſſe vitam, amputationémque perneceſſariam eſſe, cuncti adſtantium agnoſcere poſſint. *Ambr. Paræus lib. 12. c. 28.*

Porrò etſi Sphaceli ſigna quædam cum Gangræna ſint communia, veluti color lividus, gravitas, ſenſus depravatio &c. ea tamen in Sphacelo, quàm in Gangræna evidentiora, & longè vehementiora viſuntur.

CAPUT XI.

Prognoſtica Gangrænæ & Sphaceli.

COgnitâ Gangrænâ & Sphacelo, antequam Chirurgus curationem aggrediatur, proſpicere debet, quis morbi futurus ſit exitus, utrúmne ſanabilis ſit, an etiam diuturnus futurus. Omnes enim morbos ſanare impoſſibile, teſte *Hippocr.* quamvis illud optabilius foret, quàm præſagire inpoſterum eventura. Atque id, cùm fieri nequeat, Medicus *Hipp. prænotion. lib. 5.*

ut

ut utatur providentiâ necesse est. Significare itaque Chirurgum oportet ægri familiaribus, quis futurus sit morbi eventus. Quia autem malum hoc adeò grave, ut plerumque de recuperandâ valetudine, nulla ampliùs supersit spes, quæstio est, sintne desperati attingendi, necne? Nonnulli ex antiquis, quibus nomen divinum retrusum, absconditumque fuit, desperatos relinquendos esse voluerunt: idque illam ob causam, ne infamentur præsidia, quæ multis aliis profuerunt, néve videatur Medicus eum occidisse, quem sors ipsa peremit. Ego verò Christianam charitatem aliud nos jubere, planeque inhumanum esse, ægrũ sine artis auxilio derelinquere, assero. Quod si tamen Chirurgus adfectum planè insanabilem esse cognoverit, cavere debet, ne ea, quæ præstare non potest, promittat. Hoc enim faciunt non viri boni, artisque periti homines; sed Empirici, atq; impostores, qui lucrum proprium potiùs, quàm salutem ægrorum quærunt. De periculo itaque ac immedicabili malo admonitis amicis, atque adstantibus ægro, si illi rogent, invocato priùs auxilio divino, suscipienda est curatio, & talis quidem, quæ si morbum tollere non queat, ejusdem tamen acerbitatem atque tyrannidem, quantum quidem fieri potest, refrenet, dolorésque leniat, demulceatque: Idque præcipuè in eum finem, quò æger in ipsis quoque mortis angustiis DEUM Creatorem, atque JESUM CHRISTUM Salvatorem suum acclamare, peccata quin etiam sua, & anteactum vitæ suæ miserrimum statum, simul & mysteria salutis suæ, rectè perpendere, tandemque vitæ suæ finem piè imponere possit. Quis enim hominum hæc præstare poterit, quis peccata sua enumerabit, si corpus doloribus acerbissimis extorqueatur, si vigiliis, inquietudinibus, nauseis, æstu febrili, aliisque gravissimis symptomatibus, quæ dolorem veluti umbra consequuntur, vires prosternantur, mensque simul & in-

Desperati an attingendi.

Desperati qua de causa minimè relinquendi, ostenditur 1.

intellectus invertantur? Atque hæc prima & præcipua est causa, cur desperati minimè relinquendi. Accedit & alia causa, nimirùm quòd sæpissimè observatum sit, derelictos, & pro deploratis habitos, adhibitâ diligentiâ Medici, in integrum restitutos fuisse. Tertiam causam addit Amplissimus ac Doctissimus Vir, Dn. PETRUS PAVIUS Anatomicus & Botanicus longè celeberrimus, amicus meus singularis. *Nam vel hoc*, inquit, *mortem accelerare ægro possit, à Medico ac Chirurgo se deseri si animadvertat.* Sunt itaque attingendi non autem relinquendi desperati; de eminenti tamen periculo, ut antea quoque monui, prius factâ prognosticatione; quæ hîc simul & in omnibus morbis gravissimis necessaria est: quandoquidem quæ ex arte fiunt præsagia, primò Medicum, ut docet *Galenus*, à mortis crimine vindicant. Tanta enim est impudentia, ne dicam impietas, apud indoctum vulgus, ut si quando res pro voto non successerit, & mala, ut *Hippocratis* verbis utar, malis necessariò superaccidant, omnem culpam, imò & causam mortis in Medicum transferant. Si verò prædixerit Chirurgus, quæ superveniunt ægro, tum nihil illi ab ægro, aut adstantium turba, utpote qui ex arte omnia, quę supervenerunt, prædixerit, imponi poterit, omnique prorsus culpa vacabit. Secundò, reddunt præsagia ægros obtemperantiores, & magis atq; libentiùs, ut *Hippocrates* docet, se concedunt Medico. Percipiunt enim ægri Medicum penitùs agnoscere naturam morbi, ac proinde symptomatibus, quæ ventura sunt, atq; periculis obviam ire posse confidunt.

2. causa cur desperati minimè relinquendi.

3. causa. in comment. suis in Hipp. de capitis vulneribus pag. 239.

Prognosticatio ad quid necessaria sit medico.

Gal. lib de constitutione artis.

Hipp. lib 5. de morbis.

Pranot. lib. 1.

Porrò bene prædicturus, atque prognosticaturus Chirurgus, tria consideret; primò Essentiam atque naturam morbi, hoc est, gravis sit, an levis; secundò vires ægri, aut vegetas, aut imbecilles: tertiò partem ægram. Nam si levis est morbus, & quidem in membro à partibus principibus remoto, veluti in brachiis, aut tibiis, vires autem vegetæ &

Tria ad prognosin necessaria.

firmæ, facilè sanabitur. Sin omnes hæ conditiones, aut earum pars contra sint, æger in vitæ, aut diuturnioris morbi periculo versabitur. Verùm hæc fusiùs & accuratiùs declarantur hunc in modum.

Lib. 5. Gangrænam, authore *Celso*, si nondum planè tenet, sed adhuc incipit, curare non difficilimum est, præcipuè in corpore juvenili. Attamen summa diligentia & industria desideratur; corpus itidem vegetum, ac robustum esse par est; alioquin frustra nitente Chirurgo desinet Gangræna in Sphacelum, & eum quidem insanabilem, authore *Paulo*
Lib. 4. c. 19. *Ægineta*, nisi tota pars vitiata amputetur, atque separetur.

Gangræna in partibus humidis, gingivis, palato, naribus, pudendis, osculo uteri, & intestino recto, raro sanabilis: in Sphacelum autem degenerans insanabilis: propterea quod partes illæ sunt calidæ & humidæ, raræ, spongiosæ, adeóque plurimis humoribus, & excrementis suscipiendis opportunæ. Præterea verò ipsum innatum calidum, cùm facilè succumbat in illis partibus, eo etiam citiùs suffocatur.

Gangræna partium internarum, jecoris, lienis, renum, &c. non solùm periculosa, verùm etiam lethalis est, quemadmodum quarto capite exemplis nonnullis declaravimus.

Sphacelus cerebri. *Aph. 50. lib. 7.* *Quibus cerebrum Sphacelatum est, intra triduum pereunt: Si verò hoc superaverint, sani fiunt*, inquit *Hippocrates*. Tum enim sperandum est morbum declinare, & vires esse validas, quę corruptionem vincere possint. Attamen *Galenus* in commentario istius aphorismi negat, *Hippocratem* intellexisse, quem nos Sphacelum vocamus, sed Gangrænam potiùs, aut ingentem aliquam inflammationem: atque ita Sphaceli nomine priscis Græcis dictam interdum Gangrænam testatur. Si enim, inquit *Galenus*, *Sphacelus est corruptio partis cujusq; quam is occupat, insanabilis est*: at *Hippocratis* Sphacelus

sana-

ſanabilis eſt nonnunquam. Non eſt ergo veriſimile eo loco proprio ſignificato accipi Sphacelum, ſed pro Gangræna potius verè dicta, quæ eſt quaſi via ad Sphacelum, & illius velut anteambulo.

Gangræna hydropicorum tibiis ſuperveniens, raró ſanabilis, ſæpiusque in Sphacelum degenerat. Quod ſi relevetur æger, reſtabit tamen ulcus, non niſi longo tempore ſanandum, teſte *Hippocrate*. Cùm enim non ſanentur ulcera, niſi exactè priùs deſiccata, quod in hydropicis fieri nequit, propter nimiam humiditatis copiam, neceſſe eſt hydropicorum ulcera difficilè ſanari, quamdiu ſaltem eorum corpora ita affecta ſunt. *Gangræna hydropicorum.* *Aph 8. lib. 6. Item lib. de ulcerib.*

Pernicioſa eſt tali Gangræna, propter ſymptomata, quæ ſecū invehit, ratione magni tendinis, acutiſſimo ſenſu præditi. Quod ſi os tali corrumpitur, ut plurimum æger pedis actionibus privatur: tum quia corruptio ea non niſi difficilimè corrigi poteſt: (Os quippe molle & ſpongioſum cùm ſit, facilè humores allicit, & combibit, qui cariem augent ac fovent:) tum quod tendo ille à talo veluti ſolvitur, atque ita divellitur, ut ipſius pedis motum deperdi neceſſe ſit. *Gangræna tali.*

Sphacelus à pede, aut tibia ortus, indeque genu ipſum tranſcendens, lethalis ut plurimum: pars enim illa femoris carnoſa cùm ſit calida & humida, putredo facilè ſerpit, & in muſculos ita ſeſe inſinuat, ut nequeat penitus tolli, quantumvis tibia ipſa amputetur.

Gangrænæ ex cauſa primitiva, puta contuſione, uſtione fracturâ, &c. ferè ſanabiliores, & minùs pericoloſæ, quàm quæ ex antecedente cauſa ortum ducunt. Hujuſmodi enim Gangræna interna viſcera teſtatur adeò malè affecta, ut medicamentis vix ullus ſit locus. *Benivenius de abdit. ac mir. morb. cauſis c. 71.*

Gangræna ex ſiccitate, & atrophia, difficilè & tardè ſanabilis: in Sphacelum verò deſinens penitùs inſanabilis eſt & lethalis; maximè ſi æger ſit provectioris ætatis, debilis, & *Remb. Dodon. med. obſerv. cap. 17. & 53.*

 macilentus

macilentus, morbus autem in tibiis sit, & pedum digitis. Id enim extremam siccitatem arguit, quæ insanabilis est, teste *Galeno*.

Meth. med. lib. 7.

Gangræna ex qualitate occulta perniciosissima, ac plurimum deplorata & lethalis, præcipuè si in Sphacelum transeat: siquidem ex partibus Sphacelo affectis virus, sive vapor quidam venenatus attollitur, qui partes nobiles planè inficit.

Gangrænæ ex prohibitione ac interceptione spirituũ vitalium, & naturalium, ac potissimum quæ luxationibus malè restitutis superveniunt, ut & quæ à vasis transversis sectis proficiscuntur, difficilimè sanantur: in Sphacelum verò degenerantes, lethales. Rei causam præcedentibus capitibus declaravimus.

Gangræna æstate superveniens periculosior, quàm quæ hyeme accidit.

Gangræna quoque, uti & alia vulnera (quemadmodum doctè ostendit clarissimus Dn. D. PAVIUS, loco præallegato, pag. 63.) æstate superveniens, periculosior, quàm quæ hyeme. Primò, quod innatus calor alacrior & plus possit hyeme quàm æstate. Secundò, æstivi aëris nos ambientis æstas evocat, dissipatque nativum corporis calorem. Tertiò minus periculi est à calamitosis, quæ æstivo tempore supervenire solent, symptomatibus.

Hipp. prædictionum lib. 1. cap. 8.

Ulcus in Gangræna & Sphacelo considerandum quoque diligenter. Nam si sit lividum & aridum, aut nigrum & aridum, parum aut nihil egerens materiæ, pro magnitudinis ratione, inclinent autem ægri vires, certa mors intra paucos dies expectanda: quippe adeò immutatur altrix facultas, ut nequeat ampliùs transmittere sanguinem, aut alimentum parti affectæ, sed eam siccari sinat. Quod si qua fortè materies corrupta inerat corpori, antea evacuari solita per ulcus, cùm sit facultas expultrix infirmior, quàm ut valeat transmittere, & propellere ad partes remotiores,

ea

ea manet in corpore, & partes primarias lædit: unde interim & ipsum quoque ulcus siccum & aridum conspicitur.

Unde sudor frigidus in moribundis.

Ex Gangræna, & inprimis ex Sphacelo moribundis, plurimùm adest frigidus sudor universalis: sive quia totum corpus ita abundat humoribus frigidis, ut neque nativo, neque febrili calore possint incalescere; sive quia natura vel juxta *Hippocratem*, innatum calidum, perquam imbecille est. Accidunt quoque syncope & cordis palpitationes, exhalatis ad cor vaporibus putridis. Interim pulsus obscurissimus & vermiculans est, propterea quòd arteriis vaporum copiâ oppletis prohibentur diastole, & systole. Adsunt quoque deliria, & paraphrenitides propter vapores copiosos sublatos ad caput, & cerebrum offendentes. Ut autem Gangrænæ variæ sunt causæ, ita & varius est ex ea morientium status. Alii enim veluti sopiti moriuntur, alii etiam inter loquendum: plerosque tamen comitantur acutissimi dolores, spasmus, delria, &c. Quibus enim Gangræna orta ex intemperie sicca, aut quibus ætas grandior, & extenuatio multa, hos ferè mors opprimit loquentes. Quibus autem Gangrena ex intemperie calida, ferè morte violenta perimuntur, quam comitantur febris, syncope, deliria, paraphrenitides & spasmi; præsertim si juvenis, & robustus æger fuerit. Contra quibus intemperies humida in causa est, hi somnolenti, & sopiti pereunt. Hujus rei exemplū An. 1604. Paterniaci in sexagenario Viro Dn. *Philiberto Ruerat* ibidē Patricio, & Senatore Prudētissimo, mihi videre contigit. Is enim desperata hydrope laborans, cùm suo & adstantium desiderio, atq; efflagitatione maxima, crura (non tamen sine prognosticatione de futuro atque præsenti periculo) scarificassem, ad tempus quidem levamen aliquot percepit, quin etiam tussicula, quâ antea laboraverat, multùm immutata fuit, tandem nihilominus Gangrænâ correpta fuerunt crura, ex qua 12. Novemb. Anno 1604.

Observat. de Gangr. in hydrop.

quaſi ſomno & ſopore correptus, placidiſſimè & piè, naturæ ſatisfecit.

CAPUT XII.

Gangrænæ curatio univerſalis.

PRobè cognitâ Gangrænâ, ac de ea prudenter prognoſticatione factâ, ad curationem deveniendum eſt, ea verò in remediis tum univerſalibus, hoc eſt, Gangrænæ, cum aliis morbis communibus, tum particularibus conſiſtit. Univerſalia ſunt, verbi gratiâ, diæta, evacuatio corporis adhibitis purgationibus, phlebotomia, cucurbitulis, frictionibus, &c. Particularia traduntur ſcarificationes, cauteria, ſive potentialia, ſive actualia, & quæcunque hujuſmodi putredini & malignitati repugnant, caloremque nativum, ac humidum radicale refocillant, atque inſtaurant, de quibus *infrà* fuſiùs. In adminiſtrandis remediis univerſalibus accuratè perquirenda eſt cauſa antecedens ſive interna; ut ab ea ſumatur prima curationis indicatio. Nam ſi Gangræna proficiſcitur ab influxu humorum calidorum, & humidorum, oportet diætam, & ſex rerum non naturalium uſum tendere ad refrigerandum, & exſiccandum: ſin verò adfuerit febris (raro autem occurrit Gangræna, quæ non ſibi adjunctam habeat febrim) tum diȩta paulò humidior prȩcipienda eſt ægro, juxta illud *Hippocratis:* Victus humidus, adde & frigidus febricitantibus ut contrarius confert, prȩſertim pueris, & qui tali victu uti conſueverunt, conſuetudo enim conſimilibus indiget, naturam imitans. Eadem quoque victus ratio convenit, ſi materia calida & ſicca fuerit. Purgatio ſiquidem erit neceſſaria, perficietur Cholagogis, uti electuariis Diaſebeſten, Diaprunis, ſolutivo Meſuæ, de

Prima indicatio curationis à cauſa antecedente.

Lib. 1. aph. 16.

De purgat.

de ſucco roſarum, ſyrupo roſato, ſolutivo ſimplici, & compoſ. cum rhabarbaro, agarico, & ſena, caſſia, mãna, & ſimilibus. Phlebotomia, & cucurbitulæ, hirudinumq́ue applicatio conducibilis, cùm ad revulſionem, & derivationem, tum ad humoris peccantis evacuationem, præſertim in Gangræna ex affluxu ſanguinis. Venæ ſectionem enim, ut docent celeberrimi Medici, præſcribimus, ut morborum incrementum impediamus, inflammationes vitemus, meatus aperiamus, tranſpirationem liberam reddamus, peccantem materiam minuamus, corpusq́ue refrigeremus. Illa autem vena ſecanda eſt, ut *Galenus* docet, quæ ab ipſa affecta particula ſanguinem celeriter avertat: inprimis ſi præter affectum externum interna inflammatio quoque adfuerit. Cæterùm etſi nonnulli etiam in non plethoricis, non ſecus ac in plethoricis corporibus, venam ſecare jubent, in ægris tamen Gangrænâ laborantibus, cautè hac in re agendum eſt. Si enim Gangræna ex intemperie frigida & humida, veluti in hydropicis acciderit, venę ſectio vix locum habebit. Multò minùs adhibere convenit, ſi Gangręna ex intemperie frigida & ſicca, aut propter penuriam alimenti vel etiam propter ſenectutem decrepitam, originem traxerit. Sin mera bilis flava, hoc eſt, humor cholericus præ aliis abundaverit, phlebotomiæ parcendum eſt: quippe ſanguis veluti frenum humoris bilioſi eſt. Hinc fit, quod *Galenus* in eryſipelate & herpete venam minimè ſecandam, ſed corpus à flava bile potiùs purgandum eſſe doceat. In eryſipelate tamen phlegmonoſo venæ ſectionem rationabiliter adhiberi poſſe *Tagaultius*, & alii teſtãtur. Sed quia hac de re apud claſſicos auctores variæ ſunt opiniones nec cuivis Chirurgo datum, ut poſſit diſtinguere, an ſola bilis prædominetur, an verò alios ſibi adjunctos habeat humores, perquam neceſſe eſt, ut Medicum in conſilium quoque adhibeat æger, quo omnia ritè & cum præmeditatione

De venæ ſectione.

Quando à venæ ſectione abſtinendum.

Gal. lib. 2. ad Glauc c. 2 & meth. med. lib. ultimo, cap. 2.

Joh. Tagault. Inſtit. Chir. lib. 1.

tione adhibeantur. Unum tamen ut sciat Chirurgus (non enim semper sibi adjunctum potest habere Medicum) necesse est: nimirùm si in facie fuerit erysipelas, & suffocationis periculum, sanguinem detrahendum esse. Cùm enim erysipelas non tantùm ratione qualitatis humoris & sanguinis, verùm etiam suæ qualitatis, vehementissimas inflammatiores excitet, insignem refrigerationem requirit. At refrigeratio illa, quàm periculosa sit in facie, etiam tyronibus notum est: quandoquidem refrigerantium, & repellentium vi, materia ad partes nobiles, inprimis ad cerebrum, protruditur. Quapropter non solùm Topicis, verùm etiã victus ratione, internisq; medicamẽtis corpus refrigerandum est, & enemate exoneratã alvo, sanguis ex brachio lateris dolentis detrahendus; & quidem copiosè, ne inflammatio in Gangrænam transeat. Id enim cuidam fœminæ 24. circiter annorum ætatis, in pago Puilli propè Lausannam habitanti, quin advenerit, parum abfuit. Huic cum anno 1615. mense Aprili materia quędam catarrhosa in dextram partem faciei decubuisset, & circa labium superius pustula cum ingenti dolore exorta fuisset, octava die morbi me accersivit. Tum totam faciem, imò & ipsam linguam & collum adeò intumefacta inveni, ut vix cibum, aut potum deglutire posset. Febris aderat continua, nausea, & capitis dolor. Inflammatio erat maxima, cum quadam lividitate, & ita quidem, ut nihil aliud, quàm Gangrænam in proximis esse, & de vita periclitari ægram vererer. Curationem porrò sic institui laxatâ alvo, venam in cubito dextro pertudi, & ad uncias decem (erat enim plethorica) sanguinis extraxi, mox sequens cataplasma applicui.

Observat. de ingenti inflammatione faciei.

Curatio inflam. faciei.

℞. Sempervivi minoris
Geranei ana M. j.
Farinæ hordei ℥ iiij.

Com-

Commiſceantur diligentiſſimè in mortario, fiatque cataplaſma, addẽdo aquæ roſarum q.ſ. applicetur tepidè. Eâdem nocte melius habuit: poſtera die corpus cholagogo expurgavi, tenuiſſimamque victus rationem præſcripſi. Primam potiunculam propter colluviem pravorum humorum in ventriculo collectorum, cùm evomuiſſet, ſequenti die illam iteravi; idque maximo cum ſucceſſu. Intra paucos dies enim ſummâ cum admiratione adſtantium priſtinæ ſanitati reſtituta fuit.

In Gangræna ex qualitate occulta venæ ſectio vix locum habebit. Verendum enim eſſet, ne maligna illa qualitas ab externis partibus, ad partes nobiles raperetur, mortemque accelleraret. Quapropter ſanguis præcipuè in plethoricis, ſcarificationibus, ſanguiſugis, cucurbitulisque ex parte affecta potiùs, quàm alibi incisâ venâ, evacuandus eſt. Quod ſi Gangræna jam in Sphacelum abierit, maximaque putredo adfuerit, eandem ob cauſam venæ ſectionem vix adminiſtrare licebit, quemadmodum capite 18. declarabimus.

In Gangr. ex qualitate occulta, vena non ſecanda.

Porrò ſyderum adſpectus, an in venæ ſectione obſervandus, inter ſe diſcrepant Medici. *Alii* enim, inquit *Horatius Augenius, dies quoſdam infauſtos & infelices obſervant, tum pro purgatione, tum etiam pro venæ ſectione.* Quam opinionem ab Ægyptiis proditam fuiſſe, idem *Augenius*, poſt *Guidonem* & alios, teſtatur: & *Ptolomæus* hæc habet verba: *Membrum* inquit *ferro ne percutito, cùm luna ſignum, quod ei membro dominatur, obtinet. Hæc enim totum corpus humectat, præcipuè verò membrum ſigno ſubjectum, quod tunc ipſa percurrit, cujus profectò largiore humectatione magnum illi nocumentum adferatur, ſi ferro tunc ictum fuerit.* Hæc *Ptolomæus*, cui & nonnulli ex neotericis adſtipulantur. Apud *Hippocratem* verò & *Galenum* ne verbum quidem de hiſce obſervationibus Aſtrologicis me legiſſe memini. Legimus apud *Galenum* ſuo tempore

Syderum adſpectus an in venæ ſectione obſervandus. De vena ſect. lib. 8. cap. 19. Guid. tract. 7. doct 1. c. 1. Centiloq. ſent 20. Cornel. Scylander Medic. Aſtrol. part. 4. c 2. Joh. Carvinus de ſanguine Dialog. 5.

Lib de curat. per sanguinis miss. Leonh. Fuchsius com. 10 in Gal. lib de curat. per sang. miss.

vixisse Medicos, qui ante tertium diem morbi venam non secabant. Non quidem ratione syderum, sed ut dignotionem aliquam haberent, qualis sit forma & morbus, totáque suâ naturâ morbus. Hi Diatritarii appellabantur contra quos *Galenus* disputat, loco præallegato, tandémque hæc addit verba. Quoniam verò, inquit, temporis progressu in plurimis morbis virtus exolvitur, ideò mittendi sanguinis occasio dierum numero amittitur. Hæc si quis ad observationes Astrologicas quoque referre velit, meo quidem judicio à via recta minimè aberrabit. Dum enim benignum vultum syderum expectamus, occasionem, quæ præceps est, amittimus. Quapropter non immeritò *Horatius Augenius* loco antea citato hæc protulit verba: *Ego*, inquit, *nihil conferre ejuscemodi observationes non rarò sum expertus, & meritò quidem. Primum quia cœlum universalis est causa, quæ non agit, nisi causæ particulares bene dispositæ fuerint: tum etiam deinde quæ Astrologiæ judicia plurimùm incerta sunt, varia, ambigua, suosque opifices illudentia, ob diversitatem proximarum causarum. Idcircò in ægroto homine temerè eam admittimus, cùm plurimum urgeat occasio.* Hactenus *Augenius*. Hujus quoque sententiæ fuisse insignem illum Philosophum ac Medicum, *Levinum Lemnium*, patet ex libro ejus 4. de occultis naturæ miraculis cap. 15. ubi hæc habet verba: *Cæterùm cũ lunæ decursus magnã ex parte damna ac detrimẽta corporibus infirmis, & valetudinariis inferat, in cõtroversiam, ac disputationem vocari possit: An in ea parte, qua consistit ac moratur luna, vena incidenda? nam in hac re plerique meticulosi sunt, nec tale quiddam tentare audent, etiamsi morbus urgeat atque hujusmodi præsidium confestim exposcat. Ego verò intrepidè, magnaque subsidii, morbique propulsandi fiducia, maturè id aggrediendum judico: acuti enim celeresque morbi, nullas admittunt inducias nullas moras, aut deliberandi spacia: sed ut hostis in bello, ut incendium in ædibus, pestis in urbe, in agro ac segete rubigo*

Horat. Augen de observat. Astrolog. sententia.

Lev. Lemn. de Observ. Astrolog. in venæ sectione opinio.

&

& depopulatio grassantur, atque in perniciem properant. Nec quis etiam deterreri debet, aut ab incepto desistere, etiamsi adverso, aut maligno sydere id tentari videatur. Sic in pleuritide, angina, pulmonis atque hepatis inflammatione, neglecta astrorum anxia observatione, ac syderum adspectu, maturè ad venæ sectionem properandum, etiam in ea membri parte, quam luna occupat. Plura hac de re lector videre poterit apud *Arnoldum de Villa nova, Guidonem, Joubertum,* & alios.

In acutis morbis negligenda astra.

Guid. tract. 7. doct. 1. c. 1. Laur. Joubert in annotatis ad Guidonem.

In extirpatione morborum Gangrenâ affectorum, cum imperitis de electione signorum cœlestium, non rarò mihi certare quoque opus fuit; etiamsi periculum quàm maximum in mora esset. Sed laus sit Deo, qui semper mihi suâ gratiâ ita adstitit, ut etiam in gravissimis operationibus, & in diebus infaustis (ut loquitur vulgus) imò & in ipsissimo membro, cujus signum tunc Luna obtinebat, administratis, omnia tamen ad votum successerint. Et sincerè dico, ne minimam quidem alterationem post venæ sectionem, aliasq; operationes contra regulas Astrologicas factas, unquam secutam in tota praxi mea me observare potuisse. Videant igitur tyrones, ne ab instituto facilè deterreantur. Si enim præclara illa lumina *Hippocrates, Galenus,* & *alii,* quos citavimus, observationes illas Astrologicas floccifecére in venæ sectione: quanto, quæso, minùs in aliis quamplurimis gravissimis periculosissimisq; operationibus, ubi minimè procrastinandum, & benignus aspectus syderum exspectandus, locum habebunt? In peracutis enim morbis vel purgandi, vel venam secandi oportunitatem à cœlo petendam non esse, docent viri docti.

Admonit. ad tyrones.

Michaël Doringius de med. & medicis lib. 2. sect. 2. c. 2.

A vino quoque, cerevisiâ generosâ, & calidis omnibus abstineat æger: bibat verò Ptisanam, cui sint incocti Tamarindi, Oxalis, addito syrupo citriorum, aut de succo limonum, de acetosa, aurantiorum acetosorum, granatorum, & similium. Aut utatur decocto Agrimoniæ & vero-

Victus ratio in Gangræna ex causa calida.

nicæ cum ſuprà dictis ſyrupis, emulſiones ſeminum frigidorum, & lac amygdalatum, hîc ſummopere conveniunt.

Victus ratio in Gangræna ex cauſa frigida & humida.

Sin ex cauſa frigida & humida ſit morbus, diæta, & ſex rerum non naturalium uſus vergent ad mediocrem calorem & ſiccitatem. Quamobrem addantur in cibis roſmarinus, hyſopus, thymus, majorana, cinnamomum, macis, crocus, & ſimilia. Apozemata quoq; alterantia, & obſtructiones aperiẽtia exhibẽda ſunt. Poſtea pituita purgãda electuario Indico majore, & minore, diaturbith, diaphænico, diacarthamo & ſimilibus, ꝑ ratione ægri, ętatis & viriũ. Tandem quavis arte corpus à pravis humoribus evacuandum, & exſiccandum. Partes item nobiles, inprimis jecur, trochiſcis de rhabarbaro, de eupatorio, diarrhod. Abbatis, confectione alkermes, & ſimilibus roborandæ ſunt. Venæ ſectionem quoque niſi particularis aliqua occaſio intervenerit, non uſq; adeò hîc, propter hepatis ut plurimum imbecillitatem approbare poſſum.

Victus ratio, ſi atrabilaris humor ſuperabundaverit.

Prædominante humore melancholico, ſive atra bili, abſtineat quoque æger à cibariis craſſioribus, & concoctu difficilibus, ſalitis & fumo exſiccatis carnibus, piſcibus, aromatis, leguminibus, ferinâ, avibus aquatilibus & ſimilibus. Ac ubi præparatus fuerit humor ſyrupis de epithymo, de fumaria, & lupulorum, ſumptis cum aquis deſtillatis, aut decocto earundem herbarum, purgetur, diaſenna lenit. pulv. ſennæ præpar. confect. Hamech. aut pilulis de fumo terræ. Diſſolventur iſthæc electuaria in decoctione fumariæ, epithymi, rad. polypodii, lappat. acuti, & corticum radicum frangulæ.

Victus ratio, ſi Gangræna ex defectu nutrimenti fuerit.

Si Gangræna proficiſcatur ex ſiccitate, & ex atrophia; erunt internæ partes humectandæ bono alimento, veluti juſculis carnium, recentium pullorum, gallinarum, caponum caſtratorum & ſimilium. Totum item corpus oleo amygdalarum dulcium, liliorum alborum, violarum, pingued.

gued. gallinæ, & similibus, ut calor nativus conservetur, inungendum est. In hac Gangrænæ specie nocet venæ sectio, itemque frictiones, & cucurbitæ: nisi fortè ipsi parti affectę adhibeantur, alliciendorum gratiâ spirituum & sanguinis, quo ipsa alatur. Ætas quoque, temperies corporis, sexus, regio, & anni tempestas indicant, quid facto sit opus. Amplius enim refrigerantia desiderantur in habitu bilioso, æstuosa regione, tempore, & anni tempestate itidem calida, quàm si omnia secus habuerint.

In topicorum quoque usu habenda erit ratio, nempe 1. causæ. 2. ætatis. 3. sexus. 4. virium. 5. partis affectæ. 6. omnium verò maximè vehementiæ, & magnitudinis morbi. A causa morbi, quemadmodum ab initio hujus capitis quoque monstravimus, præcipua & prima sumitur indicatio. Nam si fuerit affluxus phlegmonicus, potentiùs refrigerandum est, & evacuandum, quàm si causa in humore pituitoso consistat. Præterea humores arcendi sunt defensivis. Sin verò causa Gangrænæ intemperies sicca, & defectus nutrimenti, atque sanguinis fuerit, quocunque modo id fieri poterit, ad partem affectam nutrimentum atque sanguis attrahendus est. Evacuationes quoque corporis, venæ item sectio, & usus cucurbitularum, atque defensivorum hîc minimè conveniunt. Rursum si causa sit arctior ligatura, ea solvenda, & medicamen adhibendum incidendis, abstergendis, & desiccandis humoribus retentis circa ligaturam, quò pateat spiritibus via. Si erit luxatio, aut ossium eminentia, suo quoque loco restitui oportet, quoad fieri poterit. Tumores scirrhosi, aliaque præter naturalia, si circa vasa magna induruerint, sanguinique & spiritibus, ne perfluant, impedimento fuerint, emolliendi, & discutiendi sunt.

Circa administrationem topicorum, quæ consideranda.

1. Indicatio.

Secunda indicatio ab ætate desumitur. Nam juveni ægroto caro, & partes omnes molliculæ: sunt proinde medi-

2. Indicatio ab ætate.

camenta adhibenda minùs efficacia, quàm quę provectioribus. Horum enim caro & partes duriores, ac ſolidiores, verbi gratiâ, agricolarum, nautarum, venatorum, bajulorum, & aliorum ejuſmodi laborioſam vitam agentium. Et ut verbo dicam: neceſſe eſt, ut medicamentum cum natura, ætate, ac viribus ægri ſuam habeat proportionem.

Galen. de arte curativ. ad Glaucon. lib. 2. c. 9.

3. Indicatio à ſexu.

A ſexu itidem indicatio. Ferè namque delicatiùs tractanda mulier, aut puella, quàm vir quiſpiam, aut habilior adoleſcens: ſimiliter & molliùs otioſi, ac delicati omnes: Itemque Eunuchi, quàm ſuperiores illi agricolæ aliique id genus.

4. Indicatio ab ægri viribus.

Ab ægri quoque viribus quarta ſumitur indicatio. Nam ſi firmæ fuerint, Chirurgo integrum erit applicare valentia remedia, & neceſſarias operationes exequi. Sin morbo jam dejectæ vires, vix præſtari poterunt, quæ alioqui neceſſaria forent. Eſt itaque prudentis hominis, quemadmodum Celſus docet, eum, qui ſervari non poteſt, non attingere, ne videatur occidiſſe, quem ſors ipſius peremit.

5. Indicatio à parte affecta.

Quinta indicatio petitur à parte affecta. Nam oculi, os, pudenda, uterus, anus, articuli, vertebræ, & alia id genus, itemque partes exquiſito ſenſu præditæ, ſunt molliùs tractandæ, quàm quę ſunt muſculoſæ, uti brachium, tibia, &c. Ita ſeſe gerat Chirurgus, quo ad ejus fieri poterit pro ratione indicationum, quæ ſeſe offerunt.

6. Indicatio à morbi magnitudine.

Sexta & poſtrema ſupereſt indicatio, quæ propemodum omnia ſubvertit, nempe morbi magnitudo. Itaque ſi recens eſt morbus, & putredo tantummodò ſuperficiaria, ſat eſt, leviter ſcarificare partem affectam, & adhibere Ægyptiacum noſtrum ſuo loco deſcriptum, vel ſimplex, vel melle roſaceo temperatum, pro partis affectæ natura, proque ætatis & ſexus ratione. Sin gravis ſit morbus, mineturque Sphacelum, ſcarificanda, & incidenda eſt pars altiùs, apponendumque Ægyptiacum, aut ruptoria,

&

& cauteria potentialia: aut ipso actuali cauterio, siquidem fieri potest, aufferendum quicquid corruptum est. Nihil enim in tam diro morbo, in quo non solùm de parte aliqua, verùm etiam de toto corpore agitur, clementer agendum; maximè cum degenerat in Sphacelum. Quapropter si superiores indicationes vel tantillam spem faciunt, protinus adhibendum est extremum remedium, juxta Hyppocratis Aphorismum: *Extremis morbis & maximis, quales sunt peracuti, à quibus periculum impendet, extrema remedia, ut est victus tenuissimus, & alia præsidia maxima, sunt adhibenda.* Interim tamen nihil temerè sed omnia secundùm rationem, & non nisi factâ prognosticatione, coram adstantibus facienda sunt. Non enim agitur hic de corio boum, sed de homine, ad imaginem Dei facto. Attamen remedium simul & operatio si cum morbo Analogiam habuerint, non possunt non esse utiles, quantumvis violenta fuerint. Sic Helvetio illi in capite vulnerato, cujus capite quarto mentionem fecimus, vidi præstantissimum Virum Dn. *Johannem Griffonium* Chirurgum longè excellentissimum feliciter adhibuisse supra duram matrem syrupum ex unguento Ægyptiaco, liquidissimam scilicet ipsius unguenti partem, quæ pulveribus subsidentibus innatabat: unde statim cohibita est putredo, quæ duram matrem occuparat: alioquin remedio imbecilli nihil fuisse effectum, erat verisimile: Sícque extremus morbus extremo curatus fuit remedio. At Ægyptiacum hîc valentissimum, aut extremum appello remedium, habitâ partis ratione, cui apponebatur, quod alioquin extremum dici non possit. Monitos interim velim Chirurgos, ne hæc aliáve id genus valentia remedia adhibeant, cerebri membranis, nisi manifestâ putredine seu corruptione tentatis, qualis in illo Helvetio cernebatur, in qua medicamentum suas operationes cum fructu perficere potuit. Deinde ut iis parcè utantur, ac cùm primum

Lib. 6. aphor. 6.

Inter morbum & remedium debet esse analogia.

Admonitio. Cautiones in applicatione Ægyptiaci cerebri membranis.

mum vehementia morbi inhibita fuerit, ab iis desistant. Bis itaque aut ad summum ter membranis cerebri imposito syrupo isto Ung. Ægyptiaci, & quidem in maximis putredinibus, sufficit. Deinde, mitiora applicanda sunt. Filamentis autem nequaquam applicandum est medicamentum hoc, modum enim excederet, & ad partes sanas defluere, maximaque symptomata excitaret: sed penicillo minimo pictoris, prædicto syrupo intincto superficies membranæ parcè, uti dixi, leviterque illinenda est. Est enim medicamentum summè acre, respectu membranarum cerebri, quæ exquisitissimo sensu sunt præditæ. Quapropter graviter errant barbitonsores nonnulli, quorum nomina studio hîc supprimo, qui oxymel in vulneribus capitis, & quidem detectis membranis, copiosè applicant. Propter acrimoniam enim aceti gravissima excitat symptomata, præcipuè autem dolorem ingentem, ac maximum, quem è vestigio membranarum inflammatio, febris, delirium, spasmus, paralysis, tandemque mors sequuntur. Quapropter ego in detectis membranis cerebri vix melle rosaceo per se, nisi cum aliis mixto, uti ausus sum. Meninges enim cerebri, quia exquisitissimo sensu sunt præditæ, nihil acre suffere possunt.

Nota.

Oxymel membranis cerebri adversissimum esse ostenditur.

Porrò, quia omnis in universum Gangræna & Sphacelus, putrefactionis ratione, veneni plus minúsve particeps est, pro ratione morbi majoris minorísve, conservandæ, firmandæque partes primariæ, cerebrum cor & jecur, ut ne vaporibus & exhalationibus, à putredine ista subortis tententur, idque remediis tum internis, tum externis.

Lapis Bezoar.

Cor omnesque partes nobiles egregiè corroborat, eásque à vaporibus malignis tuetur lapis Bezoar, cum aqua aliqua appropriata, veluti buglossæ, borrhaginis, cardui benedicti, aut melissæ exhibitus. Ego ut plurimum nonnihil confectionis Alkermes, & aquæ cinnamomi destillatæ sine

vino

vino, addo; non solùm, quod cor partesque nobiles roborant, verùm etiam ut sint veluti vehiculum lapidis, qui alioquin tardè operatur. De dosi hujus lapidis authores inter se non conveniunt, cùm alii magnam probent, alii verò ipsum in exigua quantitate exhibeant, de quo vide Dn. *Casparum Bauhinum*. Ego à granis quatuor ad sex vel octo exhibeo. Sequens quoque pulvis cor partesque nobiles mirum in modum roborat.

Casp. Bauhinus lib. de lapide Bezoar. cap. 29.

Pulvis alexitericus.

℞. lapidis Bezoar
ossis de corde cervi ana ℈j.
margaritar. præparat. ℈ij.
cornu cervi usti & præparat.
terræ sigillatæ ana ʒj.
sacchari candi ʒiiij.

Misce, fiat pulvis, de quo drachma una, cum aqua appropriata, ut dictum est, exhibeatur.

Os de corde cervi.

Os quod in corde cervi reperitur, insignem habere vim corroborandi cor hominis, in dubium vocare minimè contendam: sed quia in corde boum hujusmodi ossa quoque reperiuntur, & plerumque à Pharmacopolis pro ossibus de corde cervi substituuntur; videat Medicus ne decipiatur. Ego expertus loquor, pharmacopolam enim & aromatarium quendam celebrem familiariter cognovi, qui quotquot laniones mactabant boves, eorum corda sibi adferenda curabat: è quibus extracta ossa, pharmacopolis in nondinis pro ossibus de corde cervi vendebat. An autem crudum, aut potius ustum & præparatum exhibendum sit, postea dicam. Quibus non suppetit Bezoar, per intervalla scrupulus terræ sigillatæ, aut boli Armenæ aut cornu monocerotis exhibendus: huic tamen, ut testantur viri docti, cervi cornu haud multum cedit contra venena, & venenatos morbos: à malignis enim vaporibus cor defendit, & ut *Gregorius Horstius* testatur, viscositatem humorum

Janus Anton. Sarazen. lib. de peste.
Christoph. Andreas in Oeciatria cap. de cornibus.
Ambr. Par. lib. 21. c. 26.
Problem. med. dec. 1. quæst. 4.

rum incidit, internorum viſcerum obſtructiones aperit & vi ſua penetrandi putreſcentibus humoribus reſiſtit, adeóque Balſamica quadam virtute malignitatem humorum corrigit: unde *Joubertio* maximè Cardiacum dicitur.

Tract. de peſte c. 18.

An cornu cervi crudum vel præparatum ſit præferendum.

Calcinatum autem & præparatum, teſte *Horſtio*, loco ante citato, non crudum exhibendum eſt, cùm crudum propinatum frequenter eodem modo, ut fuit exhibitum, per alvum, ſine omni alteratione, reddatur. Spirituoſa enim ſubſtantia, omnis actionis cauſa, per fœculentam materiam additam, colligata, impeditur, quo minùs virtutes ſuas exercere poſſit, ita ut in crudo vis illa quaſi ſepulta jaceat: imò ſal etiam balſami ſui vires exercere nequit, niſi terreſtribus ſuis vinculis expediatur. *Cùm igitur vis illa diaphoretica*, inquit idem *Horſtius*, *quæ propter ſalem fixum ineſt huic remedio, una cum aliis qualitatibus ab impedimentis ſuis poſt calcinationem, & præparationem maximè liberata ſit: ideò concludimus, magis conveniens eſſe cornu cervi uſtum & præparatum, quàm crudum; imò tam tutum & jucundum in graviſſimis quoque morbis hoc medicamentum eſt, ut omni ætati, ipſis etiam recens natis commodiſſimè, neceſſitate urgente præbeatur.* Hactenus *Horſtius*.

De medicam. præpar. adverſus Aubertum.

Os de corde cervi uſtum eſſe debet.

Eâdem quoque methodo in exhibitione oſſis de corde cervi (quod hominis cor, ut teſtatur *Quercetanus*, quadam ſubſtantiæ ſimilitudine roborat, & ad cardiacam affectionem, ſyncopemque inprimis utile eſt) procedendum eſſe exiſtimo. Illud enim niſi priùs calcinatum, & præparatum fuerit, propter ſuprà dictas cauſas veluti inutile eſſe, & vires ſuas minimè exercere poſſe, ſed cum excrementis ſine omni alteratione per alvum excerni, quis quæſo in dubium vocare poterit?

Imperitia quorundam Pharmacopœorum notatur.

Hîc autem negligentia, aut potius imperitia quorundam Pharmacopœorum notanda eſt, qui cornu cervinum non in catillis fuſoriis, aliisque vaſis ad præparationem medicamentorum

dicamentorum aptis, ſed ſimpliciter inter carbones comburunt: præparatio profectò, uti compendioſa, & Pharmacopœis facilis, ita etiam ſordida ægriſque exitioſa eſt. Quandoquidem carbones malignum & peſtiferum in ſe continere vaporem, inde manifeſtum fit, quod accenſi in loco aliquo occluſo dolorem capitis, nauſeam, & lipothymiam excitent, mortemque aliquando immaturam accelerent, uti Coloniæ Agrippinæ circa annum 1593. duobus accidiſſe memini: qui cùm noctu in platea, die Klocker Gaſſe appellata, vigilias agerent, & in domuncula quadam ad id extructa, carbones ligneos incendiſſent, mortui reperti fuere: tertius verò etiamſi velut in agone verſaretur, ad aërem tamen deportatus, adhibitiſque ipſi, quæ adhibere debuerunt, priſtinæ ſanitati reſtitutus fuit. Cæterùm cornu cervinum, dum in carbonibus iſtis comburitur, cineréſque undique ipſi adhærent, facilè aliquid malignitatis ab ipſis carbonibus retinere poſſe, ratio ſuadet. *Obſervat.*

Succus citriorum cum ſaccharo, & ptiſana, aut decocto agrimoniæ & veronicæ, in eundem uſum efficaciſſimus. Theriaca, & Mithridatium laudantur, ſi ſolvantur aqua, aut decoctione cardui benedicti, & ægro præbeantur à ſcrupulo uno ad drachmam unam. Sunt quoque conſervæ roſarum, violarum, bugloſſi, & nenupharis utiliſſimæ. Et ſi vehementior ſit febris, cordialibus (theriacæ, & Mithridatio) addendum eſt aliquantum throchiſcorum de camphora. Camphora enim inter fortiſſima alexiteria non immeritò à viris doctis numeratur: putredini enim mirum in modum reſiſtit. Quapropter non ſolùm vapores, qui ex corrupto & putrefacto membro verſus cor aſcēdunt, repellit; verùm etiam maximum illum calorem internarum partium temperat. In magnis tamen capitis & ventriculi doloribus hâc cautè utendum eſſe monet *Mindererus*: *Licèt*, inquit, *extrinſecus frontis embrochis, ſplenius & perfuſio-*

Succus citriorum. *Theriaca & mithridatium.*

De Camphora. Joh. Fernel. method med lib. 5. c 2 & lib. 6 cap. 1. Raymundus Mindererus lib. de peſte cap. 15. Ambr. Par. lib. 22. c. 24.

perfusionibus indita, semper nobis visa sit plurimum profuisse. Sequens itaq; potiuncula per intervalla ægro exhibenda est:

℞. Theriacæ optimæ ℈ ij.
cornu cervi usti & præparati ʒ ß.
syrup. de succo citronum ℥ j.
trochiscor. de camphor. ʒ ß.
Cum aq. card. benedicti. Fiat potiuncula.

Pueris delicatulis, qui præsciptam potionem propter saporis gravitatem bibere non possunt, detur sequens potiuncula.

℞. Lapidis Bezoardici.
margarit. præpar. ana gr. iiij.
cornu cervi usti & præpar. ℈ ß.
syrup. de succo citronum ℥ ß.
Cum decocto agrimoniæ & veronicæ, fiat potiuncula.

Confectio Alkermes. Confectio Alkermes quoque per se cor partesque nobiles roborat, & malignos vapores repellit, præcipuè si scrupulum unum, aut alterum cornu cervi usti & præparati admiscueris.

Epithema. Extrinsecus applicandum est sequens epithema:

℞. Aquarum rosarum.
buglossæ.
borraginis ana ℥ ij.
vini malvatici ℥ j.
aceti ℥ ß.
specierum diamagar. frigidi.
ligni Aloës.
corticum citri.
rasuræ eboris ana ℈ ß.
croci gr. vj.
Misce, fiat epithema, applicetur tepidum cordis regioni, cum panno purpureo.

In

In pauperiorum gratiam æstate accipitur borrago, acetosa, & melissa; contundantur in mortario cum cyatho vini albi, & pauxillo aceti rosati; expressioni addatur cinnamomũ & crocus, pulverisata, dein applicabuntur, ut *suprà*.

Contemperandus quoque vehemens jecoris calor, idq́; exhibito ægrotanti syrupo citriorum, granatorum, acetosæ, violarum, oxalidis, de agresta, aut de ribes, cum aqua buglossæ, borraginis, aut acetosæ; Aut dentur cum decocto agrimoniæ, veronicæ vel cum ptisana. Poterit quoque parum specierum diamargariti frigidi admisceri. Interim à vino aliisq́ue calidis prorsus abstineat æger. Extrinsecus jecori sequens epithema tepidè applicetur. *Calor hepatis quomodo temperandus.*

Epithema pro hepate.

℞. Aquarum endiviæ.
agrimoniæ.
cichorii.
lactucæ.
absinthii ana ℥ ij.
aceti ℥ ß.
specierum diarrhod. Abb. ʒ j.
sandali rubri ʒ ß. Misce.

Si fueris ruri, desintq́; aquæ destillatæ, harum loco herbæ illæ aut omnes, vel pleræque omnes usurpentur: succus exprimatur, aut fiat earundem decoctio, deinde addito pauxillo aceti, & caphuræ, applicetur tepidè jecori cum panno rubro.

Si capitis dolor vehemens sit, nec æger somnum capiat, vapores clysteribus & suppositoriis revellantur: inunguantur tempora, & frons unguento populeo, vel sequente.

Unguentum in dolore capitis.

℞. Ol. rosarum.
nenupharis ana ℥ ß.
caphuræ.
opii dissoluti in aqua betonicæ ana gr. vj.
Misce, fiat linimentum.

In eundem uſum applicato frontale ejuſmodi:

Frontale. ℞. Aquarum roſarum
betonicæ. ana ℥ ij.
aceti.
Ol. roſacei.
nenupharis ana ℥ j.
Miſce, applicetur tepidè.

Si dolor capitis, vigiliæ, & inquietudines maximæ fuerint, detur ægro aliquid laudani, aut tripheræ magn. cum opio.

Æger, uti dictum eſt, abſtineat à vino & cæteris rebus calidis, aut concoctu difficilibus, quippe ex his vapores ad cerebrum copioſi tranſmittuntur: quos ut inhibeas, poſt cibum ſumere poteris aliquantum ex miva cydoniorum ſine ſpeciebus, è conſerva roſarum, rob de ribes aut berberis, & ſimilibus.

Defenſiva lòco affecto applicata impediunt quoque, ne vapores ad caput aſcendant, ſed cautè eis uti licet. Ex immoderato enim uſu adſtringentium, aliquando Gangrænam fieri, *cap. 6.* declaratum fuit.

CAPUT XIII.

Curatio Gangrænæ particularis, nempe ejus, quæ ex alteratione vehementi per qualitatem manifeſtam ortum ducit.

Curatio Gangrænæ ex inflammatione & phlegmone. JAm proximo *præcedenti capite* attigimus, quæ in genere ad curationem Gangrænæ pertinent: ſed cùm non veniat in Chirurgi manus gravior, aut difficilior morbus, haud erit abs re, eundem paulò fuſiùs perſequi. Ubi igitur ex ante commemoratis ſignis perſpexeris, oriri Gangrænam

nam ex intempestivo affluxu,& inflammatione sanguinis perpendendum est, sistatúrne materia,an verò adhuc defluat in partem affectam. Materiam autem defluere judicabis,si dolor ingens, inflammatio item magna, ac vehemens febris fuerit, axillarumque,aut ilium glandulæ subtumidæ sint ac dolorificæ. Tum quavis arte primò inhibenda est defluxio: deinde eadem aliò derivanda: tertiò & evacuandum,quod in loco affecto jam congestum est. *Curatio tribus intentionibus perficitur.*

Primum illum scopum assequemur adstringentibus,sive defensivis,quibus defluxio potest arceri à parte affecta. *1. Intentio.* Chirurgus itaque statim ab initio post præscriptam victus rationem,qualis antea proposita est,applicet loco affecto defensivum sequens.

Defensivum ex Antonio Chalmet. lib.1.c 3.

℞. boli armeni ℥iiij.
terræ sigillatæ ℥ij.
cornu cervi usti &
rasur.eboris ana ʒij.
caphuræ ʒiij.
ceræ ℥iij.
ol.rosati ℔j.
aceti ℥iiij.
aquæ rosar.℥ij.
album.ovorum num.ij.

Misce, fiat unguentum, quod diu servari potest. Aut quod parabilius est,impensæque minoris.

Defensivum authoris.

℞. farinæ hordei ℥ iiij.
boli armeni albi ℥ij.
pulv.gallarum virid.
nucum cupressi
corticum granatorum ana ʒjß.
caphuræ ʒj.
cum oxymelite, fiat cataplasma.

Alterutro in eundem usum promiscuè,aut alio quopiam ad

ad arbitrium uti poteſt Chirurgus: mihi poſterius uſitatum eſt. Oleoſa enim mihi omnia, aut quovis modo pinguia ſuſpecta ſunt in Gangræna: poros enim obſtruendo, tranſpirationem inhibent, & vapores putridos in parte affecta retinent. Ceſſante defluxione, poſſunt defenſiva intermitti, ut innatum calidum minore negotio penetrare queat in partem affectam. Sin aliquod corruptionis principium ſeſe patefaciet, tum erunt continuanda defenſiva, ad arcendos vapores, qui ex putredine ad partes primarias attolluntur.

Oleoſa & pinguia cur in Gangrænæ minimè uſurpanda.

2. Intentio. Alter ſcopus eſt aliò revellere, & derivare humores in partem affectam affluentes, idque quàm citiſſimè, adhibitis purgationibus, phlebotomia, cucurbitis, hirudinibus, aliiſque id genus remediis. Corpus purgandum medicamentis lenientibus, puta bolo ſequenti:

Bolus.

℞. caſſiæ recens extractæ ℥ij.
elect. diacathol. ℥ß.
cum ſacch. fiat bolus.

Aut diſſolvendo in aqua bugloſſæ, aut decocto endiviæ lupul. ſcabioſæ, cichorii, & florum cordialium, fiat potio. Alvus laxa ſervanda: lubrica reddetur quoad ejus fieri poterit uſu ſeu clyſterium & balanorum, ſeu etiam prunorum dulcium decoctorum in infuſione ſennæ, mechoacan. & rhabarb. ſi animus eſt, purgare validiùs.

De vena ſectione. Secanda vena, niſi ætas, tempus, aliúdve quippiam obſtiterit, & multum ſanguinis extrahendum, ſumptâ indicatione à magnitudine morbi, & virium ægrotantis. Vena aperiatur, quæ conſenſum habeat cum parte affecta, obſervatâ interim fibrarum rectitudine.

Hîc quoque utiles cucurbitæ, iis præſertim, qui phlebotomiam ferre nequeunt: Sic & hirudines ano adhibitæ, ad evacuandum humorem atrabilarium. Arctior quoque ligatura remotarum partium utilis: at frictiones, quæ fiunt

manu

manu,& linteis calidis, noxiæ, ſanguinem enim & humores ſubtiliores & acriores reddunt. *Frictiones in Gangræna noxiæ.*

Tertius ſcopus eſt,ut pars in priſtinum, ac naturalem ſtatum reſtituatur. *3. Intentio.* Id fiet evacuato accuratè ſanguine,& cæteris humoribus parti affectæ impactis,ac in ea concluſis. Itaque quamprimum proſpiciendum eſt,quid facto ſit opus,& ſcalpelli acie tentandum,ſitne Gangræna profundior, an ſuperficiaria: tum pro diverſitatis ratione ſcarificationes leviùs aut altiùs imprimendæ: dein ſatis magna ſanguinis quantitas ſinenda effluere. Quin etiam ſi qua ſit in parte affecta grandior inſigniorque vena, ea audacter,& ſine mora incidenda: *Paulus Ægineta lib. 4. cap. 19.* ſic enim ſanguis & humores exonerantur, pars affecta refrigeratur,& aperitur pororum obſtructio, quæ arteriarum ſyſtolen & diaſtolen inhibeat. Id tamen nequaquam aggrediendum, niſi morbus graviſſimus, æger juvenis, & vires firmæ fuerint. Nervos autem majores, tendines & arterias, nefas attingere, niſi maxima & inſignis adfuerit corruptio: alioquin metuendum à convulſione, motus deperditione, doloribus acutiſſimis, ſanguinis profluvio, & ſpirituum vitalium reſolutione, ſyncope, imò & morte. *Poſt ſcarificationem quid faciendum.*

Præter ſcarificationes Avicenna & alii ſcriptores jubent apponere hirudines, quo plus depleatur ſanguinis & humorum: id quod & ipſe ſoleo facere, quoties potiſſimum ſanguis parcus educitur ſcarificatione. *Avicenna lib. 4. fen. 3. tract. 1. c. 16. Guido tract. 2. doct. 1. c. 2. Joh. de Vigo lib 2. cap. 17.* Si deſint hirudines, aut ſi æger eas reſpuat, ſoleo tres, aut quatuor cucurbitulas minores applicare: majores enim cucurbitæ vehementiùs attrahunt. Hirudines tamen aptiores, & propoſito convenientiores. Evacuato ſanguine abluenda pars aceto, & ſale marino ſimul liquatis: hæc enim putrefactioni plurimùm repugnant: *Hipp. de liquidorum uſu, & de diæta lib. 2. Gal. de attenuante victus ratione.* At ſi profundior fuerit Gangræna, efficacior adhibenda lotiò, qualis ea eſt, quæ ſequitur.

℞. lixivii fortiſſimi

aceti optimi ana ℔iij.
ſcordii utriuſque
abſinthii
rutæ
lupinorum contuſorum ana M.ß.
radic. Ariſtoloch. rotund.
vincetoxici ana ℥ß.
ſalis marini ℥iiij.

Coquantur ad conſumptionem tertiæ partis, in colatura diſſolve

alcës
myrrhæ ana ℥ß.
aquæ vitæ ℥ij.
camphoræ ʒß.

Quoties remedia permutare neceſſe fuerit, lavare oportebit partem fotu illo tepido: nam præterquam quod plurimum reſiſtit putredini, etiam revocat innatum calidum, reſolvit & exſiccat corruptos humores inibi concluſos. Inſuper toti parti affectæ ſcarificatæ imponendum unguentum Ægyptiacum Meſues, quod componitur hunc in modum.

Ægyptiacum Meſ.

℞. æruginis ℥v.
mellis optimi ℥xiiij.
aceti ℥vij.

Coquantur omnia ſimul donec fiat unguentum ſpiſſum, & purpureum.

Ægyptiacum authoris.

Quod ſi corruptio major eſt, ſoleo idem unguentum ſic componere.

℞. æruginis ℥iiij.
mellis optimi, & cum decocto abſinthii, & ſcordii deſpumati ℥xvj.
aceti ſcillitici ℥vj.
aluminis rochæ

ſalis

ſalis ammoniaci ana ℥j.
ſucci rutæ
ſcordii utriuſq; &
alliariæ ana ℥iij.

Coquantur ad ſpiſſitudinem mellis, deinde admiſce
theriacæ optimæ
mithridatii ana ʒiiij.
camphoræ (plurimum enim penetrat, & putredinem inhibet) ℥j.

Sic præparatum unguentum non ſolùm reſiſtit putrefactioni, ſed & temperat, ac minuit vaporum malignitatem, qui perpetuò attolluntur à parte obſeſſa Gangrænâ, & lædunt principes. Breviter Ægyptiacum præſtantiſſimum & primarium eſt in Gangrænæ remediis, ſeparatque mortuam carnem à viva & laudabili, gignens eſcharam. Ubi tota pars Ægyptiaco contecta fuerit, inſuper applicandum cataplaſma ſequens, quod & ipſum reſiſtit putredini, exiccat humores excrementitios, doloreſque ſedat.

Joh Fernel. meth. med. lib. 11. c. 5. & lib 22. cap. 24. Joh. Meſue de antidot. lib. 3. Joh. de Vigo lib. 2. cap. 17. Leon. Fuchſius de med. morbis lib. 5. cap. 5. Ambr. Par. lib. 12. c. 17. Marianus ſanct. Barolit. in comp. Chir.

Cataplaſma.

℞. farinæ lupinorum
lentium
fabarum
lolii
ſalis marini an. ℥iij.
pulv. ſummitat. abſinth.
ſcordii utriuſque
alliariæ
rutæ ana ℥j.

Coquantur in oxymelite ſimplici, & fiat cataplaſma. Refrigerato adde
aloës
myrrhæ ana ℥j.
aquæ vitæ ℥iij.

Miſce.

Diosc.lib.2. c.103. Gal. de simpl. med.fac. lib.6. Avicenna cap. de lupinis. Plinius lib. 20.cap 25. Mathiolus in Diosc. lib.& c.citato. Joh.de Vigo lib.2. c.17. Jacob. Sylvius de med.simpl. nat. lib.1. Joh.Kuenius Breidenb.Zodiac.med. lib.4.cap.de lupinis.

Prædictæ autem farinæ, inprimis lupinorum, mirum in modum in Gangræna, aliisque putridis ulceribus conveniunt: exsiccant enim, discutiunt, & putredini adversantur; quemadmodum *Dioscorides*, *Galenus*, & *alii* testantur. In præparatione autem & usu farinæ, sive lupinorum, sive lentium, aut fabarum fuerit, diligenter prospiciendum est, ne diu cum reliquis pulveribus coquantur. Fieret enim nimis viscosum, glutinosumque, ac proinde inutile cataplasma. Viscosa enim omnia, quia poros obstruunt, vaporesque putridos in parte affecta retinent, in Gangræna, omnibusque ulceribus venenosis ac putridis exitiosa esse, aliàs quoque monui. Atq; ego hanc autumo causam esse, cur *Nicolaus Goddinus* in Chirurgia militari has repudiat, utpote ad Gangrænam inutiles: siquidem emplastricas putat. Quamobrem levissimè tantùm excoquendæ cum pulveribus. Hæc autem remedia omnia, ablutio, cataplasma, &c. tepidè sunt admovenda, linteisque præterea calidis obvolvenda pars affecta; etiamsi Gangræna orta sit ex inflammatione. Sic enim penè exstinctum, & intermortuum innatum calidum, revocatur, & quasi rursum accenditur in parte affecta.

Locus Nicol. Goddini explicatur.

Ambr.Par. lib.12.c.27.

Chirurgus, quoties ad ægrum accedet, his remediis excitatæ escharæ summam partem tollere conabitur, aut scalpelli acie incidet, usque ad partem sanam, quo detur medicamento quacunque penetrandi via, ad corrigendum, quicquid depravatum, & corruptum est: nec aliâ procedet methodo, donec videat morbum superatum, & evictum. Id verò ex eo deprehendet, quòd malum non latiùs serpet; & circa ipsum apparebit circulus exactè rubens, & exquisiti sensus: Separationẽ enim carnis mortuę à vivâ naturę & medicamentorũ beneficio fieri indicat: pręterea in isto circulo rubro, materia spissa & alba reperitur.

Signa quibus Gangrænam superatam esse cognoscitur.

Corriguntur etiam corruptio & caro emortua caute-

rio, tum potentiali, tum actuali. Pro cauterio potentiali *Johan. de Vigo*, & quidam *alii* utuntur arsenico, & sublimato, aut per se, aut cum unguento Ægyptiaco misto, in hunc modum:

De Cauterio potentiali.

Joh. de Vigo lib. 8 cap. 13. item camp. Chir. lib. 2. cap. de curatione Gangrænæ. Theodoricus lib. 3. c. 9. Guido tract. 2. doctrina 1. c. 2. Fallopius lib. de tumoribus cap. 16.

℞. Floris æris
aluminis.
mellis.
aceti ana ℥ij.
arsenici pulverisati ʒij.
sublimati ʒj.

Bulliant omnia simul, priùs pulverisandis pulverisatis, usque ad spissitudinem.

Sed videamus nunc, an arsenicum sive purum, & in pulverem redactum, ut docet *Fallopius*, loco allegato, sive unguento Ægyptiaco permixtum tutò in Gangræna applicari possit? Censetur autem Arsenicum in numero medicamentorum, quæ à *Galeno* & aliis septica dicuntur, hoc est, putrefacientia, & ustoriam vim habentia: Colliquare enim, ut *Galenus* loco proximè allegato addit, sunt nata, & potissimum carnem tenellam. Hujus quoque sententiæ fuisse *Avicennam*, ipsius scripta testantur, his verbis: Putrefactiva verò est illa, videlicet medicina, cujus proprietas est, ut corrumpat complexionem spiritus, pervenientis ad membrum, & complexionem humiditatis membri ejus cum resolutione, ita quod non est conveniens, ut sint pars illius membri, & non pervenit ad hoc, ut adurat ipsum, & corrodat, & resolvat humiditatem ejus: imò dimittit in ipso humiditatem corruptam, in qua agit aliud à caliditate naturali, quare putrefit. Et hujusmodi quidem exemplum est Arsenicum. Hactenus *Avicenna*. Quibus verbis quid de Arsenico censendum, & quàm periculosus ipsius usus sit in Gangræna, satis superq; docet. Gangræna enim cùm nihil aliud sit, quàm putrefactionis principium, quæ

De Arsenico.

Gal. de compos. medic. secundùm loca lib. 4. De simpl. med. fac. lib. 5. c. 14. Paulus Ægin. de re medica lib. 7. c. 3. Oribas. medicinal. collect. lib. 15. c. de metallis item de virtutibus simplicium lib. 2. cap. 1. Avicenna lib. 2. tract. 1. cap. 4.

ex calido & humido gignitur; ac similia similibus conserventur, augeanturque, ut *Galenus* multis in locis testatur: non video, quomodo arsenicum, cùm putrefaciens sit, & humiditatem corruptam, ut *Avicenna* testatur *loco præallegato*, in membro relinquat, quicquam laudabile hîc efficere possit, cùm sit potiùs putrefactionem promoturum.

Ex his apparet, *Fallopium*, aliàs virum de Chirurgia optimè meritum, sibi ipsi contradicere: Libro enim *de tumorib. cap.* 26. hæc habet verba: *Fit quintò*, inquit, *Gangræna, cùm medicamentum erodens parti applicatur, ut risagallum & similia, cùm sine ratione applicantur, tunc intrōducitur intemperies calida, destruens caliditatem naturalem partis.* Hoc in loco applicationem risagalli, hoc est, arsenici, veluti causam Gangrænæ posuit. At paulò post & quidem *eodem capite* jubet in Gangræna arsenico, & sublimato pari pondere pulverisatis, & commixtis scissuras explere, imò & secundò iterare, si prima vice non satis operatum fuerit.

Andreas Vesalius institutionum Chirurgicarum *lib.* 5. *de tumoribus cap.* 12. eadem habet verba. Verùm opinionem illam non genuinam, & *Vesalio à Prospero Burgarutio* falsò adscriptam esse existimo. Utut autem sit, non video, quomodo Arsenicum, si membro alicui corporis, Gangrænâ minimè obsesso, applicatur, Gangrænam procreare, eámque introducere, &ècontra Gangrænam jam factam evincere atque extirpare possit. Præterea practici, qui ulceribus, scrophulis, & fistulis applicuerunt unguenta & trochiscos ex Arsenico paratos, facilè potuerunt observare, quàm gravia exoriantur ab eo symptomata, nempe dolor ingens, viginti quatuor horis ad minimum perseverans, febris, delirium, deliquia, & syncope. Hæc autem symptomata ex eo sunt omnia, quod Arsenicum transmittat vapores suos malignos ad partes principes, liquatâ prius carne in materiam corruptam, quæ illi pro vehiculo est, ad deferendam

dam illius qualitatem malignam, ad eas partes primarias, & quamvis ulcera ſint remota à partibus primariis, ejus tamen malignitas ad eas facilè pervadit per medias venas, nervos, & arterias: cujus rei exemplum lector circa finem quinti capitis videre poterit. Hinc intelligimus Arſenicum nihil ad Gangrænam conferre: Quapropter *Paracelſus* hujuſmodi cauſtica ex Mercurio ſublimato, & ſimilibus parata, artes carnificũ appellare conſuevit. Itaq; ſi quando applicanda ſunt cauteria potentialia, feliciùs & tutiùs mihi uſurpari poſſe videntur cauſtica parata ex fortiſſimo lixivio è cineribus ſarmentorum, & calce viva. Hujuſmodi enim ruptoria operantur præſentiſſimè, & levi cum dolore; quippe vix ad horulæ ſpacium perſeverat: contra Arſenico excruciatur æger ad viginti quatuor horas, imò & totum biduum cum ſymptomatis longè graviſſimis. Ad hæc cùm Arſenico diſſolvatur, liqueturque caro, ruptoria contra extenuent, deſiccent, & diſſipent humores ſuperfluos: item cùm maligna & venenoſa qualitas ſoleat pervadere ad partes principes, ut dictum eſt, ruptoria, cùm ſint craſſioris ſubſtantiæ, in ea tantum agunt, quæ proximè contingunt. In applicatione cauſticorum ſive ruptoriorũ, magnitudo quoque morbi diligenter perpendenda, & pro ipſius ratione ruptorium aut parcè, aut copioſè applicandum eſt; quapropter Gangræna an profunda, an ſuperficiaria ſit inprimis acie ſcalpelli perveſtigare convenit. Factâ eſcharâ excidenda eſt ipſius ſuperficies, ut carnem vivam proximè attingit, ſin nondum ſatis profundaverit ruptorium, denuò illud applicare convenit. Deinde medicamenta, quæ eſcharam aufferunt, applicanda ſunt, de quibus poſtea dicemus.

De curatione ulcerum tract. · .ni- hi pag. 516.

Sequitur nunc cauterium actuale, nempe ferrum ignitum, quod uti ſupremum remedium, ita quoq; maximum putatur, quapropter non immeritò in curatione Gangrænæ

De cauterio actuali.

Causa cur cauterium actuale potentiali sit praeponendum. næ & Sphaceli, potentiali ab authoribus classicis, dignitate videlicet & præstantia præponitur. 1. Primò, quia potentia ignis, testante *Albucasi*, simplex, & omnis alienæ qualitatis expers est: quapropter nihil aliud præterquam calorem, & empyreuma post se relinquit: cùm potentiale è contra, inprimis arsenicum, sublimatum, & hujusmodi, venenatam & malignam qualitatem habeant, & post se in parte affecta relinquant. 2. Secundò, quia ignis actionem habet determinatam; quapropter ferrum candens non ultra arbitrium Medici operatur: cauterii potentialis verò operatio, nequaquam in potestate Medici, sed in ipsa proprietate medicamenti sita est. 3. Tertiò, præfertur cauterium actuale potentiali, quia propter ignis vehementiam è momento operatur: Potẽtiale verò quia ipsius vis atque urendi facultas in potentia tantùm sita est, tardè. At cùm Gangræna sit morbus peracutus, quique non dat inducias, promptissimum quoque remedium celeriter, & abjectâ cunctatione secundùm *Hippocratem* adhibendum est: tale autem est ferrum candens. 4. Quartò, cùm ut plurimum in Gangræna, & Sphacelo sit humorum excrementitiorum abundantia, medicamentum in summo gradu calidum requiritur: At tale est ferrum ignitum, non autem cauterium potentiale, præcipuè arsenicum. Etiamsi enim calidum sit, relinquit tamen post se humiditatem corruptam, ut *Avicenna* loquitur.

Albucasis lib. 1. cap. 1. Petr. Pav. in com. ad priora quatuor cap. libri 8. de re medica C. Celsi, mihi pag. 79. Marc. Ant. Montagn. de Gangr. & sphacelo, cap. 17.

Lib. 1. aph. 7

Lib. 2. tract. 1. c. 4.

5. Quintò, cùm pars, quæ Gangrænâ laborat, supra modum sit debilis, & propter excrementitiorum humorum abundantiam, laxa, ut corroboretur, & exsiccetur necesse est. Corroborat autem & exsiccat cauterium actuale, humectat, & debilitat, uti dictum est, potentiale, cùm, quia loco affecto malignam infligit qualitatem, tum etiam, quia ipsius operatio tarda est simul & dolorosa: hinc fit, ut humores ratione doloris copiosiùs affluant, partemque magis

magis-

magisque laxam ac debilem efficiant. Dolor verò cauterii actualis momentaneus est: quamprimum enim ferrum candens amovetur, desinit, præcipuè si anodynum aliquod applicetur. Quid plura? *Cauterizatio* (*Avicennæ* verbis lib. 1. fen. 4. cap. 29. mihi pag. 156. utor) *est medicamen valdè utile, juvans ad prohibendum, ne corruptio spargatur & ad confortandum membrum, cujus complexio est frigida, & ad resolvendum materias corruptas in membro contentas, & ad restringendum sanguinis fluxum.* His verbis quatuor utilitates, in curatione Gangrænæ maximè necessarias, ex cauterio provenire, testatur *Avicenna*. Docet enim 1. cauterium prohibere, nè corruptio vicinas partes invadat, 2. ipsum confortare membrum, cujus complexio frigida est. At in Gangræna, etiamsi ex intemperie calida orta fuerit, constitutio tamen partis affectæ frigida est, propter caloris innati defectum atque imbecillitatem. 3. resolvere materias corruptas in membro contentas. 4. & ultimò docet cauterium actuale sistere sanguinis fluorem. Atque hæc omnia in curatione Gangrænæ summoperè sunt necessaria. Ex quibus error simul & inscitia *Felicis Wirtzii* luce meridianâ clariùs apparet: Libro enim 1. cap. 4. de hoc à tot seculis, & à tot viris in arte Chirurgica eruditis, approbatissimo remedio loquens, ad illam usque impudentiam devenit, ut illud à carnificibus inventum fuisse, & non nisi latronibus adhibendum esse, scriptum reliquerit. Nullam tamen aliam causam adfert, quàm quod nervi à cauterio actuali lædantur, contrahanturque: quasi Chirurgus rationalis, & in operibus artis exercitatus, confusè, & absq; judicio & ratione operaretur, neque discrimen ullum inter nervos, aut nervosas partes, & venas aut arterias faceret. Venæ & arteriæ, ut anatomicis notũ est, cuti proximè, nervi verò multò altiùs jacent: quomodo igitur cauterizãdo venam, aut arteriam nervi læderentur. Deinde non utimur cauterio actuali ad

Cauterii actualis utilitates quatuor.

Error Wirtzii notatur.

ſanguinem ſiſtendum,niſi maximâ urgente neceſſitate,& ubi reliqua medicamenta fruſtra adhibentur,& æger de vita periclitatur. Sed & ex duobus malis,ut ſonat proverbium,minus ſemper eligendum: Si itaque contractio aliqua nervorum pertimeſcenda eſſet,nónne tamen præſtaret incommodum hoc,quàm mortem ſubire? Deſinant itaque *Wirtzii* Avorum noſtrorum divinam ſcientiam, quâ tot ægri conſervati fuerunt, ſtultè irridere, deſinant, inquam,remedium hocce,cujus efficacia talis eſt,quemadmodum divinus *Hippocrates* docet,ut quæcunque ulcera putrida ab ipſo non ſanantur,inſanabilia putare oporteat, contemnere,& ludibrio afficere.

Lib. 8. aph. 8.

Cautiones in applicatione Cauterii.

In Gangræna tamen ex intemperie calida ſine affluxu, uti quoque in illa,quæ ex ſiccitate,& penuria alimenti exiſtit,cauterium actuale mihi ſuſpectum eſt,ut ſuo loco fuſius declarabitur.

Eſchara quibus remediis auferenda.

Eſcharâ his remediis factâ,curandum quàmprimum excidat. Id tamen fieri non debet remediis,applicari ſolitis ad relaxandam Eſcharam,puta butyro recenti,baſilico,oleo dulci,adipe ſuis,anſeris,caponis,& cæteris id genus;quę cùm ſint calida & humida,poſſunt novam generare putredinem,ſimulque ulcus ſordidum reddere. Itaque ex *Galeni* ſententia applicandus eſt ſuccus porrorum cum ſale;hic enim penetrat & exſiccat plurimùm, ſicque putrefactioni repugnat. Adde quod relaxat,& adjuvat Eſcharæ caſum humectatione ſua,ut teſtatur *Hippocrates.*

Gal de arte curandi ad Glaucon. lib. 2. cap. 9.

De diæta lib. 2.

Morbi vi ſuperatâ,Paulus Ægineta vult applicari farinam hordeaceam decoctam in hydroleo,aut,(quod magis probatur) farinam orobi cum melle. Utile quoque ad Eſcharæ caſum unguentum ſequens,itemq; ad ulcus abſtergendum,& mundificandum.

℞. farinæ ervi
rad. ariſtoch. rotundæ

iridis Florentiæ
vincetoxici
angelicæ ana ℥ß.
theriaces ʒij.

Cum ſ.q. mellis roſati, fiat unguentum.

Veruntamen hic meminiſſe oportet eorum, quæ ſupra monuimus, videlicet non expectandum, dum naturæ beneficio, aut medicaminis ope Eſchara ſeparetur. Natura enim cùm ſit debilis, tardior eſſet, ac interim poſſet regigni nova putredo ſub Eſchara. Adde quod Eſchara, cùm non debeat humectari oleis, pinguedine, & ſimilibus, exiccatur, ac proinde contrahitur & corrugatur, idq́ non ſine dolore.

Cura Gangrænæ ex eryſipelate malè curato.

Si fuerit Gangræna ex eryſipelate malè curato, aut ex proprio partis calore incenſo, diæta præcipiatur frigida & humida, exhibeanturq́ue ſæpè hordeacea aliqua juſcula, ex vervecina, aut volatilium carne, incoctis lactucis, portulaca, acetoſa, boragine & ſimilibus. Corpus quoque ſic purgandum.

Purgatio.

℞. catholici ʒvj.
rhabarbari in ℥iiij. aquę endiviæ cum paululo cinnamomi & aniſi in fuſi ʒj.
ſyrupi roſati ſolutivi compoſiti cum rhabarbaro, agarico & ſenna ℥j.

Miſce, fiat potio.

Pars affecta ſcarificetur ad vivum, exin lavetur decoctione ſequenti

℞. aquarum endiviæ
lactucæ ana ℔j.
aceti ℔ß.
lupinorum ℥j.
rutæ
ſcordii utriuſque
ſalis ana M. ſ.

Coquantur lento igne ad consumptionem tertiæ partis. Parti ad hunc modum lotæ applicandum Ægyptiacum nostrum, deinde cataplasma sequens

Cataplasma.

℞. farinæ fabarum
lupinorum
hordei ana ℥ iij.
scordii pulverisati ℥ ij.

Cum oxymelite q. s. fiat cataplasma.

Sin propter doloris, reliquorumque symptomatum violentiam, ac continuationem pars affecta repletur humoribus, quantumvis prima causa fuerit humor biliosus, aut inflammatio sine affluxu, nempe ex proprio partis calore, ad valentiora remedia progrediendum est, nempe cauteria actualia, vel potentialia: Escharæ item casus procurandus ad modum ante propositum.

Cauterium in biliosis inflammationibus.

In cauterii actualis tamen applicatione cautè hîc procedendum, ac non nisi summa urgente necessitate applicandum est. Biliosæ enim inflammationes, cùm suapte natura sint calidæ & siccæ eas cauterium magis magisque desiccat, & maligniores reddit. Sin autem, quemadmodum antea quoque dixi, propter doloris vehementiam sanguis & humores copiosè affluxerint, putredinemque procreârint, tunc cauterium actuale locum hîc quoque habere poterit.

Curatio Gangrænæ ex congelatione.

Si ex congelatione sit Gangræna, præter universalia (quæ judicabit necessaria Chirurgus) videndum est accuratè, incipiàtne tantùm affectus, an jam aliquantisper perseverarit: id autem ab ægro, & adstantibus simul ex sequentibus signis promptum est rescire.

Levin. Lemnius de occultis naturæ miraculis lib. 4. cap. 12. Ambr. Par. lib. 12. c. 24.

Morbus enim potest intelligi incipiens duntaxat, si pars eximio rubore scintillet, dolor autem sit vehementissimus, punctorius & exurens. Sin verò utcunque inveteratus est morbus, pars erit livida & frigida, uti *cap.* 7. diximus.

Ergo si incipiat tantùm morbus, non statim admovendus

dus ignis, aut calida quælibet apponenda: quin potiùs aquâ frigidissimâ irriganda est pars, aut nive perfricandâ: sic enim ea poterit restitui, & paulatim incalescere. Hoc ipsum quilibet facilè hyeme experitur, si manus frigore propè congelatas fricet nive, aut aquâ gelidâ: sic enim subitò incalescent; at igni admotæ magnum sentient dolorem eumque punctorium. Præterea si quis poma, aut rapas congelatas injiciat in aquam frigidissimam, videbit ipsum gelu internum foràs quasi allici, ita ut fructus illi redeant ad suam naturam pristinam. Sin verò demergantur in aquam calidam, aut tepidam, confestim flaccescent, & paulò post nigrore contracto computrescent. Istiusmodi porrò curatio Livoniæ, Irlandiæ, Norwegiæ, & cæterarum Septentrionalium plagarum incolis usitatissima est. Neque enim vesperi ingrediuntur in diversorium, aut ad ignem, vel vaporarium accedunt, nisi egregiè perfricatis priùs manibus, extremo naso, & auriculis plurimâ nive. Quod si cui vecto trahâ, pro regionis ritu manus pedesque propè congelati fuerint, cùm primùm diversorium ingressus est, non dubitant ilicò immergere partes gelidas in aquam frigidam, aut nivem, & sic eum refovent. Frigore enim, quod inest aquæ vel nivi, per antiperistasin repellente, & cogente in unum, quod reliquum est calidi innati in partibus affectis, ipsum innatum calidum ita invalescit, ut frigus ceu adversarium expellat. Generosus Vir Dn. *Bernhardus ab Hatzvelt, Dominus in Wildenberg* Vir pius & fide dignus mihi narravit, se, cùm eas regiones peragraret, incidisse aliquando in viatorem secundùm viam frigore rigidum, ac penè mortuum: quem plaustro suo impositum, cùm deduxisset in diversorium, hospes illicò demersit in frigidam: quo facto undiquaque erupit gelu, ut ipsius corpus glacie ceu ferro contectum conspiceretur. Tum quoque propinatum illi, ajebat, cyathum ampliorem hydro- *Observatio singularis.*

melitis, quo illi ceu potu ordinario utuntur, addito pulvere cinnamomi, caryophillorum, & macis; unde ſudor in lecto provocatus eſt: atque ita ægrum ad ſe rediiſſe, & convaluiſſe, amiſſis duntaxat manuum, & pedum extremis articulis. Hinc intelligimus, hanc methodum ſanandi congelatos veram & tutam eſſe, ac eam etiam probant ſummi Philoſophi, & Medici, inprimis verò *Avicenna*, & *Levinus Lemnius*, qui regiones illas frequentavit. Sic enim ſcribit *Avicenna: Sunt præterea*, inquit, *hominum quidam, qui ponunt in aqua frigida & faciunt utilitatem; ac ſic nocumentum ab eis removeretur, quemadmodum fructibus accidit congelatis. Cùm enim in aquam projiciuntur frigidam, fiunt quemadmodum ſi ab eis extraheretur congelatio, & ab eis labitur, & leniuntur, & æquantur; & ſi igni applicantur, corrumpuntur.* Hactenus *Avicenna. Levinus Lemnius* verò de hac re ſic ſcribit: *Partes quoque ſic affectæ modò ne prorſus frigore rigeſcant, ac nonnullus ſanguis ſubſit, aqua gelida immerſæ, eâque ſubinde irrigatæ, in priſtinum vigorem reſtituuntur, ac ſenſim incaleſcere incipiunt.* Et paulò poſt: *Sic poma congelata in aquam frigidam demerſa ad naturam ſuam redeunt.* Hæc tamen diſtinctio diligenter obſervanda eſt, nimirùm, ut ſtatim ab initio adhibeantur hujuſmodi frigida, neve frigore prorſus rigeſcant partes, ac nonnullus calor ſubſit. Nam ſi innatum calidum exſtinctum, aut exſtinctioni proximum ſit, tum aqua frigida nunquam revocabit, imò vix etiam medicamentum ullum: Quavis tamen ratione illiciendum erit in partem affectam frictionibus, & cæteris, quæ paulò poſt in medium afferentur.

Avicenna lib. fen. 3. c. 5. mihi pag. 131.

Lemnius de occult. nat. mirac. lib. 4. c. 20.

Conjiciens autem Chirurgus ex ſedato dolore pungente, ipſam quoq; congelationem magna ex parte mitigatam, miſſam faciet aquam frigidam, aut nivem, & lenes frictiones adhibebit: deinde fotus è lacte dulci, cui lauri baccæ, roſmarinus, ſalvia, lavendula, & ſimilia calida incocta

cocta fuerint. Jus è capite, pedibus, & intestinis vervecinis, incoctis herbis iisdem, aptissimum est alliciendo sanguini partique affectæ in pristinum vigorem restituendæ.

Raparum decoctio, aut eædem rapæ coctæ, & cum butyro recenti, ol. rosac. & vitello ovi in mortario plumbeo contusæ, plurimum juvant, teste *Vigone*. His peractis componendus æger in lecto, probeque contegendus, circumponendæque partibus congelatis vesicæ, plenæ jure illo, modo dicto aut lacte dulci. Deinde per os exhibendum, quod calidum innatum, & sanguinem vitalem partium intimarum ad extimas impellat. In eum verò usum laudatissima theriaca electa, in vino albo, eoque generoso, dissoluta, cui nonnihil conf. Alkermes, lap. Bezoar, & cornu cervi, addi poterunt. Perendie continuandi fotus ex jure intestinorum, & herbarum suprà dictarum. Dein illinenda pars affecta ol. de lateribus, de terebinthina, de cera, semine urticæ, nasturtii, &c. Quin & aliquoties theriacæ usus ex vino iterabitur. Sin frigore vehementissimo, & diuturno planè suffocatum sit innatum calidum, ipsaque Gangræna multùm invaluerit, tum adhibenda est scarificatio, aliáque ante proposita remedia. *Lib.4.c.3.*

In Gangræna ex congelatione, defensiva ab initio morbi locum non habent: nulla enim adest affluxio humorum. Sin repletio sive ad vasa sive ad vires in ægro adfuerit, tandemque propter doloris vehementiam, affluxio humorum, & inflammatio supervenerint, tunc non tam ad præcedentem causam, quàm ad præsentem affectum respiciendum est. Poterunt itaque tunc quoque applicari defensiva ad repellendos humores, qui affluunt. Interim tamen calidum innatum, partis malè affectæ, quia ex præcedenti frigore, & congelatione mirum in modum labefactatum, conservandum, & refocillandum est, adhibitis assiduò vesicis, plenis sequenti decoctione. *Defensiva quando in Gangræna ex congelatione adhibenda.*

℞. fo-

℞. foliorum lauri
melissæ
rosmarini
rutæ
origani
scordii utriusque
absinthii ana M.ß.
radic. vincetoxici
angelicæ ana ℥ ij.

Coquantur in vino albo ad cõsumptionem tertiæ partis.

Curatio Gangrænæ ex intemperie frigida & humida.

Quoniam in Gangræna ex intemperie frigida & humida, morbi origo ut plurimum consistit in partibus intimis, hepate, splene & cæteris, habenda est inprimis ratio harum partium, & præcipienda diæta, purgationes & cætera, prout earundem dispositio postulabit. Hîc autem consulendus est doctus Medicus; gravissimus enim est morbus, & ut plurimùm lethalis, quemadmodum ex eis, quæ antea dicta fuêre, satis colligere licet.

Avicen. lib. 1. fen. 4. c. 25. Joh. de Vigo lib. 8. cap. 2.

Defensivum in affluxu humorum pituitosorum.

Quo ad remedia topica, si adsit magnus humorum pituitosorum affluxus, applicandum est defensivum: non tamen ex simplicibus frigidis & siccis, uti in affectibus calidis, sed ex eis, quæ mediocriter calefaciunt, & propter vim suam adstrictoriam, partes roborant, compositum. Ab *Avicenna*, *Vigone*, & aliis varia proponuntur, ego sequenti utor.

℞. foliorum rosar. rub.
absinthii vulgaris
schænanti
stœchados ana M. ß.
scordii M. j.
baccarum myrtillorum & juniperi an. ℥j.
sampsuchi
anthos ana ʒj.

nucum

nucum cupreſſi
aluminis ana ℥j.
ſalis marini ℥ ij.

Incidantur,& contundantur omnia groſſo modo: deinde bulliant omnia cum vini & lixivii barbitonſoris æquis partibus, addito pauco aceto,ad conſumptionem tertiæ partis: deinde colentur. Tandem

Accipe farinæ fabarum
lupinorum
lentium
hordei ana ℥ iij.

Miſce,fiat cum præſcripto decocto cataplaſma,addendo in fine pulveris cinnamomi opt.℥ß,croci ʒ ß.

Johannes de Vigo præſcripto emplaſtro oleum roſaceum, chamomelinum & ſpicæ addit: Verùm oleoſa & pinguia, quia poros obſtruunt,& perſpirationem impediunt, non ſine maxima neceſſitate, quemadmodum antè quoque monui,in Gangræna uſurpanda ſunt.

Sin affluxus nullus,nihil defenſivo opus,niſi putrefactio plurimùm progreſſa fuerit,parsque Sphacelo ſit proxima: tum enim defenſivo cohibendi vapores putridi,quo minùs ad partes principes pervadant. Applicato defenſivo,quavis ratione deſiccanda eſt humorum copia ingens loco affecto incluſa,exhalandusque calor extraneus, qui putrefactionis fuit in cauſa. Itaque ſcarificatis locis omnibus ſuſpectis,ſive altiùs, ſive ſuperficietenùs, pro ut malum magis minùſve altas radices egerit,fovenda eſt & lavanda calidè pars affecta decoctione ſequente

℞. lixivii barbitonſoris ℔ viij. *Decoctum.*
calcis vivæ, ℔ j.
Coquantur parùm
In colatura iterùm coque lupin.M.j.
ſcordii utriuſque

absinthii
rutæ
salis marini ana M. ß.

Tandem coquantur ad consumptionem tertiæ partis. Colaturæ fortiter expressæ admisce

aquæ vitæ
aceti scillitici ana ℥ iij.
aloës
mirrhæ ana ʒ ij.

Postea ubique applicandum Ægyptiacum nostrum antea descriptum, aut etiam ruptorium, si sit necesse escharam profundiorem excitare, ac tandem inducenda pars sequenti cataplasmate:

Cataplasma. ℞. farinæ lupinorum &
lolii, ana ℥ iiij.
summitatum absinth.
scordii utriusque
rutæ ana M. j.
radic. vincetoxici
angelicæ ana ℥ ij

Omnia in pulverem redigantur, leviterque cum lixivio jam præscripto coquantur: deinde cùm penè refrixerit, admisce

aloës
myrrhæ ana ℥ ß.
aquæ vitæ ℥ iiij.

Misce fiat cataplasma.

Pars sic curata calida est in lecto continenda; in idque plurimùm laudo fragmenta lapidis molaris calefacta, & parti circumposita. Is enim lapis, præterquam quod calidum innatū revocat, exsiccat quoq; & resolvit plurimùm. Chirurgus dum cataplasma detrahet, conabitur scalpelli acie, aut separatoriis ad calcem hujus capitis adumbratis, escha-

eſcharam unguento Ægyptiaco, vel ruptoriis, aut quovis alio modo inductam, ſeparare; deinde abluet denuò partem ante dicto fotu, adhibebitque Ægyptiacum, & cataplaſma, ut ante: nec aliter ſe geret, donec ſiſti malum animadverterit. Tandem nitetur ſeparare eſcharam pharmacis ante commemoratis: continuãdo interim cataplaſma, quod putrefactioni repugnet. Quod ſi Ægyptiacum, aut ruptoria non ſatis valeant contra vim putredinis, adhibendus erit cauter actualis, qui mihi in hoc Gangrænæ genere probatur, propterea quod egregiè deſiccat, reſolvit & roborat partem affectam, ejusque calor agens penetrat altiùs quovis remedio.

Curatio Gangrænæ ex intemperie ſicca. In Gangræna ex intemperie ſicca, nimirùm ex atrophia, & penuria alimenti, quavis ratione humectandum eſt corpus, tum commodo victu, tum his, quæ ſequuntur. Igitur eſt neceſſe diætam ægri & aërem, in quo moratur, tendere ad calorem & humiditatem: debet ergo cibis uti, ſanguinem & alimentum plurimum gignentibus, concoctu facilibus, & juribus collatitiis, & reſtaurantibus aliisque bonis juſculis, è vervecina, gallinaceis, pullis & capis: hordeo item mundato, bene cocto, dein colato, muliebri quoque lacte, vel ſi deſit, aſinino. *De uſu lactis.* Lac autem ſummo mane recens emulctum cum pauco ſaccharo & ſale bibendum eſt, & quidem jejuno ſtomacho. Neceſſe quoque eſt, ut æger per horas ad minimum, tres, poſt ſumptum lac, neque bibat, neque comedat quicquam. Dum utitur lacte, ab omnibus acidis veluti aceto, ſucco citronum, aurantiorum, & ſimilibus auſtineat æger, ne lac in ſtomacho coaguletur, putreſcatque. Cubiculum meridiem ſpectet: in ſumma, humectandum eſt corpus, vitatis, quæ exſiccant, qualia ſunt vehementer purgantia, ſudorifera, & diuretica omnia.

Extrinſecus inungendum corpus oleo amygdalarum dulcium, liliorum alborum & violarum: ut hoc modo

Topica in Gangræna ex intemperie sicca.

comprimantur pori, & innatum calidum intus conserve-tur. Partes, quæ sunt supra affectam partem, puta totam tibiam, ad femur usque, si pes æger sit, inungendæ sunt succo lumbricorum terrestrium, ad eum modum parato, qui ad finem hujus capitis describetur. Succus ille longè optimus est, quia calefacit & humectat, aperitque simul & semel vasorum obstructiones, ut eò liberiùs sanguis & spiritus à corde & èpate ad locum laborantem permeare possint.

Quod ad partem affectam, videndum est, num intemperies sicca veluti causa futuræ Gangrænæ, solummodò adsit; an verò Gangræna ipsa jam invaserit. Si nihil aliud præter intemperiem siccam adfuerit, quavis ratione humectanda est pars affecta, & alliciendum alimentum in partem ægram. Quare fovenda jure tepido intestinorum, capitis & pedum vervecis; quod si manipulum unum aut alterum lumbricorum terrestrium aquâ lotorum, & incisorum admiscueris, majorem efficaciam habebit decoctum. Postquam per quadrantem horæ pars affecta, prædicto decocto ita fota fuerit, cucurbitulæ nonnullæ applicãdæ sunt, citra tamen scarificationẽ. Interim autẽ, dum adhærent, tegendus est locus linteo dupplicato, spongiâ, aut filtro intincto in jure antè dicto; his continuatis usque dum locus incipiat rubescere, illicò demendæ sunt cucurbitulæ, simulque lintea calentia, ne resolvatur & evacuetur, quod attractũ fuerit: dein inungenda pars sequenti unguento.

℞. ol. amygdalarum amararum.
ol. synapiana ℥ ij.
succi lumbricorum terrestr. ℥ iiij.

Misce & applicetur tepidè. Deinde sequens emplastrum applicandum est.

℞. picis liquidæ ℥ vj.
farinæ lolii, &

lupi-

lupinorum quantum ſatis erit ad inſpiſſandum.

Sin Gangræna jam invaſerit, & putredinem concipiat locus, duplex aut triplex ſumenda erit indicatio, prout erit morborum & ſymptomatum complicatio. Enimverò, quia totius morbi cauſa eſt atrophia, alimentum quavis ratione attrahendum eſt, frictionibus mediocribus (aſperæ enim protinus deſiccant, & evacuant, quod attractum eſt) vel linteis calidis, vel manu inuncta oleis ſupra memoratis cucurbitulis, &c. Quia etiam jam adeſt putredo, hæc evacuanda eſt, ſive ſcarificationibus, ſive hirudinibus, & Ægyptiaco applicato: deinde applicandum cataplaſma ſequens, putredini obſiſtens ſimul & nonnihil attrahens.

℞. farinæ lupinorum
loliiana ℥ iiij.
ſummit abſinth.
ſcordii utriuſque
folior. rutæ an. M. j.
rad. vincetoxici &
angelicæ ana ℥ ß.

Miſce, fiatque omnium pulvis, cui admiſce picis liquidæ quantum ſufficit ad fingendum emplaſtrum.

Cauterem actualem hîc ex *Albucaſis* doctrina improbamus. Cùm enim maxima adſit extenuatio & ſiccitas, ac cauter mirum in modum deſiccet, non video, quomodo prodeſſe poſſit, niſi quando ad amputationem membri deveniendum eſt: tunc enim cauterio carere non poſſumus, ut poſtea dicemus. Cùm autem ſubitò inducenda eſt eſchara, applicanda erunt ruptoria: vel novaculâ reſecandum eſt, quicquid corruptum eſt: deindeque apponendum Ægyptiacum, & procurandus eſcharæ caſus, velut ante monuimus. *Albucaſis lib. 1. cap. 1.*

De defensivis in Gangræna ex intemperie sicca. Hæc Gangrænæ species planè abhorret à defensivis, siquidem defensiva adstrictione sua prohibent spiritus & alimentum à parte affecta. In desperata tamen Gangræna, quæ in Sphacelum degeneravit, ut nulla ampliùs spes est, ut membrum conservari possit, etiam locum habent defensiva, in eum finem, ut vapores putredinis arceantur à partibus principibus. Amputato verò membro, non ampliùs conveniunt, nisi de novo symptoma aliquod, quod ea requirat, suboriatur.

Antequam autem pars amputetur, necesse habet Chirurgus ventura pericula prædicere, eaque palam commemorare apud ægri amicos, & adstantes omnes. Nam etsi amputetur altiùs pars affecta, in ipsa quoque carne viva, tamen malum, ut plurimum truncum iterum invadit, atque occupat. Cujus rei lector exemplum habet observ. 89. Centuriæ 2. item observat .... Centuriæ 4. de sene quodam *Jacobo Marcuardo* nomine. Atq; ut paucis dicam, Gangræna omnis ex siccitate, ut plurimum lethalis est, ut ante dictum undecimo capite. Idque revera mirum nemini videri debet, morbi enim ex siccitate & humidi primigenii absumptione, insanabiles sunt, quod & ipsemet *Hippocrates* testatur, cùm dicit convulsionem ex helleboro lethalem esse. *Lib. 5. aph. 1.* Indicat enim humidum radicale à pharmaco absumptum esse: At longum tẽpus exigitur, ut *Galenus* docet, ad siccitatem nervorum removendam, morbi autem acerbitas tẽpus non expectat: quin citò vires dissolvit, & subitò exitium adfert: Quæ omnia ad hanc speciem Gangrænæ optimè adaptari possunt. *Comment. 26. lib. 2. aph. Hipp.*

Sedata Gangræna, mundificandum, & incarnandum est ulcus, mundificativo nostro, de succo apii infra cap. 18. describendo, aut melle rosato, addito pauxillo aquæ vitæ, & theriacæ, idque citra pinguedinem ullam. Tandem incarnandum, & cicatrice obducendum sequenti pulvere.

℞. radi-

Pulvis sarcoticus.

℞. radicum iridis flor.
aristoloch. rotund.
angelicæ ana ℥ ij.
foliorum scordii ℥ ß.
olibani
masticis ana ℈ ij.
lapidis Bezoardici
croci ana ℈ j.
cornu cervi usti & præparati ℥ i.

Misce, fiat pulvis tenuissimus, qui ulceri inspergatur. Si ad cicatricem inducendam majore exsiccatione opus fuerit, addatur parum tutiæ, cerussæ, lithargyrii aurei, aluminis usti, lapidis calaminaris, & cornu cervi usti, & præparati.

Præparatio succi lumbricorum ex Wiero.

Succus lumbricorum terrestrium, *suprà* memoratus, variè componitur. *Johannes Wierus in tract. de scorbuto*, lumbricos usurpat cœmiteriorum pinguissimos, quos aquâ primùm, deinde vino apprimè lotos, minutim incidit, & phialæ indit, pastâ obvolutæ: hanc furno inserit cum alio pane, hócque cocto phialam simul extrahit pastâ obvolutam, ac ubi refrixit, mergit in aqua, hincq; mollescente pasta, ac phialam deserente, lumbrici resoluti in liquorem sese offerunt: percolatus liquor reservetur ad usum: sed alterno quoque die renovandus est; citò enim corrumpitur, precipuè æstatis tempore. *Nicolaus de Metri* eodem modo liquorem illum præparat, nisi quòd nonnihil olei olivarum vermibus affundit. *Cosmas Slotanus* Illustriss. Juliacensium, Clevensium, & Montensium, &c. Principis Archichirurgus usurus hoc succo ad atrophiam, & extenuationes particulares, aut ad Gangrenam ex sicca intemperie, sumebat eosdem lumbricos, eosque, ut *suprà* mundatos, collocabat in magno recipiente: deinde sat copiosum oleum amygdalarum dulcium & violarum affundebat: demum super ci-

Nicolaus de Metri mihi pag. 9.

Ejusdem succi præparatio ex Cosma Slotano.

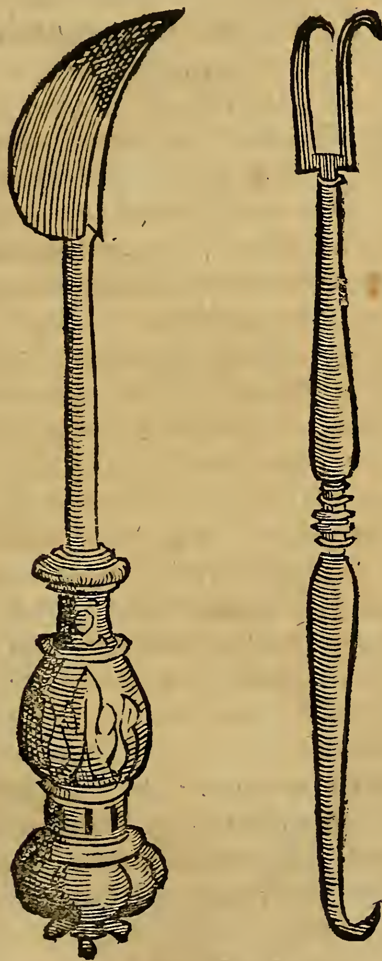
neres

neres calentes resolvebat in liquorem, quo post fortem expressionem colato, utebatur.

Hæc autẽ mihi longè præstantissima compositio videtur, in siccitate particulari: quoniã hoc modo integrè servatur utraq; facultas, & olei & lumbricorum. Succus lumbricorum propriâ & peculiari vi penetrat ilicò, permeatq; ad nervos, & nervosa omnia, ipsasq; adeò venas & arterias, quarum tunicę nervosâ constant substantiâ, & eas quidem partes succus ille roborat, alit & calefacit mediocriter, tollendo, quę in iis sunt, obstructiones. Inest præterea compositioni huic qualitas viscosa ab oleis, cujus ratione statim atque succus penetravit, oleum poros claudit & obstruit, atque ita cohibetur innatum calidum, & intra partem affectam veluti concluditur.

Delineatio

Delineatio cultellorum & hamulorum ad ſeparandas eſcharas.

CAPUT XIV.

Curatio secundæ speciei Gangrænæ, ex alteratione videlicet vehementi, per qualitatem occultam.

CApite 5. diximus, esse Gangrænæ speciem, quæ quidem ortum nō ducit ex caussis manifestis, intemperie videlicet calida, frigida, humida aut sicca; verùm ex qualitate & malignitate occulta, nostrisque mentibus impervestigabili, unde sequitur, non esse instituendam curationem solis pharmacis operantibus per qualitates manifestas, sed illis etiam, quę occultis agunt qualitatibus, sive ore sumantur, sive foris adhibeantur. In his autem excellunt Theriaca, Mithridatium, Bezoardicus lapis, dictamnus Cretensis, scordium, radices vincetoxici, angelicę, & succus citriorum. In hac autem Gangræna summâ vigilantiâ opus est, quia plurimùm lethalis: quippe ilicò appetit, læditq; partes principes. Quamobrem Chirurgus aggrediens ad curandam id genus Gangrænam, nec plenè compertam habens, ut sibi à calumnia præcaveat, faciatque, quæ decent, suæ eruditioni diffidens, consulat præstantissimum aliquem Medicum, aliósve doctos, & in arte Chirurgica plurimùm exercitatos.

Ubi autem Chirurgus ex signis istis, *cap.* 8. enumeratis, cognoverit Gangrænam ex qualitate occulta ortam, ilicò infundat ægroto, si stipata est alvus, clysterem lenitivum, aut suppositoria subdat, factâ eorum operatione, sequentem potum propinet.

℞. radic. angelicæ
vincetoxici ana ℥ iiij.

scor-

scordii utriusque.
rutæ.
dictamni Cretici ana p.j.

Coquantur in s.q. aquæ buglossæ, & cardui benedicti, ut colatura redeat ad uncias duas, in quibus dissolve

Theriacæ optimæ ʒj.
succi citri ℥ß.

Misce, fiat potiuncula, detur calidè.

Pro pueris & delicatulis, qui prædictam potionem propter saporis injucunditatem bibere non possunt, præparetur sequens:

℞. lapidis Bezoardici gr.vj.
cornu cervi usti & præp.℈.jß.
syrupi de succo citronum ℥ß.

Cum aqua cardui benedicti, fiat potiuncula.

Poterit & aliquid confectionis Alkermes, & aquæ cinnamomi admisceri, hunc in modum:

℞. lapid. Bezoard. gr.vj.
cornu cervi usti & præp.℈j.
margaritarum præp.℈ß.
confect. Alkermes ℈j.
aquæ cinnamomi ℥ß.

Cum aqua cardui benedicti, aut decocto suo, pro potu ordinario, cujus descriptio mox sequetur, fiat potio.

Æger sumpto potu tegatur aliquantisper, dum promoveatur sudor, ut hoc modo materia maligna à partibus principibus arceatur. Foris etiam applicetur cordi epithema, quale capite 12. descripsimus: Iterentur item præscriptæ potiones auctâ imminutáve ingredientium dosi pro ægri ætate & habitudine. Quamvis autem ad singulos haustus non procedat sudor, minimè tamen is utilis esse desinet. Quippe hujus ope materia maligna, si qua fuerit corpori ingenita, foràs ad extrema detruditur procul à corde,

& cæteris primariis partibus: Sin verò extrinſecus propter morſum, aut ictum beſtiarum venenatarum adveniat, corroborat etiam ac tuetur partes primarias, dum ab illis malignitatem arcet. Hîc vehementes purgationes minimè conveniunt, uti nec phlebotomia, aut ſomnus diuturnior ne fortè retrahatur venenum ad partes primarias.

Victus ratio.

Quod ad victus rationem ſpectat, vitet æger cuncta difficilia, ſalita, & piperata, aut alioqui acria: ſorbeat cremorem hordei ritè cocti, aut juſcula vervecina; pullis gallinaceis veſcatur, aut caponibus, incoctâ copiosâ boragine & acetoſa. Loco vini bibat ptiſanam, in qua acetoſa, pruna, aut tamarindi cocti ſint, aut ſequens decoctum.

Decoctum pro potu ordinario.

℞. herbarum agrimoniæ M.j.
veronicæ M.ß.
raſuræ cornu cervi crudi ℥iij.

Coquantur in ℔ xij. aquæ, donec quarta pars ſit abſumpta: aromatizetur cinnamomo & ſaccharo.

Utatur frequenter ſucco citri, tum in ptiſana, tum etiam in jurulentis. Hujus ſucci loco poteſt etiam uſurpari ſyrupus ex eodem ſucco, item ex ſucco acetoſæ, granatorum, acetoſorum, & berberorum.

De topicis.

Quod ad topica, Chirurgus ſummo ſtudio debet extrahere & evacuare materiam malignam. Itaque ſcarificabit profundiùs, quæcunque videtur obrepere Gangræna, & quantum ſatis ſit ſanguinis effluere ſinet: vel adhibebit hirudines, vel cucurbitulas: prætereaque abluet partem decoctione ſequenti.

Decoctum.

℞. radicum angelicæ.
vincetoxici.
lupinorum ana ℥j.
Herb. ſcordii utriuſque.
abſintii.
dictamni Cretenſis.
rutæ ana M.j.

Coquan-

Coquantur in lixivio barbitonsoris ad consumptionem tertiæ partis, in ℔ ij. colaturæ dissolve

theriacæ ℥ ß.
succi citri ℥ j.

Hac decoctione calidè diligenter ablotis scarificationum vestigiis, & unguento Ægyptiaco nostro, præcedenti capite descripto, applicetur cataplasma sequens calidiusculum.

Cataplasma.

℞. farinæ lupinorum,
fermenti acris.
alliorum sub prunis coctorum ana ℥ ij.
pulv. foliorum rutæ.
scordii.
dictamni cretensis.
rad. angelicæ.
vincetoxici ana ℥ ß.
theriacæ optimæ
mithridatii ana ℥ j.

Cum decocto scordii, fiat emplastrum in mortario.

Exinde pergens Chirurgus in ægri curatione, auferat escharam, si adsit, deinde scarificet denuò partem affectam, ad educendum sanguinem: & applicet cucurbitas, ac hirudines: locum abluat, & applicet Ægyptiacum cum cataplasmate, & in iis perseveret, donec malum superatum fuerit.

Tandem nitatur escharam removere succo porrorum, vel (quod magis placet) novacula, aut cultellis ante delineatis. Exin ulcus diu apertum teneat, quò materia maligna continuò effluere possit. Ex intervallis quoque ægro præbetur theriaca, Mithridatiũ, terra sigillata, cornu cervi ustum, & præparatum, cornu monocerotis, Bezoar, confect. Alkermes, aqua cinnamomi, aliaque, quæ partes nobiles corroborant, & à venenatis vaporibus defendunt.

Cùm verò Gangræna oriunda eſt ex materia extra corpus genita, velut à morſu venenato, aut ſepticis adhibitis, unde periculum, ne malignitas communicetur partibus principibus, neceſſe eſt cauterii actualis ope urere, & abſumere ſubitò, quicquid ejus malignitatis eſt particeps: aut etiam, (quod magis probatur) abradi poteſt novacula aut cultellis ſeparatoriis, quicquid ſuſpectum eſt: Et cùm ſanguis pro virium tolerantia effluxerit, adhibendum eſt Cauterium actuale. Demum abluendum erit ulcus decocto ſupra ſcripto: tandemque unguentum Ægyptiacum noſtrum, & cataplaſma præſcriptum applicandum. Forti quoque defenſivo arcendi ſunt vapores maligni à partibus principibus. Sin verò Gangræna orta fuerit ex materia maligna corpori ingenita, quæ ad partes externas feratur, defenſivo, aut quibuſvis adſtringentibus nullus eſt locus.

Cautiones in applicatione defenſivi.

Sedatâ Gangrænâ ſupereſt, ut mundificetur, & incarnetur ulcus mundificativo noſtro de ſucco apii, aut melle roſato, mixto cum pauxillo aquæ vitæ & theriacæ. Deinde incarnetur pulvere ſarcotico, ad finem præcedentis capitis deſcripto, & cicatrice obducatur.

CAPUT XV.

Curatio tertiæ & ultimæ ſpeciei Gangrænæ, ex ſpirituum interceptione.

IN hujus Gangrænæ curatione, præſcriptis univerſalibus, nempe diæta, ſive uſu ſex rerum non naturalium, ut & phlebotomia, purgationibus, & cæteris, pro morbi ratione, & ęgroti viribus, diligenter inquirenda erit cauſa, ob quam ſpiritus arcentur à parte affecta, eaque ſi fieri poſſit, ſtatim

ſtatim tollenda. Itaque ſi arctior ſit ligatura, laxanda eſt: deinde adhibenda pharmaca reſolventia, exſiccantia, & incidentia quicquid ligaturâ illâ attractum eſt. Tale eſt cataplaſma ſequens:

℞. farinæ lupinorum.
fabarum.
lentium ana ℥ ij.
pulv. ſummitat. abſinth.
ſcordii.
florum chamomillæ ana ℥ ß.
Cum oximelite, aut ſyrupo de ſucco acetoſæ, fiat cataplaſma.

Si invaleſcat nihilominus ægritudo, ſtatim ſcarificandus locus, & apponēdæ hirudines, Ægyptiacum noſtrum, aliaque remedia, uti dictum eſt, *cap.* 13. in curatione Gangrænæ ex intemperie calidâ & humidâ.

Si in cauſa ſit defenſivum adſtringens, aut emplaſtica adhibita, hæc pariter protinus auferenda ſunt: deinde frictionibus moderatis, & calidis revocandum innatum calidum, aut locus fovendus forti lixivio, cui incoquantur lupini, ſcordium, & folium rutæ cum pauxillo aceti, ſub finem addito, ut hoc modo rurſum aperiantur pori, & detergeatur ab emplaſtico medicamento inducta viſcoſitas.

Si ſint humores ſcirrhoſi, circa majores arterias venas, & cætera vaſa, qui ſpiritus ipſos arceant, & inhibeant, emolliantur ii hoc vel ſimili unguento:

℞. pingued. gallinæ.
anatis.
urſi ana ℥ j.
ol. liliorum alborum ℥ ß.
ſucci lumbricorum ℥ ij. Miſce.

Deinde applicetur emplaſtrum ex mucilaginibus, aut ex ammoniaco diſſoluto in aceto. At ſi tumor in quapiam

parte

parte ſit,in qua tutò poſſit operatio perfici,præſtiterit incidere cutim, deinde ſeparare tumorem, uſque ad ipſius radicem,quâ ligatâ filo reduplicato, abſcindendus eſt tumor,ut expeditior ſpiritibus ſit via. Hîc autem diligenter cavendum, ne attingantur, aut tranſverſim ſecentur vaſa: id enim aut ſubitam mortem, aut Gangrænam inſatiabilē adferre poſſet. Verùm ut hujuſmodi operationes tutiùs exſequi poſſit Chirurgus, ſummopere neceſſe eſt, ut in Anatomicis eruditus ſit. Anatomia enim, ut *Galenus* ſcriptum reliquit, nos docet accuratiſſimè proprietatem eſſentiæ uniuſcujuſque partis. Quapropter Chirurgus, qui hujus ſcientiæ penitùs ignarus fuerit, non niſi ſummo cum periculo hujuſmodi operationes adminiſtrare poterit, ut ex ſequentibus hiſtoriis videre licet. Anno 1596. unà cum Clariſſimo Viro Dn. D. *Jano Antonio Saraceno* puellam ſtrumâ laborantem vidi. Strumam verò hanc cùm aſperæ arteriæ, nervis recurrentibus, & venis jugularibus adhærentem cognoviſſem, manum adhibere nolui, etiamſi mater maximoperè id à me efflagitaret. Non diu poſt, temerarius operator, cùm advocatus eſſet, & ſtrumam exſtirpare vellet, puella in ipſa operatione animam; mater verò, quia hanc unicam prolem tantummodò habebat, in longum tempus lachrymas, & quidem copioſè effudit.

Anatomia Chirurgo neceſſaria.

De locis affect. lib. 1.

Obſervatio.

Integram hiſt. vide obſerv. 35. cent. 3.

Illuſtri cuidam Germano, cùm temerarius Empiricus, & rerum anatomicarum planè ignarus, tumorem ſcirrhoſum ex interna parte femoris exſcindere vellet, & novaculam nimis audacter, nimiſque altè infixiſſet, ramumque iſtum venæ cavæ, qui ad poplitem deſcendit, abſcidiſſet, in ipſa operatione, propter ingentem hæmorrhagiam, & penuriam cauterii igniti, ab hac lue ſubtractus fuit, ut *in 3. cent. obſervat.* 82. fuſiùs declaratur.

Alia obſervatio.

Sin Gangræna ex retentione, & obſtructione ſpirituum animalium fuerit, ut in paralyſi & ſpaſmo accidit, ſpina

dorſi

dorſi, veluti origo nervorum, ſimul cum ipſa parte affecta ſequenti linimento inungatur:

Linimentum.

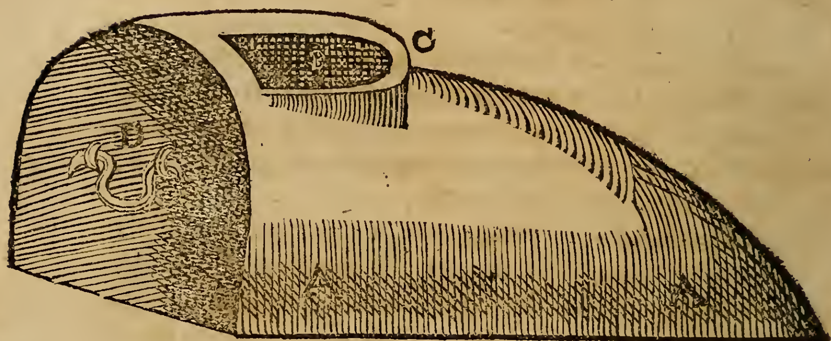
℞. Succi lumbricorum ℥ iij.
ol. coſtini ℥ j.
ol. terebinth.
ol. ceræ &
de lateribus ana ℥ ß. Miſce.

Ante inunctionem autem origo nervorum, ſimul & pars affecta decocto florum chamomillæ, ſalviæ, betonicæ, primulæ veris, lavendulæ, baccarum juniperi, & ſimilium, vino coctorum calidè fovenda eſt.

Quod ſi Gangræna accidat coccygi, aut clunibus, æger decumbet modò in ſiniſtrum latus, ad levandam partem affectam. Eſt & in tali Gangræna, ſive ea ſit ex ſpirituum interceptione, ſive ex contuſione, ſive ex alia quapiam cauſa, pes ita locandus, & ad latus reclinandus, ut ne talus offendatur.

Si ſit paralyſis in veſica, & guttatim ſtillet lotium, id diligenter excipiendum eſt: comparatum in id vaſculum, à nobis excogitatum & hîc adumbratum. Nam ſi tibiæ ſimul & ſemel cum veſica fuerint reſolutæ, ita ut æger in lecto decumbere cogatur, incaleſcet lotium, tandemque exulcerabit coccygem, qui deinde proclivis erit in Gangrænam, uti ſæpiùs accidiſſe memini, quemadmodum *cap. 6. hujus libri, & obſervat. 3. Centur.* 1. declaravimus.

Vasculum ex stanno aut argento fabricatum, ad urinam involuntariè effluentem excipiendam, aptissimum.

Præcedentis figuræ explicatio.

A. A. Capacitas hujus vasculi est, quæ tanta esse debet, ut libram circiter contineat: Posterior pars autem *D.* notata, obtusa est, paulatimque in acutum desinit, quo meliùs inter clunes intrudi & limbus ille *C.* notatus, parúmque elevatus perinæum immediatè attingere, & urina per foramen ipsum *B.* notatum in vasculum instillare possit.

D. manubrium est, cujus beneficio vasculum intruditur in clunes, iterumque pro necessitate extrahitur.

In viris sat est, si membrum virile in foramen *B.* notatum propenderit. In fœminis verò, ut limbus *C.* notatus perinæum attingat necesse est.

Gangræna ex disloca- Cæterùm si causa Gangrænæ sit luxatio, ea restituenda est, & os in suo loco fasciis & ptygmatiis sive pulvillis ex stupis, aut linteis reduplicatis factis, continendum. In locum suum reposito osse, adstringentia parcè adhibenda sunt, ac potiùs inungenda pars affecta succo lumbricorum terre-

strium

ſtrium, cui tantillum olei roſati, aut myrtillorum pro corroboratione partis & dolore leniendo addi poterit. Si autem pars infra luxationem ſit præſicca, macilenta, & extenuata, ea fricanda, & cætera neceſſaria peragenda, quæ *cap.*13. dum de Gangrænæ ex intemperie ſicca curatione egimus, commemorata ſunt. Conveniunt quoque ſcarificationes; vehementer enim attrahunt, ut *Galenus* teſtatur. Priùs verò fovenda eſt pars jure tepido inteſtinorum, capitis, & pedum vervecis, quemadmodum *cap.*13. diximus. Ante ſcarificationem tamen perpendẽdum eſt, totúmne corpus ſiccum atque extenuatum ſit, an verò pars affecta tantùm. Si totum corpus extenuatum fuerit, fruſtra erunt ſcarificationes, ſin ſucculentum, utiliſſimæ.

Lib. de hirudinibus, revulſione, cucurb & ſcarificatione.

Cautio.

CAPUT XVI.

Sphaceli curatio.

SI quantumvis ſedulam Chirurgi vigilantiam, & adhibita remedia natura morbo ſuccumbens, ita eludat, ut deſinat Gangræna in Sphacelum, ſive mortificationem perfectam, tunc non erit ampliùs ſumenda indicatio à cauſis antecedentibus, aut pro illarum ratione & varietate mutanda remedia. Sive enim Gangræna orta fuerit ex intemperie calida, ſive frigida, humida aut ſicca, Sphacelus ſemper eſt idem, nempe extinctio caloris nativi, deſtructio humidi innati, ac proinde mortificatio ejus partis, quam occupat.

Cùm igitur Sphacelus (uti ſæpiùs dictum) ſit perfecta mortificatio ſubſtantiæ partis affectæ, ut loquitur *Galenus*, quæ quidem partes vicinas ſenſim inficit, & corrumpit, fieri nequit, ut ei, quod plenè mortuum eſt, vita reſtituatur. U-

Comment. 50. lib. 7. aph. Hipp.

nica igitur hæc erit curandi Sphaceli ratio, nimirùm ut pars sincera & sana conservetur. Id autem fit primò applicatis defensivis, quæ impediunt, ne mortificatio altiùs serpat, partesque sanas occupet; Secundò extirpato eo omni, quod corruptum est: Ergo paulò supra, aut circa partem jam emortuam applicandum erit defensivum, quale supra *cap.* 13. præscripsimus. Et quamvis nonnunquam nulla detur spes conservandi partem sanam (sæpissimè enim Sphacelus adeò vehemens est, ut nullo remedio quantumvis ex arte præscripto, & adhibito cedat) nihilominùs tamen defensiva sedulò sunt applicanda; ut hoc modo vapores ex putredine exhalantes arceantur à partibus principibus, veluti à corde, cerebro & hepate.

Primus modus extirpandi carnem mortuam. Nota item de malignitate arsenici.

Cæterùm, corrupti extirpatio variis fit modis. Nonnulli scarificationi altiùs factæ inter sanam partem, & mortuam, inspergunt pulverem ex arsenico, vel unguentum Ægyptiacum induunt, arsenico fortificatum. At nos jam antea docuimus arsenicum in medicamentis septicis censeri, atque dira & periculosa inferre symptomata, ac proinde alienum esse ab hujus morbi curatione.

De ruptoriis.

Loco arsenici mirè placent ruptoria facta ex cinere sarmentorum & calce vivâ: quippe ilicò, & ferè sine dolore profundam gignunt escharam; & cùm nulla qualitate maligna sint prædita, nequaquam partes principes, veluti cor, cerebrum, & hepar lædunt, ut facit arsenicum.

Ruptoria autem prope carnem sanam applicanda sunt, nec opus est, priùs scarificare carnem; per se enim satis valida sunt, & altè penetrant. Escharâ verò factâ, non est ejus casus exspectandus naturę, aut medicamentorum ope; sed removenda, separandaque est novaculâ, alióve instrumento idoneo. Tandem, si videat Chirurgus carnem mortuam nondum penitùs exstirpatam, denuò applicabit, ut antè, ruptoria, eaque reiterabit, quoad quicquid est putre, à sano separatum sit.

Ali-

Alter modus exſtirpandi, quod corruptum eſt, cauterio actuali perficitur, dum uritur, quicquid infectum, & corruptum eſt, & removetur eſchara novaculâ vel pharmacis, veluti ſucco porrorum, aliisque ante *cap.* 13 propoſitis. *2. Modus exſtirpandi carnem mortuam.*

Tertio modo reſecamus primùm una eademque vice novaculâ quicquid corruptum & mortuum eſt; idq; quàm proximè accedentes ad ſanam & ſinceram carnem: dein cautere actuali vulnus inurimus, tum ſiſtendi ſanguinis gratiâ, tum etiam ſiccandarum, & abſumendarum reliquarum ſanguinis & humorum corruptorum in parte affecta: poſtmodum aggrediemur, ad removendam, ut antè, eſcharam. *3. Modus.*

Veruntamen ſi inſit parti vas aliquod, veluti arteria, aut vena, operatio tantò erit periculoſior, quantò hæ grandiores fuerint. Itaque ſi metus eſt hæmorrhagiæ, præſtabit cautere potentiali & actuali operationem exſequi, quàm novaculâ (præcipuè ſi æger exſanguis & imbecillus fuerit) quamvis hæc ratio tutior, & ſecurior eſt; tũ quia, dum amputatur caro emortua, fit ſimul & ſemel ſanguinis, & corruptorum humorum evacuatio; unde pars non niſi plurimùm levari poteſt; tum quia, dum primùm reſecatur portio carnis corruptæ, cauter actualis altiùs penetrat, adeóque exſiccat potentiùs corruptionis reliquias: contra verò ſi relinquatur caro mortua, cauter ſubitò gignet eſcharam duriſſimam, ſub qua putredo manebit concluſa, citra perſpirationem ullam: itaque res erit loco, quàm ante, pejore.

Hæ operationes poſſunt exerceri, cùm Sphacelus ineſt parti corporis, quam non ſit neceſſe, aut poſſibile totam extirpare, verbi gratiâ femori, clunibus, & cæteris id genus partibus. At ſi ſit in manu, pede, brachio, tibia, totumque membrum occupet, id unum reſtat extremum nimirùm remedium: hoc eſt, ut non ſolùm partes carnoſę, ſed ipſum etiam os, totumque membrum exſtirpetur. Verùm ante-

quam declaremus operationis modum, videamus, quo loco tutiùs, & commodiùs ea poſſit inſtitui.

CAPUT XVII.

De amputationis loco.

DIcturis de loco, in quo amputatio facienda eſt, conſideranda occurrit partis affectæ differentia. Quare ſi Sphacelus ſit in pede, aut tibia, operatio facienda eſt quatuor quinquéve digitis infra genu, nempe ſub poplite. Etſi enim Chirurgus tenetur, quantum poteſt, corpus quàm integerrimũ conſervare, amputatio tamẽ nullo alio in loco, quã prope genu, uti diximus, fieri debet. Sic enim æger cõmodiùs utetur ligneâ tibiâ, firmiúsque incedet, alioquin reliquus tibiæ truncus impedit, & ita quidem, ut nonnulli, quemadmodum teſtatur *Paræus*, iterùm ſubire periculum, reliquamq; partem trunci ad poplitem ſibi amputandã curare coacti fuerint. At ſi Sphacelus genu ſuperarit, quàm minimum ſinceri reſecandũ, quoad ejus fieri poterit. Primò, quia operatio tanto periculoſior, quanto trunco corporis eſt proximior, propter vaſorum, venarum ſcilicet, & arteriarum amplitudinem. Secundò, quia lignea tibia difficulter adaptari poteſt, ſi crus ſupra genu abſciſſum fuerit. Idem de manu judicium: in qua operatio commodè fiet ad carpi articulationem, ut tantum è brachio conſervetur, quantum commodè alligandæ, & aptandæ manui ferrèæ ſufficiat.

Lib. 11. cap. 29.

Cæterùm monitos velim Chirurgos rationales fideles; ne in abſciſſione manuum & digitorum eos ſequantur, qui membrum in ſcamnum collocant, & appoſito ſcalpro, aut ſecuri, ictu mallei carnem & oſſa ſimul & ſemel maximâ

Membra non eſſe ſcalpris abſcindenda, oſtenditur.

cum

cum vehementia, maximoque cum impetu abſcindunt. Eſt enim operatio nimis violenta & crudelis, ac proinde rationali Chirurgo indigna: ægris verò planè exitioſa, propter maxima, quæ ipſam ſequuntur, ſymptomata. Non ſolùm enim hac operatione partes nervoſæ, & muſculoſæ ſupra modum contunduntur, & conquaſſantur, verùm etiam oſſa ipſa ad proximam articulationem uſque, ut plurimum, finduntur: hinc etſi oſſa nullum habeant ſenſum, ratione tamen perioſtii dolores graviſſimi, inquietudines, vigiliæ, inflammationes, convulſiones aliaque peſſima ſymptomata ſequuntur, imò & nonnunquam Gangræna de novo ſuboritur, ægrumque perimit. Sin verò hujuſmodi ſymptomata omnia non ſupervenerint, ulcus tamen difficulter, & non niſi maxima difficultate ad cicatricem perducitur, idque propter maximam confractionem, & comminutionem oſſium, quæ hinc & inde per partes muſculoſas remanent, & ad tempus perioſtio adhærent, tandem verò paulatim beneficio naturæ rejiciuntur, atque expelluntur, cujus rei exemplum memorabile hîc in gratiam tyronum inſerere non gravabor.

Anno 1578. juveni cuidam propè Noviſiam, in Epiſcopatu Colonienſi, cùm crepitu bombardæ ſiniſtra perfracta fuiſſet, Magiſtro *N. Clout*, barbitonſori Noviſienſi, ſe curandum commiſit. Is in ſcamnum collocatâ manu, ſecurim, quâ ruſtici findunt ligna, parti, ubi abſcindenda erat manus, appoſuit. Deinde quendam cordatum hominem ex adſtantibus juſſit, ut ponderoſo quodam malleo ligneo, quo ruſtici ad findenda ligna utuntur, tergum ſecuris fortiſſimo ictu percuteret: quod quidem ita ad votum ſucceſſit, ut manus primo ictu abſciſſa fuerit. Ab initio graviſſimi quidem dolores, vigiliæ aliaque ſuprà commemorata ſymptomata ſupervenerunt: poſt longum tempus tamen, & ingentes dolores evaſit, corporeque convaluit. Ulcus *Obſervat.*

verò difficulter ad cicatricem perduci potuit, propter ossiculorum fractorum, & comminutorum abundãtiam, quæ menstruales ferè molestias, novaque symptomata ægro paraverunt.

Membrum tenaculis incisoriis non esse abscindendum demonstratur.

Alii membrum, inprimis verò digitos, tenaculâ incisoriâ, & ad id aptatâ abscindere tentant. Quæ quidem operatio absque maxima contusione, & dilaceratione nervosarum partium, ossiumque comminutione, ac periculo ægri fieri non potest. Hujusmodi enim tenaculis ferrum similisque materia dura, potiùs & faciliùs, quàm nervus, aut nervosum quid abscindi potest; quod diligens Chirurgus etiam in brutis experiri facilè poterit. In extractione fœtus mortui, aliquando ut brachia in ipso humero abscindantur, necesse esse sciunt practici. Ab initio itaque cùm operationem illam administrarem, & abscissionem novaculâ, non nisi summo cum periculo fieri posse perpenderem, ad tenaculam incisoriam confugi, eaque parvo cum negotio abscissionem brachii perficere me posse sperabam: Verùm fefellit me opinio, aliáque instrumenta ad operationem illam exsequendam excogitare coactus fui. Quid plura? cùm contusa vulnera, ut experientia docet, reliquis semper sint periculosiora, suadeo, ut Chirurgus ab hujusmodi operationibus ineptis, atque periculosis, ne dicam crudelibus, abstineat. Quomodo autem membra sint abscindenda posthac declarabimus.

Observat.

Membrum an in carne mortua sit amputandum necne? perquiritur.

Porrò docent nonnulli ex neotericis, & quidem magni nominis Medici, partem resecari in ipsa carne mortua, ac corrupti etiam nonnihil relinqui, ad vitandam hæmorrhagiam, dolorem, & convulsionem: ac nihilominus censent, quicquid putredinis reliquum est, absumendum cautere actuali. *Andreas Vesalius* Institutionum Chirurgicarum *lib. 5. cap.* 14. eadem habet verba. Quam tamen opinionem falsò *Vesalio* adscriptam fuisse, vel solus ipse stylus testis est. Non

Non enim *Vesalius* illo in loco loquitur, sed alius, magni tamen nominis Medicus, ex quo Dn. *Prosperum Borgarutium*, qui Chirurgiam *Vesalii*, ipso defuncto, in lucem edidit, locum illum de verbo ad verbum transcripsisse vix unâ voculâ immutatâ facilè animadvertet, qui verba unius atque alterius authoris inter se conferre velit.

Johannes Riolanus in Chirurg. sua cap. 11. *de Gangræna & Sphacelo.*

Opinionem autem hanc ex *Johanne Vigone* decerptam fuisse verisimile mihi videtur: *libro* enim 4. *cap. ult.* jubet, ut de carne putrida atque corrupta, propter causas antea recitatas, nonnihil relinquatur. Verùm locum istum inscitiâ amanuensis, aut forsan ipsius typographi depravatum esse, neque hanc fuisse mentem *Vigonis*, scripta ipsius luculenter ostendunt. Sic enim scribit *lib.* 2. *cap.* 17. *de cura Gangrænæ, aschachilos & estiomeni*; *Ultimò*, inquit, *loco, si ista corruptio transire videtur ad estiomeni dispositionem, quæ (ut superiùs diximus) corrumpit membrum, in quo talis reperitur indispositio, in tantum, quod ossa etiam dicuntur vitiari; tunc statim pro ejus curatione succurrendum est, sequestrando à sano* totam partem corruptam *novaculâ bene incidente; deinde os serrâ secandum est*, &c. Ubi dictiones *totam partem corruptam* notanda sunt: nullam enim in se continent exceptionem. In compendio verò suo *lib.* 2. *cap. de curatione Gangrænæ mihi pag.* 851. Etiamsi ipsummet *Vigonem* aliter sentire, videatur, cùm membrum corruptum in carne mortua, & putrefacta amputandum esse refert: attamen quia *eodem capite*, uti & *capite* 13 *lib* 8. doctrinam suam authoritate *Celsi* probat, atque stabilire nititur, certum est, ipsum cum *Celso* consentire; alioqui in quem, quæso, finem ipsius authoritatem protulisset? At *Celsus* potiùs de parte sana aliquid exscindendum, quàm de ægra & corrupta quicquam relinquendum esse, postea addit. Hinc ita argumentari potest: *Celsus* post *Galenum* membrum Sphacelatum inter carnem sanam, & corruptam abscindendum esse docet; ita tamen, ut potiùs *Lib.* 7. *c.* 33.

S de

de carne ſana nonnihil exſcindatur; quàm de corrupta quicquam relinquatur.

Lib. 4. cap. ultimo lib. 8. cap. 13.

Vigo opinionem ſuam, de abſciſſione membri Sphacelati, authoritate *Celſi* duobus in locis confirmat.

Vigonem itaque cum *Celſo* conſentire, ac membrum potiùs in parte ſana, quàm in carne mortua amputandum eſſe, ſequitur. Hæc propterea adſcribo, ne aliquis celeberrimum, atque de Chirurgia optimè meritum virum Dn. D. *Vigonem* hujus controverſiæ primum fuiſſe authorem exiſtimet.

Membrum putrefactum non eſſe in carne mortua abſcindendum ex Galeno demonſtratur. Ad Glaucon. lib. 2. cap. 9.

Quod ad *Galeni* doctrinam attinet, ea videtur pugnare cum *Celſi*, & complurium antiquorum, & recentiorum uſurpata praxi: ſic enim ſcribit: *Etenim cùm ita membrum affectum eſt mortuum, ut nec punctionem, nec ſectionē, nec etiam uſtionem ſentiat, ſtatim ipſum reſcindere oportet, quâ vicinā ſanam partem attingit.* Verùm intelligendum eſt *Galenum* ſpectaſſe, quod præcipuum eſt potiùs, hoc eſt, ad radicem mali, quàm quę ex eo conſequuntur. Quia ergò putredo ſemper altior eſt in imâ parte, ceu calidiore & humidiore, ut poſtea fuſiùs dicam, noluit *Galenus* inchoari amputationem extrinſecus à mali radice, ita ut relinquatur præcipua radix & putredo in ima parte, nimirùm inter muſculos, & vaſa; ibi enim vera putrefactionis radix, non item foris in cute, ut igitur tollatur radix illa, neceſſe eſt ſinceri aliquid reſecari, idque extrinſecus, quemadmodum *Celſus* & alii docent.

Eſt præterea modus loquendi paſſim à *Galeno* aliis quoque in locis uſurpatus. Sic enim ſcribit, de arte curativa ad Glauconem *lib.* 2 *cap.* 10. ubi de exciſione cancri ait: *At Scopus*, inquit, *in hujuſmodi curatione eſt, totum, qui circumſtat tumorem præter naturam, quâ partibus ſanis adhæret, abſcindere*: quibus verbis *Galenus* tumorem propè carnem ſanam exſcindendum eſſe docet. Alibi verò, nimirùm Methodo Medendi

Medendi lib.14.hæc habet verba. *Ubi verò quod vitiatum est,prorsus excideris,sic ut nulla supersit radix,sines effluere sanguinem,&c.* Et libro de atra bile: *Omnes*,inquit,*exulcerationes ab atra bile,sunt insanabiles,nisi quis sanationem appellet,ut affecta pars tota circumquaque ad partem sanam abscindatur.* Hinc manifestum fit,*Galenum* cum *Celso* consentire; ac proinde membrum potiùs in parte sana, quàm demortua abscindendum esse. Atque hanc fuisse opinionem atque mentem *Galeni Aëtius* disertè testatur. Cùm enim curationem Gangrænæ & Sphaceli ex *Galeno* operi suo inseruit, hæc habet verba. *Proinde*, inquit,*partem mortificatam celerrimè resecare oportet,quatenus contingit vicinam sanam,ita, ut nihil prorsus putridi, ac cariosi relinquatur. Bartholomæus Maggius* sententiam *Galeni* & *Pauli* in excisione non totius membri, sed partis alicujus corruptæ,intelligendam esse,testatur,& membrum Sphacelatum in parte sana amputandum esse, docet.

Aëtius Galeni mentem explicat.

Tetrab.4. serm.2. cap.56.

Lib.de vuln.sclopet.cap.de membri Sphacelo affecti, & corrupti excisione.

Sed redeamus nunc unde digressi fuimus,& videamus, an operatio illa,quæ fit in carne mortua,& putrida,secundùm tria illa præcepta *Galeni*,quæ *lib.* 4. *cap.* 13. meth.med. protulit,fieri possit: ubi operationes *citò,tutò,& jucundè*,hoc est,absque dolore fieri debere præcipit.

Operationes omnes citò,tutò & jucundè fieri debent.

Extirpationem membri, quæ fit in carne mortua,citò fieri non posse,ut demonstrem,illud *Galeni*,Sphacelum scilicet corruptionem esse substantiæ partis,quam ipse occupat,ita,ut etiam ossa ipsa labem sentiant,iterùm in memoriam revocandum est. Inde enim apparet, quicquid putridum est,absumendum esse; At non video,quomodo extirpatio illa citò fieri possit,si toties iteranda erit operatio. Ad carnem enim putridam ad os usque incidendam: deinde eandem ad vivam carnem usque cauteriis multis ignitis absumendam,& os serrâ abscindendum, profectò tempus longum requiritur. Et quia hujusmodi operatio

Amputationem in parte putrida citò fieri non posse ostenditur.

Comm.50. lib.6.aph. Hipp.

etiamsi in carne mortua fiat, dolorosa, ut postea demonstrabo, ac interim æger ingenti horrore perstringatur, dejiciuntur vires, si longa fuerit operatio. Abscissio verò quæ fit in carne viva, præcipuè si Chirurgus diligens, & manu promptus fuerit, ferè, ut ita dicam, momentanea est, uno enim ictu caro ad os usque inciditur. Quod si Chirurgus ad carnem incidendam cauterio cultellari, ut postea dicam, uti voluerit, vasa quoque simul constringet, & hæmorrhagiam impediet. Sin novaculâ carnem absciderit, facilè tamen, & parvo temporis spacio, vasa, aut ligabit, aut cauterio actuali claudet. Hæc non ex conjectura scribo, sed expertus loquor. Citò itaque abscissio membri, quæ fit in carne corrupta fieri non potest.

Amputatio in parte mortua, an tutò fieri possit perquiritur.

Nunc an tutò fieri possit videndum est, ubi verba proxima ex Galeno allegata, iterùm sunt perpendenda. Si enim Sphacelus partem, quam occupat, ita corrumpit, ut etiam ossa ipsa labem sentiant, non sat est extrinsecus cutem conspicari, sed quousque pervadat malum attendere, ut tota pars affecta extirpetur: alioquin futura est inutilis operatio: nempe quia corruptio ossi impressa denuò inficiet partem sanã. Advertendum præterea, quò candidiores & humidiores sunt partes, eò faciliùs eas putrescere. Est autem certum, musculos & vasa in intimis sita partibus, multò calidiora & humidiora esse, quàm sit cutis extima, ac proinde putredini, & corruptioni magis obnoxia. Hinc sequitur corruptionem, & putredinem altiorem esse sæpè numero in ima parte, quàm foris in summa cute apparet. Itaque si juxta id, quod apparet operationem tuam administraveris, frustra ægrum cruciabis, dum carnis emortuæ plurimũ in ima parte relinques; quemadmodum ex sequentibus

Observat. historiis manifestum fit. Anno 1586. cum præstantissimo illo Chirurgo, Dn. *Johan. Griffonio* Genevâ in Sabaudiam ad virum quendam juvenem, robustum, Gangrænâ in tibia labo-

laborantem profectus fui. Gangræna ad poplitem uſque adſcenderat. Ut igitur genu conſervare poſſemus, tibiam ad ipſam radicem mali abſcidimus: deinde truncum diligenter, quoad fieri potuit, ferro candenti decoximus, ut ſi quid forſan reliquum eſſet putredinis, id Cauterio abſumeremus. Verùm fruſtrà languens æger excruciatus fuit. Abſciſsâ enim tibiâ, ſub genu, ubi vaſa magna deſcendunt, & propè os Gangræna jam multò altiùs, quàm in cute apparebat, adſcenderat. Aliud & quidem recens exemplum ſatis memorabile addam. Juvenis quidam duodecim annorum ætatis Coppeti ad Lacũ Lemannum, cùm ex Dyſenteria curatus eſſet, Gangræna in dextro pede exorta eſt, quæ in Sphacelum degenerans, totum crus invaſit. Naturæ autem beneficio per ſe in ipſo genu ſubſtitit, ibiq; in fœtidiſſimum ulcus degeneravit, ligamenta eroſit, ipſamque juncturam diſjunxit. Ego cum ultima die Januarii Anno 1614. accerſitus eſſem, crus ſupra genu, & quidem in ipſa carne viva ad duos digitos in latitudine poſitos abſcidi. Alterâ die cùm truncum denudaſſem, os ante carnem prominentem, & muſculos verſus coxam retractos, & longè altiùs, quàm extra in cute apparuerat, ab ipſo oſſe ſeparatos eſſe reperi. Sphacelus enim etſi miro beneficio naturæ in ipſo genu, ut dixi, ſubſtiterit: putredinem tamen ulceris longè altiùs in centro partis affectæ, hoc eſt, circum circa os ſerpſiſſe, ipſumque os carie contaminaſſe, poſtea manifeſtè apparuit, quemadmodum in Centuria quarta Obſervationum mearum fuſiùs dicam. Simile videmus in pomis & pyris, in quibus nonnunquam extra in cortice macula ſolummodò nigra conſpicitur, cùm tamen intra ad nucleum uſque aut etiam ulteriùs putrida carioſaque ſint. *Observat.* *Exemplum à pyris & pomis.*

Nunc, quid de hæmorrhagia cenſendũ, & an illa tantoperè in amputatione membri formidanda ſit, inveſtigandum eſt. Ubi conſtitutio ægri perpendenda eſt. Æger enim *De hæmorrhagia, & quando in in amputatione membrorum formidanda.*

enim si supra modum debilis, atque extenuatus fuerit, quemadmodum juvenis ille Copeti, cujus jam jam mentionem feci, sanguis, quoad fieri potest, conservandus est. Conservatur autem, si caro ad os, cauterio actuali, & in formam cultri fabricato, abscindatur, & vasa cauterio obturata fuerint. Hæmorrhagiam quoque impedies, si arctissimè constringas lorum, quod superligatur parti, cui serra adigenda est: Sic enim venarum, & arteriarum vasa ita constringuntur, ut vix tres quatuórve sanguinis unciæ in amputandâ tibiâ pereant, modò Cheirurgus industrium sese gesserit. Tamen etiamsi paulò plus pereat, non est existimandum, supernè omnem prodire, sed partem etiam ex ipsa parte amputata manare, quæ quidem quicquid continebatur sanguinis effũdit. Sin verò æger juvenis, robustus, & plethoricus fuerit, tantum abest, ut hęmorrhagia sit evitanda, quin potius ex præstantissimorum Medicorum atque Cheirurgorum sententia, operatione factâ, sanguinis quantitas aliqua sinenda effluere, neque absque re. Enimverò sanguis putredini, sive carni mortuæ contiguus, cum jam quodammodò corruptionem conceperit, non nisi nocere potest, quàm diu in parte moratur: imò nisi sufficienter evacuatus fuerit, paucis post operationem diebus, Gangræna rursus truncum invadet, aut saltem inflammatio phlegmonéve, aut dolor, & cætera gravia symptomata supervenient; quapropter nonnihil sanguis, ut effluat, necesse est, habitâ tamen ratione virium.

An amputatio membri in parte corrupta jucundè & absque dolore fieri possit perquiritur.

Porrò, an operatio in carne mortua facta, jucũdè, hoc est, absque dolore, ut illi existimant, fieri possit, nunc quoque perquirendum est? Excitatur dolor in amputatione membri Sphacelati, ratione nervorum, membranarum, & periostii. Quòd si itaq; volueris operationem absque dolore fieri, hæ partes, ut planè sint corruptæ & emortuæ, necesse est. At verò nervi & nervosæ partes propter suam siccitatem,

tem, multò tardiùs carne corrumpuntur: ubi iterùm apparet, aut multum relinquendum esse carnis putridæ, aut operationem dolorosam esse, etiamsi in carne mortua fiat. Sæpissimè enim, etiamsi cutis & caro sint emortuæ, nullóque sensu præditæ, interim tamen nervi majores, & periostium sensu nondum destituti sunt. Quapropter cùm os serrâ resecandum venit, tum acutissimi percipiuntur dolores, non quidem ossis ratione, quod insensibile est, sed ipsius periostii, quod est acutissimo sensu præditum. Ut igitur operatio fieret citra dolorem, necesse foret totam partem ita corruptam esse, ut illi etiam membranæ corruptio communicaretur: Id, si ita se haberet, annon, quæso, & ipsum os tali imbutum esset corruptione, & caro ossi adhærens itidem corrupta, putris & emortua multò profundiùs, quàm extimam cutem spectanti videretur? cùm caro illa ossi vicina proclivior sit ad corruptionem, quàm quæ cuti proxima, sicut ante quoque monuimus. Sic autem inutilis foret operatio, cùm reliqua corruptio nunquam possit cautere corrigi.

Operationem in carne mortua tutò fieri non posse iterum ostenditur.

Isti autem dum vitare dolorem nituntur, eundem duplo videntur augere. Ubi enim tantum emortuæ carnis absumendum est, quantum relinqui volunt, vix satisfacient duo, trésve cauteres, imò etiam quinque, séxve cum ardentissimo igne desiderabuntur, usque dum, inquam, eos percipiat æger: alioquin irritus labor. Cæterùm summo cauteriorum ardore liquantur adeps, ac reliqui humores, imò & effervescunt, atque ita uruntur, & immodicè calescunt partes sentientes, quales sunt nervi, tēdines, & panniculi, unde acutissimus dolor, inflammatio, vigiliæ, febris, convulsiones, aliáq; gravissima symptomata. Hinc *Avicenna* monet; *Cauterizator*, inquit, *sibi cavere debet, ne fortitudo cauterizationis ipsius ad nervos perveniat, neque ad chordas, neque ad ligamenta: quod si propter sanguinem, qui fluit, cauterizaverit,*

Amputationem in parte mortua absque dolore fieri non posse ostenditur.

Lib. 1 fen. 4 cap. 19. mihi pag. 156.

verit, oportebit, ut cauterizatio sit fortis, ideò ut crusta grossitiem habeat, & spissitudinem, & citò cadat, &c. Alterum præterea, ex fortissima illa cauterizatione fit incommodum, nimirum quod eschara illa, sive crusta durissima & densa malignorum & putridorum vaporum exhalationem inhibeat, unde fit verisimile, eas ad partes principes ferri. Neque sic possunt omnia cautere exsiccari, quin remaneat aliquantum novæ quasi corruptionis fermentum, dum eschara putrescit. Præterea carne mortuâ sic absumptâ, cutéque cauterum vi contractâ & corrugatâ, magna ossis eminentia relinquitur, ac fortè talis, quæ serræ opus denuò efflagitet. At si perpetuò incidenda pars in carne mortua, quid fiet in pedis Sphacelo? nunquid magna tibiæ portio tibi relinquenda erit; aut exspectandum, dum corruptio, aut putredo altiùs pervaserit? Hoc autem ægro erit periculosissimum, illud eidem molestum, ac laboriosum. Sed & arcta ligatura Cheirurgis usitata spiritum animalem impedit, quò minùs vigeat in parte affecta, adeò, ut veluti obstupescat, proptereáque novaculâ optima sectio priùs absolvitur, quàm ipsam vix animadvertit. Non potest itaque fieri operatio in carne mortua *citò*, multò verò minùs *tutò* & *jucundè*, hoc est, absque dolore. Præterea cùm ars Medica sit nobilis, subjectum verò Medicinæ nobilissimum, æquum est, operationes cum ornatu, & splendore quodam fieri. At verò in operatione ista, quę fit in carne mortua, ubi primò caro & os inciduntur, deinde cauteria ignita toties iterantur, ut non solùm domus, verùm etiam platea, tetro isto odore impleantur, quemadmodum *Fallopius* de quodam scribit, & ægri in longum tempus mirum in modum tormentis lacerantur, nullum ornatum, nullumque splendorem video. Operatio verò, quæ fit in carne viva, veluti momentanea, securissimáque est, fitque sine magno dolore.

Operationes Cheirurgicæ cum ornatu & splendore fieri debent.

Lib. de tumore præter natur. c. 26.

Sed

Sed videamus nunc, quid de convulſione cenſendum ſit, anque illâ factâ amputatione in parte viva potiùs metuenda, quàm ſi in parte corrupta fieret? Convulſionem fieri aut à repletione, aut ab inanitione, *Hippocrates* & *Galenus* docent: Neoterici etiamſi multas ſtatuant cauſas, omnes ad prædictas illas duas, ab *Hippocrate* traditas referri poſſunt. Verùm in amputatione alicujus membri, ſi convulſio ſupervenerit, illa erit vel propter immodicam hæmorrhagiam, aut ingentem dolorem, vel denique ex materia aliqua maligna ex parte affecta ad cerebrum adſcendente. Si ex nimia hæmorrhagia fuerit, periculoſa erit, teſtante *Hippocrate:* fit enim, ex ſiccitate: quapropter Chirurgus, ut ſanguis conſervetur, diligens eſſe debet, præcipuè in delicatulis, aut quovis modo extenuatis corporibus. In robuſtioribus, & plethoricis verò, ut aliquid ſanguinis poſt amputationem membri effluat, neceſſe eſſe, antea demonſtravimus.

De convulſione.

Hipp. 6. aph. 39.

Gal. de loc. affect. lib. 3. cap. 3. item lib. 6. cap. 5. lib. 2. cap. 2.

Lib. 5. aph. 3.

Impediet autem Cheirurgus hęmorrhagiã, ſi loco novaculæ cauterio cultellari, ac bene ignito utatur, diligens, & manu promptus fuerit. Anno 1600. Paterniaci brachium ad humerum, præſente reverendo viro Dn. *Joh. Merula*, verbi divini miniſtro, & Dn. *Petro Freuderich*, ibidem Oeconomo, abſcidi: in qua operatione vix unciæ duæ ſanguinis emanarunt. Anno 1614. Coppeti ſimiliter tibiam in ipſo femore abſcidi, ubi ſimiliter vix uncias tres ſanguinis amiſimus. Erant autem hi ſupra modum extenuati & debiles, alioquin non ſoleo tantoperè eſſe ſollicitus, etiamſi aliquid ſanguinis poſt operationem effluat.

Obſervat.

Ratione doloris ſupervenit convulſio, cùm nihil ſit, ut teſtatur *Galenus*, quod magis profluvium excitet, ſanguinemque attrahat, quàm ipſe dolor: hinc inflammatio, & convulſio ſequuntur, quæ quidem, ut *Hippocrates* docet, lethalis. Non quidem tanquam ex immenſitate, ut addit *Gale-*

Quomodo dolor convulſionem excitet.

meth. med. lib. 5. & lib. de ſangu. miſſione.

De compoſ. medic. ſecund. gen. lib. 1. Hipp. lib. 5. aph. 2.

Galenus in comment. ſed tanquam adeò crebro. At operationem illam in carne vivâ factam, ferè abſque dolore fieri ante demonſtratum eſt: eſt enim dolor ille, ut ita dicam, momentaneus, reſpectu doloris, qui fit, ſi in carne mortua abſciſſio facta fuerit. Adde quoque poſt operationem dolorem illum, medicamentis mediocriter refrigerantibus, & repellentibus, facilè leniri poſſe. Nervi enim in ipſo momento, quo abſcinduntur, ſurſum retrahuntur, & à carne teguntur: factà verò abſciſſione in parte mortua, etiamſi nervi verſus originem retrahantur, propter cauteriorum tamen numerum, & ignis violentiam liquantur, & efferveſcunt humores in ipſa parte affecta, & circa nervos, nervoſasq; partes, ac proinde maximos dolores inferunt, quemadmodum antea quoque demonſtravi.

De convulſione à maligno vapore. A maligno vapore fieri convulſionem ſciunt practici. Interdum, *inquit* Joh. *de Vigo, putrefiunt nervi, ex qua putrefactione materia venenoſa elevatur in fumum & per nervos rapitur ad cerebrum: quamobrem neceſſariò cerebrum ſentiens nocumentum venenoſitatis materiæ, quæ cauſat notionem cerebri, compaſſione movetur, ad expellendum nocumentum veneni.* *Lib. 3. c. 16.* Hactenus Vigo Cæterùm in parte viva abſciſſo membro, quomodo quæſo ſuperveniet convulſio ex malignis vaporibus, ad cerebrum elevatis? cùm quicquid putridi eſt, abſciſſum ſit. Contra in parte mortua factâ amputatione, remanet tamen pars aliqua putredinis circa nervos, imò & in ipſis venis & arteriis: quæ etiãſi à cauterio exſiccetur ex parte; non tamen omninò abſumitur, ſed ratione ignis efferveſcit, acriorque efficitur. Poſt dies itaque aliquot affluentibus humoribus, magis magisque incaleſcit pars affecta, & quia eſchara illa ſpiſſa, ne effluat materia illa acris, & putrida, obeſt, malignitatem acquirit, ex qua poſtea malignus & peſtiferus vapor ad partes nobiles aſcendit per nervos ad cerebrum, ubi nunc convulſiones,

nunc

nunc vigilias, inquietudines & delirium procreat; per arterias adſcendendo ad cor, ſpiritus vitales inficit & lipothymias, viriumque proſtrationes excitat. Per venas verò majores ad hepar ſi pervenerit maligna illa qualitas, maſſam ſanguineam inficiet, intemperiemque calidam cordi, totíque corpori inducet. Hinc videmus convulſionem potiùs ſupervenire poſſe, ſi membrum in parte putrida abſcindatur, quàm ſi in carne viva facta fuerit operatio. Ego multa abſcidi membra, eaque omnia in carne viva; nunquam tamen (Deo opt. max. ſit laus atque gloria) convulſionem ægris meis ſuperveniſſe Deus teſtis eſt.

Eſt itaque amputatio illa, quæ fit in parte viva, ſecuriſſima, certa, ac vera, necnon à *Galeno* & *Celſo* approbata. Hujus quoque opinionis fuiſſe *Avicennam*, hæc ipſius verba fidem faciunt. *Cùm autem*, inquit, *confirmatur corruptio in carne, tunc neceſſarium eſt, accipere totum ipſius.* *Aëtium* ſimiliter cum *Celſo* conſentire, & mentem *Galeni* explicare, ante demonſtratum eſt. *Albucaſis*, verò de hac controverſia ſic ſcriptum reliquit. *Si ergo*, inquit, *corruptio, aut percuſſio eſt in extremitate digiti, tunc incide digitum, & non des ſpatium corruptioni, ut perveniat uſque ad reliquam manum. Et ſimiliter ſi accidit in manu, tunc incide eam ex radice, nihil de corruptâ parte relinquens*, &c. Hujus quoque ſententiæ fuiſſe *Theodoricum*, *Bertapalliam*, *Guilhelmum de Saliceto*, *Guidonem de Cauliaco* & neotericos ferè omnes, ipſorum ſcripta luculenter fidem faciunt. Sic enim *Theodoricus* de Sphacelo loquens, ſcribit: U*nde mox, ut ſanatio evenerit, ferro ſecari debet uſque ad vivum, & uſque ad locum ſanum, ita ut nihil de mortua carne remaneat*, &c. & eodem cap. *Si neceſſe fuerit amputari, aut ſecari aliquod membrum corporis, uſque ad loca ſana abſcindas, ita ut nihil carnis putridæ derelinquas ſed magis de viva, aut ſana carne aliquid auferas: ſic enim meliùs & citiùs curabis. Bertapallia & Guilhelmus de Saliceto* eadem habent verba. *Theodoricus lib.3 cap.10. Bertapallia*

Lib.4 fen.3 tract.1.c.16 mihi pagina 843.

De cura Sphaceli, item lib.1. fen.3. doct. 8.cap.5 mihi pag.131.

Albucaſis lib.2.c.87.

tapallia de Apostematibus cap.7. Guilhelmus de Saliceto, cap.58. Guido de Cauliaco tract.6. doctr.1. cap.8. Felix Platerus tract.2. cap.17. de curatione doloris superficiei corporis. Angelus Bologninus lib. de cura ulcerum cap.16. Bartholomæus Maggius lib. de vulneribus Sclopetorum cap. de membri Sphacelo affecti & corrupti excisione. Johannes Guinterus Andernacus de medicina veteri & nova cognoscenda commentario 1. dialog. 8. Paulus Offredus in quadam Epistola ad me scripta, & Centuriæ 4. Observationum mearum inserenda, quæ sic incipit: Non sine voluptate tuas perlegi, &c. Antonius Bussennius comment. in Galeni librum de inæquali intemperie. Antonius Chalmeteus Enchiridio Cheirurg. lib.1. cap.4. Ambrosius Paræus lib.12. cap.29. Josephus Quercetanus lib. de Sclopetor. vulnerib. cap.5. Petrus Francus lib. de Herniis cap. 95 & 103. Johannes Jessenius à Jessen Institut. Cheirurg. cap. 21. Johannes Andreas à Cruce lib.1. tract.3 cap.10. Stephanus Gormelienus lib.2. cap. de Eccope. Johannes Dagautius Instit. Cheirurg. lib.1. cap.10. Laurentius Joubertus lib. de Sclopetor. vulnerib. mihi pag.113. Leonhardus Bottallus de vulnerib. Sclopet. cap.22. Petrus Pigry lib.1. c.9. Jacobus Guillemius lib.10. cap 4 Sebastianus Cortilion Instit. Cheirurg. lib.1. c.3. Johannes Emberiza à Chotieborzen Bohemus Probl. Therapeut. decad.3. quæst.10. Rodericus à Castro Lusitanus de Medico Politico lib.3. cap.18. Jean Vegier en sa Cheirurgie des ulcerres chap.52. Claude Dariot in versione Gallica Cheirurgie Paracelsi lib.1. tract.3. cap.12. Petrus **von der Stille/ im andern Theil seines Handbuchs der Wundartzeney im ersten** *tractat cap.4.*

Concludemus itaque ex prædictorum Medicorum, atque Cheirurgorum sententia, operationem administrandam esse in parte sana: cùm satius sit syncerum aliquid resecare, quàm emortuum quippiam relinqui. Neque *quicquam interest*, ait Celsus, *an satis tutum sit remedium, quod unicum est.* Et cùm morbus sit extremus, quis non fateatur adhibendum extremum remedium? Denique si tutò opereris,

ris, feliciorem ſperabis eventum, quàm ſi ſecus feceris. Nullo verò modo tuta operatio eſt, quæ fit in carne mortua, quoniam mali radix relinquitur. Quid plura?

Cuncta priùs tentanda sed immedicabile vulnus . *Ense recidendum eſt, ne pars ſyncera trahatur.* — *Ovid. 1. Metamorph.*

An membrum corruptum in ipſa articulatione abſcindendum.

Quod ſpectat ad eam quæſtionem, quæ proponitur: Liceátne membra Sphacelo affecta in ipſa articulatione amputare, necne? Scio quoſdam, & quidem magni nominis Medicos eſſe, qui illam minimè admittunt. Primò, inquiunt, propterea, quod vulnera articulorum periculoſa, imò & mortalia eſſe ſolent, propter graviſſima, quæ ea ſequuntur ſymptomata, cùm ſint partes nervoſæ, ac proinde exquiſitiſſimo ſenſu præditæ. Deinde, quia oſſa circa articulos lata ac magna, caro verò exigua, ac calor nativus imbecillis, difficulter iterùm ad cicatricem perduci poſſunt. Ego verò cum *Guidone*, *Laurentio* Jouberto, & *aliis* ſentio, membrum in ipſa articulatione minori cum difficultate, & citra periculum amputari poſſe; idque ſæpiſſimè expertus ſum. Minore cum difficultate fit amputatio in ipſa articulatione: quia uno ictu novaculâ optimè cædente, præcipuè ſi promptus manu fuerit Cheirurgus, fieri poteſt: nec opus eſt ſerrâ, aut quovis alio inſtrumento; quapropter dolor non uſque adeò magnus: nunquam enim tam præcisè amputes & ſepares nervorum & membranarum portiones, quin aliquatenus ſerra in eas incidat, easque divellat, cum vehementiſſimo ægri cruciatu. Citra periculum verò, quia nervi & tendines penitus abſciſſi ſurſum contrahuntur, eosq; caro operit, unde nec ſpaſmi, nec alius ſymptomatis metus eſt. Deinde, quia juncturæ carne deſtitutæ, ac venæ magis conſpicuæ, faciliùs ſanguis ſupprimitur. De cicatrice inducenda nulla eſt difficultas, ſatis enim circa articulos eſt carnis, & calor nativus ad cicatricem inducendam ſatis vegetus eſt. At hîc rurſum pro partis affectæ

Guido tract. 6. doctr. 1. c. 8. Laur. Joubert. de Sclopetorum vulneribus part. 3. mihi pag. 113. Barthol. Maggius de vuln. Sclopet. curatione cap. de membri Sphacelo affecti & corrupti excisione.

Quid in amputatione membri in ipso articulo observandum.

differentiâ administranda operatio. Nam si malum sit in pede, aut tibia, incisio facienda circa poplitem, ut eo commodiùs aptetur ægro lignea tibia. Sin Sphacelus poplitem superarit, in ipsa genu articulatione incisio facienda veniet. Quod si malum totum digitum occupaverit, ad metacarpum in ipsa articulatione abscindendus est. Sin manus corrupta fuerit, in ipso carpo amputanda est. Hanc operationem cùm aliàs, tum præcipuè Anno 1581. Düsseldorpii in viro robusto triginta circiter annorum ætatis, *Rutgero Pistore*, ex voto successisse observavi. Hunc enim cùm bombarda dissiliendo sinistram mirum in modum lacerasset, Dn. *Cosmas Slotanus* Cheirurgus præstantissimus, præsente Viro Clarissimo atque Doctissimo Dn. *Galeno Wiero* Illustriss. Principis Juliacens. Clev. & Mõt. Doctore Medico, aliisque viris doctis, manum in ipso carpo feliciter abscidit. Nullum supervenit symptoma molestum, & brevi sanitati restitutus fuit.

Historia.

CAPUT XVIII.

Quomodo corpus ante operationem sit præparandum?

EXplorato ac satis designato loco amputationis membri corrupti, statim ad operationem perveniendum esset: Verùm unum obstat, præparatio nimirum corporis ægri. Id enim, nisi probè, & ut decet, ad operationem præparatum fuerit, non video, quomodo operatio ad votum succedere possit. Pravi enim humores, quibus corpus oneratum, ratione doloris ad locum affectum, veluti ad cloacam confluunt, ac gravissima symptomata excitant. Videmus id quotidie in praxi Empiricorum, artisque imperitorum

hominum

hominum, qui (cùm lucrum proprium potiù[illegible] tem ægrorum quærunt, & vix inter ligna lapid[illegible] pus humanum distinctionem faciunt) tot ægr[illegible] mam miseriam redigunt.

In præparatione autem corporis, iterùm indica[illegible] ab essentia & magnitudine morbi sumenda est. Si enim [illegible]bus peracutus fuerit, & corruptio partes sanas celeriter invaserit non dantur induciæ, ut corpus ante operationem, prout necessitas postulat, expurgetur: ab eo enim, quod magis urget, semper inchoandum est. Clystere itaque exoneratâ alvo, jusculo & ovo sorbili, nec non haustu vini, exhibitis, & epithemate regioni cordis & carpis applicato, protinus membrum amputandum est. Post operationem verò corpus clementer purgandum est: non tamen secundo, aut tertio die, ne propter motum & agitationem corporis, & præcipuè internorum viscerum, hæmorrhagia de novo excitetur. Interim tamen alvus enematibus, aut suppositoriis lubrica retinenda est. Sin morbus mitior, præstat ante operationem illud præparare, hoc est, victus rationem præscribere, pravos humores educere, vires reficere cor partesque nobiles corroborare, reliquáque, quæ necessaria sunt, ex arte administrare.

In victus ratione à viribus sumenda est indicatio; Si enim æger juvenis, robustus, & plethoricus, morbus verò acutus fuerit, victus ratio tenuis instituenda est, juxta illud *Hippocratis*: *Ubi morbus peracutus est, statim extremos habet labores, & extremè tenuissimo victu utendum est.* Corpus aliquoties à pravis humoribus mannâ, cassiâ rhabarbaro, electuario lenitivo, diacatholico, de succo rosarum, syrupo rosato solutivo composito cum rhabarbaro, agarico & senna & similibus expurgandum. Si plethora maxima adfuerit, diminuendus est sanguis, ne factâ operatione intempestivè ad locum affectum fluat: circumspectè tamen hac in re agendum

Victus ratio.

Lib. 1. aph. 7.

gendum eſt. Niſi enim magna fuerit plethora miſſio ſanguinis ante operationem locum non habet; ſed deperditio illa ſanguinis, quæ in ipſa operatione ſequitur, ſufficiet. In Gangræna ex qualitate aliqua occulta, vel ubi putredo jam majora vaſa occupaverit, phlebotomia quoque minimè convenit, putredo enim ad partes traheretur. In his ſanguis, ut poſt amputationem membri, ſi vires adfuerint, effluat ſummoperè neceſſe eſt.

Si verò æger ſenex, aut ratione morbi imbecillis fuerit, cibis boni ſucci, cujuſmodi ſunt juſcula carnium recentium, veluti caponum, gallinarum caſtratarum & ſimilium, ante & poſt operationem reficiendus eſt, ut ante ſuo loco diximus. In his purgationes fortes minimè conveniunt, corpus nihilominus medicamento aliquo lenitivo, niſi vehementia morbi obfuerit, ante operationem expurgandum eſt: Id ſi fieri nequit, alvus clyſtere lubrica reddenda eſt. In his venæ ſectio quoque minimè convenit.

Omnibus autem quibus membrum aliquod amputandum eſt, per dies aliquot (ſi maturè advocatus fuerit Cheirurgus) ante operationem, ut epithemata regioni cordis & corporis quotidiè ter quatérve applicentur tepidè, neceſſe eſt. Quotidiè quoque bis térve nonnihil de ſequenti cardiaco exhibendum eſt.

Potio cordialis.

℞. lapidis Bezoardici
oſs. de corde cervi præp. ana gr. vj.
cornu cervi præp. ℈ ij.
margaritar. præp. ℈ j.
confect. Alkermes ℈ iß.
aquæ cinnamomi ℥ j.
bugloſſæ &
calendulæ ana ℥ jß.
ſyr. de ſucco citronum ℥ j.

Miſce.

Fiat

Fiat potiuncula, de qua detur bis aut ter in die ad ℥j. plus aut minùs ad libitum Medici.

Ea die, qua operatio fieri debet, paulò ante operationem jusculum, item ovum recens & sorbile, nec non haustus vini offerendus est. Tandem domesticis & amicis convocatis, & flexis genibus, & ad cœlum elevatis cordibus Deus pro felici successu operationis (quod & in aliis magnis operationibus soleo facere) suppliciter invocandus est. Deinde iterùm factâ prognosticatione de periculo, & an amici & parentes, omnes ad operationem consentiant, postquam perquisitum, ac iterato epithemate, operatio eâ, quâ fieri potest, dexteritate exequenda est.

Cæterùm in exhibitione cibi & potus, diligenter prospiciendum est, primò, ut cibus, qui ante operationem exhibetur, concoctu sit facilis: deinde, ut paucus sit, & per horam unam, aut alteram ad minimum ante operationem offeratur, idque in eum finem, ut tempore operationis ventriculus sit vacuus: Ventriculo enim cibis onerato, vomitus vehemens (qui partes omnes cùm internas, tum externas concutit) syncopen viriumque prostrationem excitat, & hæmorrhagiam adauget. Ventriculus enim oneratus hepar simul & venam cavam comprimit, sanguinemque exprimit. Cujus rei exemplũ Anno 1609. 31. Maji Paterniaci mihi observare contigit. Fœminæ enim cuidã *Tomace* nomine, quadraginta circiter annorum ætatis, cùm propter ulcus inveteratum & incurabile, tibiam ad poplitem feliciter amputassem; interim dum ego in sistendo sanguine, & deligando trunco occupatus eram, in tantum animi deliquium incidit, ut adstantes mècum nihil aliud, quàm ipsam mortem obiisse putarent. Sanguis quoque, etiamsi carnem cauterio cultellari & maximè ignito abscidissem, adeò copiosè effluere cœpit, ut nisi alia cauteria in promptu habuissem, de ipsa actum fuisset. Restrictâ hæmorrhagiâ, fasciisque

Quid in exhibitione cibi ante operationem sit observandum.

Observat. de gulosa quadam.

ſciisque involuto trunco, ac ægrâ veluti mortuâ in grabatum poſitâ, ſequentem potiunculam, quæ in promptu erat, exhibui.

Potio cordialis.

℞. Confect. Alkermes ℈ ij.
aq. cinnamomi deſtillatæ ſine vino ℥ j.
aq. calendulæ.
bugloſſæ ana ℥ ß. Miſce.

Potiuncula hæc quamprimum ad ventriculum perveniſſet, vomitus adeò copioſè ſecutus eſt, ut pelvim cibo indigeſto, quem me abſente atque inſcio devoraverat, adimpleret. Ventriculo ſatis exonerato, cùm iterùm nonnihil de præſcripta potiuncula ſumſiſſet, vires recollegit, & adhuc uſque annum 1616. quo hæc ſcripſi, vivit, optiméque valet.

Quæ ante operationem præparanda.

Præterea, quæ in & poſt operationem neceſſaria eſſe poſſent (ne aliquid deſit in operatione) ante præparanda ſunt. Primò prædicta potiuncula ex confectione Alkermes, & aquis deſtillatis, ut in triplo aut quadruplo in promptu ſit, neceſſe eſt; Serræ item duæ, ſed ejuſdem ſpiſſitudinis, ut, ſi forſan in ipſa operatione una frangeretur, alia ad manus eſſet, & commodè in tramitem prioris ſerræ intromitti poſſit. Ne forſan accidat tibi, quod negligenti cuidam tonſori accidiſſe memini. Illi enim, cùm tibiam ad poplitem amputaret, in ipſa operatione rumpitur ſerra: ita ut ad Arcularium alioquin Roſcium in ſua arte, excurrere, & aliam repetere neceſſum habuerit. Accurrit Arcularius ipſe, & exprobrando Barbitonſori negligentiam, ipſemet ſectionem oſſis abſolvit, ægrumque ex tantâ hæmorrhagiâ languidum, & penè exanimem feliciter liberat. Hæc non ſolùm ex ingenioſiſſimo Arculario, amico meo ſingulari; verùm etiam ex ore aliorum virorum fide digniſſimorum habeo. Serra autem, quod quoque notandum, ſi membrum aliquod magnum, veluti tibia, aut brachium amputandum eſt, magna eſſe debet; parva, ſi parvum fuerit

Cur ſerras duas in promptu habere conveniat.

Obſervat. ſingularis de ſerra in operatione fractâ.

rit membrum, veluti digitus, aut tibia, vel brachium infantulorum. Novaculæ, forcipes, cauteria ignita, pulvis ad sistendum sanguinem, tenacula ad liganda vasa, defensiva, fasciæ madefactæ oxycrato, pulvilli, stuppæ albumini ovi intinctæ, & pulvere ad sistendum sanguinem adspersæ, vesicæ bovinæ, & si quæ alia in opere necessaria esse videbuntur, ante erunt diligenter præparanda.

Instrumenta simul & medicamenta ita sunt collocanda, & ordine disponenda, ut in ipsa operatione, unum alteri minimè sit impedimento, quemadmodum cuidam Cheirurgo, cujus meminit Dn. D. *Michaël Döringius* accidit: ille enim, dum crus Sphacelo contaminatum abscinderet, & in medio esset opere, serra fasciæ (quâ cutem & carnem sursum reduxerat) ita involuta fuit, ut ab opere aliquandiu desistere cogeretur, dum serram è fascia iterùm extricaret. *Admonitio.* *De medicina & med. lib. 1. sect. 6. cap. 3. mihi pag. 319.*

CAPUT XIX.

Amputandi membrum ratio.

CORpore omnibusque ad operationem necessariis (uti in præcedente capite declaravimus) præparatis, & ordine dispositis, ad operationem perveniendum est. Quapropter, si tibia amputanda occurrit, collocandus æger supra scamnum, quò firmior maneat tibia. Tum Cheirurgus sursum retrahet musculos, & cutim, arctissimoque vinculo partem sanam constringet, paulò supra locum amputandum: erit id vinculum è tenui redimiculo, cujusmodi illud est, quo mulieres ad religandos, nodandosque suos crines uti consueverunt. Usus ligaturæ duplex. Primùm enim ita comprimet venas & arterias, ut non usque adeò metuenda sit hæmorrhagia. Deinde compressione sua inhi-

bebit ſpiritum animalem, quò minùs per nervos deferatur; unde reddetur pars quaſi ſtupida, adeoque inciſionem faciliùs perferet. *Guido* vult vinculum alterum adhiberi parti emortuæ, ut inter duo illa fiat inciſio: nec malè fortaſſis. Cùm enim adſtantes terreantur hæmorrhagiâ ſeu ſanguinis eruptione, quæ ſæpiùs Cheirurgum calumniandi occaſionem præbet, hujuſmodi ligaturâ coërcetur ſanguis intra vaſa partis emortuæ, ne tam copioſè diffluat. Alii ſupra genu vinculum adhibent, ſi ſit amputanda tibia, circa poplitem, aut ſub cubito, ſi ſit incidenda manus ad carpum, ut ſit, inquiunt, obſcurior ſenſus. At præterquam quod nervi ibi ſint profundiùs ſiti, quàm ut eos ligatura valeat comprimere, contunduntur ſæpiùs iſtiuſmodi compreſſione partes muſculoſæ, & nova fit ſpirituum interceptio.

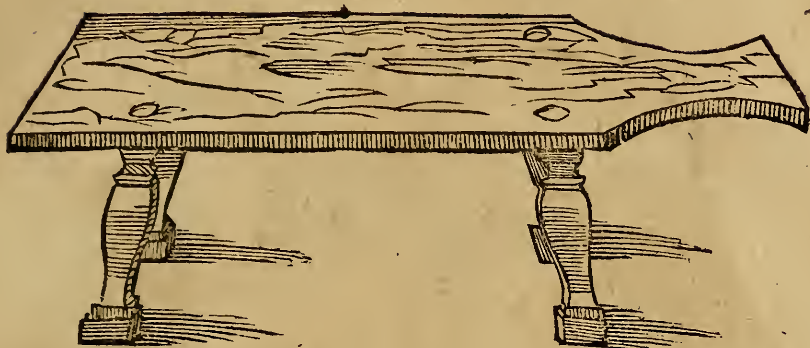
Guido de Caul. tract. 6. doct. 1. c. 8.

Error quorundam notatur.

Arctâ ligaturâ ſic factâ, Cheirurgus ad extremum ſcamnum locabit tibiam, ita ut illius extremitas perveniat infra genu, & ferè ad locum illum, in quo amputatio fieri debet: tum faſciâ alligabis genu ſcamno, ne quâ fortè demoveatur.

Femur autẽ & genu, ut ſcamno commodè annecti poſſint, neceſſe eſt, ut extremitas ſcamni ex utraque parte aliquantulum excavata ſit, quemadmodum ſequens figura indicat.

Genu

Genu ſcamno diligenter faſciâ annexo, in promptu ſit manica, ex aluta aptata, hunc in modum. Longa ſit circiter ſpithamam unam, lata verò, ut tibiam ea in parte, quâ amputanda eſt, præcingere poſſit. Ex utraque parte aperta eſſe debet, ita tamen ut anterior pars *A.* notata ad formam crumenæ duplici funiculo claudatur: quemadmodum ſequens figura denotat. Funiculus autem, ut lubricus ſit, & in actu faciliùs conſtringi poſſit, rotundus, & oleo inunctus eſſe debet. Superior pars hujus manicæ, quæ *A. B. C.* notata eſt, aperta eſſe debet; niſi quod in utraque extremitate, uti & in medio ſimplici filo connexa ſit, quò, abſciſſo oſſe, celeriter forfice diſſolvi & abjici poſſit. Figura autem hujus manicæ hæc eſt.

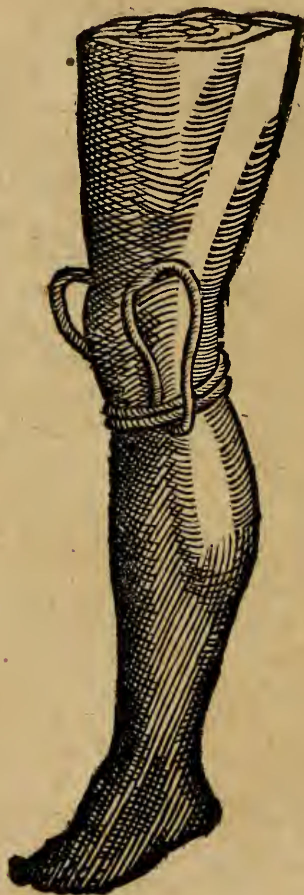
Usus prædictæ manicæ. Usus autem hujus manicæ triplex est. Primò enim sanguinis impetum cohibet, ita ut Cheirurgus multò meliùs videre possit, quonam in loco apponenda sit serra. Secundo

dò æqualiter & parvo quidem cum negotio musculos & cutem sursum trahit, quæ facta operatione iterum descendit, extremitatesque ossium cooperit, atque ut truncus faciliùs cicatrice obduci possit, efficit. Tertiò ne serra carnem attingat, atque dilaceret, impedit.

Guido & *alii* loco hujus manicæ carnem linteo cooperiunt: præstat tamen manicâ uti; ut enim caro ad os incisa, linteis obtegatur, longum requiritur tempus: deinde facilimè serra in ipsa operatione linteo ita involvitur, ut difficulter extricari possit: quemadmodũ cuidam accidisse ad finem superioris capitis ex Dn. D. *Dôringio* declaravimus. Manicæ verò longè alia est ratio: celeriter enim mediantibus funiculis, undique circa os constringitur, cutemque simul & musculos æqualiter in altum, uti dixi, trahit. *Tract. 6. cap. 8.*

Sin verò Cheirurgus prescriptâ manicâ uti noluerit, vinculo præscripto superiori ex utrâque parte tibiæ laqueus adaptandus est, quemadmodum sequens figura indicat:

Idque

idque in eum finem, ut minister, qui genu tenet, indice & medio laqueos illos apprehendere, & factâ incisione carnis, usque ad os, illam horum laqueorum beneficio in altum

tum trahere possit. Hoc modo aliquot membra feliciter abscidi, neque manicam, multò minùs lintea, secundùm mentem *Guidonis* adhibui.

Genu scamno, uti dixi, annexo, inducenda est manica, ita ut inferior pars *B.* notata, genu cooperiat; altera verò, quæ in modum crumenæ constringitur, ad superius vinculum ita colliganda est; ut factâ incisione carnis usque ad os, minister, qui genu tenet, illam protinus vulneri imponere, & circa os constringere possit. Pars autem illa, quæ aperta & *A.B.* notata est, ut ex superiori parte tibiæ sit, necesse est; idque eam ob causam, ut factâ amputatione prædicta fila, ex utraque parte, simul & funiculi, forcipe protinus abscindi, & manica abjici possit.

Ita, uti dixi, indutâ, atque adornatâ manicâ, aliud scabellum, quod cum priori scamno ejusdem sit altitudinis, pedi tibiæque supponendum, & fascia alliganda est. Tandem adsint tres cordati ministri, quorum unus ad scapulas, alter ut pedem cum scabello contineat, tertius verò ad genu collocandus est, firmiterque teneat ægrum, ne in operatione in hanc vel illam partem vacillet. Qui autem ad genu tenendum constitutus est, ut indicibus, & mediis digitis funiculos manicæ, aut vinculi superiùs adumbrati apprehendat, pollicibus verò & reliquis digitis, ut annexa figura indicat, genu amplectatur, necesse est.

Æger quomodo à ministris in operatione tenendus.

X Quod

Quod si nervi ita retracti, & genu adeò incurvatum fuerit, ut æger illud extendere non possit, in solum conclavis collocandus est æger, tibia verò ita in altum elevanda, ut scamno, eo in loco, quo excavatum est, annecti possit, quemadmodum sequens figura indicat.

Pro-

Processus autem ille meo quidem judicio minimè spernendus est. Primò enim tibia, cùm jam sit mortua, aut quovis alio modo corrupta, arctissimè scamno absque periculo alligari potest: At sciunt Practici, quantò arctiùs membrum, quod abscindendum est, scamno alligatur, tantò minori cum difficultate fieri amputationem. Secundò, hoc modo institutâ operatione, æger in dorso decumbit, ac proinde lypothymiæ minùs obnoxius est. Tertiò, minùs metuenda est hæmorrhagia, cùm tibia in altum sit elevata. Vinculum tamen sub genu cum suis laqueis non est o-

mittendum; & ut minister in ipsa operatione carnem, & cutem in altum trahat, prospiciendum.

Admonitio. Cæterùm videat minister ille, qui scapulas tenet, ne brachiis suis ægrum amplectatur, aut quovis modo pectus aut ventrem comprimat: si enim pectus compresserit, respirationem impediet; Sin ventrem amplectendo, stomachum hepar, cæterasque partes contentas compresserit, augetur hœmorhagia propter compressionem venæ cavæ, satius itaque erit, si scapulas & brachia tenuerit.

Monitos autem velim Cheirurgos, ne operationem hanc, in lecto decumbente ægro, incipiant, nisi fortè eo modo, à nobis in proxima præcedenti figura proposito collocatus fuerit: aut brachium vel manus amputanda sit. Membrum enim, quod amputandum, inprimis femur & genu, nisi firmiter scamno annexum fuerit, operatio vix dextrè fieri poterit. Ante annos aliquot unà cum clarissimis viris D.D. *Jano Antonio Saraceno, & Georgio Jenischio* medicinæ Doctoribus ad ægrum, cui tibia amputanda erat, vocatus fui. Illum cùm Cheirurgus in lecto decumbentem reliquisset, & tibiam scabello solùm annexisset, femur verò simul & genu omninò libera essent, multum & quidem in longum tempus sustulit æger. Præ dolore enim, cùm ex una in alteram partem sese projicere coactus esset, serra hinc & inde, & quidem aliquoties osse implicata fuit. *Observat.*

Si verò æger propter imbecillitatem lectum egredi minimè potuerit, asserculum spondæ annectendum est, deinde æger ita collocandus, ut totum corpus præter tibiã inter pulvinaria in lecto conquiescat, femur verò & genu prædicto asserculo firmiter annexa sint. Brachium similiter, aut manus si amputanda occurrunt, æger inter culcitras manere poterit, brachium verò, aut manum extendere, quæ scabello, aut asserculo aliquo spondæ annexo fasciâ alliganda est. Ut autem sive tibia, sive brachium, quod abscinden-

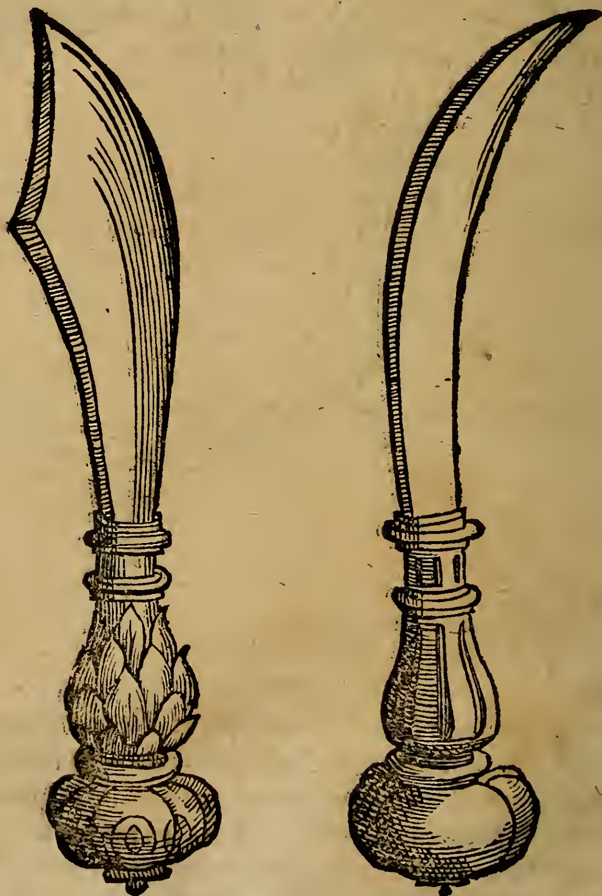
ſcindendum eò firmiùs ſcamno annecti poſſit, neque ex una in alteram partem vacillet, ſequens inſtrumentum excavatum, ſcamno annectendum, & infigendum eſt.

Femore & genu ſcamno, uti dictum eſt, annexo, miniſtris conſtitutis, omnibusque ſive medicamenta fuerint, ſive alia ad operationem neceſſaria, ordine diſpoſitis, novaculâ probè exacutâ, aut alio quovis cultro incurvato, & ex utraque parte acuto, incidat carnem uſque ad os, ſeparans ſimul & ſemel perioſtium, quoad fieri poterit. Si duo ſint

oſſa parellela, veluti infra genu & ſupra carpum, cultro incurvo, & acuminato ſeparanda eſt caro intermedia, ne quod ſerræ obſtaculum occurrat.

Delineatio cultrorum.

In-

Incisio autem carnis ex superiori parte ossis tibiæ,& ad latera incipienda, ibique periostium diligenter ab osse separandum est, semel enim absque impedimento si serra apposita fuerit,postea non facilè à levi aliquo obstaculo remorari potest. Inferior verò pars tibiæ,sive sura postremo incidenda,& ab osse separanda est. Ea enim in parte cum majora vasa venarum & arteriarum descendant,si primò incideretur,multum deperderetur sanguinis interim,dum cutis & caro in superiori parte separaretur. Omnia tamen quàm celerrimè, festinanterque & tutò perficienda sunt. *Qua in parte incisio incipienda.*

Cùm primùm caro ad os usque abscissa fuerit,videat minister,qui genu tenet,ut protinus limbum manicæ incisioni imponat, funiculorumque beneficio circumcirca os constringat, carnemque æqualiter in altum trahat, ut Cheirurgus os altiùs carne amputare,cicatricemque firmiorem,& temporiùs inducere possit. Tandem serra resecabit os,quantâ poterit agilitate & dexteritate. Abscisso osse protinus forcipe separanda,& abjicienda est manica, incisis funiculis *A. B.* notatis,superiùs in delineatione manicæ.

Ad-

Adumbratio ſerræ.

Deinde ubi ſanguinem effluere ſiverit pro ratione plenitudinis, & virium ægri, cauteriis vaſa inuret ad ſiſtendum ſanguinem, ipſumque etiam os, quò citiùs excidant ejus fragmenta.

Caute-

Cauterium ad venas, & arterias inurendas.

Cauterium ad extremitatem ossis inurendam

Reſtincto ſanguine,ſolvet vinculum,quod eſt ſupra inciſionem & applicabit ptygmation è ſtupis intinctum priùs Oxycrato,dein ovorum albuminibus, & adſperſum pulvere ſequenti plurimo.

Pulvis ad ſiſtendum ſanguinis profluvium.

℞. farin.volat. ℥ vj.
ſanguinis draconis
thuris ana ℥ j.
boli armen.orient.
terræ ſigillat.ana ℥ ß.
gypſi ℥ jß.
Ranarum aquatilium præparatarum (mirificè enim & proprietate quâdam occultâ ſanguinem ſiſtunt) ℥ ij.
muſci cranei humani ℥ j.
pil.lepor.minutiſſimè inciſorum ʒ ij.
pulv. albuminum ovorum ſole caniculari exſiccatorum.
ſpumæ maris
ſpongiæ novæ torrefactæ ana ℥ j.
Miſce,fiatque pulvis ſubtiliſſimus.

Ranæ autem quomodo præparandæ, lector ad finem hujus capitis videre poterit.

Poſtea defenſivo applicato,ac trunco veſicâ bovinâ involuto, revinciet omnia faſciis, intinctis in oxycrato, nec mutabit hunc apparatum ante ſecundum diem, ſi æſtas fuerit,aut tertium, ſi hyems. Defenſivum tale ſit, quale deſcriptum eſt capite 13.aut etiam hujuſmodi.

Defenſivum.

℞. boli armeni albi
ſang.draconis
maſticis
gypſi ana ℥ j.
ol. roſacei &
myrtini ana ℥ jß.
albumina ovorum num.ij.

Aceti

Aceti q.ſ. Fiat unguentum in mortario.

Defenſivum autem non circa ipſum truncum, ſed ſupra genu, ſi tibia ad poplitem; aut circa cubitum, ſi manus abſciſſa fuerit, applicandum eſt. Impedit enim defenſivum, quò minùs veſicæ trunco commodè adaptari poſſit. Deinde ſingulis diebus iterandum eſt defenſivum, quod fieri nequiret, ſi circa truncum applicandum fuerit. *Nota de defenſivo.*

Inferior autem pars veſicæ bovinæ madida, ſuperior verò ubi aperta eſt, ſicca eſſe debet: ſicca, inquam, ut extenſa & aperta remaneat, & faciliùs, celeriúsque trunco indui poſſit: madida tamen ex inferiore parte; ut æqualiter, ac firmiter ſtupas cum pulvere contineat. *Veſica bovina quomodo adaptanda.*

Nonnulli, quò ſecuriùs præcaveatur hæmorrhagia, ligaturæ, aut vinculi, ex ſuperiori parte inciſionis, ſolutionem differunt in ſecundum apparatum. At hoc non niſi cum ægri damno fieri poteſt, quoniam vinculum illud magnos excitat dolores, attractionemque promovet ſanguinis, atque humorum, qui accenſi tandem in parte ſuppurantur; unde nova pravorum ſymptomatum occaſio. *Error quorundam notatur.*

Alii unico tantummodò cauterio, eoque adeò lato, ut totum truncum obtegere poſſit, utuntur, eóque vaſa omnia venarum & arteriarum corrugare tentant: Verùm incerta, ne dicam, inepta eſt operatio. Venæ enim ſimul & arteriæ cùm primum abſciſſæ fuerint, ſurſum retrahuntur, ita ut cauterium illud latum illas propter eminentiam oſſis attingere non poſſit. Interim cutis propter vehementiam ignis comburitur, & contrahitur, curationémque difficiliorem, ac cicatricem imbecillem reddit. Præſtat itaque ad vaſa conſtringenda cauterio Sphærico, ad os verò lato ac plano, qualia antè depinximus, uti. *Cauterio lato non eſſe utendum oſtenditur.*

Cauteria autem abſque manubriis, non ſine cauſa depinxi. Cauteria enim dum calefiunt, relaxantur manubria, ita ut in operatione hinc & inde vacillent, & difficilio- *Cauteria cur abſque manubriis depinxerit author.*

rem efficiant operationem: quapropter extremitates cauteriorum ſtupis involvo, quas interim dum igneſcunt, unus ex miniſtris continuò aquâ frigidâ irrorat.

Profuſio ſanguinis in quibus cohibenda.

Porrò ante operationem vires ægri perpendendæ ſunt. Si enim æger debilis & extenuatus fuerit, & putredo locum amputationis nondum attigerit, eâ, quâ fieri poteſt, diligentiâ profuſio ſanguinis cohibenda eſt, ne unà cum ſanguine ſpiritus diſſipentur, viresque diſſolvantur, & æger periculoſa ſyncope corripiatur. Quapropter majora vaſa cauterio actuali corruganda ſunt, neque pulveri ulli ad ſanguinem ſiſtendum, quantumvis probatiſſimo, fidendum. Impetus enim ſanguinis medicamentum repellit, impeditque quò minùs ad vaſa aperta pervenire poſſit, ut ibi vires ſuas exerceat. Graviter itaque errant Cheirurgi, qui præſtantiſſimum hocce remedium in abſciſſione membrorum, aliisque magnis operationibus in perniciem ægri rejiciunt, illudque præter omnem rationem vituperare, & maledico dente carpere non verentur. Interim verò, dum ſuis pulveribus in ſanguine ſiſtendo occupati ſunt, multum ſanguinis deperditur, ſæpiusque æger in ipſa operatione extinguitur; quemadmodum ante cap. 15. & Centuriæ tertiæ obſervat. 82. de Illuſtri quodam Germano fuſiùs declaravimus. Quapropter cùm partes animantis non ſolùm ex ſanguine alantur, ſed & calor nativus manſionem ex ſanguine obtineat, perinde atque ignis, qui in foco eſt ex lignis, ad ardendum idoneis, à quo totas ædes calefactas conſpicimus, ſummo ſtudio, & quantum quidem fieri poteſt, conſervandus eſt. Quod ſi tamen corruptio atque mortificatio ad locum, ubi amputatio inſtituta eſt, pervenerit, neceſſe eſt, ut nonnihil ſanguinis effluat, ne ſanguine corrupto in vaſis relicto, de novo putredo truncum occupet: ſenſim tamen ut profluat, danda eſt opera, idque optimè fiet, cauterio ignito, ſi vaſis leniter leviterque tantisper

Gal. lib. de ſang. miſs. cap. 5. & alibi.

per admovetur, uſque dum nonnihil ſanguinis effluxerit. Tandem verò, ut ſanguis omninò ſiſtatur, cauterium fortiter admovendum eſt. Ne autem interim, dum vas unum cauterio clauditur, ex altero ſanguis nimis copioſè profluat, ſoleo duobus cauteriis, uno dextrâ, altero ſiniſtrâ apprehenſo uno eodémque tempore operari; idque aliàs quàm ſæpiſſimè, tum non ita dudum in puero Copeti ad Lacum Lemannum, cujus antea mentio facta fuit, feliciter mihi ſucceſſit. Cheirurgus itaque ut ambidexter ſit, neceſſe eſt.

Cæterùm ad impediendam hæmorrhagiam, aut ad minimum ipſius impetum veluti freno compeſcẽdum, Cheirurgi cauterium cultellare excogitarunt, quo & ego multoties maximo cum fructu ægrorum uſus ſum: quandoquidem incidendo carnem uſque ad os, venas quoque & arterias ſimul, comburendo corrugat. Dorſum autem hujus cauterii, ut pollicis ſpiſſitudinem ſuperet neceſſe eſt, alioquin non ſatis diu calorem ſuum conſervare poſſet. Ut autem caro, quæ eſt inter utrumque os, eo quoque abſcindi poſſit, acuminatum eſſe debet, quemadmodum ſequens figura indicat. *De cauterio cultellari.*

Figura cauterii cultellaris.

Quod

Quod si præter spem atque opinionem, etiamsi cutis & caro cauterio actuali abscissa fuerint, sanguis, uti sæpissimè mihi accidit, profluxerit, protinus cauteriis sphæricis sistendus, tandemque os serrâ abscindendum est, inprimis si æger extenuatus, ac debilis fuerit. *Nota.*

Porrò excellentiam hujus cauterii non satis extollere possum. Primùm enim, ne sanguis impetuosè profluat, ac spiritus dissipentur, impedit. Secundò, minus dolorosa est operatio, quàm si novaculà cutis carnisque amputatio fieret, imò tota curatio minori cum dolore absolvitur, quemadmodum eventus in multis me edocuit. Hujus autem rei causa hæc mihi esse videtur, quòd nervi partesque nervosæ, inprimis periostium, cùm primùm ferrum ignitum sentiunt, protinus sursum retrahantur, & ita quidem, ut serra illas non attingat. Novaculâ verò, quomodo periostium exactè, & ita quidem, ut serra liberam inveniat viam, separari possit, nondum video. Serra itaque undique offendens periostium, maximos excitat dolores, vigilias, febres, phlegmones, aliaque gravissima symptomata: idque præcipuè propter dilacerationem periostii membranę, exquisitissimo sensu præditæ. Accedunt præterea & alia, quæ malum adaugent. Cùm enim calor nativus in parte affecta maximè sit labefactatus, eum, si caro & nervi cultro frigido incidantur, & postea medicamenta frigida ad repellendos affluentes humores applicentur, magis magisque debilitari, & dolores insuperabiles, juxta illud *Hippocratis*; *Frigidum ulceribus mordax*, &c. procreari, quis, quęso, in controversiam vocare poterit? Cauterio verò cultellari periostium, uti dixi, omnino separatur. Cùm primùm enim ignem persentit, veluti pars nervosa sursum deorsumque retrahitur, & serra tramitem à partibus nervosis liberum invenit. Deinde mediante calore isto simplicissimo, & elementari ignis, refocillatur calor nativus, in parte affecta labefacta-

Cauterii cultellaris egregiæ virtutes.

Lib. 5. aph. 20.

labefactatus, ac veluti prostratus. Et quia calidum, ut idem *Hippocrates* docet, ulceribus, ossibus denudatis, nervis, ac omnibus partibus nervosis amicum, doloremque lenit, sequitur mox digestio vulneris, ita ut omnia salva sint. Expertus loquor: multis enim hac methodo membra amputavi, iterumque truncum sanitati restitui, ut vix de dolore conquererentur, multò minùs intumefactio aliqua circa truncum appareret. Sed videtur obstare locus *Hippocratis*, qui habetur *libro de articulis*, ubi ignem nervis inimicum esse, scriptum reliquit. Sed loquitur *Hippocrates* eo in loco de nervis, non abscissis, aut malè affectis, sed adhuc integris & sanis, quibus revera ignis, ut qui omnium calidissimus, & tenuissimus, ac minimo negotio ad illos penetrat, adversissimus, illósque contrahit, & dolores excitat. De nervis verò malè affectis alia est ratio. Cùm enim multa ignis commercio reddantur meliora, ut *Galenus* docet, ignísque omnia dissolvat, ut idem *Galenus* author est; quis, quæso, non videt cauterium in tanta putredine circa nervos collecta, multum prodesse posse? Hæc etiamsi ita se habeant, non sequitur tamen methodum illam amputandi membrum in parte mortua, reliquámq; putridam carnem cauterio comburendi approbandam esse. Ex maxima enim combustione illa, non solùm nervi supra modum incalescunt, verùm etiam (quia adhuc in parte demortua hęrent, ita ut quantumvis abscissi, minimè tamen sursum retrahi possint) vi ignis ita comburuntur, contrahunturque, ut maximi dolores, vigiliæ aliaque symptomata inde sequantur. Effervescunt præterea in parte affecta adeps, cæterique humores, & continuò urendo, de novo affluxum excitant, quemadmodum cap. 17. diximus. Alioquin calidum nervis maximè convenit, doloresque sedat, ut antea ex *Hippocrate* demonstratum est: Cujus rei exemplum non vulgare ante annos aliquot mihi observare licuit. Matrona Paternia-

Lib. 5. aph. 22.

Ignis an, & quomodo nervis noceat.

Gal. de simp. med. fac. lib. 1. cap. 11.

De theriaca ad Pisonem c. 32.

lib. de plenitudine.

terniacensis à cane rabido in digitũ mediũ morsa fuit: circa septimum dolor acutissimus exortus est: cùm verò balsamum abietinum calidè vulneri instillassem, ac ægra maximum levamen inde persensisset, petiit, ut parum calidiùs illud infunderem; tandem eò usque, rogante ægrâ, gradum caloris auxi, ut ferventi balsamo vulnus adimplerem, quo facto dolor intra paucos dies omninò remisit. Integram historiam pete ex Centur. 2. Obs. 98. *Observat.*

Si verò æger juvenis, robustus, & plethoricus fuerit, viresque constiterint, putredo quin etiam ad locum ferè amputationis pervenerit, necesse est, ut factâ amputatione membri nonnihil sanguis effluat: hinc enim totum corpus aliquomodo refrigeratur, & veluti onere quodam gravi deposito, allevatur, viresque iterùm colligit, omniaque symptomata imminuuntur. In hujusmodi ægris amputato membro, pulvere meo præscripto aliquoties hæmorrhagiam absque cauterio actuali cohibui. Interim tamen ut Cheirurgus cauteria in promptu & quidem ignita habeat, suadeo: ut si forsan propter impetum hæmorrhagiæ pulvis non sufficeret, ad cauterium confugere possit. *In quibus sanguis post amputationem non ilicò sistendus.*

Pulvis autem non unico pulvillo magno ex stupis præparato, ut nonnulli facere consuevêre, sed variis applicandus est. Unico enim applicato ad vasa, quæ statim post amputationem sursum retrahuntur, cùm vix pervenire possit, veluti inutilis est; impetus enim sanguinis pulverem repellit & abluit. Habeat itaque Cheirurgus multos pulvillos parvos, spissos, bene compactos, albumine ovi madefactos, & pulvere nostro ad sanguinem sistendum copiosè adspersos; quos ad ora venarum & arteriarum trudat, unum post alterum, donec truncus undique sit coopertus pulvillis. Habeat deinde pulvillum ejus magnitudinis ut totum truncum obtegere possit, qui similiter ovi albumine imbutus, & pulvere adspersus esse debet, quo appli- *Cautio in applicatione pulveris ad sistendum sanguinem.*

cato, protinus omnia vesicâ bovinâ, ut dictum est, madefactâ obtegenda sunt: deinde fasciis oxycrato madefactis diligenter deliganda, ut pulvis circa ora venarum & arteriarum remaneat.

Modus sistendi sanguinem per vasorum ligationem. *Gal. meth. med. lib. 5. c. 3. Avic. lib. 4. fen. 4. tract. 1. cap. 17. Celsus lib. 5. c. 26. Guido tract. 3. doct. 1. c. 3. Vesalius instit. Cheirurg. lib. 3. c. 4. Ambr. Paraus lib. 12. cap. 3.*

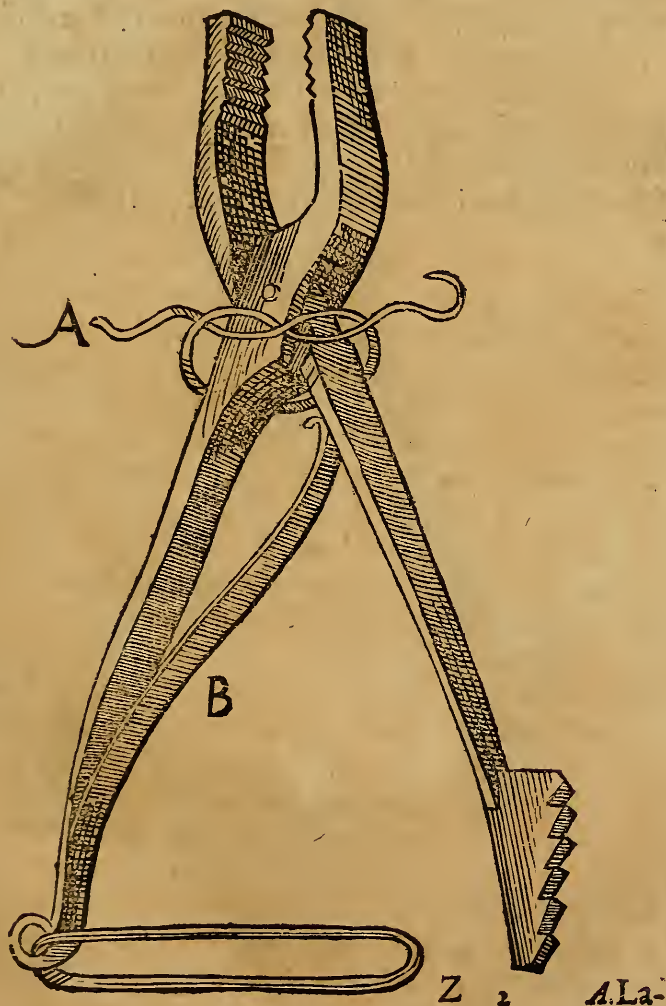
Galenus, & post ipsum *Avicenna*, *Celsus*, & alii, aliam methodum sistendi sanguinem, & quidem aptissimam excogitarunt, vasorum scilicet ligationem. Convenit autem præcipuè in robustioribus, & plethoricis corporibus, & in eis, in quibus hæmorrhagia non usq; adeò pertimescenda est. Ad liganda enim vasa, unum post alterum (nisi Cheirurgus manu promptissimus fuerit) tempus requiritur: at quia sanguis interim profluit, ac deperditur, non nisi in plethoricis & robustioribus tendanda est: In delicatulis verò & extenuatis, absque periculo administrari non potest: in his enim sanguis propter causas, quas antea recensui, protinus sistendus est. Quod si necessariò membrum circa ipsam radicem carnis putridæ abscindere coacti fuerimus, methodus hæc sistendi sanguinem locum quoque non habet: Cauterio enim actuali, ut corruptio illa castigetur, necesse est. Convenit præterea & in eis, qui animo sunt pusilli, ac ferrum ignitum supra modum metuunt.

Modus ligandi vasa.

Cùmprimùm itaque os serrâ abscissum fuerit; apprehendat Cheirurgus forcipe hic adumbratâ, vas, quod reliquorum erit maximum, & cùm aliquantulum illud ad se attraxerit, protinus minister vinculum, ex filo canabino factum & *A.* notatum, vasi injiciat, illudque arctè constringat. Interim autem, dum Cheirurgus & minister vas unum, uti dixi amplectuntur, atque constringunt; tertius quidam digitis reliqua vasa obturet, impetumque hæmorrhagiæ, quantum fieri potest, impediat. Et si forsan nonnihil carnis unà cum vena, aut arteria apprehenderit, nihil nocere potest, & faciliùs obturabitur vas. Vinculis ita diligenter vasis injectis, ad majorem securitatem pulvilli expi-

lis

lis leporinis, aut gossipio factis, ovi albumine madefacti, & pulvere ad sistendum sanguinem adspersi, ad ora vasorum, quemadmodum superiùs diximus, imponendi: deinde omnia vesicâ bovinâ, fasciisque diligenter vincienda, atque deliganda sunt.

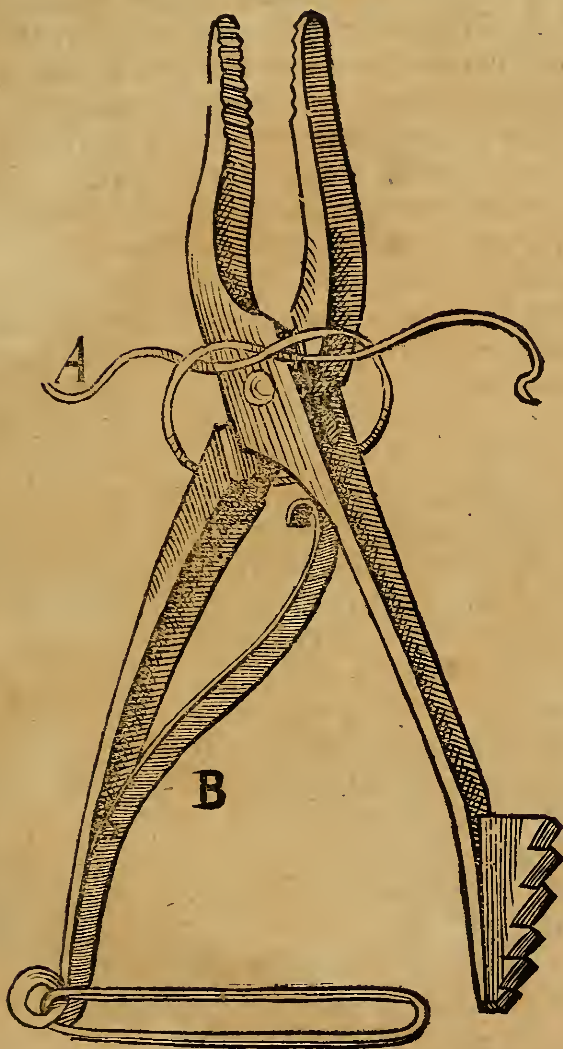

A. Laqueus eſt ex filo canabino reduplicato, & interlaqueato, quorum Cheirurgus quinque aut ſex paratos, & in promptu habere debet. Ad ipſam autem forcipem adaptari debent, quemadmodum ex delineatione videre eſt, idque in eum finem, ut cùm primùm Cheirurgus vas aliquod apprehenderit, miniſter eò faciliùs laqueum ad ipſum vas uſque detrudere, nodumque conficere poſſit.

B. plectrum eſt, quod forcipem apertam tenet.

Sin vero vena, aut arteria ſurſum retracta fuerit, ita ut præcedenti forcipe, quia lata & in formam roſtri anſeris fabricata, apprehendi non poſſit, ſequentem forcipem, in formam roſtri ciconii factam, in promptu habeat.

Non-

Nonnulli resecto membro, & restricto sanguine, acu oblongâ, & filo æquali ac levi, quale est sericum, labia vulneris decussatim, quantum fieri potest, contrahunt: Verùm *Sutura post amputationem improbatur,*

 me-

methodus illa mihi non probatur. Cùm enim truncus post operationem intumescat, sutura hæc dolores mirum in modum adauget, filum quoque hoc, intumescente carne, cutem abrumpit, quapropter sutura relaxatur, ita ut planè inutilis sit. Impedit præterea sutura hæc, quò minùs pulvilli ad ora vasorum commodè applicari possint, si forsan de novo hæmorrhagia superveniret. Præstat itaque loco suturæ, glutino uti, quemadmodum postea dicam.

Restricto sanguine, fasciisque deligato trunco, in tertium usque diem (nisi dolor obfuerit, quemadmodum *cap.* 24. dicturus sum) relinquendus est primus apparatus, propter metum hæmorrhagiæ. Interim tamen totum femur, aut brachium, quotidie bis oleo rosaceo, aut myrtillorum inungere, defensivum quin etiam singulis diebus iterare convenit. Postea cùm proximũ apparatũ abjicere voluerit Cheirurgus, iterum tres, aut quatuor pulvillos parvos ex stupis, aut gossipio paratos, albumine quin etiã ovi madefactos, & pulvere nostro ad sistendum sanguinem adspersos, in promptu habeat. Omnia clementer admovenda sunt, pulvilli tamen, qui in primo apparatu vasis impositi fuêre, si aliquo modo, quantumvis levissimè adhæserint, propter metum hæmorrhagiæ, in sequentem usque diem relinquendi sunt. Sin verò facilè, & veluti per se deciderint, recentes vasis imponere convenit, ossi filamenta sicca, reliquo vulneri sequens digestivum applicetur.

Digestivum.

℞. Terebinth. lotæ in aqua plantaginis ℥ iij.
ol. rosacei.
amygdalarum dulcium ana ℥ j.
Gummi Elemi dissoluti cum prædictis oleis, & colati ℥ ß.
croci ℈ j. Misce, fiat unguentum, addendo vitellum unius ovi.

Neque verò mutabuntur hæc remedia ante digestionem

nem factam; in primis defensivum; adspergatúrque vasis pulvis noster ad sistendum sanguinem, quo ad non sit ampliùs ab hæmorrhagia periculum; Tum remoto digestivo detergebitur ulcus mundificativo nostro de succo apii, cujusmodi infra extremo hoc capite, aut etiam sequente.

Mundificativum.

℞. Terebinth. lotæ in vino ℥ iij.
pulv. rad. aristolochiæ rotundæ.
iridis florent.
farinæ hordei ana ʒ iiij.
mellis rosacei ℥ j.
aquæ vitæ ℥ ß.
theriac. optimæ ʒ ij.
Misce, & fiat mundificativum.

Interim nitendum deorsum trahere cutem, ac musculos, qui sursum attracti fuerant, ut paulatim denuò contegant ossium incisorum extrema, utque post cicatricem inductam cutis ea, & ipsi musculi pulvini instar extremis illis ossibus substernantur. Quamobrem solent nonnulli decussatim ipsa vulneris labia suere, statim ab ipsa operatione, sicque cutem, & carnem appropinquant. Qui modus mihi non probatur propter incommoda, quæ inde sequuntur, quemadmodum antea ostensum est. Placet itaque loco suturæ, quæ fit in carne & cute, uti pulvillis, spleniis, fasciísque aut glutino ad id apto, & sequenti modo applicato.

Digesto vulnere, & inflammationis experte, linteum, ejus longitudinis, ut totum truncum ambire possit, induco sequente emplastro, aut glutino, & ad labia vulneris applico; ita tamen, ut labia minimè attingat, sed spatium minimi ferè digiti sit inter labia vulneris & emplastrum. Posterâ die siccato emplastro, & tenacissimè hærente, acum filo trajectam insero, sicque vulneris labra haud aliter conjungo, quàm si ipsam cutem & carnem perforassem. Glutini, quo ego utor, descriptio hæc est. ℞. farinæ

Glutino quomodo utendum.

Glutinum.

℞. farinæ volatilis ℥ j.
masticis
thuris
ſang. draconis
pulv. roſar. rub.
gummi tragacant. ana ʒ ij.

Miſce, fiatque pulvis tenuiſſimus, cui adde albumen unius ovi, aquæ roſarum q. ſ. ut craſſitiem mellis adipiſcatur glutinum. Maneant in infuſione per noctem: ſequenti die ſi nimis ſpiſſum fuerit medicamentum, iterùm affunde aquæ roſarum, aut plantaginis quantum ſatis eſt: deinde utere quemadmodum dictum eſt.

Relaxatur autem aliquando glutinum, aut propter abundantiam puris, aut quia Cheirurgus medicamentum aliquod humidum applicat. Si propter abundantiam puris acciderit, inſpergatur vulneri ſequens pulvis, qui exſiccat abſque mordicatione, & caſum extremorum oſſium procurat.

Pulvis catagmaticus.

℞. rad. ariſtoloch rotundæ.
peucedani
iridis Florentiæ
corticum pini
ligni Guajaci ana ℥ ß.

Miſce, fiatque pulvis tenuiſſimus, qui ulceri quotidie ſemel, aut bis inſpergatur.

Linteum glutino obductum ſi deciderit, novum applicandum eſt, idque toties, quoties opus fuerit. Eſt enim tutiſſimum remedium, minimè doloroſum, & periculi expers, quo in omnibus vulneribus, quæ ſuturâ indigent, uti poſſumus.

Os denudatum quomodo ſit tractandum.

Tandem dum curatur vulnus, procurandus caſus extremorum oſſium, quæ aëris & ſerræ contactu alterata fuerunt, aſperſis pulveribus catagmaticis, cujuſmodi eſt iſte, paulò antè deſcriptus. Ab

Ab omnibus autem humidis & oleaginosis in denudatis ossibus, in quacunque parte corporis fuerint, planè ut abstineat Chirurgus necesse est. Quapropter statim ab operatione filamentis siccis, nec non pulveribus catagmaticis ossa diligenter tegenda, ac munienda sunt. Accelerat quoque casum ossis, si post amputationem cauterium actuale, ut suo loco diximus, ossi leniter leviterq; applicatum fuerit. Etenim actualis ignis procul dubio, quod potentialis non potest, absumet, ossi robur addet, & plura alia dabit cõmoda, ut eruditè monet, Amplissimus ac Doctissimus Anatomicus & Botanicus Dn. PETRUS PAVIUS. Leviter autem ossa cauterio actuali tractanda; Primò quia nulla adest caries; sed solummodò alteratio quædam à serra, & aëre externo contracta. Secundò ne medulla vehementiâ ignis nimiùm incalescat, ac novam inflammationem excitet.

In comment. ad priora quatuor capita lib. 8. de re medica Cornel. Celsi pag. 79.

Euphorbium quoque (etsi ut verisimile est genuino & legitimo *Dioscoridis* caremus) separat & deturbat ossium cariosorum fragmenta, quemadmodum Observ. 92. Centur. 2. fusiùs demonstravimus: velut & emplastrum de betonica.

Dioscorid. lib. 3. cap. 8.

Ab initio autem, ut antea quoque monui, diligenter filamentis os denudatum obtegendum est, donec natura carne aliqua spongiosa id obtexerit, quod circa decimum, aut decimum quartum diem post amputationem fieri consuevit.

Cùm enim aër ossibus denudatis sit adversissimus, ea statim carne aliqua fungosa tegit natura, sub qua nihilominus partem illam ossis ab aëre, aut medicamentis, vel etiam à serrâ alteratam, paulatim separat, & per carnem illam fungosam expellit: os verò carne solidâ, & laudabili tegit. Itaque non satis rectè, nec prudenter faciunt nonnulli, qui in ossibus denudatis quotidiè ferè (ut ego apud quosdam vidi) scalpris os abradunt; aut carnem istam fungosam cau-

Caro fungosa in ossibus denudatis, in quem finem à natura producta.

Error qui in ossibus denudatis committitur.

ſticis abſumunt. Hinc multoties ex recenti vulnere fiunt ulcera maligna atque diuturna.

Extrema autem fragmentáve oſſis minimè vi ſunt extrahenda; ſed interdum concutienda & commovenda leviter, reliquum naturæ & pharmacis permittendum. Non eſt interim expectandus horum caſus ante trigeſimum vel quadrageſimum diem ab amputatione. Eſt & excreſcens in trunco ipſo caro coërcenda pulvere aluminis uſti, aut ſequente. ℞. aluminis uſti ʒ ij.
lapidis calaminaris
plumbi uſti
cerussæ ana ʒ j.
vitrioli calcinati ʒ ß.
Miſce, fiat pulvis tenuiſſimus.

Deinde inducenda eſt cicatrix emplaſtro palmeo, de ceruſſa cocta, unguento deſiccativo rubro, diapompholygos & ſimilibus.

Manus quomodo amputanda. Manus ſi ſola contaminata fuerit, in ipſo carpo amputanda eſt ſequenti modo. Cutis verſus cubitum reducenda fortitérque liganda eſt; quemadmodum de abſciſſione tibiæ diximus: Poſtea circumcirca juncturam linea atramento ducenda eſt. Tandem miniſter aliquis cordatus brachium firmiter teneat; Cheirurgus verò ſiniſtrâ manum, quæ amputanda, apprehendat, dextrâ autem cutem & carnem ſecundùm lineam atramento inductam, cultro ante delineato incidat, parúmque manum deprimat, ſic enim articulus protinus disjungitur & novacula abſque ullo obſtaculo, & celeriter quidem operationem abſolvit. Truncus poſtea curandus eſt, quemadmodum de tibia diximus.

Brachium quomodo amputandum. Sin verò brachium extra articulum amputandum eſt, cutis & caro uſq; ad os incidenda eſt, aut cauterio cultellari ante depicto, aut aliis cultris. Deinde os non ſcalpris, aut

ſecu-

ſecuri, ut nonnulli artis imperiti homines facere conſuevére, ſed ſerrâ præcidere convenit. Operatio autem, ut dextrè perficiatur, brachium ſcamno annectendum eſt, quemmodum de tibia diximus. Quod ſi Cheirurgo libuerit, poterit quoque applicare, & uti manicâ, antè in abſciſſione tibiæ deſcriptâ depictâque.

De amputatione digitorum.

Digiti non forcipe inciſoriâ, ut vulgus Cheirurgorum facit, aut ſcalpris, ſed novaculâ vel ſerrâ amputandi ſunt. Novaculâ quidem parvâ & acuminatâ, ſi in ipſo articulo facienda eſt operatio; ſerrâ verò, ſi extra articulationem. Miniſter itaque brachium & manum teneat, Cheirurgus verò forcipe apicem digiti, apprehendat, firmitérque ſiniſtrâ teneat: tandem ſerrâ minimâ os abſcindat. Operatio hæc cum aliàs, tum Anno 1591. in puella quadam Hildenæ, cui omnes digitos dextræ manus abſcidi, feliciter ſucceſſit, de qua vide hiſtoriam *cap.* 4. Præterea in peregrino quodam, qui Anno 1600. Româ rediens, & in monte *S. Bernhardi* à via deflectens, & inter nives pernoctans, tantum frigus paſſus fuit, ut extremitates omnium digitorum dextræ manus, (extinctis in iſtis calore nativo) Gangrænâ correptæ ſint, quemadmodum *in 2. cent. obſervat.* fuſiùs declaravimus.

Obſervat.

Cæterùm quomodo poſt curationem lignea tibia, aut ferrea manus adaptanda ſit, lector apud Ambroſium Paræum *lib.* 23. videre poterit.

De Soporiferis.

Guido de Cauliaco tract. 6. *doct.* 1 *c.* 8. *Joh. de Vigo lib.* 4. *tract.* 7. *c ultimo.* *Petrus Pigray lib.* 1. *cap.* 9.

Sunt præterea, qui ægro ante operationem ſoporiferum aliquod præbent, ut minùs ſentiat dolorem. At nos ex boni *Guidonis de Çauliaco* ſententia abſtinebimus: Quippe iſta narcotica perquàm periculoſa ſunt, propter graviſſima, quæ inducunt, ſymptomata, imò & mortem: quemadmodum poſthac *cap.* 24. exemplo quodam demonſtrabimus. Quare [illegible] agere ſuperſedebo.

Mundificativum [illegible] noſtrum de ſucco apii ad mundifican-

da & incarnanda Gangrænæ ulcera, aliáque ſordida & maligna ſic præparaturi:

Mundificativum de ſucco apii.

℞. Succi apii.
ſcordii.
arnogloſſæ majoris.
rutæ ana ℥ iiij.
mellis roſati ℔.j.
Coquantur ad conſiſtentiam ſyrupi, tum admiſce
farinæ lupinorum.
pulv. rad. ariſtoloch. rotundæ.
angelicæ.
vincetoxici.
theriaces ana ℥ ß.
aq. vitæ ℥ j.

Præparatio ranarum.

Miſce, fiat unguentum, quod ſervetur in vaſe vitreo.

Ranas, quarũ antè in deſcriptione pulveris noſtri ad ſiſtendũ ſanguinẽ memini, ſic præparo. Accipio ranas aquatiles, ſuſpendo illas in cucurbitã, ita tamen, ut fundum non attingant, ne in carbones comburantur, & aqua, quæ exſtillat, odorem gravem acquirat. Accenſo igne aquam in arena clementer extraho, & ad uſum reſervo. Eſt enim precioſa in ulceribus malignis & cancroſis, item in polypo, ozena, aliiſque pudendorum & ſedis ulceribus: inflammationem exſtinguit & malignitatem corrigit. Ignem non exſtinguo, uſque dum omnino exſiccatæ fuerint ranæ, nec ulla ampliùs exſtillet aqua. Illam tamen, quæ circa finem exſtillat, ſeparatim colligo; odorem enim aliquo modo graviorem habet, & in ulceribus oris, & narium minùs grata eſt. Ranas ita exſiccatas in catillum fuſorium projicio, ac in albiſſimos cineres comburo. Valent non ſolùm ad ſiſtẽdum ſanguinen, verùm etiam in omnibus ulceribus malignis, & ſordidis, ſi eis inſpergantur, mundificant, abſtergunt, & malignitatem corrigunt.

Aqua ranarum facultas.

Cinerum ranarum facultas.

CAP.

CAP. XX.

De symptomatibus, quæ post amputationem membri supervenire solent, deque eorum causis.

CÆterùm, etiamsi Medicus & Cheirurgus summam adhibuerint diligentiam, corpúsque ante operationem ritè præparaverint: æger tamen non semper à symptomatibus immunis esse potest. Primò, quia Medico non obtemperat, & in victus ratione peccat: aut quia adstantes officio suo minimè funguntur. Est enim verissimum, quod *Hippocrates* scriptum reliquit: nimirùm non sufficere, si Medicus officiũ suum circa ægros fecerit, omniáq; summâ cum diligentiâ adhibuerit ad morbi oppugnationẽ, nisi æger ipse, & qui circa ipsum cõstituti sunt, officio suo quoque fungantur: & quæ à Medico præscribuntur, diligenter observent. Primò itaque, ut æger obediens sit, & in omnibus Medici consilium sequatur, necesse est. Secundò ministros, qui ægro inserviunt, diligentes & vigilantes esse convenit. Tertiò exteriora quoque veluti aër secundùm morbi naturam, victus ratio, & habitatio commoda, requiruntur. Sin verò æger morosus, & inobediens, habitatio ægri incommoda, & victus ratio prava fuerint; rarissimè scopum suum attinget Medicus, etiamsi diligentissimus fuerit.

Prima causa symptomatum.

Lib. 1. aph. 1.

Secundò superveniunt symptomata post operationem, quotiescunque corpus pravis humoribus, sanguineque oneratum est. Cum impetu enim ad truncum confluunt, aut symptoma aliquod molestum in corpore excitant.

2. Causa symptomatum.

Tertia causa symptomatum ad morbi magnitudinem re-

3. Causa symptomatum.

referenda est. Si enim membrum aliquod magnum, veluti femur, aut brachium abscindendum est, aut in vulneribus capitis membranæ læsæ fuerint, quis quæso à gravioribus symptomatibus securus esse poterit? Tandem imperitia & negligentia Cheirurgi sæpissimè multorum gravissimorum symptomatum causa est: nonnunquam enim affectum, causas & symptomata, propter imperitiam non satis agnoscunt: at quis symptomata præcavebit, nisi morbi habuerit notitiam? Alii ab initio affectum negligunt, & flocci faciunt, ac interim dum corpus ægri expurgare, victus rationem præscribere, aliaque ad præcavenda symptomata, administrare debeant, ventri & voluptatibus dediti sunt. Hinc occasionem, quæ ut rectè *Hippocrates* docet, præceps est, negligunt, fitque aliquando ex levissimo aliquo vulnere gravissimus affectus, qui ægrum aut extinguit, aut ad summum periculum perducit, maximaque incommoda post se relinquit.

4. Causa symptomatum.

Vulnus simplex facilè curatur, imò natura, quæ, teste *Hippocrate*, morborum est medica, per se & absque medio, aut Cheirurgo sæpissimè vulnera consolidat: symptomata verò cùm supervenerint, omnes naturales operationes invertunt, maximasque molestias, ac ingentes labores aliquando Medico pariunt. Ut autem Cheirurgus symptomata, quæ vulneribus aliquando accidere solent præscire, præcavere, vel etiam ex arte curare possit, non satis est, ut nudam solummodò habeat experientiam: ratio (ut rectè monet *Galenus*) atque doctrina quoque requiruntur. Sed proh dolor, quorsum nunc devenit ars Cheirurgica! jacet profectò, & priscus ipsius splendor apud multos veluti caligine quadam sepultus est. Multos circumforaneos barbitonsores & castratores cognosco, quos vulgus ad cœlum usque extollit; quorum tamen nonnulli maternam linguam legere & scribere ignorant, malvam, aut parietariam

Hipp. lib. 6. Epidem. Gal. in arte medicinal. cap. 87.

De curandi ratione per venæ sectionem. Error barbitonsorum notatur.

riam vix cognoſcunt. Hi nullâ habitâ ratione corporis ægri, hernioſis teſticulos evellunt, calculos extrahunt, aliáſque graviſſimas operationes, non purgato corpore, maximo cum detrimento ægrorum perficiunt. Factâ enim operatione humores ratione doloris, veluti ad cloacam, circa locum affectum confluunt, graviſſimaque quandoque ſymptomata excitant. Illa autem, quia non rarò totum negocium invertere, majoresque moleſtias ac labores, quàm ipſe morbus procreare ſolent; neceſſe eſt, ut cheirurgus rationem ſubjecti ſui habeat, morbum ipſiusque cauſas, naturam ægri, ſimul & facultates atque vires medicamentorum rectè agnoſcat, eáque ex arte præparare, & adhibere ſciat: quæ omnia ex ipſa ſcaturigine artis, nimirùm ex *Hippocratis & Galeni, Avicennæ, Celſi*, aliorumque antiquorum, ac neotericorum Medicorum atque Cheirurgorum ſcriptis potiſſimùm haurienda, & ita collocanda ſunt, ut ratio & experientia ſimul conjungantur. Deinde & quidem potiſſimùm, quia omnia bona dona à Deo proveniunt, quemadmodum divus Apoſtolus monet, item quia Medicina à Deo creata, & data eſt, & abſque benedictione creatoris nihil operatur, videat Cheirurgus, ut in omnibus ſuis actionibus, & operationibus Deum invocet, & quantum fieri poteſt, piè & Chriſtianè vivat: circa ægros vigilans ſit, ſummamque diligentiam adhibeat. Et quia, ut antea quoque monui, ſymptomata ſæpiſſimè totam curationem prioris morbi invertunt, ideóque quomodo illa removenda, hic in gratiam tyronum annectere viſum eſt. Symptomata autem, quæ poſt operationem potiſſimùm ſupervenire ſolent, hæc ſunt: Syncope, & virium proſtratio, hæmorrhagia, febris, dolor, inflammatio, phlegmone, vigiliæ, phreneſis, convulſiones, atque Gangræna & Sphacelus de novo. De quibus omnibus ordine & ſigillatim, breviter tamen dicturus ſum, præter de Gangræna &

Eccleſiaſt. cap. 38.

Enumeratio ſymptomatum, quæ poſt operationem advenire ſolent.

Spha-

Sphacelo,quæ si denuò superaverint, præcedens curatio iterùm adhibenda est.

CAPUT XXI.

De syncope, & quomodo ea præcavenda & removenda sit.

SYncope, quæ præceps virium lapsus est, & in hujusmodi gravioribus operationibus non rarò accidere solet, periculo non vacat: nonnullos enim in ea exstinctos fuisse observatum est. Videat itaque Cheirurgus, ut ante operationem eis omnibus, quæ in syncope requiruntur, instructus sit.

Lipothymiæ causa. Multis variisq; de causis præceps virium prostratio oritur, de quibus lector *Galenum*, aliósque authores videre poterit. In gravissimis verò operationibus has potissimùm ob causas accidit. Primò propter maximam dissipationem & deperditionem spirituum vitalium. Hinc enim cor aliquo modo refrigeratur, atq; prosternitur, donec cætera viscera iterùm novum præsidium ad ipsum miserint. Hujusmodi autem lipothymiæ supervenire solent, quotiescunq; Cheirurgus in gravissimis operationibus cauterium actuale improbat, & in sistendo sanguine aut negligens, aut tardus fuerit. Cum sanguine enim spiritus simul effluunt, atque dissipantur. Cujus rei exemplum lector *cap.* 15. de illustri Germano videre poterit.

2. Lipothymiæ causa. Aristot. 10. problemat. Altera causa est, quando sanguis & spiritus repentè & nimis copiosè, sive sit propter iram, timorem, vel aliam aliquam causam, circa cor confluunt, spiritúsque vitales veluti suffocant.

3. Causa. Tertiò supervenit lipothymia, quotiescunque vapor putri-

putridus & malignus ex trunco per arterias ad cor adſcendit, ſpiritúsque vitales inficit. Quapropter quotieſcunque membrum aliquod putridum in parte mortua abſcinditur, & quod reliquum eſt carnis putridæ cauteriis actualibus in eſcharam comburitur, lipothymiæ graviſſimæ, & mortales pertimeſcendæ ſunt. Vapores enim putridi vi ignis excalefacti, ſubtiles & acres facti facilimè per arterias ad cor adſcendunt.

Quibus orificium ventriculi exquiſitiſſimo ſenſu præditum eſt, facilimè ſyncope corripiuntur, ſi bilis flava, aut aliquis alius humor acris ſurſum regurgitaverit: Uti accidiſſe memini, cùm Empirici, & imperiti barbitonſores hujuſmodi, aliaſque operationes non purgato corpore adminiſtrant. Civi cuidam Bernenſi, *Hieronymo Zobel* nomine, cum Anno 1614. Aventici venam non purgato corpore in ſiniſtro cubito incideret barbitonſor, cardialgiâ primò, mox quoque epilepſiâ correptus fuit: finito paroxiſmo epileptico imprudens barbitonſor protinus venam ſin dextra manu incidit, multúmque ſanguinis extrahit. Quid fit? iterum cardialgiâ, mox quoq; epilepſiâ graviſſimâ, & periculosâ correptus fuit; uti lector *in 4. cent. obſerv. noſtrarum* fuſiùs videbit. Corpus itaque antequam vena incidatur, aut membrum aliquod abſcindatur, ab excrementitiis humoribus, ut evacuetur, plus quàm neceſſe eſt. *4. Cauſa.* *Obſervat.*

Ubi lipothymiæ invadunt, pulſus languidus, & ita obſcurus fit, ut quandoque difficulter percipi poſſit: Sudor frigidus in facie, aliquando quoque circa pectus erumpit: Nauſea, non rarò quoque vomitus ſuperveniunt, frequentérque oſcitat æger: Sanguis ex toto corpore ad cor confluit: quapropter extremæ partes frigent; faciei nitor & color vividus aufertur; naſus acutus & oculi cavi apparent. Sanguinis quoque fluor utplurimum, fluente ad interna ſanguine, remittit, nonnunquam, rariſſimè tamen, *Signa.* *Nota.*

augetur, propter retentricis facultatis labefactationem, atq; summam prostrationem: quod & eis, quibus vena secta, & sanguis nimis copiosè extractus fuit, accidisse memini. Corpus, ut semel dicam, prostratum, & sine motu ac sensu jacet, nec quicquam videt, neque audit æger eorum, quæ circa ipsum fiunt.

Cùm autem remedia secundùm causam morbi sint mutanda, & adhibenda, necesse est, ut Cheirurgus ex sequentibus signis ediscat, an syncope propter dissipationem spirituum, vel ex eorundem oppressione proveniat:
1. idque primo ex pulsu cognoscere licet. Solutæ enim vires inquit *Galenus*, parvum, languidum, ac valdè frequentem pulsum efficiunt: pressæ verò pulsus mutant, cùm in reliquam omnem inæqualitatem, & ordinis confusionem, tum in eam, quæ in vehementia spectatur & magnitudine. Nam inæqualitates hæ oppressarum virium maximè pro-
2. priæ existunt. Secundò virium lapsus propter dissipationem spirituum semper post intempestivam hæmorrhagiam accidit. Ex oppressione verò spirituum etiam ab initio operationis, & antequam sanguis profluxerit, supervenire consuevit. Si syncope circa finem operationis, aut etiam absolutâ operatione pervenerit, haud difficulter ex sanguinis, qui effluxit, quantitate conjiciet Cheirurgus, syncope, an ex spirituum vitalium dissipatione fuerit, necne.

Galen. introduct. in pulsus.

3. Tertiò in syncope ex retentione spirituum, item ex magna crudorum humorum copia, præcordia inflantur, & totum corpus majorē naturali molem habet: & color aliis ad albidiorem, & aquosiorem speciem mutatur; aliis ad ni-
4. gridiorem, ac lividiorem. Quartò æger, si optimo corporis habitu præditus, cordatus & animosus, nihilominùs tamen lipothymiâ correptus fuerit, verisimile est, malum propter dissipationem spirituum accidere; propterea quod æger ante

Paul Æginet. lib. 2. cap. 37.

ante operationem intempeſtivè per alvum, aut ſudores expurgatus fuerit, aut in ipſa operatione multum ſanguinis profuderit. Sin verò æger delicatulus fuerit, ſtomachum debilem habuerit, intempeſtivè expurgatus non fuerit, neque hæmorrhagia uſque adeò magna ſupervenerit, certum eſt, lipothymiam propter retentionem, & ſuffocationem ſpirituum accidere: propterea quod aut ratione timoris, aut aliquam aliam ob cauſam, ſanguis, humores, & cum ipſis ſpiritus intempeſtivè confluxerit.

Ignoſce, candide lector, ſi in enumeratione ſignorum prolixus fuerim. Id enim eam ob cauſam feci, quò tyrones, junioresque Cheirurgi hujus affectus pleniſſimam notitiam habere poſſint. Quàm grave enim, & periculoſum ſit ſymptoma, Medicis in confeſſo eſt, & ſequentes obſervationes fidem faciunt. Duo ex domeſticis ſereniſſimi Principis ac Domini, Dn. JANUTII à RADZEVIL Lituaniæ, &c. Ducis, cùm in decertatione unus ex illis gladio parùm ſupra genu vulneratus fuiſſet, protinus in lipothymiam incidit, vitamque poſuit, antequam Cheirurgus Principis accurreret: etiamſi nulla ſuperveniſſet hæmorrhagia, & vulnus non uſque adeò profundum eſſet. Hæc ex relatione ſereniſſimi Principis habeo. *Obſervat.*

Gersheimenſis quidam barbitonſor *Wilhelmus Fix* nomine, cùm velitando cum Duſeldorpenſi quodam in via, haud procul ab ipſo oppido, circa carpum (ſi rectè memini) ſiniſtrum, vulnus exiguum recepiſſet, protinusque ſyncope correptus fuiſſet, in ipſa extinctus fuit, etiamſi nulla ſuperveniſſet hæmorrhagia. Ambos autem iſtos viros propter conceptam iram extinctos fuiſſe, veriſimile eſſe mihi videtur. Dolor enim iráque, ut Pontanus refert, mentem præcipitant: Sanguis enim, & ſpiritus cum impetu ad cor confluunt, coloremque vitalem extinguunt, quemadmodum videmus flammam in lampade extingui, ſi nimium o- *Obſervat.* *Ioh. Iovianus Pontanus de fortitudine lib. 1. c. 27.*

dolores [handwritten marginal note]

lei affunditur. Adde quoque conturbationis proprium esse, ut idem *Pontanus* docet, mentem labefactare: at altercatio illa absque conturbatione fieri non potuit. Honesta quædam matrona Hildenæ cùm Anno 1592. 4. Septembris per totam diem in administratione rerum domesticarum occupatissima, ac proinde defessa fuisset, & post cœnam ad focum sederet, periculosissimâ lipothymiâ correpta fuit: quemadmodum lector in tractatu de combustionibus fusiùs videre poterit.

Libro jam allegato cap. 16. Observat.

Cap. 8.

Quàmprimum itaque Cheirurgus ex supradictis signis cognoverit lipothymiam in propinquis esse, protinus ut secundùm causas adhibeat remedia necesse est. Quapropter ne in ipsa operatione longos dolores patiatur æger; aut multum sanguinis profundatur, virésque dissolvantur; cordatum & manu promptissimum convenit esse Cheirurgum. Habeat præterea in promptu pulveres ad sanguinem sistendum exquisitissimos, simul & cauteria ignita; ut venas simul & arterias protinus obturare possit. Adsint etiam ægro Ministri divini, qui consolationibus piis ipsi animum erigere possint.

Sin verò virium lapsus propter spirituum circa cor collectorum copiam acciderit, non usque adeò opus est confertim restinguere sanguinem, imò expedit, ut sanguis & spiritus iterùm ex interioribus ad exteriora, beneficio hæmorrhagiæ, & arctissimis ligaturis evocentur. Verùm enimvero in his omnibus virium inprimis habenda est ratio. Cùm primùm autem supervenerit lipothymia, ægrum protinus in dorsum collocare convenit, ita tamen, ut caput & pectus aliquomodo elevata sint, ne membra nutritioni inservientia, veluti ventriculus & hepar, diaphragma reprimant, pectúsque coarctent. Hanc quoque ob causam vestimenta, & quæcunque circa pectus & ventrem sunt, protinus relaxare convenit: quò membra respirationi inservientia libera esse possint.

Porrò si lipothymia propter dissipationem spirituum fuerit; exteriùs adhibenda sunt ejusmodi, quæ poros obturare, sanguinem quinetiam calorémque nativum simul & spiritus iterùm ad interiora propellere valeant. Quapropter facies, tempora, & carpi, aquâ rosarum, plantaginis & aceto rosaceo sunt irrorandi: Sin prædictæ aquæ minimè in promptu fuerint, aqua communis, acetum item commune substituendum est. Aqua autem (quod notandum) cum impetu, & ægro nesciente in faciem projicienda est: sic enim spiritus veluti sopiti excitantur, & ad fontem vitæ recurrunt. Os præterea & nares digitis comprimantur, quo inspiratus aër versus interiora recurrens, excalefactúsque cor calefaciat, & spiritus reficiat. Protinus quoque parum vini, aut vini Malvatici, vel nonnihil aquę cinnamomi, in qua aliquid confectionis Alkermes dissolutum sit, ægro propinandum est: Crines trahendi, & spiritus circa cor sopiti, vociferationibus excitandi sunt. *Curatio lypothymiæ ex dissipatione spirituum.*

Cùm primùm lipothymia nonnihil remiserit, buccella panis vino aut vino Malvatico madefacta, ovum item sorbile, & jusculum ex optima carne, haustúsque vini ægro offerendus est. Sin febris ardens adfuerit, vinum ptisanâ, aut decocto agrimoniæ diluendum est. Sequens quoque epithema regioni cordis, temporibus item & arteriis brachiorum applicetur. *Epithema.*

℞. Aquarum rosarum.
bugloſſæ.
borraginis.
acetosæ.
aceti rosarum ana ℥j.
corallior. præpar.
sandalorum omnium.
specierum diamargariti frigidi ana ʒj.
confect. Alkermes ℈ij.

ossis de corde cervi.
caphuræ.
croci ana ℈ ß.

Misce, fiat epithema, ut dictum: Ori præterea & naribus continuò linteum aut spongia epithemate isto insuccata admovenda est. Odores enim suavissimi, ut postea dicam, vires quoque reficiunt, instaurantque.

Syncopes ex abundantia sanguinis curatio.

Quod si syncope propter sanguinis copiam, aut ex putridis & malignis vaporibus, ex membro putrefacto ad cor elevatis advenerit, sanguis, ut post amputationem membri nonnihil fluat (secundùm tamen virium tolerantiam) necesse est. Sic enim vapores putridi iterùm ex partibus nobilibus ad truncum trahuntur. Hanc quoque ob causam ut vinculum illud paulò supra locum amputationis, ut protinus solvatur, non usque adeò est necesse: sed poterit per quadrantem horæ relinqui, ab interioribus enim ad exteriora quoque trahit. Quapropter in maximis & periculosis lipothymiis, brachia & crura arctè ligare solemus. In dorsum similiter collocandus est æger, & pectus à vestimentis liberandum. Facies vino, in quo flores spicæ macerati fuerint, aut etiam aqua spicæ: labia verò & lingua theriacâ confricanda sunt: parumque theriacæ vino malvatico dissolutæ ex cochleari exhibeatur. Aut

℞. aquæ cinnamomi
buglossæ ana ℥ ß.
confect. Alkermes ℈ j.
lapidis Bezoar gr. vj.

Misce, fiat potiuncula.

Gal. lib. 2. aph. Hipp. com. 11. Paulus Ægin lib. 6. c 40 Nicolaus Massa lib de morbo gallico tract. 3. c. 7. & tract. 4. cap. 4.

Naribus suaviter redolentia, veluti aqua cinnamomi, in qua confectio Alkermes dissoluta, aut storax, Benzoi, ambra, moschus, crocus & similia macerata fuerint, admovẽda sunt. Hujusmodi enim spiritus recreant, viresque ut *Galenus* & alii docent, instaurant. Sin autem lipothymia pro-

propter vitium aliquod matricis acciderit, aut ægra hysterica fuerit, naribus non suffitus ex odoratis, sed fœtidis, veluti asa fœtida, fumus itẽ plumarum perdicum combustarum, aut cornu caprarum, aut solearum calceamentorum, corticum cæparum, & id genus aliorum; pudendis verò odorata adhibeantur. Ita etiã, si capitis dolor ingens, ac magnùs adfuerit, suffitus aromatum naribus admotos minimè convenire, nos docet *Hippocrates* his verbis: *Suffitus aromatum, & ex odoramentis muliebria ducit.* Sæpiùs verò ad alia utilis esset, utpote ad omnia frigida & humida corporis, uteri præsertim mala, nisi capitis faceret gravitatem, quippe vapores suffitu, utpote tenuiores ad caput feruntur, idque complentes, gravitatem ejusdem efficiunt. *Lib. 5. aph. 28. Joh. Lygæus in com.*

Quod si syncope adeò gravis & vehemens fuerit, ut de vita periclitetur æger, extremitatibus, veluti brachiis & cruribus vincula dolorosa protinus injiciẽda sunt. Naribus pennâ pipere confricatâ, inditâ, aut nonnihil pulveris piperis albi calamo inspirati, sternutamenta cienda sunt; quo spiritus sopiti excitari possint. Hanc quoque ob causam pennâ oleo communi inunctâ, & œsophago intrusâ, vomitus provocare convenit. Nonnunquam enim ob crudorum humorum, vel etiam cibi copiam in hujusmodi operationibus lipothymia gravissima accidere solet, quemadmodum *cap.* 18. exemplo de gulosa quadam ostendimus. Interim autem, dum Cheirurgus sternutamenta evocat, aut vomitũ excutit, diligentissimè ut prospiciat, plus quàm necesse est. Quapropter hujusmodi præsidia non nisi maximâ urgente necessitate, adhibenda sunt. Cordi sequens epithema applicetur. *Admonitio.*

Epithema.

℞. Aquarum borraginis.
buglossæ ana ℥ j.
melissæ ℥ ij.
vini Malvatici ℥ iij.

ele-

electuarii de gemmis ʒj.
croci ℈j.
Misce, fiat epithema.

Sequens elixis vitæ quoque mirum in modum in lipothymia, & virium lapsu convenit: quandoquidem cerebrum, cor, ventriculum, omnesque partes internas roborat, spiritus recreat, ac humidum radicale instaurat, noxiosque vapores à partibus nobilioribus ad ignobiliora expellit. Detur à drachmis duabus ad unicam semis, per se, aut pauco saccharo, vel confectione Alkermes dulcorata.

Elixir vitæ.

℞. Aquarum rosarum odoriferarum.
melissæ.
buglossæ ana ℔ j.
aq. cinnamomi ℔ iij.
garyophyllorum confractorum.
nucis muschat.
macis.
benjoini.
storacis calamitæ.
cortic. citronum.
aurantiorum ana ℥ j.
florum anthos.
salviæ.
betonicæ.
primulæ veris.
buglossæ.
borraginis.
violarum.
summitatum majoranæ ana M. ß.

Incidantur & contundantur, quæ contundenda, deinde cum aquis commisceantur, & digerantur in Sole per dies 24. vase diligenter cerâ obturato. Tandem per alembicum vitreum in balneo Mariæ, lento igne destillentur.

Aqua

Aqua excipiatur ampullâ vitreâ. Ex remanentia ſ.a. extrahatur ſal, & admiſceatur aqua, item

moſchi ℈ ß.
ambræ gr. vj.
croci ℈ j ß.

Miſceantur omnia & reſerventur in ampulla diligenter clauſâ ad uſum. Præſtâs eſt, ut dixi, ſi ex cochleari exhibeatur naribus, quin etiam fronti, & arteriis brachiorum admoveatur.

Sequens quoque pulvis ſummopere convenit in lipothymia, naribus & ori calamo inditus.

℞. roſarum odoriferarum ℥ ß.
ſtoracis calamitæ
benjoini ana ʒ ij.
moſci &
ambræ ana gr. vj.

Miſce, fiat omnium pulvis ſubtiliſſimus: reſervetur in vaſe vitreo, cerâ diligenter obturato.

CAPUT XXII.

Qualis nam victus ratio ægro post operationem præſcribenda eſt.

PEractâ operatione, & remotâ lipothymiâ, ſi forſan ſupervenit, victus ratio talis, quę reliqua ſymptomata partim removere, partim quoque præcavere poſſit, præſcribenda eſt: ubi iterùm eſſentia & magnitudo morbi, ſimul & vires ægri perpendendæ.

Porrò Gangræna cùm ſit ex numero graviſſimorum morborum, extrema & exquiſita remedia, juxta *Hippocratem*, convenire, omnibus in confeſſo eſt: Victus itaque te- *Lib. 1. aphor. 6.*

 nuiſſi-

nuissimus præscribendus esset ægro, nisi vires ut plurimum contrarium suaderent. Humidum enim radicale cùm propter morbi violentiam, dolorem gravissimum, & sanguinis deperditionem sit absumptum, & spiritus vitales dissipati, omnesque actiones corporis prostratæ, pleniori victus ratione, iterùm ut instaurentur, reficianturque perquàm necesse est. Major enim error, ut testatur *Hippocrates*, in tenui victu intempestivè adhibito fit, & graviùs vires læduntur, quàm in paulo pleniore victu, præsertim ubi vires prostratæ fuerint. Quâ victus verò ratione id fieri debeat, alibi nos docet *Hippocrates*, his verbis: Victus humidus aut frigidus actu, aut potentiâ talis, febricitantibus confert; at in hujusmodi gravissimis periculosissimisque operationibus, semper adest febris: quapropter cibis boni succi, qui humectando simul refrigerant, æger nutriendus est. Hujusmodi cibus autem est, jusculum carnium recentium, caponum inprimis, gallinarum, & castratorum, hordei mundati, & avenæ decorticatæ, & similia: conveniunt & panatellæ, ut vocant, emulsiones seminum frigidorum, amygdalata, & ova recentia. Cum carne coquendæ sunt herbæ refrigerantes, veluti borrago, buglossa, acetosa, lactuca, cichorium, spinacia, cerefolium, & flores calendulæ. Spiritus enim vitales recreant. Conveniunt quoque pruna damascena, & uvæ passulæ aquâ & saccharo coctæ. Aromata præcipuè piper, zingiber, garyophylli, item allia, cæpæ, raphanus, sinapi, & hujusmodi omnia, quæ insigniter excalefaciunt, summoperè nocent. Ab initio vinum, omniaque potulenta calida omninò interdicenda sunt, nisi vires planè prostratæ, & lipothymiæ frequentes adfuerint, tunc enim per intervalla vinum aquâ dilutum exhibere convenit, alioquin bibat ptisanam, in quâ pruna, aut tamarindi incoctæ fuerint: vel detur decoctum agrimoniæ & veronicæ, saccharo dulcoratum, & cinamomo aromatizatum

Lib. 1. aph. 5.

Lib. 1. aph. 6.

tum

tum,vel lac amygdalatum. Ptiſanæ quoque & decocto agrimoniæ admiſceri poterunt ſyrupus citronum,de limonibus,de ſucco acetoſæ,de agreſta,de ſucco berberorum & ſimilia. Loco ſyruporum ſucci quoque conveniunt. Si verò tuſſis adfuerit,aut æger vitio aliquo pectoris laboraverit,ab omnibus acidis,ut abſtineat æger,neceſſe eſt: præcipuè ab initio morbi,ne auctâ tuſſi propter concuſſionem corporis,ſanguis circa truncum iterùm erumpat. *Cautio in uſu acidorum.*

Alvus ut lubrica ſit,proſpicere oportet,ubi enemata lenientia,ſuppoſitoria,& pruna aquâ & ſaccharo cocta conveniunt.

Ira præterea,triſtitia, omneſque affectiones animi vitandæ ſunt. Gaudium mediocre, uti ſpiritui recreando convenit; ſic riſus inprimis immoderatus ſupra modum nocet: Ridendo enim cor totumque nervoſum genus maximo cum impetu moveri,atque ex una in alteram partem ferri,*Centuriæ primæ Obſervat.* 23. annotavimus. Hinc perſpicuum fit, duabus de cauſis riſum nocere eis, quibus membrum aliquod amputatum eſt. Primò quia ridendo nervi contrahuntur,unde dolor,& convulſiones:ſecundò, quia ex maxima illa concuſſione,& agitatione corporis,& muſculorum venæ quoque & arteriæ agitantur & commoventur, ac proinde ſanguis iterùm erumpit,quemadmodum loco jamjam allegato fuſiùs monſtravimus; & exemplo non vulgari in Nobiliſſimo & Strenuo viro Dn. *Imberto à Diesbach* domino ad S.Chriſtophorum obſervato, confirmavimus. Prædicta victus ratio non ſolùm amiſſas vires inſtaurat;verùm etiam quàmplurima ſymptomata, quæ ægris inſidias parare ſolebant, avertit. *Ira, item riſus periculoſus.*

CAP. XXIII.

Quomodo hæmorrhagia, si post primum apparatum iterum supervenerit prohibenda & compescenda.

OMnium symptomatum, quæ vulneribus superveniunt, hæmorrhagia meritò periculosissimum est censendum, præcipuè autem, si arteria aliqua aperta fuerit. Ex arteriis enim sanguis longè impetuosiùs, quàm ex venis prosilit; & propter continuum motum earum, densam duplicemque tunicam difficulter obturari possunt. Hinc æger in vitę discrimine versatur. Cum sanguine enim spiritus dissipantur, vires dissolvuntur, humidumque radicale exhauritur: hinc partes nobiles adeò labefactantur, ut sæpissimè obstructiones gravissimæ viscerum, ictericia, & hydrops sequantur. Quòd si singultus supervenerit, de ægro actum est. Ubi enim sanguis plurimus effluxerit, à quovis loco, sive à naribus, sive ab ore, thorace, ventriculo, utero, hæmorrhoidibus, singultus, qui ventriculi depravatus motus est, aut convulsio superveniens, malum. Fit enim hujusmodi singultus ex inanitione, & absumptione humidi radicalis, quapropter ut plurimum lethalis est, ut *Hippocrates* & experientia docent.

Hipp. lib. 5. aphor. 3.

Hanc ob causam prospiciat Cheirurgus, ut diligentes & fideles ministros ægro adjungat, qui omnia, quæcunque necessaria videbuntur, adhibeant: Inprimis autem manu madefacta oxycrato, stupas cum pulvere continuò per vices continuare debent, ne sanguis erumpat. Prospiciant præterea, ne multùm se commoveat æger, sternutet, vociferetur, tussiat, rideat, aut corpus culcitris multùm oneret.

Quid

Quid plura ? quæcunque corpus commovent, aut quovis modo excalefaciunt, vitanda ſunt.

Monitos autem hîc velim juniores Cheirurgos, ut interim dum æger dormit, vigilans & diligens ipſi adſit miniſter, ne æger propter falſas imaginationes, quæ aliquando ſupervenire ſolent, truncum commoveat, iterumque ſanguis erumpat, quemadmodum cuidam ægrotorum meorum in agro Paterniacenſi accidit. Hic cùm brachium ad cubitum amputaſſem, ille verò tertio die, me abſente, brachium, (quod minimè ſibi amputatum eſſe perſuadebat) extendere, & manu, neſcio quid, apprehendere vellet; denuò apertâ venâ, hæmorrhagia magna & viriũ proſtratio ſecuta eſt, ita ut paucos poſt dies è vita diſceſſerit. De hujuſmodi falſis imaginationibus videat lector *obſ.* 14. & 15. *Cent.* 3. item *Laurentii Jouberti* tractatum *de vulneribus ſclopetorum.* *Admonitio ad tyrones.* *Obſervat.*

Quod ſi hæmorrhagia ſupervenerit, nõ ilicò tamẽ amovendus eſt primus apparatus, ſed priùs tentandum, an aliis remediis retineri poſſit. Protinus itaque unus ex miniſtris manu ſtupas cum pulveribus contineat, fortiterque contra oſcula venarum reprimat. Ne autem incaleſcat manus, ſæpiſſimè oxycrato immergenda eſt. Alius præterea adſit miniſter, qui ſuperiorem partem trunci, linteis oxycrato madefactis involvat.

Si amputatum fuerit crus, brachia ad cubitum arctiſſimo vinculo conſtringenda ſunt, erit id vinculum è tenui redimiculo, cujuſmodi illud eſt, quo mulieres adligandos nodandosque ſuos crines uti conſueverunt. Sin amputatum fuerit brachium, crura ad poplitem conſtringere convenit: Ligatura enim hæc ſanguinem protinus attrahit, & hæmorrhagiam ſæpiſſimè impedit. Ad eandem intentionem ſummoperè quoque convenit venæ ſectio in oppoſita parte facta: hoc eſt, ſi crus dextrum amputatum fuerit, in *Vena quando poſt amputationem ſecanda.*

cubito dextro ſecanda eſt vena: ſi verò brachium abſciſſum, venam in poplite ſecare convenit. Quod ſi vena in poplite non apparuerit, in pede ſecanda eſt, dum modò id abſque immerſione pedis in aquam calidam fieri poterit: Quandoquidem in his frigido, frigidaque aquâ utendum, unde fluit ſanguis, aut fluxurus eſt. Immerſis enim pedibus manibusque in aquam calidam, totus ſanguis incaleſcit; adeoque effervеſcit, ut difficulter reſtingui poſſit. Quapropter etiam frictiones eis, quibus ſanguis fluit, aut fluxurus eſt, minimè convenire, rationi conſentaneum eſt. Evacuatio autem hæc non ſolùm in hæmorrhagia convenit; verùm etiam reliqua ſymptomata, veluti febrem, dolorem, inflammationem, & ſimilia arcet atque impedit.

Hipp. lib. 5. aph. 23. *Nota.*

Quæ ante venæ ſectionem perpendenda. Ante venæ ſectionem autem diligentiſſimè perpendere debet Cheirurgus, an æger ſit plethoricus, juvenis & robuſtus. Si enim cacochymicus, ſenex, aut multùm imbecillis fuerit, minimè, aut in pauciſſima ſaltem quantitate detrahendus eſt ſanguis.

Si intemperies maxima hepatis adfuerit, ſequens epithema tepidè applicare convenit regioni hepatis.

Epithema.

℞. aquar. endiviæ.
cichorii.
lactucæ.
abſinthii ana ℥ ij.
aceti roſacei ℥ ß.
ſpecier. diarrohod. abbatis
diatrion ſandalon ana ℈ ij.
caphuræ ℈ ß.

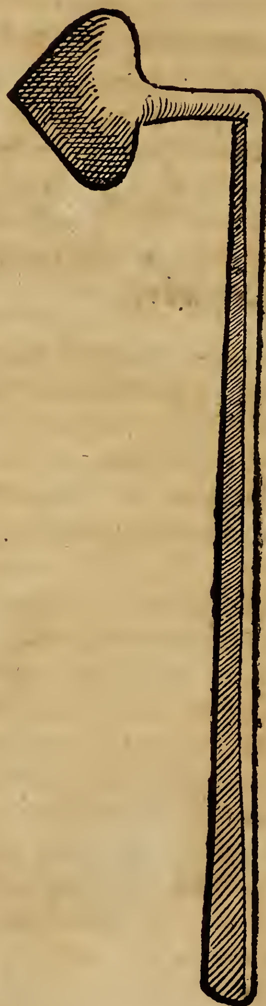
Miſce, & applicetur, ut dictum cum filtro, aut ſpongia, vel etiam linteo reduplicato.

Aër qualis eſſe debeat. Aër, in quo æger verſatur, frigidus ut ſit, neceſſe eſt: quapropter, ſi tempus calidiſſimum fuerit, cubiculum aquâ frigidâ aſpergendum, & foliis plantaginis, ſalicis, quercinis, roſa-

rosarum, gramine & similibus hinc inde sparsis, calor attemperandus est.

His adhibitis remediis, si sanguinis fluxus non sistitur, fascias, vesicam, reliquaque omnia clementer solvere & amovere iterúmque renovare necesse est. Quod si vena, ex qua sanguis profluit, in conspectum venerit, forcipe apprehendenda, & filo reduplicato liganda est, quemadmodum superiùs dixi. Si verò impetuosè profluxerit sanguis, ita ut de vita periclitetur æger, sequenti cauterio candente compescendus & restinguendus est.

Tan-

Tandem ſtupæ cum pulvere ad ſanguinis fluorem ſiſtendum, veſica item, ac reliqua, quemadmodum *cap.* 19. declaravi-

declaravimus, applicanda ſunt. Addit quoque miniſter, qui manu oxycrato madefactâ, ſtupas cum pulveribus ad oſcula venarum reprimat.

CAPUT XXIV.

De dolore, inflammatione, & intumefactione, & quomodo hujuſmodi ſymptomatibus occurrendum.

POſt hæmorrhagiam omnium ſymptomatum periculoſiſſimum dolor meritò cenſendus eſt, cùm ſit mater, ex qua quàmplurima mala generantur. Quapropter non ſine graviſſima cauſa monet *Galenus*, vulnera blandè eſſe tractanda, ne dolor ſuboriatur. Etiamſi enim corpus ante operationem eâ, quâ fieri poteſt, diligentiâ expurgatum ſit, attrahit nihilominus dolor, maximo cum impetu ſanguinem & humores ex toto corpore ad truncum, iterumque inflammatio, intumefactio, phlegmone, convulſiones, aliaque ſymptomata ſuboriuntur. Ratione item doloris vigiliæ, inquietudines, phreneſis, lipothymiæ, proſtratio appetitus viriumque conſequuntur. Digeſtio quoque non tantùm ventriculi, verùm etiam vulneris impeditur, ita quidem, ut ſæpiſſimè Gangræna iterùm circa truncum ſuboriatur. Monitos itaque velim juniores Cheirurgos, ut in omnibus operationibus illam adhibeãt diligẽtiam, quò omnia, quantum quidem fieri poteſt, abſque dolore perficiant: Id enim vult *Galenus*, cùm operationes jucundè fieri debere præcipit. Quapropter omnes meritò vituperandi ſunt, qui ægros nulla urgente neceſſitate, doloribus ac tormentis lacerant.

Meth. med. lib. 5.

Admonitio.

Meth. med. lib. 14. c. 13.

Dolor autem præcavetur internis, externiſque remediis.

Dolor quomodo præcavendus.

diis. Internis, quæ affluentes humores, & sanguinem, sive is qualitate sive quantitate peccaverit evacuant: Externis, quæ eosdem humores sanguinemque à parte affecta repellunt, alterántve. Quod si circa truncum aliquid doloriscum à Cheirurgo commissum fuerit, hoc est, si medicamentum aliquod acre applicuerit, aut vinculum (uti nonnulli faciunt) ad truncum reliquerit, id protinus quoque corrigendum & removendum est.

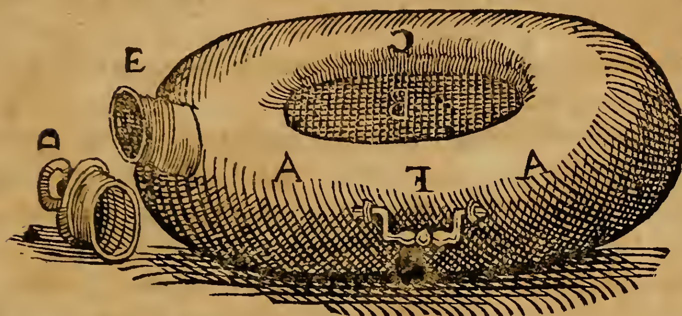
Dolor tribus modis sedatur.

Cæterùm sedatur dolor tribus modis, 1. auferendo causam, 2. corrigendo intemperiem, quæ partem læsam afficit, 3. stupefaciendo & sensum partis hebetando. Quapropter, si dolor ex affluxu humorum acciderit, corpus iterùm secundùm humoris prædominantis naturam expurgandum est. Id tamen, nisi violentia morbi obfuerit, ante operationem fieri debet: quo facta operatione corpus purum sit, ne forsan ex motu isto sanguis iterùm erumpat. Sin verò corpus ante operationem expurgatum non fuerit, & dolor ac inflammatio supervenerint, post operationem (si vires permiserint) clementer expurgandum est. Ne autem, dum æger è lecto ad exonerandam alvum egredi cogitur, hæmorrhagia iterùm superveniat, sequens vasculum ad excipienda excrementa aptissimum ipsi supponatur.

Vasculum autem illud ex cupro, aut stanno fabricatum, & rotundum esse convenit, latum pollices tredecim: altitudo pollices quatuor non excedat. In superiori parte foramen habeat rotundum, & pollices septem longum, cujus limbus aliquomodo depressus sit; quemadmodum sequens figura indicat.

Figura

Figura pelvis ad excipienda excrementa.

A A. Vacuum ſive ventrem vaſculi denotant.

B. Foramen rotundum in ſuperiori parte pollices ſeptem longum adumbrat.

C. Limbus eſt vaſculi, nonnihil impreſſus, idque in illum finem, ne æger ab ipſo lædatur, ſed commodè ei inſidere poſſit.

D. Operculum fiſtulæ *E.* notatæ, per quam pelvis mundatur, denotat.

F. Manubrium vaſculi deſignat.

Quo lector figuram vaſculi, & inprimis limbi depreſſionem, eò meliùs intelligere queat, appoſita eſt figura altera; quæ vaſculum per medium diſſectum repræſentat.

Interim autem, dum æger alvum exonerare nititur, minister, ut manu poscâ madefactâ pulvillos, fasciam & pulveres ad sanguinem sistendum versus vasa reprimat, necesse est. Clementer tamen omnia facienda sunt, ne dolor excitetur.

Victus ratio talis præscribenda est, qualem *cap.22.* & alibi fusiùs indicavimus.

Venæ sectio. Si plethora maxima adfuerit, & sanguis in partem læsam confluxerit, doloremque excitaverit, incidenda est vena, dummodò vires consentiant, & æger sit juvenis, neque in ipsa operatione multum sanguinis profusum fuerit: Quandoquidem venæ sectio in omnibus doloribus, præcipuè qui ex plenitudine sanguinis proficiscuntur, singulare præsidium est.

Vinculum ex superiori parte amputationis post operationem solvendum. Solent nonnulli Cheirurgorum vinculum ex superiori parte amputationis, in secundum apparatum relinquere: idque in eum finem, ut oscula venarum, simul & arteriarum constringantur: Sed perperam profectò faciunt. Vinculum enim hoc maximos atque continuos dolores, ingentesque cruciatus excitat. Hinc inflammationes, febres, vigiliæ aliaque gravissima symptomata suboriuntur. Attrahit enim cum impetu sanguinem, atque humores ex toto corpore ad partem læsam. Hanc quoque ob causam primus apparatus, si ullo modo fieri possit, aut ad summum secundo aut tertio die removendus est. Fasciæ enim & vesica bovina, cùm circumcirca truncum exsiccantur, dolores quoque non spernendos excitare solent.

Primus apparatus quando removendus.

Nonnulli ab initio linteaminibus, ac culcitris calidis ita solent obvolvere truncum, ut inde (maximo ægrorum damno) præter modum incalescat, atque ratione suæ caliditatis, sanguinem humoresque ex corpore attrahat. Hæc, si causa doloris fuerint, corrigenda quoque erunt.

Unica superest causa doloris, quæ removeri non potest, nimirùm

nimirùm, quæ propter puris præparationem accidit, ac præcipuè tertio, quarto, ac quinto die ægrum infestare solet. Pus enim, teste *Hippocrate*, dum conficitur, dolores fiunt, ratione quâ materia circumstantes partes intendit, ob ipsius fusionem, & spirituum dissolutionem. Febres item accidunt magis, corde jam concalefacto, quàm jam confecto pure: quippe materia tum attenuata est, & multum spirituum exhalavit, putrida denique concocta sunt, atque effluunt. Hoc itaque tempore æger blandè & circumspectè tractandus est, omniaque, quæ dolorem excitare solebant, evitanda, atque removenda sunt. *Lib. 2. aph. 47.*

Secundò sedatur dolor, corrigendo intemperiem partis affectæ. Ratione enim solutionis continui pro plenitudine & cacochymia corporis humores in partē affectam plus minúsque confluunt, & excalefaciendo, ac partes nervosas extendendo & alterando, dolorem atque intumefactionem excitant. Itaque statim ab initio, quemadmodum antea quoque monui repellentia applicare convenit. Quapropter totum membrum bis aut ter in die oleo rosaceo & myrtillorum, ut inungatur, & defensivum applicetur, necesse est. Pulvilli item & fasciæ oxycrato imbuenda sunt. Hæc omnia enim non solùm affluentes humores repellunt, verùm etiam calorem partis affectæ ad temperiem reducunt. *2. modus sedandi dolorem.*

Etsi autem hujusmodi frigida parti affectæ applicare necesse sit; ipsum tamen vulnus, ut temperatè sit calidum, prospicere debet Cheirurgus. Quamobrem digestivum utcunque copiosè filamentis & pulvillis applicandum, & ne oxycratum aliáque frigida ad ipsum vulnus perveniant, danda est opera. Frigidum enim, inquit *Hippocrates*, ulceribus mordax, non quidem erodendo, quod continuum est; sed potiùs divellendo cutem obdurat, substantiam ejus densans, & constringens dolorem importabilem facit, eo *Lib. 5. aph. 20.*

 quod

quod nativum calorem, qui suppurationis causa est, exstinguat, livorem obducit, & denigrat, rigores febriles, convulsiones, distentiones creat, non quidem per se, ut rectè docet *Lygæus*, sed ex accidente: Nam conclusis corporis meatibus putredinem, & subinde febrem excitari necesse est. Summa, ut verbo dicam, pars affecta ad temperiem quantum quidem fieri potest, reducenda est: hoc est, ut neque nimis sit calida, frigida, humida, aut sicca: Quandoquidem, nisi pars affecta quàm optimè fuerit temperata, minimè curari posse, *Hippocrates*, & experientia fidem faciunt.

Lib. 5. aph. Hipp com. 17.

Hipp. lib. de ulceribus, Gal. meth. med. lib 3. cap. 8. & lib. 4. cap. 2.

Sin verò materia affluens pituitosa fuerit, victus ratio utcunque calida & sicca instituenda est, uti *cap.* 12. in victus ratione in causa frigida & humida fusiùs declaravimus. Trunco non frigida, sed temperatè calida, veluti unguentum basiliconis, aureum cataplasma, item ex farina fabarum, lupinorum, baccarum lauri, floribus chamomillæ, sambuci, meliloto, rosarum, & summitatum absinthii, omnibus vino rubro coctis applicanda sunt. Truncus quin etiam linteis & stupis calidis involvantur, & digestio vulneris celeriter promovenda est.

Venæ sectio.

Venæ sectio hìc vix locum habebit, quin potiùs corpus à pravis humoribus expurgare expediet.

His, uti dixi, adhibitis, si præter spem atque exspectationem dolor, inflammatio, affluxus humorum & febris iterùm supervenerint, denuò corpus secundùm humoris prędominantis modum expurgare, venam secare, & defensiva applicare, & truncum, totumque membrum sequenti linimento calidè inungere necesse est.

℞. ol. rosarum.
myrtillorum.
anethi.
lumbricorum ana ℥ j. Misce.

Interim tamen etsi inflammatio aliqua adsit, vulneri tamen,

men, ut omnia tepidè applicentur necesse est. Calidum enim, ut *Hippocrates* testatur, pus movet, cutem emollit, dolorem sedat, rigores, convulsiones, & distensiones mitigat. In hunc itaque finem sequens digestivum vulneri filamentis copiosè imponendum est. *Lib. 5. aph. 22.*

Digestivum.

℞. terebinth. claræ, & aqua betonicæ, aut veronicæ lotæ ℥j ß.
ol. rosacei &
de vitellis ovorum ana ℥j.
gummi Elemi &
ceræ novæ ana ʒvj.

Dissolvantur lentissimo igne, & percolentur: postea admisce

croci ℈j ß.
vitellos ovorum num. ij.

Misce, fiat unguentum, quod filamentis tepidè applicetur, & emplastro basilicone cooperiatur. Aut applica sequens cataplasma, quod dolorem mirum in modum mitigat:

Cataplasma.

℞. medullæ panis ℔.j.

Coquatur cum lacte vaccino, ad formam cataplasmatis; deinde admisce

ol. amygdalarum dulcium.
de vitellis ovorum ana ℥j.
butyri recentis ℥ij.
croci ℈j.
vitellos ovorum num. ij.

Misce, & applica calidè.

Error quorundam seplasiariorum in expressione olei de vitellis ovorum notatur.

Oleum autem de vitellis ovorum, ut & amygdalarum dulcium, quod diligenter notandum, & observandum, non ex vitellis aut amygdalis combustis (quemadmodum nonnulli seplasiariorum, quo oleum copiosiùs & minori cum labore extrahere possint, facere consueverunt) sed

leviter

leviter calefactis, eâ, quâ par est, diligentiâ extrahendum est. Combustis enim vitellis amygdalísve oleum quidem facilè, sed sordidum, fœtidum, & ad sedandos dolores ineptissimum elicitur.

Sequens item fomentum dolorem lenit:

Fomentum anodynum.

℞. flor. chamomillæ.
meliloti.
rosarum rubearum.
absinthii ana M. ß.
radic. altheæ ℥ j.
sem. anisi.
fœnigræc. ana ℥ ß.

Incidantur omnia in minutissimas partes, & coquantur in lacte vaccino, in quo spongiâ aut filtro madefacto calidè applicetur loco dolenti, & cùm primùm refrigeratum fuerit, iterùm prædicto lacti calido intingatur.

Tertius modus sedandi dolorem.

His si non sedatur dolor, ad narcotica transeundum est: à levioribus tamen incipere convenit, hunc in modum:

℞. syr. de papavere ℥ j.
aquæ lactucæ
papaveris albi, &
buglossæ
aq. cinnamomi ana ℥ ß.
confect. Alkermes ℈ j. Misce, fiat potiuncula, detur duabus horis post cœnam.

Si ad fortiora transire necesse fuerit, detur Philonium Romanum, Triphera magna cum opio, aut Laudanum *Paracelsi.* Vulneri emplastrum ex hyoscyamo, floribus nenupharis, sem. papav. albi, opio, & similibus applicetur.

Observatio. *Ex abusu Laudani Nobilis quidam vitæ finem fecit.*

Cautus tamen hac in re, ut sit Cheirurgus, necesse est, præsertim in exhibitione *Laudani:* quamvis enim sit medicamentum præstantissimum, quendam tamen, cùm eo abuteretur, mortem sibimet intulisse observavi. Fuit is Nobilis

lis, haud procul à Coloniâ habitans, & quinquaginta circiter annorum ætatis: Is cùm dolore Nephritico, simul & Arthritico mirum in modum excruciaretur, Coloniam ad Medicum mittit, auxiliumque ejus exposcit. Præparat Medicus doses aliquot *Laudani*, & ad ægrum tranferendas tradit tabellario, cum instructione quomodo medicamento isto uti deberet. Servus ad Nobilem suum reversus, medicamentum quidem tradit, schedam verò in via amiserat: Æger præ maximo dolore cùm veluti prostratus esset, neq; ut famulus Coloniam rediret, iterúmq; instructionē Medici exposceret, expectare posset, medicamentū, quod pro aliquot dosibus miserat Medicus, unâ vice deglutiit. Dolores ita sedati fuêre, somnoque tam profundo correptus fuit æger, ut dormiendo inter homines esse desierit. Basileæ in duobus ægris idem accidisse, ex relatione Dn. D. *Caspari Bauhini* habeo. Hasce adscribere volui historias, non in eum finem, ut medicamenta hæcce præstantissima utilissimaq́; improbare velim, quin potiùs juniores Cheirurgos admonerem, ut circumspectè, & prudenter ea exhibeant. Ante exhibitionem tamen *Laudani*, aut cujusvis medicamenti arte chymica præparati, prospiciendum est; ut fideliter & ab exercitato artifice sint præparata. Et quia in præparatione maxima difficultas sita (uti alibi fusiùs demonstravimus) caveat sibi Cheirurgus, ne facilè præscribat medicamenta chymica, nisi ipsemet, aut exercitatus & peritus pharmacopæus illa præpararit: cautiones præterea, quæ apud D. D. *Oswaldum Crollium*, & alios leguntur, in eorum exhibitione diligentissimè observandæ sunt.

Quæ ante exhibitionem medicamentorum chymicorum perpendenda.

Vide responsionem Epistolicam ad Dn D. Mich. Doringium, circa finem.

Atque hæc sunt præsidia, quibus dolores sedentur, inflammatio extinguatur, & intumefactio partis malè affectæ consumatur. Quod si inflammatio in abscessum abierit, sequenti cataplasmate procuranda & acceleranda est suppuratio.

Cataplasma anodynum & maturans.

℞. medullæ panis albi ℥ vj.
radicum altheæ ℥ ij.
pulv. seminis lini, &.
fœnigræci ana ℥ j.
ficuum n°. vj.

Cum decocto radic. altheæ, fiat s. a. cataplasma, addendo in fine butyri recentis.

axung. porcin. recent. ana ℥ j ß.
vitellos ovorum n°. ij.
croci ℈ j ß.

Misce, fiat cataplasma, quod calidè applicetur: lenit dolores, & suppurationem accelerat.

Rupto abscessu, mundificandum, & incarnandum est ulcus, ut artis est.

Sin verò inflammatio de novo in Gangrænam terminaverit, remedia, quæ in curatione Gangrænæ tradita sunt, iterùm admovere convenit.

CAPUT XXV.

De immoderatis vigiliis, inquietudinibus, & mentis alienatione.

VIgiliæ inquietudinesque ex numero quoque sunt gravissimorum symptomatum, quæ post operationem ægros torquere solent. Ratione enim vigiliarum & inquietudinum, digestio stomachi simul & suppuratio vulneris, impediuntur retardantúrque, vires quoque prosternuntur, & humidum radicale absumitur: cujus loco viscera pravis humoribus gravantur. Móxque febris oritur, tandémque mentis alienatio, & quandoque phrenitis, symptoma longè periculosissimum sequitur. Maturè itaque

ægris

ægris prædictis symptomatibus correptis succurrendum est.

Inprimis autem, quàm diligentissimè perquirere convenit, quæ vigiliarum sit causa, eáque auferenda est. Ea si fuerit dolor, sedandus est, quemadmodum in præcedenti capite fusiùs declaravimus. Si febris adfuerit, purgandus est æger; vena item (dummodò vires adfuerint) secanda, & victus ratio præscribenda, de quibus omnibus ante satis prolixè dictum fuit.

Animi perturbationes, inprimis mœrores, apud hujusmodi ægros, quibus membrum aliquod amputatum est, vigiliarum & inquietudinum non rarò in causa esse solent. Quapropter, ut gratissimi amici ægrum adeant, ipsúmque blandè alloquantur, animúmque ipsius à solicitudine abducant, perquàm necesse est. *Mœrores*

Ira similiter summopere vitanda: impedit enim non solùm somnum, & quietem, verùm etiam sanguines & humores ita incendit, ut febris inde, alienatio mentis, & nonnunquam mors sequantur. Quòd si splendor Solis quietem retardaverit, linteis nigris fenestras obscurare, luménque recludere convenit. Quandoque fluxus alvi ægro adeò est molestus, ut somnum capere non possit: quapropter restinguendus est; cibus quinetiam talis exhibendus, qui non solùm facilè concoquatur, multúmque nutriat, verùm etiam humectet, somnúmque conciliet. Cum carne itaque lactuca, folia violarum, borrago, buglossa, portulaca, item hordeum decorticatum, & hujusmodi coquenda sunt. Aut exhibeantur emulsiones sem. frigidorum, & sem. papaveris albi. Mitissimum, & optimum remedium, quod potest dari cum debilitate virium, est tale hordeum mundatum refrigerans. *Ira.* *Vide Observ. 17. Cent. 1.*

℞. hordei mundati, diutissimè cocti ℥ iij.
amygdalarum dulcium infus. in aq. frig & ro-

 sarum

sarum tantundem.
quatuor sem. frig. majorum mund. ana ℥ ß.
sem. papav. albi ʒ j.
sacchari rosati q. s.

Fiat hordeum mundum, contundendo omnia simul, & coquendo parùm post impositionem sacchari rosati; detur post cœnam in introitu lecti, nec sit spissa sorbitio. Conciliat somnum humectando, & refrigerando, & vires imbecillas reparat.

Potio somnifera. Sequens quoque potio intemperiem calidam internarum partium mitigat, somnumque provocat.

℞. fol. lactucæ.
portulacæ ana M. j.
flor. nenuphar. &
violarum ana M. ß.
quatuor sem. frig. major. ana ʒ ij.
papaveris albi ℥ j.
liquiritiæ &
passularum ana ℥ ß.

Fiat decoctio in aqua ad consumptionem tertiæ partis. In ℔ j. colaturæ dissolve syrupi de papavere, & nenuphapharis ana ℥ j. ß. Misce, fiat potio, de qua bibat æger bis, aut ter in die, jejuno scilicet stomacho, & duabus horis post sumptam cœnam ad ℥ iiij. pro dosi. Si recentes herbæ in promptu minimè fuerint, sumendæ sunt aquæ destillatæ cum syrupis.

Laudanum quoque opiatum, triphera item cum opio, philonium Roman. & requies Nicolai, somnum provocant, intemperiemque calidam internarum partium mitigant, sed cum judicio hæc omnia exhibenda sunt, quemadmodum *præcedente capite* juniores Cheirurgos monui.

Enema. Sequens enema somnum quoq; provocat, incendiúmque renum mitigat.

℞. hordei

℞. hordei mundati ℥ ij.
herbar. plantaginis.
violarum.
portulacæ ana M j.
quatuor ſem. frig. maj. ana ℥ ij.
ſem. papav. albi ℥ j.

Fiat decoctio in aqua ad conſumptionem tertiæ partis in ℔ j. colaturæ diſſolve.

ol. violarum &
nenupharis ana ℥ j ß.
caphuræ ℈ ß. Miſce fiat clyſter.

Si maximus tamen capitis & ventriculi fuerit dolor, caphurâ cautè utendum eſſe, monet Dn. D. *Raymundus Mindererus*, quapropter medicamentis ſive per os exhibitis, ſive per alvum infuſis, aut exteriùs admotis, camphoram, ſi dolor capitis adfuerit, minimè admiſcere ſoleo. *Cautio in uſu caphuræ.* *Lib. de peſte cap. 15.*

Frons & tempora bis aut ter in die ſequenti linimento inungere quoque convenit.

℞. ol. roſacei &
nenupharis ana ℥ j.
opii diſſoluti in aqua roſacea
caphuræ ana ℈ j.
aceti roſacei ℥ ß. Miſce.

Tempore æſtatis nodulus ex ſequentibus herbis fieri, & naribus admoveri poterit.

℞. florum, aut folior. papaveris.
folior. hyoſcyami.
mandragoræ ana M. ß.
caphuræ.
opii ana ℈ ß.
aceti parum. Incidantur & contundantur ſimul in mortario ad uſum.

Uno vel altero prædictorum medicamentorum exhi-

bito, fronte item & temporibus inunctis, & nodulo naribus admoto, fenestræ obscurandæ sunt, & ut omnia placidè, & suspenso gradu circa ægros agantur, adstantibus injungendum est.

Phrenitis. Si phrenitis causa vigiliarum fuerit, injecto priùs enemate, & sectâ venâ in cubito, si vires constiterint, iterùm corpus Cholagogo aliquo medicamento, veluti ex rhabarbaro, electuario de succo rosarum, syrupo rosato solutivo, cum aqua cichorii & lactucæ dissoluto expurgare, cucurbitulasque scapulis & nuchæ applicare convenit.

Victus frigidus ac humidus præscribendus est. A vino omninò abstineat æger, cujus loco ptisanam, aut decoctum agrimoniæ, cum succo berberorum, citronum, granatorum, & syrupo violaceo, & de succo acetosæ bibat. Potio somnifera, reliquáque omnia superiùs commemorata, hîc quoque conveniunt.

Topica ab initio sint frigida, & repercutientia. Abrasis itaque crinibus inungatur caput unguento populeonis recenti, antiquum enim calefacit. Deinde

℞. aquæ rosarum.
nymphеæ.
solani.
betonicæ ana ℥ ij.
aceti rosacei ℥ j.

Misce, & applica tepidè cum panno. Tempore æstatis contusis herbis exprimatur succus, & cum pauco aceto applicetur. Ad somnum conciliandum adde capita papaveris albi, aut eorundem stillatitium liquorem. In augmento morbi multis repellentibus pauca resolventia addenda sunt, ut:

℞. ol. violarum &
rosarum ana ℥ j.
ol. chamom ℥ ß.

succi

succi aut aquæ betonicæ ℥j.

Misce, pro linimento.

Vigiliæ quàmprimum remiserint, & phrenitis in declinatione fuerit, ab omnibus medicamentis, quæ opium, mandragoram, papaver, & hujusmodi recipiunt, abstinendum est, ne temperamentum cerebri, quod frigidum & humidum est, destruatur. In declinatione itaque cùm resolvendum est, catulus aut columba per medium dissecta, & calida applicata, summoperè conveniunt: uti quoque pulmo arietis calidè applicatus. Hæc verò quàmprimum refrigerata fuerint, auferenda sunt. Pulmonem tamen aquâ in qua betonica, rosmarinus, rosæ, & flores chamomillæ incoxerint, iterùm excalefacere soleo. Sequens quoque pulvis capiti inspergatur.

Pulvis capiti inspergendus.

℞. florum betonicæ.
anthos.
salviæ
rosarum odoriferarum ana p. ij.
radic. iridis florentiæ.
caryophyllatæ ana ʒ iiij.
styracidis calamitæ ʒj.

Misce, fiat pulvis.

CAPUT XXVI.

De Spasmo.

SPasmus quoque nonnunquam ægrum post operationem non tantùm excruciare, verùm etiam non rarò trucidare solet: quapropter ipsius curatio minimè hîc omittenda.

Spasmus quid sit.

Spasmus autem sive Convulsio, ut docet *Galenus*, est; qui ner-

nervos & musculos in eum cogit affectum, in quem ab animali facultate, cùm naturalem habitum servarent, ducebantur. In hoc enim malo nervi & musculi in eas partes attrahuntur, quibus innascuntur, verùm id motu quodam violento, ac præter voluntatem ægri fit.

Convulsio duplex. Convulsio est aut universalis, aut particularis. Universalis triplex est: aut enim caput, totumque corpus in pectus contrahitur, aut caput cervixque ac reliquum corpus ad posteriora, & dorsum convellitur; aut corpus immobile manet, neutramque in partem inflectitur, sed recta in utramque partem intenditur.

Convulsio particularis est, quæ partem aliquam corporis saltem occupat. Fit autem hic morbus vel expletione, vel exinanitione, aut propter consensum dolorificum, vel propter putridos, & malignos vapores, ad cerebrum & originem nervorum elevatos, de quibus vide supra *cap.* 17.

Prognostica. Omnis convulsio periculosa est, præsertim ea, quæ fit ab inanitione. Nervi enim post immoderatas purgationes, vomitum, hæmorrhagiam intempestivam, & febrem ardentem exsiccati, non facilè humectari possunt, ita quidē, ut morbi acerbitas vires exsolvat, exitiumq; afferat, priusquàm nervi iterùm humectentur, & ad temperiem reducantur. Quapropter convulsionem ex helleboro lethalem, rectè pronunciavit *Hippocrates*, fit enim, propter immodicā evacuationem, quam sequitur siccitas incurabilis. *Lib. 5. aph. 1.*

Lib. 5. aph. 2. Convulsionem ex vulnere lethalem esse, docet *Hippocrates*, accidit enim propter nervosarum partium læsionem, & inflammationem, quibus de causis dolor ingens oritur, qui propter consensum cerebrum gravissimè afficit.

Convulsio ex malignis vaporibus non minùs periculosa est. Vapor enim malignus non solùm cerebrum afficit, verùm etiam per arterias ad cor ascendit, spiritusque vitales inficit.

In

In curatione causa morbi diligentissimè perquirenda est. Si ex repletione fuerit convulsio, evacuationem requirit, docente *Hippocrate*. Quapropter victus tenuis instituendus, corpus expurgandum, & vena secanda, parsque affecta, totaque spina dorsi sequenti linimento inungenda est. *Curatio convulsionis ex repletione.*

℞. ol. lumbricorum.
vulpini ana ℥ ij.
ol. terebinth.
ceræ.
de castoreo ana ℥ ß.
axungiæ humanæ ℥ iij.
succi lumbricorum ℥ j.
Misce, applicetur calidè.

Si verò convulsio ex inanitione, & siccitate fuerit, nequaquam purgantia, aut sectio venæ adhibenda, quin potiùs corpus, quantum fieri potest, cibis euchymis nutriendum, & humectandum est: de quibus abundè *cap.* 13. ubi de curatione Gangrænæ ex intemperie sicca, & penuria alimenti egimus. Si sitis magna fuerit, sequens potio exhibenda est. *Curatio convulsionis ex siccitate.* *Potio contra sitim.*

℞ aquar. buglossæ.
rosarum &
violarum ana ℥ iiij.
syrup. violacei ℥ iiij.
Misce, fiatque julapium, de quo sumat æger quotiescunque sibi libuerit.

Emulsiones sem. frigidorum, & lac amygdalatum quoque conveniunt, uti quoque conserva violarum, florum nenupharis & borraginis.

Alvus si non responderit, clyster injiciendus est. Sit autẽ emolliens simul & nutriens, veluti ex decocto carnis vervecinæ, caponis, & gallinæ cum vitellis ovorum parúmque pulveris, croci, macis, & aquæ cinnamomi. *Clyster emolliens & nutriens.*

Pars affecta, totaque spina dorsi sequenti linimento inungenda est.

℞. pinguedinis humanæ.
ol. violarum &
amygdalarum dulcium ana ℥ ij.
ſucci lumbricorum Wieri ℥ iij.
Miſce, & applica calidè.

Lib. de Scorbuto. *Curatio convulſionis per conſenſum.*

Si convulſio propter conſenſum, hoc eſt, ratione doloris, inflammationis & intumefactionis trunci fuerit; dolor ſedandus, inflammatio extinguenda, & intumefactio membri reſolvenda, ac diſſipanda eſt. Quo in caſu ſequens linimentum mirum in modum convenit.

℞. ol. ſalviæ.
anethini.
chamomil.
vulpini.
ſucci lumbricorum terreſtr. Wieri.
pinguedinis humanæ ana ℥ ij.
ol. terebinth.
aquæ vitæ ana ℥ j.
croci ʒ j. Miſce, fiat linimentum.

Ambroſius Paræus Cheirurgus æternâ laude longè digniſſimus ſequens linimentum in affectibus nervorum præcipuè ex cauſa frigida ortis ſummoperè laudat.

Linimentum.

℞. ſalviæ.
chamæpityos.
majoranæ.
roſmarini.
Rutæ.
lavendulæ ana M. j.
flor. chamomil.
meliloti.
anethi.

hyperi-

hyperici ana part.ij.
baccar. lauri &
Juniperi ana ℥ ij.
radic. piretri ʒ ij.
masticis.
assæ odoratæ ana ℥ j. ß.
terebinth. Venetæ ℔. j.
ol. lumbricorum.
anethi.
catellorum ana ℥ vj.
ol. terebinth. ℥ iij.
axungiæ humanæ ℥ ij.
croci ʒ j.
vini albi odoriferi ℔. j. ß.
ceræ q. s.

Contundenda contundantur, pulverisanda pulverisentur; postea coquantur cum oleis & axungia prædict. in vase duplici, fiat linimentum secundùm artem. Adde in fine aquæ vitæ ℥ iij.

Quod si convulsio ex pravis & malignis vaporibus, ad cerebrum aliásque partes nobiles ex trunco elevatis, fuerit, acceleranda est digestio & suppuratio vulneris. Defensiva aliáque frigida circa truncum applicata, etiamsi elevationem vaporum impediant, quia tamen suppurationem vulneris retardant, nervisque nocent, non sine maximo judicio eis in spasmo uti licet. Acceleranda itaque est digestio, uti jam jam dixi, ut cum pure unà quoque vapores maligni exhalare possint. Id autem fit calidis & humidis temperatis: de quibus suo loco abundè dictum est. Saltem hoc addo; Linimentis, quæ vulneri imponuntur, semper nonnihil theriacæ, Mithridatii & lapidis Bezoar addendum esse. Mithridatium quoque, theriaca, Bezoar, cornu cervi, aliaque alexipharmaca, de quibus *in præcedentibus* di- *Curatio convulsionis ex malignis vaporibus*

ximus, per os exhibita, summoperè conveniunt. Region cordis, uti quoque carpis, epithema applicandum est.

CAP. XXVII.

Ægri à præcedente curatione victus ratio.

NEque verò in curatione tantùm cauta esse debet ægri diæta; verùm etiam, si favente Deo liberatus fuerit à tam dira & funesta lue, aliquantisper sibi temperabit, laudabili victu contentus, omnem intemperantiam, seu in potu, seu etiam in cibo vitabit, multò magis, quàm ante hac sobrietati studebit, quandoquidem imminuto corpore non tantum alimenti desideratur.

Si fuerit juvenis quispiam robustus, & sanguine copioso præditus, purgabitur interdum & venã ad minimùm bis in anno, prȩcipuè autem in vere tundendã curabit. Venas autẽ malleoli præ cæteris incidere convenit. Plurimùm enim, quibus amputatum est brachium vel crus, accidit, ut dum natura de more transmittit sanguinem alimentarium, ut antè solebat, is obstructâ viâ, cogatur sursum regurgitare, & inflammare partes intimas, hepar nimirùm, pulmones, diaphragma, & cæteras id genus partes.

Observat. Cuidam ex militibus Germanis, quorum *cap.* 4. mentionem fecimus, cùm utramque tibiam ad poplitem amputassemus, trunci quin etiam cicatrice obducti essent, ac æger nihil aliud quàm tempus vernum, quo ad suos se conferre posset, expectaret, circa principium mensis Aprilis dolore torminibusque maximis ventris, febre continuâ, ac tandem Dysenteriâ quoque correptus, à qua quinto die morbi extinctus fuit. Causam hujus morbi regurgitationem sanguinis ad partes nobiles, hepar inprimis, fuisse, Medici mecum suspicabantur. Cùm enim propter lautam victus

ctus rationem, & constitutionem temporis sanguis in hepate auctus esset, eúmque natura deorsum ad crura alenda mitteret, sursum regurgitasse, & in ipso hepate, & vena cava propter sui copiam inflammatum fuisse, & acrimoniam contraxisse, rationi consentaneum esse mihi videtur. Humorem porrò illum cùm vesicula fellea ex officio copiosè attraxisset, & ad intestina effudisset, secutus est dolor maximus, tandemque dysenteria.

Quapropter omnes, quibus membrum aliquod magnum amputatum est, admonitos velim; ut in victus ratione omnem excessum, vitamque desidiosam, & quæ viscera interna sanguinemque excalefaciunt, evitent: Econtra verò iis, quæ viscera sanguinemque aliquomodo refrigerant, veluti sunt syrupus granatorum, de succo limonum, acetosæ, violarum, rosarum, de succo berberorum, & de agresta, utantur. Corpus per intervalla syrupo rosato solutivo, rhabarbaro, electuario de succo rosarum, lenitivo & similibus expurgandum est, venæ item poplitis, aut malleolorum incidendæ. Si verò utrumque crus amputatum fuerit, venæ brachiorum pertundendæ sunt. *Admonitio.*

Venus maximè nocua, in ipsa quidem curatione lethalis, & multos etiam post dies planè periculosa. Ejusce rei fidem faciet historia memorabilis Nobilis cujusdam, cui *Cosmas Slotanus* experientissimus Cheirurgus, Valentiæ lævam amputarat, ex ictu Sclopeti contusam. Ægrotanti juveni voluptatibus dedito disertè interdictus erat cum uxore congressus: at is vulnere propemodùm persanato, & sedatis symptomatibus omnibus, eam interpellavit, quâ renuente propter seria *Slotani* monita, ipse emisit sperma citra coitum, atque hinc recidit protinus in febrim, deliria, spasmos, aliaque gravia symptomata; tandemque obiit quarta post die. *Observat.*

Ex his intelligimus, quàm infesta sit Venus nervis & ner-

vorum vulneribus, æquè ac capitis & articulorum affectibus. In aliis quoque morbis acutis nocentissimam esse Venerem, cùm aliàs, tum in Coloniensi quodam observavi. Is enim ex pleuritide ferè liberatus, cùm decima die morbi uxorem amplexus fuisset, iterùm in febrem incidit, & decimo tertio naturę satisfecit, uti lector *in* 4. *nostrarum observationum Centuria* videbit.

Observat.

F I N. I S.

CAN-

CANDIDO LECTORI.

CUM *Scordio, Candide Lector, non immeritò quemadmodum* Dioſcorides, *Galenus, imò & ipſa experientia fidẽ faciunt, primarius locus inter medicamẽta (de herbis loquor) quæ putredini adverſantur, debeatur; ſed pauciſſimis in locis creſcat, & non niſi ſiccum, imò non rarò obſoletum, aliundè adferatur, aliquando, quidnam in ejus penuria ipſi ſubſtitui poſſit, apud me cogitavi: Tandem chamædris altera, hoc eſt, botrys chamædryodes* Bauhini *ſeſe obtulit. Hancce enim plantam cùm diligenter exanimaſſem, vires quin etiam in ſordidis, ac putridis malignisque ulceribus aliquoties diligenter obſervaſſem, eaſdem ferè facultates cum Scordio obtinere experiundo edoctus fui: ac proinde non immeritò Scordium alterũ cenſeri, appellarive poſſe exiſtimavi. De hac porrò planta, uti quoq; de alliaria, cùm ſæpiſſimè in hoc libro de Gangræna & Sphacelo facta fuerit mentio, & olim ad clariſſimum ac doctiſſimum virum Dn.* Georgium Jeniſchiũ *Medicinæ doctorem, amicum meum intimum ſcripſerim; viſum fuit literas illas tractatui huic adjungere, etiamſi*

in

in secunda Centuria observationum nostrarum quoque contineantur: Idque in eum finem non solùm, ut sciat lector, quidnam per Scordium alterum intelligi velim: verùm etiã ut quid ego de planta ista observaverim, ipsi innotescat. Annectere insuper placet epistolam doctissimam amplissimi & longè celeberrimi viri Dn. CASPARI BAUHINI, *&c. de Alliaria ad me scriptam, in qua, quæ ego de Alliaria observavi, ille suâ & aliorum virorum doctissimorum authoritate corroborat.*

De obitu D. D. Jenischii.

Responsum à D D. *Jenischio* ad literas meas, quod non acceperim, hoc in causa fuit. Ille paulò post, acceptis literis meis, cũ Generoso suo Genevâ discedẽs, & Moraviã versus tendens, cùm ad Schaffhusiam morbo acuto correptus fuisset, in pago quodam subsistere coactus fuit. Generosus ejus, quia propter comitatum, & negotia, quæ urgebãt, iter suum retardare non posset, pro sua prudentia atque humanitate, de omnibus, quæ optimo ac piissimo viro ad recuperandam valetudinem necessaria, prospicere jussit. Hospiti numeratur pecunia, & ut eruditum aliquem advocaret Medicum, in mandatis datur. Ille verò cùm rem protraheret, aucta fuit febris, tandemque aliquomodo delirante ægro, advocatur Empiricus imperitissimus, qui curationem cum ipso, non aliter, ac si maniacus fuisset, instituit: & antimonium, aliáque vehementiora cathartica vi ipsi infudit: Venas nunc in brachio, nunc in fronte, & sub lingua aliisque in locis, similiter vi, & præter voluntatem ægri incidit, & sanguinem tam copiosè, & intempestivè extraxit, ut parum abfuerit, quin animam simul efflaret. Crudelis ac inhumanus ille processus cùm tandem ad aures amicorum D. D. *Jenischii* Basileæ degentium pervenisset, in

lectica

lectica ipsum Basileam duci curabant: ubi à clarissimis & longè celeberrimis Medicis D. D. *Platero*, & D. D. *Bauhino* utcunque restitutus fuit. Utcunque, inquam, calidum enim innatum, humidumque radicale nequissimus ac imperitissimus ille Agyrta ita exhauserat, ut in imbecillo isto corpore in integrum restitui non posset. Tandē nihilominùs in Moraviā ad paternos lares, quamvis difficulter pervenit, ubi non diu post diem suum piè placidéque clausit.

Hæc, candidissime lector, singularis & sincera, quæ inter nos fuit amicitia, in memoriam hujus Viri tam pii tamque humani, ac longè doctissimi, me (& profectò lachrymantibus oculis) effundere, adscribereque fecit.

Sed inscitiam hancce atque crudelitatem, ne dicam impietatem empiricorum atque agyrtarum nullus mirari debet, cùm principes ferè ubique, si improbitatem horum carnificum studio non permittunt, illam tamen ex officio minimè aut saltem perrarò reprimunt: quin potiùs unicuique, ut corium suum, cuicunque libet, venale exponat, licitum esse censent.

Cæterùm monitos velim esse Cheirurgos, ut dum Scordium in officinis præscribunt, aut sibi comparant, diligenter prospiciant, ne id obsoletum evanidumque sit. Seplasiarii enim nonnulli, dum Scordium in nundinis sibi comparant, id nonnunquam tam diu reservant, ut nihil præter nudum nomen, ac materiā externā, ad replendam & exornandam pixidem supersit, deficientibus, quod potissimum est, facultatibus. Ego expertus loquor, tu verò, benevole lector, omnia æqui boníq; consule, & vale. *Nota.*

De altera quadam Scordii ſpecie.

Ad clariſſimum & doctiſſimum virum Dn. GEORGIUM JENISCHIUM, *Medicinæ doctorem & generoſi Baronis à Zerotin Medicum ordinarium.*

Cui

GUILHELMUS FABRICIUS HILDANUS

S. P. D.

NOn minùs verum quàm elegans dictum eſt, clariſſime atque amantiſſime Dn. *Jeniſchi*, ſimilitudine morum & ſtudiorum procreari amicitiam. Cujus dicti veritatem egomet in te, naturæ abditorum ſcrutatore ſagaciſſimo, expertus ſum. Cùm enim Genevæ ex ineunte noſtra amicitia, ac converſatione te inter reliqua præclara ſtudia, *botanicæ* & *Anatomicæ* ſcientiæ, non tantùm ſtudioſum, ſed etiam curioſum viderem, non potui te non amare & colere: húncque erga te meum amorem ob loci diſtantiam argumento hoc Scordio noſtro altero (quod in curanda Gangræna non poſtremum obtinet locum) teſtificari, tuúmq; judicium de eadem re expetere.

Omiſsâ itaque primâ ſpecie Scordii, quæ verum Scordium dici meretur, ſecundam aggredior, quam Dn. D. *Caſparus Bauhinus* botryn chamædryoiden, Trag. chamæcypariſſum agreſtem & ſideritin cratenam, *Matth. Caſto*, thal. Lug. chamædryn alteram, *Fuchſ.* chamædryn veram fœminam, Lob. chamædryn lacinatis foliis, appellant; quam tamen potiùs eſſe ſpeciem Scordii exiſtimo, ſuntque hæ meæ rationes.

Primò

Primò,quia vires ferè easdem cum Scordio vero obtinet,pro ut ego sæpiùs ab ipsa experientia edoctus sum: resistit enim putredini, exsiccat,& mundificat ulcera putrida, ac Gangrænosa: quamvis viribus vero Scordio non sit conferenda. *1. Ratio.*

Secundò,quò ad radicem,quæ valdè convenit cum radice veri Scordii, etenim ramos suos latè extendit, sed in hoc differt,quod durior sit,& magis lignea; Caulis quadratus,& ejusdem coloris cum vero Scordio, sed ut radix durior. Flos si colorem,si magnitudinem & formam inspicias, prorsus idem est,cum vero Scordio. Tota item hæc herba gustu amara,& ingrata est; odore allii,& ut verbo dicam,in totum simillima Scordio, nisi quod amaritudine, odore & viribus vero Scordio aliquantum sit inferior,& folia magis incisa habeat. *2. Ratio.*

Cùm igitur alterum hoc Scordium vero Scordio per omnia simile,cumque hoc ubique,& copiosè non possit reperiri,ejus loco illud(quod ubivis ferè prodit)substituo:sed quoniam gustu,viribus,& effectu inferius priori,dosin ejus duplico,ut quod viribus seu qualitatibus deest,quantitate recompensetur. Cujus dosis duplicationem in Gangræna & ejusmodi putridis ulceribus curandis, felici successu ægris convenientem,& utilem esse non raro expertus sum. Habes itaque amantissime D. Doctor *Jenischi* peculiarem meam de secunda specie Scordii observationem: de qua judicium,ac sententiam tuam expecto. Vale,& me ut hactenus amore tuo solito prosequi digneris, vehementer abs te peto. Lausannæ 10. Junii 1595.

De Alliaria.

Idem ad

Eundem Clarissimum atque Doctissimum Virum DN. D. GEORGIUM JENISCHIUM.

QUalis mea sit opinio, Vir clarissime, atque amicorum longè charissime de secunda chamædryos, sive botry chamædryode *Bauhini*, superioribus meis ad te literis datis satis superque declaravi: Nunc idem argumentum prosequens, de Alliaria paucis ad te scribere statui. Qualis autem illa herba sit, etiam tyrones norunt: Ego de viribus inquirendis solummodò sollicitus sum, ob hanc præcipuè causam, quod nunc tractatum meum de Gangræna & Sphacelo denuò præ manibus habeo, in quo medicamenta tam simplicia quàm composita, quæ hactenus selectiora observavi, in memoriam revoco: Habet enim singularem vim ac proprietatem, quâ putredini adversatur: Ideóque ulcera putrida & sordida abstergit, & mundificat, minori tamen efficacia, quàm verum Scordium, uti ego re ipsa primo quoque nostro conventu, Deo dante, tibi ad oculos demonstrabo. Mirum igitur nemini videri debet, si nonnulli antiquorum Arabum præcipuè pro Scordio vero Alliariã aliquando substituerint: non quod verum scordium ipsis fuerit incognitum, sed quod in Alliaria easdem ferè vires cum Scordio repererint. Sed quæris forsan cur ita sim sollicitus de Alliaria, cùm Scordium multò sit præstantius? Causa est, quod Scordium in multis regionibus minimè crescat, neque nisi siccum & ut plurimum obsoletum haberi possit, cùm Alliaria ubique locorum prodeat. Sed

quia

quia in exſiccata Alliaria parum facultatis & virium rem a-
nere expertus ſum, idcirco ipſam in fine Aprilis, aut ineun-
te Majo colligere ſoleo, & poſtquàm per diem unum in
umbra exſiccata fuerit, minutim incido, contundó-
que in mortario, & prælo ſuccum exprimo, quem in vi-
treis ampullis, ſuperfuſo parum olei, annum integrum, imò
ad tres uſque reſervo. Idem quoque ſuccus ſartagini infu-
ſus lento igne inſpiſſari poteſt, & ad eundem uſum in mul-
tos annos reſervari. Magma deinde exſiccatum & in cine-
res redactum, aut ex eo ſal extractum maximo cum fructu
mundificativis admiſceo. Succum verò ſive ſimplicem ſi-
ve inſpiſſatum, unguentis & cataplaſmatibus indo, ad
Gangrænam aliaque ulcera putrida, ſordida & maligna, u-
ti in meo tractatu de Gangræna & Sphacelo videbis. Abſ-
tergit enim, ut antea monui, mundificat, & putredini reſi-
ſtit: parumque à vero Scordio, minus verò ab altero, cujus
in ultima ad te data epiſtola memini, diſcrepat. Ex quibus
ſumma Dei erga nos miſeros homines clementia atque
miſericordia eluceſcit: quod ea, quæ ad profligandos mor-
bos maximè ſunt neceſſaria, ubique provenire voluit: Ita
ut planè exiſtimem, in unaquaque regione, ſi quis diligen-
ter proprietates, virtutes atque præparationes ſimplicium,
inquirere vellet, facilè ea omnia, quæ ad ſanitatem conſer-
vandam, & morbos depellendos neceſſaria, inveniri poſſe.
Quod ſi quid, Vir Clariſſime, hac in re obſervaveris, mihi a-
micè communicare ne dedigneris. Interim Deum ſup-
plex oro, ut te quàm diutiſſimè incolumem & ſalvum
reſervet. Raptim Lauſannæ
2. Decemb. 1597.

De Alliaria.

Amplissimi atque Celeberrimi Viri DN. D. CASPARI BAUHINI, *Illustr. Ducis Wirtenbergici, &c. Medici, nec non Anatomici & Botanici in Academia Basiliensi ordinarii.*

Ad

GUILHELMUM FABRICIUM HILDANUM responsio.

VUlgarem hanc plantam Alliariam dictam ad Allii societatem [a] non forma sed odor, & sapor pertrahunt: siquidem [b] folia trita ingratum & planè Alliatum odorem referunt, vel porri [c] sectivi cum Nasturtio contusi odorem repræsentant.

Hæc ex radice [d] longiuscula, ejusdem cum foliis odore, recta, tenui, duriuscula [e] aliquando lignosa & [f] alba; caules tenues, rotundi, cubito [g] altiores esurgunt. Folia primo prodeuntia rotunda, violæ [h] Martiæ similia, & latiora, quæ juxta pediculum introcedunt, coloris herbacei, quæ ubi in caulem abiit, oblonga redduntur, acuminata, aliquando in [i] angulos exeuntia, per ambitum lacinata, vel incisa ut [l] urticæ, vel melissophylli effigiem quadantenus referant: Sed leviora, nec ita rugosa, ad pediculum latiora. Aliquando folio est amplissimo latissimoque, dodrantem videlicet longo & lato, quod cum Thalio notavimus. In caulium summitate circa ramulos flosculos multos candidos, & quasi congestos fert, quibus siliquæ tenues, oblongæ [m] Chelidoniæ, aut Napi haud absimiles, semine nigro exiguo repleta succedunt.

NOMEN

a *Dodon. edit post.*
b *Lugdun. Eric Cord. Fuchs. habent odorem Allii Pandect. Anguill.*
c *Tract. Lonic.*
d *Matthiol. Lugd. oblonga. Dodon breviuscula Trago.*
e *Anguill. Vercell. cādida Pena, Lugdun.*
f *Dodon. lignosa Trago.*
g *Dodon. bicubitalis Matthiol. Pena Lugd. prælong. Trago Dodrantales. Eric Cordo.*
h *Trag. circinata Edera terrestris longiora fimbriata Pena: in folio, Atriplicis armorae dicta, Amatus: ut malva rotunda, Monachi in Mesuen. Lugd laciniis circumdata. Vercell.*
l *Matthiol*
m *Sinapi, aut chelidonia Trag. Lonic. Napi Anguill. Pena Lugd. Irionis Matthiol. Lugd.*

NOMEN. Quomodo veteribus Græcis & Latinis appellata sit, non dum constat; forsan à Dioscoride prætermissa. Tragus tamen Thlaspidium secundum Cratevæ censuit. Sed brevior est Dioscorid. *lib.2.c.106.* quàm ut certi quid statui possit. Alterum, inquit, Thlaspi recenset Cratevas, quod aliqui Persicum sinapi vocant, latis foliis & radicibus magnis, quod & ipsum Ischiaticorum infusionibus admiscetur. Sic Pena in Adversariis Alectorolopho Plinii non pessumè quadrare hujus delineationem scribit, & ex eo Lugdun. quare & Dalechampius in Plinium quorundam opinione Alliariam esse monet. Sed opinionem hanc nõ probamus, quia verba Plinii *lib.22.cap.5.* sic habent: Allectorolophos, quæ apud nos crista dicitur, folia habet similia gallinaceæ cristæ, plura, caulem tenuem, semen nigrum in siliquis. Alliaria vulgo herbariis, Trago (cui & Thlaspi cornutum) Fuchs. Matthiol. Dodon. gallica editione & post Vercellens. Lob. Lonicero, Thalyo, Cesalp. Lugd. Tabernem. Camer. Gerardo: Alliastrum vel Alliaris, Gesnero historia Alliaria altera, Amato: Alliaria, Rima marina, Alliaria, Pes asini, Pandect. Eric. Cordo, Monachi in Mesuen Rima marina, Anguill. Germanis Knoblauchskraut/ Leuchel/ Saßkraut/ Salsenkraut/ Belgis Loock sonder Loock/ id est, Allium non bulbosum, Anglis sauce alone, & Jacke of the hedge: Gallis Alliayre, l'herbe aux aulx: Italis Alliaria, Bohemis Czesenkoúúa hytena, Polonis, Czosakoúúe ziee rotore, ossa noga.

TEMPUS. Martio communiter Aprili mense provenit, Maji mensis initio & Junio floret.

LOCUS. Spontè locis incultis, umbrosis circa muros, hortorum sepes, & cavernas, quæ lacertarum, & aliorum animalium habitationes sunt [a] provenit; rariùs ad [b] pratorum & agrorum [c] margines: in arundinetis, nonnulli [d], alii [e] in salicetis, & alnetis cæduis, & ad ripas Boleti in Silesia notarunt.

a *Tragus.* b *Dodonæus.* c *Matthiol.* d *Monachi.* e *Schwenckfeld.*

TEM-

TEMPERAMENTUM. Cùm Allium ſuboleat, eodem temperamento præditum eſſe quidam[f] volunt: quare calefacere & deſiccare, non tamen perinde atque Allium: Alii[g] ad Naſturtii naturam accedere ſtatuunt, ſanè cum tota guſtu calidiuſculo ſit, ſecundo ordine calefacere & ſiccare[h] cenſemus. Semen tamen ferventius exiſtit: quare voluerunt aliqui[i] rectiùs exteriùs exhiberi, quàm intrinſecùs exhiberi: omnia, quæ Naſturtium poſſe, ſed minori efficacia Fuchſius ſcribit. Calefacit, aperit[k], incidit, digerit, provocat, craſſos humores extenuat, lentóſque incidit.

f Fuchſius. Lonicerus.
g Tragus.
h Secundo intenſo aut tertio remiſſo Dodon.
i Trag. Lonicer.
k Matthiol.

USUS. Etſi in Medicina uſum nullum cognitum habuerit,[a] aliquem tamen, & in culinis uſum invenit, & remediis tam internis, quàm externis utiliter adhibetur.

a Dodon.

Martio enim & Aprili folia[b] recentia ad condimenta, intinctus, & ſalſamenta adhibentur, & pro Allio ſubſtituuntur. Foliis[b] contuſis cum piſcibus ſalitis nonnulli pro condimentis veſcuntur.

b Dodon.

Alii[c] embammatibus jungunt, aceto, ſale, & zinzibere condita, hæc enim nõ ſunt nimiùm ferventia, & utiliora iis, quæ ex ſinapi fiunt, quare & Angliæ[d] mulierculæ folia ſucculenta tuſa, ſalſamentis frequenter miſcent, ad incolumitatem annuam tuendam, primo vere commendantes. In Medicina[e] facultates tribuuntur, quæ & Naſturtio, & Sinapi: Multò tamen mitior, & uſus commodior exiſtit. Alii[d] ad Eryſemum aut Erucam facultate referre volunt.

c Tragus.
d Pena. Lugdun.
e Schwĕckfeld.

Herbæ decoctum Aſthmaticis utile, ſive ſolum vel in aqua[f] & oleo decoctum, & epotum.

f Camerar. ad Matthiol.

Seminis uſus eſſe poteſt ad[g] humores craſſos in pectore incidendos: quare tuſſientibus commendant.

g Tabernem. 2. parte.

Succus febribus malignis convenit.

EXTRINSECUS. Succus[h] vel ſemen in pulverem redactum naribus inditum, ſternutamenta provocat: Epilepticos, ac Lethargicos excitat, ſemen[i] cum aceto Emplaſtri mo-

h Trag. Lonicer.
i Trag. Fuchſius. Matthiolus. Lonicer. ſine aceto applicant. Lugdun. addit.

modo mulieribus ſtrangulatu uteri laborantibus pectini utiliter imponitur, eaſdem excitat.

Semen [k] in eundem uſum linteo ſacculo digiti longitudine & craſſitie inſui poteſt, & uteri collo inſeri. [k] *Matthiol. Germ.*

Sunt qui folia Enematibus incoquant, quæ vel ad Coli vel ad nephriticos dolores injiciuntur, à quibus non tantùm flatus inſigniter diſcuti, ſed etiam ex calculo dolores mitigari, ac ſopiri [l] volunt. Sic etiam adverſus coxendicum affectus clyſteribus rectè adjungi [m] ſtatuunt. [l] *Ait Dodon.* [m] *Tragus Lonicer.*

Folia trita & impoſita, Noli me tangere, ſanare, teſtis eſt Pandectarum author, quare & ſuccum, & pulverem, utilia eſſe in malignis ulceribus, cancrum minantibus, Camerarius Author eſt.

Officinæ olim pro [a] Scordio perperam uſæ ſunt, odore [b] quidem, ſed nec facultatibus planta hæc Scordium æmulatur; quare Monachi in Meſuen [c] monent, ne quis odore Scordii decipiatur, & Alliariam vulgò dictam accipiat: quamvis magna ſit ratione faciei differentia. Arabes tamen pro Scordio non Alliariam, ſed Allium ſylveſtre, ſimilitudine nominum decepti, ſumpſere, cùm Allium dicatur. [a] *Dodon. Camerar. ad Matthiol.* [b] *Diſtinct.* 1. [c] 45. *in Scordio.*

Hic habes, Vir præſtantiſſime, & amice, quæ de Alliaria reſpondere potui. De reliquis etiam proximè, Deo concedente, &c. Ocyùs Baſileæ 5. Junii, 1608.

F I N I S.

ELENCHUS CAPITUM.

XX. *De*

FINIS INDICIS CAPITUM.

INDEX RERUM IN HOC TRACTATU CONtentarum copiosus.

A.

Apparatus

Gran-

Variolis

FINIS.

Errata sic corrige.

Pag. 92. *l.* 8. *lege* præscriptam, *p.* 178. *l.* 13. tentanda. 193. *l.* 19. in dextra. 195. *l. penult*, caloremque. 200. *l.* 4. *& in margine* Elixir. 239. *l.* 25. Bylina.

